

श्रीगणेशाय नमः ॥ जलक्रीडालोलविदग्धतटस्त्रीनागरमतीनस्या संश्लेषितमनंधी
नस्तनमरैः ॥ तुरद्वीचीचंचत्कनककलहंसीकलरवैः समाहूतवृहद्भिय मिवतते
देयस्तीतम ॥१॥ मज्जद्देववधूहिकाकुचतटी संघृष्टसंचूर्णितागंगायाजलवीच
यामधुलिहं श्रेणीमिताचुंबिताः ॥ चंचंचल्लचकचाकतरुणीसंघ्रौतनेत्रांचलै
राकीताग्रगतां दिशं नुमत तं कल्याणमव्याहतम ॥२॥ तत्रादौ माहात्म्यम ॥ तत्रवि
ष्णुपुराणे ॥ ततः प्रवर्तते वहन सर्वपापहा सरित ॥ गंगा देवांगनांगानामनुलेप
नपिंजरा ॥३॥ नारद उ ॥ ते देशास्ते जनपदास्ते शैलास्ते पि चाश्रमाः ॥ येषां भागीरथी पु
ण्या समीपे याति सरिद्वरा ॥ तपसा ब्रह्मचर्येण यज्ञैस्त्यागेन वा पुनः ॥ तां गतिं लभते जन्तु न
गंगां संसेव्य यां लभेत ॥ पूर्वे वयसि कर्माणि कृत्वा पापानि ये नराः ॥ शेषे गंगां निषे
वंते ते यांति परमां गतिम ॥ तिष्ठेद्युगसहस्रं तु पादेनैकेन यः पुमान ॥ मासमेकं तु गंगायां स
मो स्यात्तो न वा समो ॥ लंबेतावाक्शिरा यस्तु युगानामयुतं पुमान ॥ तिष्ठेद्यथेष्टं यश्चापि गं
गावासं विशिष्यते ॥ भूतानामिह सर्वेषां दुःखोपहततेजसाम ॥ गतिमन्वेषमाणानां न गंगास
दृशी गतिः ॥ पूर्वकृतैः कर्मभिर्ग्रस्तानेकैः पुरुषाधमान ॥ पततो नरके गंगा संश्रितान्प्रेत्य तारयेत ॥
श्रेयस्वपततरति संबंधः ॥ ते संन्निपुज्या मुनिभिर्नूनं देवैः सवासवैः ॥ येभिगच्छन्ति सततं गंगामभि

भुक्त्वा वा यदि वा भुक्त्वा रात्रौ वा यदि वा दिवा न कालनियमः कश्चिद्गंगां प्राप्य सरिद्वरां

श्रीरस्तु।

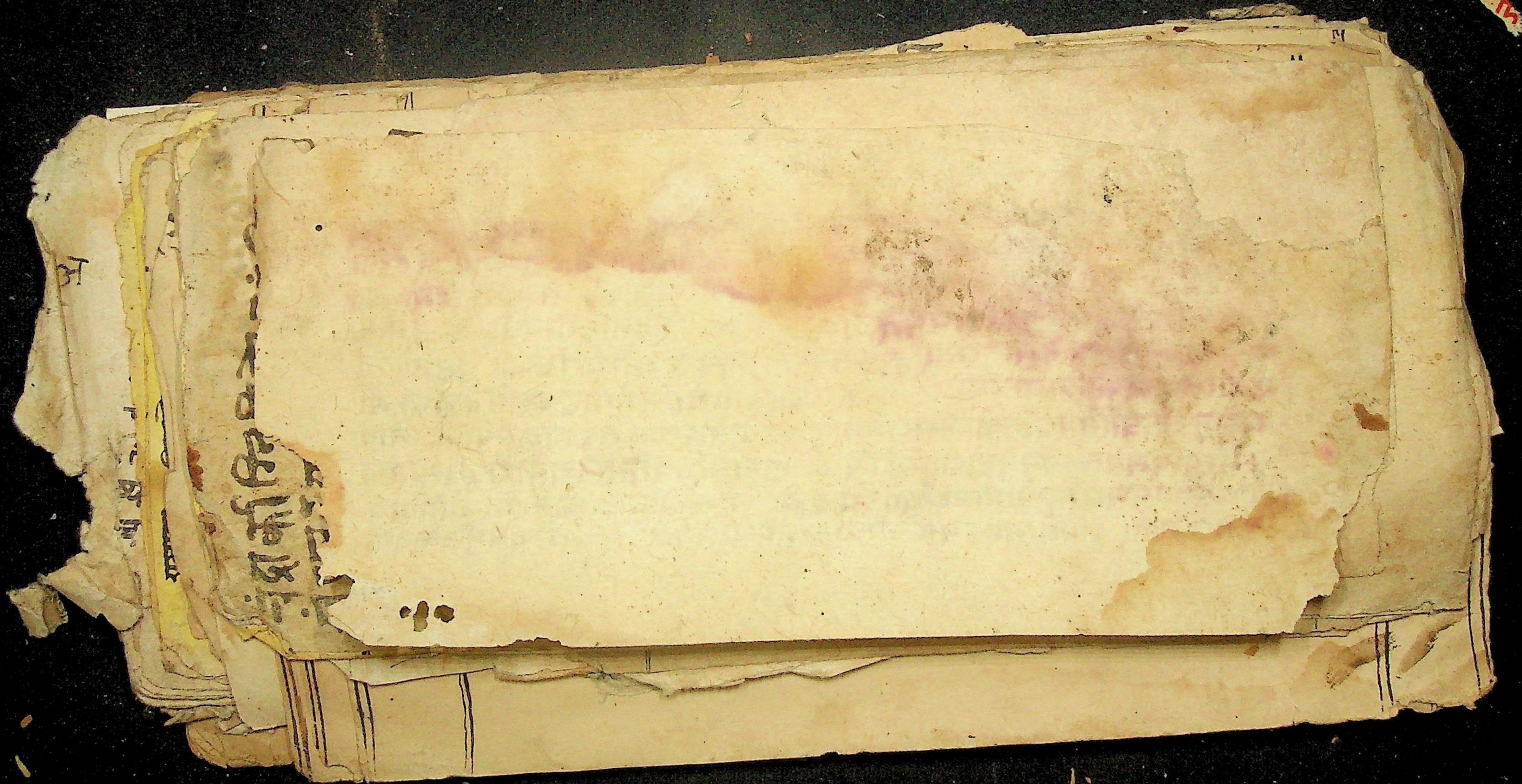
जीर्णोत्फुल्लकटकालकूलकवलेन्मुक्ते हठान्मन्म
थे।। नीते भासुरभालनेत्रतनुतां कल्पान्तदावा
नले।। यः श्री तापसमत्तंक तोपिशाशिनं शैला
त्मजां स्वर्धुनीं धत्ते कौतुकराजनीतिनिपु
णः पायात्स नः शंकरः

स्ना०
२

वरुणाम् अङ्गीन मद्गुस्तदकं च नमस्कृत्य दक्षिणहस्तेन नाभेस्पृर्श्य मं...निःदेवि
स्पुरिति मृत्तामालभेत् अश्वक्रांते रथक्रांते विष्णुक्रांते वसुंधरे मृत्तिके हर मे
पापं यन्मया पूर्वसंचितम् उद्धृतासि वराहेण कृष्णेन शतबाहुना ततः सूर्या
भिमुखो निमज्जेदपोस्मानिति स्नात्वा उदित्यइत्युन्मज्जेत् पुनस्तूष्णीं नि
मज्जेन्मज्ज्याचमेत् ततो गोमयेन सर्वांगानि विलिंपेत् मानस्तोक इति अ
ग्रमग्रं चरंतीनामोषधीनां रसं वने तासामृषभपत्नीनां पवित्रं कायशोध
नम् यन्मे रोगं च शोकं च तन्मे हरतु गोमयमिति च ततोभिषिंचेत् इमम्मे १
तत्वा २ त्वन्नो ३ सत्वन्नो ४ मापः ५ उदुत्तमं ६ मुंचंतु मा ७ अवभृथ ८ ९

दावरिसरस्वति नर्मदेसिंधुकावेरिजलेस्मिन्संनिधिंकुरु ७ ततोवेदमंत्रेणतिलयवा
क्षतांजलिप्रक्षेपः पावकानः अहेस्रुराः पंचनद्यः अश्वावतीः आपोहिष्ठा
मयो
भुवः ३ आवाहनं ततः उरुंहिराजेतितोयमामंत्रयेत् येतेशतमितिआव
र्तयेत् सुमित्रियानइतिआपोंजलिमादायदुर्मित्रियानइतिद्वेष्यंप्रतिनिक्षि
पेत् ततोविष्णुंसंस्मृत्य अद्येत्यादिदेशकालौस्मृत्वाममानसवाचि
ककायिकपापक्षयद्वाराश्रीविष्णोःप्रीतयेछंदसामुत्सर्गप्रारंभनिमित्तं
तदंगतयास्नानविधिनास्नानमहंकरिष्ये ततोवामहस्तेनकटिंवस्त्रं
त्यजेदेवचरणौकरौमृदाखिलाखिलैःप्रक्षाल्याचामेत् ततोवरुणायनमइति

...पनमः अथ प्रातःकृत्यादौ स्नानविधिना स्नानम् तत्र मृत्तिकाकुशतिलपुष्पा
क्षतचन्दनदूर्वापामार्गादीनि च गृहीत्वा उदकान्तं गत्वा शुचौ देशे स्थापयेत् हस्तौ
पादौ प्रक्षाल्य कुशोपग्रहं कृत्वा शिखां बध्वाचम्य प्राणानायम्य वो रागान मंत्रेण नमस्का
रपूर्वकं तीर्थस्नानानुज्ञां प्रार्थयेत् उत्तिष्ठन्तु महाभूता ये भूता भूमिवासिनः भूताना
मनुरोधेन स्नानकर्म समारभेत् अपसर्पन्तु ते भूता ये चात्र तीर्थरोधकाः ये भूता विघ्न
कर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया २ पुष्कराद्यानि तीर्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा आ
गच्छन्तु पवित्राणि स्नानकाले सदा मम ३ अति तीक्ष्ण महाकाय कल्पान्तदहनोप
म भैरवाय नमस्तुभ्यमनुज्ञां दातुमर्हसि ४ अपामधिपतिस्त्वं च तीर्थेषु वसतिस्त
व वरुणाय नमस्तुभ्यं स्नानानुज्ञां प्रयच्छ मे ५ पृथिव्या[illegible] तीर्थानां तीर्थेषु
विचरन्ति याः देवतास्ताः प्रयच्छन्तु स्नानाज्ञां मम सर्वदा ६ गंगे च यमुने चैव गो

ंद्रार्काग्निविलोचनं स्मितमु
खं पद्मद्वयानतेः स्थितं मुद्रापाश
मंगाहस्तवरिलसत्ताहिमं
[illegible]

५

रारोगैः पीडनं कर्मबंधनैः १ तावकस्त्वद्गतप्राणस्तच्चित्तोऽहं सदा मृड इति
विज्ञाप्य देवेशं जपेन्मंत्रं च त्र्यंबकं पञ्चाशत्संख्याकं मूलमंत्रं प्रजाप्य पुन
र्मोसान् कृत्वा जपं भगवते त्र्यंबकाय समर्प्पयेत् गुह्यातिगुह्यगोप्ता त्वं गृहा।
णास्मत्कृतं जपं सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादान्महेश्वर इति जपं समर्पयेत्
अथ मृत्युंजयमंत्रः ॐ ह्रौं ॐ जूंसः भूर्भुवः स्वः त्र्यंबकं यजामहे सुगंधिं पुष्टि
वर्द्धनम् उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् भूर्भुवः स्वः रौं ॐ
जूंसः ह्रौं ॐ इति सारसंग्रहोक्ते महामृत्युंजयसमाप्तम् शुभमस्तु माघप
क्षे कृ ६ सं १८९७ श १७६२ श्रीशिवशक्त्यै नमः श्री ॥ ० ॥ श्री ॥ ० ॥ श्री

ह्रीं कात्यायनी ॥ नेत्रत्रयाय वौष
ट् हः कौमारी अस्त्राय फट् ॥ अ
थ न्यासः ॥ इंद्राणी द्विभुजां देवीं पी
तवस्त्रसमन्वितं वामहस्ते वज्र
धरां अंकुशापाशां इंद्राणी सुवतीं
शक्तिपाशांकुशाधरां सहस्रनेत्रा
स्वरूपिण्यां नानालंकारभूषितां ॥
प्रसन्नवरदां भोज्याम् अपरोगुरा ॥

दक्षिणे हस्ते वज्र प्रहा

भ्यासी सुषसुष विलासी सरणि है ॥
तुही भुक्ती मुक्तिततव चरणिमे री लगनि
है सिंहवड़ी सिर छत्र विराजो डोरू
वाजे घन गाजे कर त्रसूत्र फूल श्री
रुमाला रूप रिसाला हित राजे मृगा
नयनी पिकवैनी सुंदर गति सति दुष
हरणी मुनि जन माता जगत पषानी त्रि
भुवन सरणी सुष करणी इति भवानी
स्तोत्र संपूर्णं ॥ शुभमस्तु ॥

चंद्रार्काग्निविलोचनं स्मितमु
खं पद्म द्वयान्तः स्थितं मुद्रापाश
मृगाक्षसूत्रविलसत्पाणिं हिमां
शुप्रभं कोटीन्दुगलत्सुधाप्लुत
तनुं हारादि भूषोज्वलं कान्त्या
विश्वविमोहनं पशुपतिं मृत्युंजयं
भावयामि १ ॐ जूं सः ॥

साम्बं भजे शङ्करम्

सीताराम श्रीरामश्रीहरये नमः
श्रीरामायनमः श्रीमंगलेशायनमः

॥ श्री गणेशाय नमः

श्री गणेशाय नमः

ॐ अस्य श्री मृत्युंजय मन्त्रस्य कहोल
ऋषि गायत्री छन्दः श्री मृत्युंजयो
देवता ॐ बीजं मायाशक्तिः ॐ जूं
सः कीलकं श्री साम्बसदाशिव प्री
ति पूर्वक रोगादि सकलबाधा प्रश
मनार्थं च शरीरारोग्यार्थे जपे
विनियोगः ॥ शिरसि कहोल ऋ
षये नमः मुखे गायत्री छन्दसे न
मः हृदि श्री मृत्युंजय देवतायै नमः
गुह्ये ॐ बीजाय नमः पादयोः मा
याशक्तये नमः ॐ जूं सः कील
काय नमः सर्वाङ्गे ॥ ॐ अङ्गुष्ठा
भ्यां नमः जूं तर्जनीभ्यां नमः
सः मध्यमाभ्यां नमः ॐ अना
मिकाभ्यां नमः जूं कनिष्ठिका
भ्यां नमः सः करतलकरपृष्ठा
भ्यां नमः एवं हृदयादिन्यासः

द्धिः॥१९॥ अंक ४४ भो पृच्छक तव कार्यं शीघ्रमेव सिध्यति विपुलवृद्धिः सर्वत्र जयः स्व पुत्रजनुपासेन कार्यसिद्धिः पवि
जरम्यकार्यसिद्धिः गर्भपुत्रसंभवः किं चिंता त्वं धैर्यं कार्यं कुरु ततः सिद्धिः॥२०॥ अंक ४५ भो पृच्छक कार्यं शुभं हृदंप
थिकं स्वहस्तगतं वर्तते तल्लाभं वांछसि कार्येषु मन्त्रालयं पं सज्जनत्व कार्यं भविष्यति न संदेहः॥२१॥ अंक ५१ भो
पृच्छक यत्कार्यं वादोस्ति तत्सर्वं सिद्धिमाप्नोति गमनागमने सिद्धिः गर्भपुत्रसंभवः विवादे जयः कृषि क
लाभाधिक्यं भविष्यति॥२२॥ अंक ५२ भो पृच्छक स्वकीयं कार्यं न कस्यापि कथनीयं गोप्यं वाच्यं न किंचि
त्वं धैर्यमवलंब्य सहस्राकरः सर्वकार्यसिद्धिर्भविष्यति च॥२३॥ अंक ५३ भो पृच्छक तव भाग्यवशादागतं स्व
पाधैर्यमवलंब्य साहसं कार्यं कर्तव्यं तव कार्यसिद्धिः॥२४॥ अंक ५४ भो पृच्छक त्वया किं चिंता त्वं धैर्यमवलं
ब्य स्थानं यस्मिन्कार्ये कुविरोधिनो दृश्यंते तान्परिहृत्य शत्रून्जित्वा कार्यं कुरु इच्छार्थसिद्धिस्त्वदीया
दृश्यते सोत्साहतया कार्यं विधेयं जयोस्ति नात्र संदेहः॥२५॥ अंक ५५ भो पृच्छक भूपतीनां तव कार्यं दरं सोत्साहत
या भवितव्यं गर्भपुत्रसंभवः कृषिकार्ये पूर्णस्वकृपे पूर्णस्तस्मान्मा मां तरंग तामिलतिस एव लाभः गमने कार्य
सिद्धिः विवादे जयः सर्वकार्यसिद्धिः॥२६॥ इति निगदितमृषिवाक्यात्सारमेतत्सुहृस्थसकलसकुनसाराज्ञान
सारं विवेकी॥ फलधनरहितोपः पृच्छतो निर्विकल्पं भवति सकलकार्यं नान्यथा मेति सत्यं॥२७॥ इति श्रीज्ञानकेव

[illegible]दा शुभदा राहुः वामभागे तथा स्थितः॥ वृषभे स्त्रीग
मने राहुः दक्षिणे सन्मुखे तथा॥ मेषे पूर्वे च मे पाप्ये मिथुने पश्चि
मे स्थितः कर्कटे चोत्तरे राहुः मासमासः विचार[illegible]येत्॥

वदादौ दौ नकौ चांते ४३३ चिंताक्लेशं धनक्षयं पुत्रस्त्रीणं विरोधं च वियोगं श्र
सुभंफलं ५८ वेदनकं चतुष्कं च ४३४ सीनलाहोव दरपते विरोधसर्वलोका
नां जिक्कात तत्र न कारयेत् ६० द्वौ चतुष्कौ पंचांते ४४२ लोके कीर्तिप्रजायते चिंत
क्लेशं भयं पनाशि लाभ नेह्रमं यशोधनं ६१ द्वौ चतुष्कौ द्विकं चांते ४४२ मतिभ्रंशं ध
नक्षयं वलेन सिद्धिं तु कार्ये स्त्रीलाभं चिंतितं फलं ६२ द्वौ चतुष्कौ त्रिकं चांते ४४३
कार्यनाशं च विग्रहं विदेशागमनं चिंता सफला संपदो भवेत् ६३ त्रिचतुष्कं यदा
वीक्ष्य ४४४ आरोग्यं च धनागमं सुतस्त्रीणां च संयोगं राज्यमानं यशो शुभं
६४ इति पासाकेवली संपूर्णं समाप्तः शुभंभूयात् ॥ संवत् १८७४ फाल्गुनमासे
कृष्णपक्षे तिथौ द्वितीयायां चंद्रवासरे लिषितं निसानंद पाठक श्रीरामजी

राम

वेदंपदंद्विकंचांते ४१२ विवाहसंप[illegible]फलं सुतागमं धनंधान्यं शत्रुनाशगतागमं
५० वेदंपदंत्रिकंयत्र ४१२ राज्यमानं [illegible]गमंलोकप्रियं फलंकार्यं विदेशागमनं शुभं
५१ द्विचतुष्कंपदंमध्ये ४२५ कार्यसिद्धिर्नजायते सुतागमं शुभंविप्रीतिनिः
फलंभवेत् ५२ वेदंद्विकंपदंयत्र ४२२ पुत्रलाभंगतागमं प्रीतिचतुःपदंशत्रुमित्र
त्वंदेवतावरं ५३ द्वौद्विकस्यचतुष्कासे ४२२ नष्टप्राप्तिगतागमं अर्थलाभंशुभं
कार्यंदूरागमनमुत्तमं ५४ वेदंद्विकंत्रकंचैव ४२२ सर्वदाप्रीतिमुख्यानालोकप्री
तिसससौख्यं पुत्रस्त्रीदर्शनंभवेत् ५५ वेदंद्विकंचतुष्कंच ४२४ चिंतितंसफ
लंभवेत् स्त्रीलाभंसर्वदाप्रीतिगतस्यपुनरागमं ५६ वेदंत्रकंपदंचैव ४३१ वि
लंबंगमनंस्यच संतोषअर्थलाभंचविग्रारंभेशुभाफलं ५७ वेदंत्रिकंद्विकंय
त्र ४३२ धनधान्यसमागमं स्त्रीलाभंराज्यसन्मानं अस्वपुत्रधनागमं ५८ ॥

नित्तरोगता स्वजनेनविरोधं स्यात्कलहं अशुभं फलं ३१ द्विकादौ च चतुष्को द्वे २४४
चिंतितसफलं भवेत् धनधान्यं यशोलाभं चिंताक्लेशविनाशनं ३२ त्रकं घरं पदं चैव ३११
अर्थलाभं महासुखं अभयं राज्यसन्मानं संपत् शत्रुनाशनं ३३ त्रकं पदं द्विकं यत्र ३१२
कार्यसिद्धिस्थिरे दिने विदेशागमनं मित्रविरोधं कार्ये निःफलं ३४ द्वित्रयपदं
मध्ये ३१३ बहुविघ्नमरुद्भयं परस्त्री ज्योतिःकार्यं च असिद्धिं कार्ये निःफलं ३५ त्रिकपदं
चतुष्कं च ३१४ सर्वकार्यस्य साधनं पुत्रमित्रकलित्राणां अर्थलाभं शुभं भवेत् ३६
त्रकं द्विकं पदं चैव ३२१ अर्थलाभं महासुखं नित्यं धनागमं कीर्तिसंतोषसकलं भवेत्
३७ त्रकादौ द्वौ द्विकं चान्ते ३२२ गमागमं धनागमं सन्मानराजलोकानां पुत्रमित्रागमं
शुभं ३८ द्वित्रयद्विकं मध्ये ३२३ या चिंता चिंतिता मने निःफला कलहं कार्यनाशनं
सिद्धिवांछितं ३९ त्रकं द्विकं चतुष्कं च ३२४ पुत्रदारं गुरुदेवयोः अभयं मित्रसंयोगं का

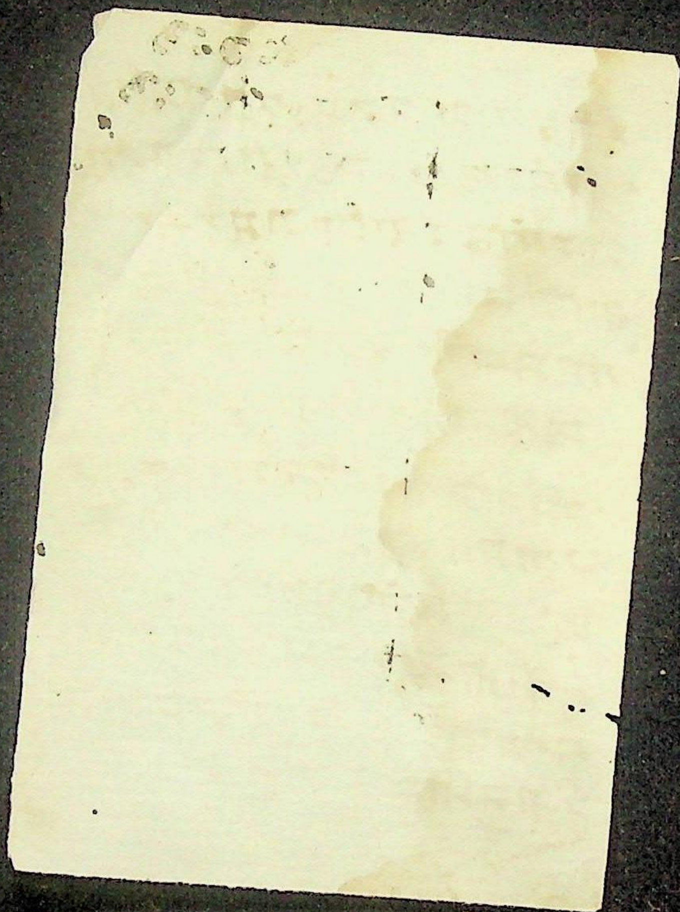
पा० के०
त्रि
३

यसिद्धिसदाप्नुभं ४० द्वित्रिकांते पदं वीदु ३२१ कार्यहठ तो भवेत् पुत्र मित्र भवे वैरी
लाभ क्षेमं विवर्जितं ४१ द्विकारो द्विकां चांते ३२२ हठते पिन सिद्ध्यते विरोधं मित्र पुत्राभ्यां
च पश्चात् क्षेमं शुभं फलं ४२ त्रयः त्रक निदृश्यंते ३३३ न भयं न विरोधना सर्वसिद्धिधनं
क्षेमं सन्मानं लोकपूज्यता ४३ द्वित्रकस्य चतुष्कांते ३३४ कलहं कार्यनाशनं स्व
कृतं स्वप्नु भागमं ४४ त्रकं चतुष्कं च पदं ३४१ कार्यसिद्धिर्न जायते उद्वेग कलहं चै
व संदेहं जीवितस्य च ४५ त्रिकं चतुष्कं च द्विकं ३४२ स्वयं कार्यचिंतं मनो निःफलं
नैव सिद्धिस्यात् विरोधं कार्यनाशनं ४६ त्रकं चतुष्कं च त्रकं ३४३ लक्ष्मीरद्धि
सुतागमं संपदा राज्यसन्मानं क्षेमं भावतुः पदं ४७ त्रक चतुष्कौ द्वा ३४४
क्षेमलाभं यशो वलं पुत्रार्थ राजसन्मानं वांछितं सफलं भवेत् ४८ द्विपदा चैव चतु
ष्कांच ४९ धनलाभं सुतागमं स्त्रीलाभं कार्यसिद्धिं च कल्याणं च दिने दिने ४९

राम
३

श्री गणेशाय नमः श्रीरामराम
श्री सरस्वत्यै नमः श्रीहरये नमः
शरणं करवाणि शर्मदं चरणं
वाणि चराचरोपजीव्यं ते करु
णामसृणैः कटाक्षपातैः कुरुमा
मम्वकृतार्थसार्थवाहम ॥१॥

अस्मतं शिशिरे वन्हि रस्मतं वालभा
वरणम॥ अस्मतं गुणवती भा
र्या अस्मतं पुत्रपालितः॥१॥
रात्रौ जानु दिवा भानुः कृशानुः
सन्ध्ययोर्द्वयोः एवं शीतं मया नी
तं जानुभानुकृशानुभिः॥२॥

ई०उ.
१

श्रीगणेशायनमः॥ईशावास्यम॥ईशावास्यमिदꣳसर्वंयत्किंचजग
त्यांजगत्॥तेनत्यक्तेनभुंजीथामागृधः कस्यस्विद्धनम्॥१॥
कुर्वन्नेव। कुर्वन्नेवेहकर्माणिजिजीविषेच्छतꣳसमाः॥एव
न्त्वयिनान्यथेतोस्तिनकर्मलिप्यतेनरे॥२॥असुर्यानाम।
असुर्यानामतेलोकाअन्धेनतमसावृताः॥तांस्तेप्रेत्यापिगच्छ
न्तियेकेचात्महनोजनाः॥३॥अनेजदेकम॥अनेजदेकंमन

१

सोजवीयो नैनद्देवा आप्नुवन्पूर्वमर्शत॥ तद्धावतोन्यानत्येति ति
ष्ठत्तस्मिन्नपो मातरिश्वा दधाति॥४॥ तदेजति। तदेजति तन्नैज
ति तद्दूरे तद्वन्तिके॥ तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः॥५॥
यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्नेवानुपश्यति॥ सर्वभूतेषु चात्मानन्त
तो न विचित्सति॥६॥ यस्मिन्सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः॥
तत्र को मोहः कः शोक एकत्वमनुपश्यतः॥७॥ सपरि। सपर्य्यगाच्छु

ई० २

न्ये ३

ह१

ई.उ.

२

कमकायमव्रणमस्नाविरंशुद्धमपापविद्धम॥कविर्म्मनीषीपरिभूः
स्वयम्भूर्य्याथातथ्यतोऽर्थान्व्यदधाच्छाश्वतीभ्यःसमाभ्यः।८।
अन्धन्तमः॥अन्धन्तमःप्रविशन्तियेसम्भूतिमुपासते॥ततोभूय
इवतेतमोयउसम्भूत्यांरताः॥९॥अन्यदेवा।अन्यदेवाहुःसम्भ
वादन्यदाहुरसम्भवात॥इतिशुश्रुमधीराणांयेनस्तद्विचचक्षिरे॥१०॥
सम्भूतिञ्च।विनाशञ्चयस्तद्वेदोभयंसह॥विनाशेनमृत्यु

त्ती र्त्वा सम्भूत्यामृतमश्नुते ॥१४॥ अन्धन्तमः । अन्धन्तमः प्रवि
शन्ति ये विद्यामुपासते ॥ ततो भूय इव ते तमो य उ विद्यायां र
ताः ॥१२॥ अन्यदेव । अन्यदेवाहुर्विद्याया अन्यदाहुरविद्यायाः ।
इति शुश्रुम धीराणां येनस्तद्विचचक्षिरे ॥१३॥ विद्यांचा विद्यांचा
विद्यांश्च यस्तद्वेदोभयं सह ॥ अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययामृ
तमश्नुते ॥१४॥ वायुरनिलम् । वायुरनिलममृतमथेदं भस्मान्तं

ई. उ. न्तं शरीरम॥ ओं३म॥ क्रतो स्मर॥ क्लिवे स्मर॥ कृतं स्मर॥१५॥ अग्ने
नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान॥ युयोध्यस्म
२ ज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नमउक्तिं विधेम॥१६॥ हिरण्मयेन।
पात्रेण सत्यस्यापिहितम्मुखम॥ योऽसावादित्ये पुरुषः सोऽसाव २
हम॥१७॥ इति ओं३म॥ संहितापाठे चत्वारिंशत्खण्डशोऽध्यायः॥
पादे शम्मुस्तकन्दृष्ट्वा तादृशं लिखितम्मया॥ यदि शुद्धमशुद्धम्वा म
म दोषो न दीयताम॥१॥

ह० वे०
२

स्थिरासचप्पनत्वग्विभाव्यस्वरूपः ॥ चलासुप्रभिन्नासुधीष्वेक एवं स नित्योपल० ॥११॥
घनछन्नदृष्टिर्घनछन्नमर्कं यथा मन्यते निःप्रभं चातिमूढः ॥ तथा बद्धवद्भाति यो मू
ढदृष्टेः स नित्योपलब्धिः स्वरूपोहमात्मा ॥१२॥ समस्तेषु वस्तुष्वनुस्यूतमेकं समस्तानि
वस्तूनि यन्न स्पृशंति ॥ वियद्वत्सदा [illegible] शुद्धमच्छस्वरूपं स नित्योपलब्धिः स्वरूपोह
मात्मा ॥१३॥ उपाधौ यथा भेदता सन्मणीनां तथा भेदता बुद्धिभेदेषु तेपि ॥ यथा

लेर

चंद्रिकाणां जले चंचलत्वं तथा चंचलत्वं तवापीह विष्णो ॥१४॥ इति श्रीमच्छंकराचार्य
विरचितं हस्तामलकस्तोत्रं समाप्तम् शुभमस्तु भाद्रमासे कृष्णपक्षे १२ संवत १८७८

२

राम

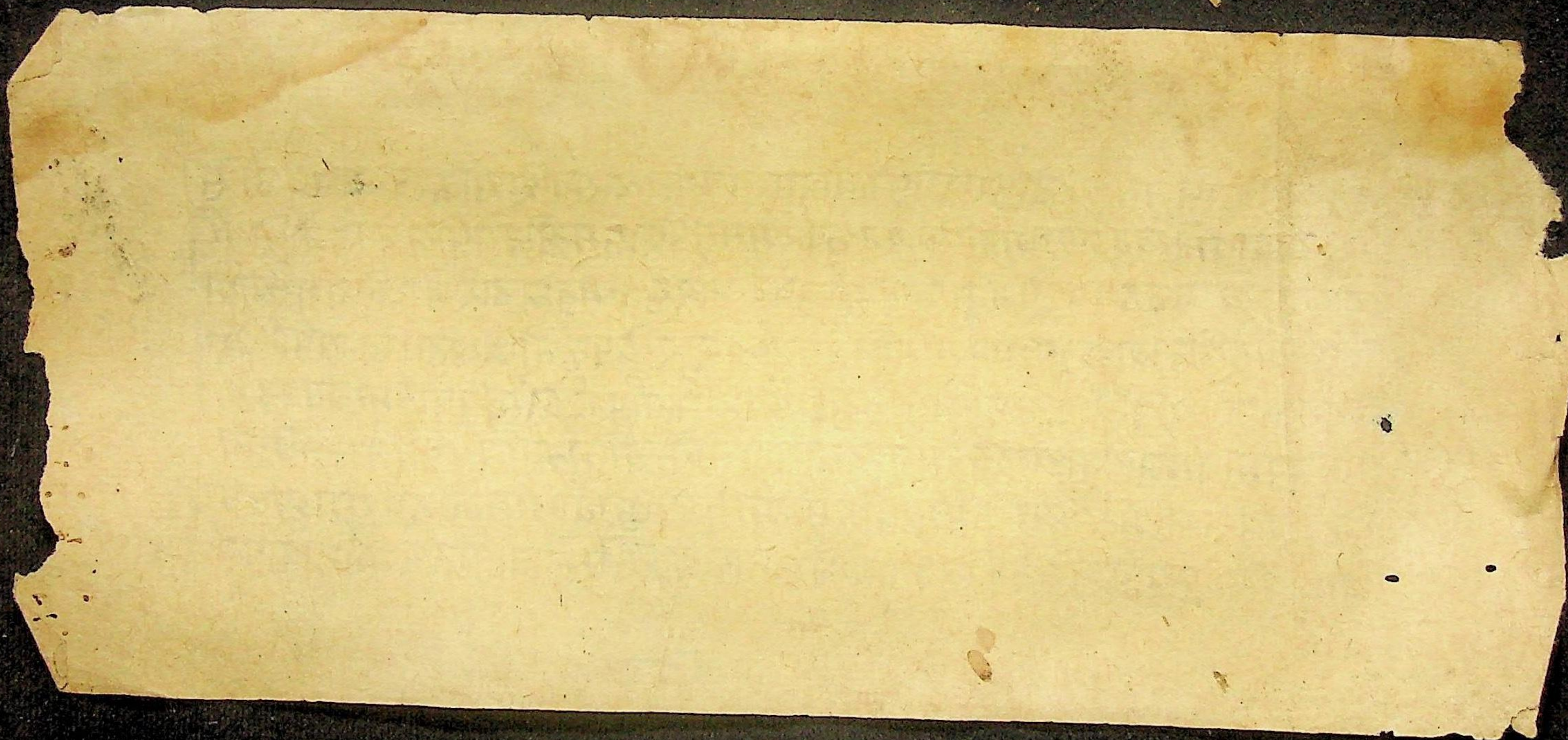
यथादर्प्पणाभावआभासहानौमुखंविद्यतेकल्पनाहीनमेकम्॥तथाधीर्वियोगेनिरा
भासकोयःसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा॥६॥मनश्चक्षुरादेर्वियुक्तःस्वयंयोमन
श्चक्षुरादेर्मनश्चक्षुरादिः॥मनश्चक्षुरादेरगम्यस्वरूपःसनित्योपलब्धिःस्व०॥७॥
यएकोविभातिस्वतःशुद्धचेताप्रकाशस्वरूपोपिनानेवधीषु॥शरावोदकस्थोयथा
भानुरेकःसनित्योपलब्धिः०॥८॥यथानेकचक्षुःप्रकाशोरविर्नक्रमेणप्रकाशीक
रोतिप्रकाश्यम्॥अनेकाधियोयस्तथैवप्रबोधःसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहं॥९॥
विवस्वत्प्रभातंयथारूपमक्षंप्रगृह्णातिनाभातमेवंविवस्वान्॥तथाभासआभास
प्रत्यक्षमेकंसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा॥१०॥यथासूर्यएकोप्स्वनेकश्चलासु

त

ह०वे०
१

श्रीगणेशाय नमः॥ श्रीपुरुषोत्तमाय नमः॥ कस्त्वं शिशो कस्य कुतोऽसि
गंता किं नाम ते त्वं कुत आगतोसि॥ एतद्ब्रुवत्वं मम सुप्रसिद्धं मत्प्रीतये प्रीतिविवर्द्धनोसि॥१॥
नाहं मनुष्यो न च देवयक्षो न ब्राह्मणः क्षत्रियवैश्यशूद्रः॥ न ब्रह्मचारी न गृही वनस्थो भि
क्षुर्न चाहं निजबोधरूपः॥२॥ निमित्तं मनश्चक्षुरादिप्रवृत्तौ निरस्ताखिलोपाधिरा
काशकल्पः॥ रविर्लोकचेष्टानिमित्तं यथा यः स नित्योपलब्धिस्वरूपोहमात्मा॥३॥
यमग्न्युष्णवन्नित्यबोधस्वरूपं मनश्चक्षुरादीन्यबोधात्मकानि॥ प्रवर्तंत आश्रित्य
निःकंपमेकं स नित्योपलब्धिस्वरूपोहमात्मा॥४॥ मुखाभासको दर्पणे दृश्यमा
नो मुखत्वात्पृथक्त्वेन नैवास्ति वस्तु॥ चिदाभासको धीषु जीवोपि तद्वत् स नित्योपल०॥५॥

राम
१

सिद्धिः श्री मंतवारी गंसर्वे सिंशुरवसस्पद्रा ५० रकारेभिः नितं कार्यांस्व
स्या नेजापते घुवरि द्विवेवशुभं लक्ष्मीसर्व सिद्धि सभ मवेतल मं तथा
प्रकारे चाहता मश्रसत्रीन मस्तथै वतसवदां विरसो भ्यन्ते नमते
पलंपव पन्न इति श्रीगर्ग संहिता पाग जीवा मा वेसका नस मापू
श्री संवत् १८ पर श्रावण मासे लव्र पक्षे प्रतिमा ३० चन्द्र वासरे
रूपाधारमिश्र

मनो जीतिजरिव तः मार्जेषशपे वृहस्पतिरेव मिंमघानाविं रपे देवोसरिमा दपेतामृ प्रीति सचानामेरपो सहैनं गजन तेन सर्वमेव प्रतिस्थितं वृजप्रेसा वानो अगं वसवीदं मेव प्रीतीसिद्धंत भवतु

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ
ऋ	ॠ	ऌ	ॡ	ए	ऐ
ओ	औ	अं	अः	क	ख
ग	घ	ङ	च	छ	ज
झ	ञ	ट	ठ	ड	ढ
ण	त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म	य
र	ल	व	श	ष	स
	ह		क्ष		

गगगप्रेहम

पीताम्बरधरं देवं शंखच क्रगदाधरं अनंतवाहुहृदे स्पंचविश्वरूपं
विचिंतयेत अथध्यानं अनंत वासवदेव सर्वस्य हरिस नमः नमो
नारायणाधिपतये पन्नासन ननमो लक्ष्मीप्रासने अनंत गरीसम्पन्नो
विश्वरूप धाराय च नमो मतांतदे वाय अपने ताननमो नमः पाद्य
अर्घ्य चन्दनं दिव्यं श्रीतलं सर्वसपुतवि नपनसुरश्रेष्ठ प्रीपस
प्रतिगृह्यतां च नमनमः मल्लिकादि सुगंधानी मालती
निवेप मो मया हृतानि पूजार्थ पि ग्राती प्रतिगृह्यताम
इति पुष्पाणि वनस्पातिरसो द्भूतो गंधाढ्यो गंध उत्तमः
आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोयं प्रतिगृह्यतां इति धूपं
साज्यं च वर्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया दीपं
गृहाण देवेश त्रैलोक्य तिमिरापह इति दीपं घृतपक्वं
हविष्यान्नं पायसं च सशर्करं नानाविधं च नैवेद्यं विष्णो
प्रतिगृह्यतां इति नैवेद्यं सर्वपापहरं दिव्यं गांगेयं निर्मलं
जलं आचमनं मया दत्तं गृह्यतां पुरुषोत्तम इत्याचमनं लवं
गकर्पूरसंयुक्तं ताम्बूलं सुरपूजितं प्रीत्या गृहाण देवेश
ममसौख्यं विवर्धय इति ताम्बूलं इदं फलं मया देव स्थापि
तं पुरतस्तव तेन मे सफलावाप्ति र्भवेज्जन्मनि जन्म
नि इति फलं चतुर्वर्तिसमायुक्तं घृतेन च सुपूरितं मतानी
राजनेनस्तुष्ट मव देव जगत्पति इति नीराजनं
यानि कानि च पापानि जन्मांतर कृतानि च
तानि तानि विनश्यंति प्रदक्षिणा पदे पदे पापोऽहं
पापकर्माऽहं पापात्मा पापसंभवः त्राहि मां पुंडरी
काक्ष सर्वपापहरो भवतु इति

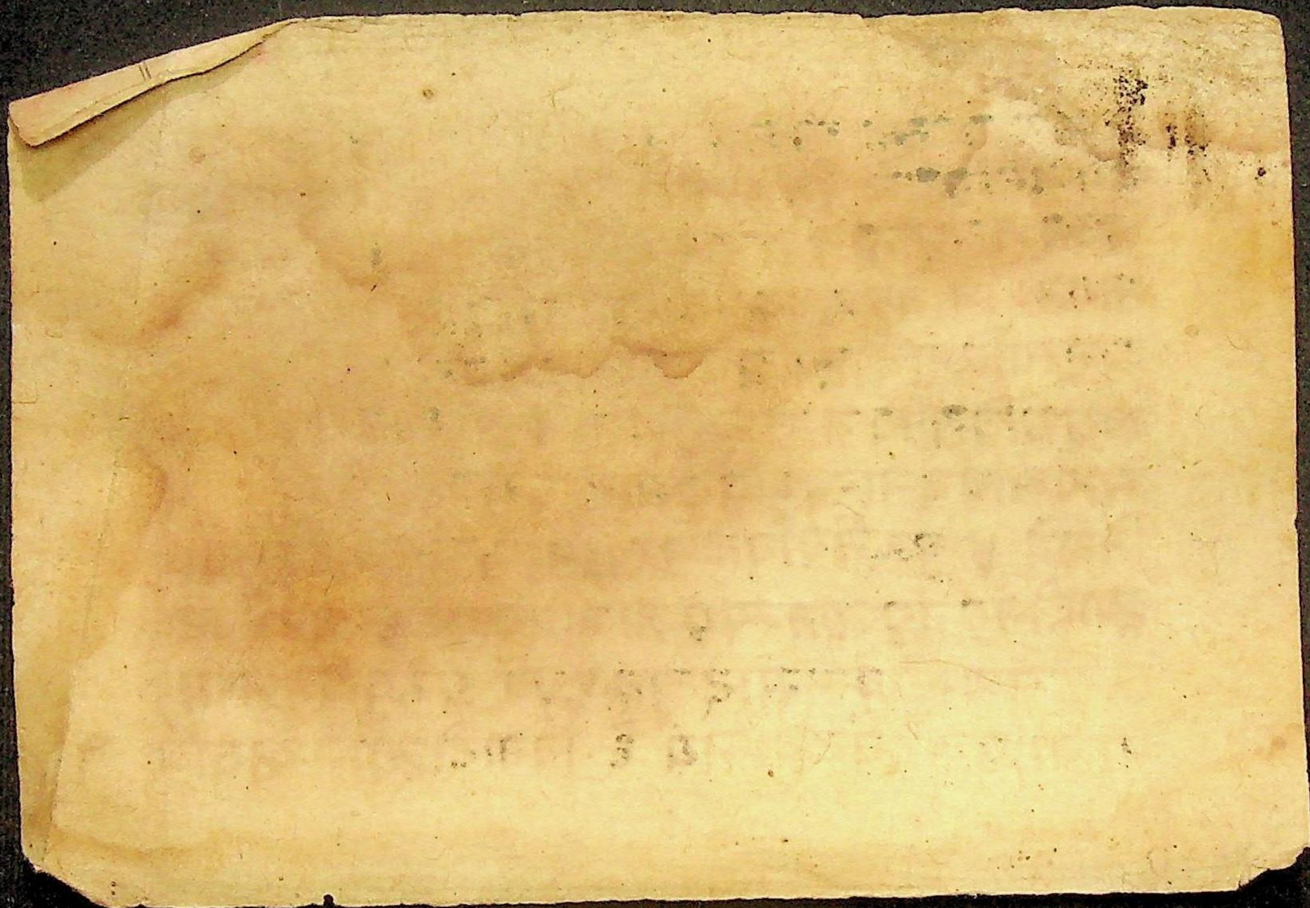
ॐ मातृका स्मि द्वेसर्वेश माशु मविचारयेत मातृकाबे फला लाभ अजीरता
आप द्रसम वितु ॐ हिं शि चि लि मि हि मां तक्षि सिद्धि सिद्धि दशापूः स्वाहा
इदं मंत्रं तत्पूर्वा ट्वचित्ता धारा कर्म विचारयेत् ॐ आरसर्वे लाभ स्य धर्मस्य काम्य
मोदः अर्थप्राप्ति र्भवेत् द्विंसर्वसिद्धि र्वेधवकर्म २ अकारे विजयश्चैव कुर्व
लाभ [illegible] पे सर्वसिद्धि स्त्री पुत्र लभ्यते कामं वंप्रजायते ॥३ आकारे विजयश्चैव पूर्व
गरं सर्वं बोधवं: प्राप्नाति च भवेद्धि शुभ चा नानि दिशेत ४ इकारे धन लाभश्च
ते लाभो मान्ये द्वि वेत्ता तुलं काम्यं सिद्धि स्यात् सौमा जय च मवे न्मरान ५ इकारे पर
कारे गरसं तापो विष्व प्रजायते लिघ नीसर्वकार्याणि रिपुमित्रारसाव समागतः ६ उ
कारे सर्वसिद्धि [illegible] जायते जय मनश्च मित्रैः समागम लाभ मालभ ते नात्र संशयः ७
ऊकारे [illegible] नरसम पूर्व कार्याणि सिद्धि सम्पूर्ण सदाचारको नात्र संशयः
[illegible]
हस्य पः ऋकारे हस्पति सिद्धिः मित्रैः सह समागमः उच्चस्थं तन्त्रो मानो राजते
अनेन मान ११ ऋकारे पम हा माद्धिः न्या पे व च समाे वचस्व जय लाभ मतिः
प्रसवीण निश्च जायते १२ लृकारे हस्पति सिद्धि मित्रैः सह समागम उच्चस्थ कर्म
मन माने अर्थं को वश मास भवेत् १३ एकारे धनं धर्मं विरोध चारं नं च
कृषि वाणिज्य [illegible] ते समाप्येव न संशयः १४ ऐकारे कार्य लाभ मत्र कार्यसिद्धि
द्धिः प्रजायते अयत्र हस्पते चैव प्रजायते महत् तिमभवेत् १५ ओकारे चार्थ लाभमत्र
हानि क्षयं वृथा चिन्ता नाम विपत्ति सिद्धि जायते तत्र कार्यं रे विचारतः
१६ अंकारे समते मृत्यु सोक रोग तथैव च अर्थ हानि र्भवेत् तत्र कार्य निविदि
नाशयेत १७ अःकारे धनं सम्पत् पुत्र जन्म काविवर्द्धते अराज्यं मंगलं चैव
दृविता विविधानि च १८ ककारे राजसम्मान लाभश्च प्रियदर्शने कला
तां बमहा समा तपं जायते नात्र संशयः १९ खकारे शोभन सौख्यं दुर्गतानि
सर्वे [illegible] सर्वं नभते व्याधिः जीवितं नात्र संशयः २० गकारे चिन्तिता
नाथस्य सिद्धि सिद्धि प्रजायते सोमरूपं मंगलं चैव कलाचारतं च नरा
शयः २१ घकारे सर्वसिद्धि स्य नाम ओज प्रगायते सोभाग्यं मानजं चैव
कल्याणं च नशयः २२ ङकारे [illegible] नाधि दुःखानि विविधानि चदेह
तरच तो लाभः सर्वत्र लभते ध्रुवं २३ चकारे चिन्तितं कार्यं काले च मम विपत्तिः
मित्र हानि सुख दुःख सर्वरिरसे शत्रुभयः २४ छकारे आगम लाभ प्राप्ति रसे
न घट स्यते वा मन लभते पापं सर्वं मंगल मेव च २५ जकारे जायते क्ले
सौ नानाव स्थित्र रूपः सरिरिरोग भर्त्सन्नानां तथा वृद्धि नसंशयः २६
झकारे धन संप्राप्ति सौभाग्य लभते नरः अर्थलाभो नरस्य लाभते
लभते नात्र संशयः २७ ञकारे जायते क्लेशो व्याधिश्चैव महाद्भयं
बंधुः नाशः अपवादः श्रम जायते नात्र संशयः २८ टकारे अर्थ हीन
प्रबंध नाससपि रुच प्रख्यात दुःखितं तत्परो लभते नात्र न संशयः
२९ ठकारे सर्व सौख्यानि कार्याणि निश्चय लाभनि च जपे लभे सौभा
ते लक्ष्मी सर्वकार्यार्थ संशयः ३० डकारे रूप चेलो मण्ड विवाह नाम्
तथैव च अविद्युत् सर्वकार्येषु दृश्यते नात्र संशयः ३१ ढकारे कूल
मजवल मते नात्र संशयः अर्थचिन्ता पत्र कार्य तत्र पीच फल लभ
ते ३२ णकारे सन प्रकाश पूर्व जनने बैताव्य पन्न लक्ष्मी स्तकि
भासमन्यु मे मनोरथ कृते फल चान्य लिभते नात्र संशयः ३३ तकारे धन संप्राप्ति तथा
दे धान्य धनानि च आरोग्य सर्व संपदः तथा च नरा संशयः ३४ थकारे
मते सर्व सम्पद ३५ दकारे स्त्री संज प्राप्ति अर्थ वृद्धि वपुत्र पत्रते
रोगस्य मते [illegible] सिद्धि प्रजायते तथा चिन्तितं कार्य फल
सफलं काम्य च पाप वचित्तं कार्यं श फलं च ३६ धकारे दीर्घ प्राप्ति
३७ नकारे [illegible] निश्च नवीनसिद्धि प्रजायते च भवति
सर्वे कार्य [illegible] ३८ पकारे पापकर्म मारोपाव जातो तथा
सपते अन्न [illegible] ते तस्य जय मंपं च भावि [illegible]
वस्त्र मानि नोवि भवि [illegible] परस्ते नसफा पि: ३९ फकारे लभ
वे धन मे [illegible] बकारे अर्थ संप्राप्ति पर स्त्री रति समागमः ४०
अन्य कामि [illegible] कार्ति सर्वत्र परं न भवेत् ४१ भकारे सर्वकार्य
सर्वी पे भाव ते धन कांचन लाभं प्रजापते नात्र संशयः ४२ म
कारे धन धान्य संच मस्तकि सेष्ठा सम्भवं शोभं च ४३ यकारे
गार्ये नाशकं जापते ४४ रकारे पीडि मान्योति धन चा [illegible]
पद्म मद [illegible]
[illegible] कहः निस्सः अवति निच्चानि संपे
विनि [illegible] लकारे सिव संताने लभते ना प्रपन्न सर्व
सा अरसो भवेत सौख्य [illegible] निन्वेक्ष जापते ४६ वकारे वह लक्ष्मी च लभते मानव
कार्य सन्तप्ति [illegible] नाशो [illegible] ४७ शकारे विनि
[illegible] कारे सर्वकार्य [illegible] सपते जय ४८
मित्रैश्च समागमः ४९ सकारे सर्व सौख्य [illegible] सर्व कार्य [illegible]
[illegible] समागम

राम

मंत्रा हता विप्रकराग्र मुक्ताः पतंति
नि संप्रदि मस्तकेषु ॥ शिला च देवा
ममुजा नरेंद्रा वंध्यासिषः प्रजपता
भवंति ॥१॥ किं वा देव महिम्न हाद
ध्रुगता लोकाधिका सोत्र यावद
नाप्नोति रनेन वा तव मुखा च्छ्रुत्वा
समांलं विना ॥ इत्थं चेन सि भावना
सानभवत्सापि वद्द्र गता हृष्टं सतद्व
दीपमनु तत काम्मान्तिकं वै भवश्च ॥
२॥ गम्भा कासिन पदेषु मेत्र स्ववरा
रेवती ॥ संगमेन हि मोक्ष वंध्य द्वादश
वार्षी हरेत् ॥३॥ तुष्टः पिनाकी दश
भिः शिरोभिः तुष्टो न चैकादशमो हि रुद्रः
प्रतोहनो मान्द्र हति त्रिकोपान्समेदाद्रि
पंतो भवनः शिवाय ॥४॥ मनुष्यमासाद्य
पुकवत्स च विप्रेषु भस्मव्वस्येषु चैव
ह्नि ॥ भुंजीपा तां ततः पश्चा द्रुमस्यां
तदंपती ॥५॥ राम राम

श्रीगणेशायनमः।राम
लंबोदरः स्पादचलांतिधिःश्वरतो
गौरसुथापश्चिरंनदोत्रकृतनापगा
यशामनंपोगोविघोगापहाःसर्वो
योहिफलप्रदंचेकरसांवेदाः॥ लेकु
भश्रेनवांपधिकोविदंहिजन्मरवंस
योश्लाविध्वंहृतमः॥१॥यंमौमध्याग
तेहरीनरसौदेवोरुरोशंकरेमास्य
नोगसुतारवोहरगराश्राजाविको
स्याःपिताः।दिव्यांविल्लैकेदंतर
वेपोलवोदरजेरवरेनापोःरंबकरमो
गोलिंगदितावसमातुहानिपदः॥
॥२॥लंबरांवांजनेचैवहृतंते
तंतपोवचालेहंवेपंवदेविधंस
देलंनमहापेता।वेलीन [illegible] ॥३॥

श्रीगणेशायनम: अक्रोधवैराग्यजितेंद्रियत्वं क्षिमादया
धर्मजनप्रियत्वं निर्लोभदाताभयसोकहरितंज्ञानप्रवो
धेवदसलक्षनान् १ गुरुश्च सर्वदेवानांकर्मोस्मापर
मोगत: जावद्गुरुनकर्तव्यंतावन्मुक्तिर्नलभ्यते २ दी
क्षनस्यविनादीक्षाग्रनदीस्पावृथानर: विनाव्याकर
णंव्यथंविद्याविंजनेनरवनंविना ३ नरश्चैवविनादीक्षा
सत्यंसत्यंचनारद: वेदसास्त्रपुरानस्यजरादानानि
तिर्थये ४ गुरुमंत्रविहीनस्यानि:फलंभवेतदा दी
क्षाहीनेकृतंपुजानस्यपुजाचनिफलं ५ चरणोद
कंसुरापानीतुलसीदलकरपुरं गुरुहीनेंजथा
माजाविनादेवदेवालये ६ विनादीक्षानरश्चैवान

नलभ्यते जावत्गुरु नकुरु नब्यंतावत्मोक्षनलभ
ते २५ अहंकारंकृतंमहंगुरुस्वाक्यंनमान्यते अ
स्मतंगुरुकरनब्यंतारंते भवसागरं २६ विसो
वाच चंचलंहीमननकेसन रामस्थगजरुयस्नं ग्यान
अंकुसंरूपनांतेरेनंभवसागरं २७ एकब्रह्मपंच
सायुंसाषिब्रह्मपृथकपृथक् पंचस्वादंनजानामी
व्यापतंभुवनत्रयं २८ पुनर्वितपुनर्चैतं जन्मजन्म
सुषीभवेत अदोषंजायतेमरनुचंजसंकुपदेहनं
२९ गुरुवाक्यंनपालंतिअंतकालंपरंपदंः अग्रा

राम

नानिदूसंसधर्मेनस्यते तस्यमात्सादरंहीनंपर
मेष्टेश्चुनोतिच १९ सिवोवाच तदासिवंवचनंश्रु
त्वाअजोग्यंनारदंकृतं चंद्रहीनेजथारात्रारविही
नेजथादिनं २० नृपहीनेजथासेन्यागुरुहीनेजथा
नर २१ अदिष्टोजातिचंडालदर्सनंचमलेसनं
रदकस्यसुरापानंअन्नगोमासमघनं २२ विना
दीपगृहंअन्यंग्यानहीनेजथानर अवस्यांगुरुनर
तव्यंग्यानरतनंचलभ्यते २३ सरीरंसर्वविद्यानां
सरीसर्वदेवता सरीरंसर्वतीर्थानिगुरुमंत्रंच
कीयते २४ जावतभमनंकरतव्यंतावतग्यान

दैंनैवदीयते १३ तदानारदंगत्वाचतिलवज्रीम
यव: प्रतिहारंतदोनाकतंनारंकेनक्रमेन १४ देव
दाब्रस्मातसमरेव आगतंसर्वदेवता जुममानु
संस्लोकेस्मिनब्रह्मउद्नमसक्रीता १५ सर्वदे
वताचतत्रविस्नुआपचकोपिता ददसनंसर्वेन
त्ताचनारदंनैवक्रीयते १६ सिवोवाच नाराय
नंसुरश्रेष्ठपरमात्माइस्वर मिंत्रभावतया
नारदकिमोर्थमनभंगये १७ विस्नोवाच अदि
छंवत्सपुत्रसत्तयाभेदंस्पनगपायते अद्यदिनेमहं
श्रेष्ठआदिछंमुवनइस्पते १८ मिलापंपापलग

राम

नष्टाद्यते दिक्षितंनकुरुतेऽतनचीरवंसतंसतगुरं
केनकेननागुरुर्भाषते ७ सतगुरंचैवकथिन ऽवंच
मातापिताचप्रथमं १ द्वितियेवमातया २ त्रतियेसुप
चौश्चैव ३ चतुर्थनामकर्मेया ४ पंचमेविद्यागुरुश्चैव
५ षष्टेसमुसुकर्मके ६ सप्तमेगुरुनामेच ७ इतिसप्त
गुरुर्ख्याते ८ दुर्वासोवाच ऽवदासमरेकालेनारद
ब्रह्मपुत्रय: औदिष्टंचतदानारदप्रथीमारेमहादुखं १०
विसुच्यग्रगताश्च महाभारचपीडता प्रथीरेउवाच
नभारापरवतामेघानमराचवनस्पति औदिष्टसम
होभारातेषांपापरतासतं १२ तदाचभगवानवि
ऽस्वांतजामीचमाधवे सर्वेदेवंनिमंत्रोस्मनुना

च

वस्त्रांतर्ईकं हंसवाहनसंस्थिता ऋग्वेदकृतोत्संगा स्यामा सहशांप्रा
शावात्मिका॥ ब्रह्माणी ब्रह्मदेवानां ब्रह्मलोकनिवासिनीः
आवाहयाम्यहं देवी मायांति सूर्यमंडलात् आगछ वरदे देवि
त्र्यक्षरे ब्रह्मचारिणी गायत्री छंदसां मातर्ब्रह्मयोनिनमोस्तुते
इत्यावाहनम्॥ ॐकारस्य ब्रह्मा ऋषिः परमात्मा देवता गाय
त्री छंदः। सप्तव्याहृतीनां विश्वामित्रजमदग्निभारद्वाजगौतमात्रि
वशिष्ठकश्यपा ऋषयः॥ अग्निर्वायुसूर्यबृहस्पतिवरुणेंद्रविश्वे
देवता गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्बृहतीपंक्तित्रिष्टुब्जगति छंदांसि
ॐ तत्सवितुरिति विश्वामित्र ऋषिः सविता देवता गायत्री छं
दः आपोज्योतिरिति प्रजापति ऋषिः ब्रह्माग्निवायुसूर्या देवता

सं० ५

गायत्री छंदः एतेषां प्राणायामे विनियोगः ॐ नमो भगवते वासु
देवायेत्यात्मनः प्रदक्षिणामुदकं क्षिपेत् ॐ भूः ॐ भुवः ॐ
स्वः ॐ महः ॐ जनः ॐ तपः ॐ सत्यं ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो
देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ॐ आपो ज्योती रसो
मृतं ब्रह्म भूर्भुवः स्वरों पूरके नाभौ गौरांगं ब्रह्माणं ध्यायेत् ॥ कुं
भके हृदि नीलोत्पलदलश्यामं विष्णुं ध्यायेत् । रेचके ललाटे श्वे
तस्फटिकोपमं शिवं ध्यायेत् ॥ ॐ सूर्यश्चमेति मंत्रस्य नारायण
ऋषिः सूर्यो देवता गायत्री छंदः आचमने विनियोगः ॐ सूर्य
श्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युकृतेभ्यः ॥ पापेभ्यो रक्षंतां यद्रा
त्र्यापापमकार्षं मनसा वाचा हस्ताभ्यां पद्भ्यामुदरेण शिश्ना रात्रि

स्फु

राम ५

स्द्वलुपतयत्किंचिद्दुरितंमयिइदमहममृतयोनौसूर्येज्यो
तिषिपरात्मनेजुहोमिस्वाहाततोद्विराचमनं॥आपोहिष्ठेति
तिसृणांसिंधुद्वीपऋषिः आपोदेवताः अनुष्टुप्छंदः॥मार्ज
नेविनियोगः॥ॐआपोहिष्ठामयोभुवःस्तानऊर्जेदधातनःम
हेरणायचक्षसेयोवःशिवतमोरसः।तस्यभाजयतेहनःउश
तीरिवमातरःतस्माअरंगमामवो॥यस्यक्षयायजिन्वथः आ
पोजनयथाचनः॥२॥इतिमार्जनं सुमित्रियाडुर्मित्रियाइति
केपत्रविप्रजापतिऋषिः आपोदेवतागायत्रीछंदः जलदाने
विनियोगः सुमित्रियानः आपओषधयः संतुदुर्मित्रियास्त
स्मैसंतुयोस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मः २ द्रुपदादिवेतिप्रजापत्य

सं०
६

त्रिसरस्कन्याऋषयः आपोदेवताः अनुष्टुप्छंदः जलावघ्रा
णेविनियोगः। ॐ द्रुपदादिवमुमुचानः स्विन्नः स्नातोमलादिवः।
पूतंपवित्रेणेवाज्यमापः शुन्धन्तुमैनसः २ ऋतंचसत्यंचेत्यघम
र्षणऋषिः भाववृत्तोदेवता अनुष्टुपछंदः अश्वमेधेशोविनियो
गः ॐ ऋतंचसत्यंचाभिध्यात्तपसोध्यजायत ततोरात्र्यजायत ततः।
समुद्रोअर्णवः समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरोअजायत अहोरा
त्राणिविदधद्विश्वस्यमिषतोवशी सूर्याचंद्रमसौधाता यथापू
र्वमकल्पयत् दिवंचपृथिवीं चांतरिक्षमथोस्वः ततोगायत्रीमंत्रे
णऋर्ध्यत्रयंदद्यात् तेनैवप्रदक्षिणा ३ एकेनदक्षिणानाडि
काचदलस्यमः आस्रोपसंहारशामेनस्यात् ह आप ओतविन्नभागे

राम:
६

श्री

मेवतं

त[illegible]यमेवब्रह्म जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यादिप्रपंचंयत्प्रकाशते तद्ब्रह्माह
मितिज्ञात्वासर्वबंधैःप्रमुच्यते त्रिषुधामसुयद्भोज्यंभोक्ताभोगश्च
यद्भवेत् तेभ्योविलक्षणःसाक्षीचिन्मात्रोहंसदाशिवः मय्येवस
कलंजातंमयिसर्वंप्रतिष्ठितं मयिसर्वंलयंयातित [illegible] ह्मा द
यमस्म्यहं अणोरणीयानहमेवतद्वन्महानहंविश्वमिदंविचि
त्रं पुरातनोहंपुरुषोहमीशोहिरण्मयोहंशिवरूपमस्मि अपाणि
पादोहमचिंत्यशक्तिःपश्याम्यचक्षुःसशृणोम्यकर्णः अहंवि
जानामिविविक्तरूपोनचास्तिवेत्ताममचित्सदाहं वेदैरनेकैर
हमेववेद्योवेदांतकृद्वेदविदेवचाहं नपुण्यपापेममनास्ति
नाशोनजन्मदेहेंद्रियबुद्धिरस्ति नभूमिरापोममवह्निरस्तिनचा

[illegible] एवं विदित्वा परमात्मरूपं गुहाशयं निष्कल-
मद्वितीयं समस्तसाक्षिं सदसद्विहीनं प्रयाति शुद्धं परमात्मरूपं
यः शतरुद्रियमधीते सोऽग्निपूतो भवति [illegible] सुरापानात्पूतो भवति
ब्रह्महत्यात्पूतो भवति कृत्याकृत्यात्पूतो भवति सुवर्णस्तेयात्पू-
तो भवति [illegible] तस्मादविमुक्तमाश्रितो भवति [illegible]
जपेत् अनेन ज्ञानमाप्नोति संसारार्णवनाशनं तस्मादेवं वि-
दित्वैनं कैवल्यं पदमश्नुते इति कैवल्योपनिषत् [illegible]
समाप्ता मिती [illegible] वदि ७ संवत १८८७ [illegible]
[illegible] ॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥

[illegible] पूतो भवति ब्रह्महत्यात्पूतो भवति ॥

राम

१ राम

यमनैऋतवरुण[illegible]वायुकुबेरईशानादिदिक्प्रतिष्ठितेमानसो
त्तरेलोकालोकाचलपर्यंतेलवणेक्षुसुरासर्पिःदधिदुग्धशुद्धोदकाब्धि
सप्तार्णवपरिवृतेमहासरोवराकारपंचाशत्कोटियोजनमंडल
विस्तृतेमहाचक्राकारमंडलमंडितेजंबूद्वीपप्लक्षशाल्मलिकुशक्रौं
चशाकपुष्करसप्तद्वीपपरिधिप्रतिष्ठितेभारतकिंपुरुषहरिवर्षइ
लावृतरम्यकहिरण्मयकुरुभद्राश्वकेतुमालेतिनवखंडमंडितेमा
ल्यवत्किंपुरुषसुवर्णप्रस्थरमणकपांचजन्यमंदिरसिंहल
परिधिपरिवृतेगंध[illegible]मादनसुमाल्य
लंकेतिनवावर्त[illegible]
सशृंगश्वेतनीलनिषधहेमकूटहिमाचलेतिप्रष्ठमर्यादापरि
वृतेनवसहस्रयोजनधनुराकाराकृतिकल्पितेप्रजापतिक्षेत्रेदं
डकारण्येचंपकारण्येनंदनारण्येगौरारण्येद्वैतारण्येदेवदारु
कारण्येतिद्वादशारण्ययुतेगंगाकावेरीयमुनासरस्वतीमहान
दीरेवागोमुखीकौशिकीगोमतीगंडकी[illegible]तीमहाचंद्रभागाताम्र
पिंधारण्येवेदारण्येनैमिषारण्येबदरिकारण्ये

रा

१

श्रीगणेशाय नमः ॐ स्वस्ति श्रीमन्नंतसमस्तजगदुत्पत्तिस्थितिप्रलयका
रणस्य रक्षाशिक्षाविचारणस्य दुष्टदैत्यदहनदावानलस्य गृहीतमत्स्याद्यव
तारस्य कर्तुमकर्तुमन्यथाकर्तुं समर्थस्य अचिंत्यापरिमितशक्त्याद्युपमा
नस्य श्रीमन्नारायणस्य महापुरुषस्य श्रीमदादिनारायणस्य महारोमकूपम
ध्ये परिभ्रममाणानामनेककोटिब्रह्मांडानामेकतमे अव्यक्तमह[illegible]
[illegible] दहंकारपृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशावरणैरावृते अस्मिन्म
हति ब्रह्मांडमध्ये आधारशक्तिकूर्मानंतनाग दिग्गजोपरि प्रतिष्ठितस्य
अतलवितलसुतलमहातलतलातलरसातलपातालसप्तलोकस्योपरि
तले भूर्लोकभुवर्लोकस्वर्लोकमहर्लोकजनलोकतपोलोकसत्यलो
कस्याधोभागे चक्रवाकशैलमहामंडलपन्नगमध्यवर्तिनो महाकाला
ग्निमहानमहाफणिराजराजशेषस्य सहस्रफणामणिमंडितमंडेरा
वतपुंडरीकवामनकुमुदांजनपुष्पदंतसार्वभौमसुप्रतीकाष्टदिग्गं
जे शुंडादंडोत्तंभिते अमरावतीभोगवतीजयवतीयशोवतीनाममु
रपुरीप्रतिष्ठिते महास्वर्णगिरिराजकर्णिकदिविलंबिते इंद्राग्नि

श्रीगणेशाय नमः

५१

श्रीगोविंदाय नमः ॥ श्री गोविंद गोकुल
पते वसुदेवसूनो गोपाल कृष्ण गरुड
ध्वज गोपनाथ ॥ श्रीवासुदेव पु
रुषोत्तम पद्मनाभ त्रापस्व केश
व हरे शरणागतं माम् ॥१॥ कूलरूप
देव भक्तवत्सल दीनबंधो लक्ष्मीनि
वास करुणाप्रकृत शैत्रोवैकुंठनाथ ध
रणीधर अच्युत मे रूप त्रायस्व ॥२॥
लक्ष्मीपते कमललोचन नवलक्ष्म बा
रे वाराह वामन जनार्दन नंदसू
नु गोवर्द्धि ...

...गास्वच...

...स्याभ्यां नमः

नृसिंहस्य भवेत् सूर्यः रामचंद्रस्य

चंद्रमा ॥ परशुरामस्य भवेद्भौमः

बुधो वामनरूपकम् ॥५॥ बलदेव

स्वरूपं गुरुः शुक्रः द्वारकेशरूपकम् ॥

कल्कीस्वरूपकः मंदः राहुः मत्स्य

स्वरूपकम् ॥२॥ कूर्मरूपी भवे

त्केतुः बौद्धरूपं तु लांछनकम् ॥

एवं नवस्वरूपस्य ग्रहरूपी ज

नार्दनः ॥२॥ पुनि स्मृति पुराण

[illegible] नृसिंहादि रूपाणां

[illegible] जपे नश्यंति भवंति

टमोदर दुःखप्रवेदारणं
रक्षं च त्रायस्व ॥८॥ ईश्वरेशपा
दवपते सरसीरुहाक्ष चैतन्यरूप
परमेश्वर पूर्णकाम ॥ अध्यात्म
दीपपरमेश पुराण विष्णो त्रा०॥
॥९॥ पद्मापते मधुरिपो जगदेक
साक्षिन् भक्तार्त्तिनाशन सुरेश्व
र देवदेव ॥ चाणूरमर्दन चतुर्भु
ज चक्रपाणे त्रायस्व केशव ह
रे शरणागतं माम् ॥१०॥ दश
श्लोकामृतं परं स्तोत्रं कृष्ण
शरणापदं ॥ सर्वपापप्रशमनं
हन्तारिभिः [illegible] गाम् ॥११॥

वौ श्रा जग [illegible] नंदकी

मधुसूदन माधव वाच ॥ श्रीकौ

श्वत सनातन मशार्ङ्गपाणे श्री ०॥

श्रीरामचंद्र रघुनाथ जगच्छरण्य

राजीवलोचन धनुर्धर रावणारे

सीतापते रघुपते रघुवीर श्री ०॥५॥

नारायण परात्पर विभो भवबंधनाश

वेदांत वेदविधि संस्तुत विश्वरूप

श्रीवत्स श्रीधर ग[illegible]दाधर शार्ङ्गपा

णे श्री ०॥६॥ गोपीपते यदुपते नव

नीत चोर वृंदावनेश मुरलीधर पद्म

नाभ ॥ गोवर्द्धनोद्धरण धीर मुकुंद

शौरे श्री ०॥७॥ सर्वज्ञ सर्वद शरणप

पादसमुद्र कारुण्यरूप करुणाम

श्री गणेशाय नमः

॥ मूर्खे नियुज्यमाने तु त्रयो दोषा महीपते:॥
॥ अयशश्चार्थनाशश्च नरके पतनं तथा॥१॥
॥ यस्य: नास्ति स्वयं प्रज्ञा शास्त्रं तस्य करोति
॥ किं॥ लोचनाभ्यां विहीनस्य दर्पणः किं करिष्य
॥ ति॥१॥ गतं न शोचामि कृतं न मन्ये खादन्न ग
॥ च्छामि हसन्न जल्पे॥ द्वाभ्यां तृतीयो न भवामि
॥ राजन्किं कारणं भोज भवामि मूर्खः॥१॥ परोक्षे
॥ कार्यहन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनं॥ वर्जयेत्तं
॥ दृशं मित्रं विषकुम्भं पयोमुखम्॥१॥
॥ अति दानाद्बलिर्बद्धो नष्टो मानात्सुयोधनः
॥ विनष्टो रावणो लोलात् अति सर्वत्र वर्जये
त्॥१॥ मात्रा स्वस्रा दुहित्रा वा नविविक्तास
नं भवेत्॥ बलवानिन्द्रियग्रामो विद्वां
॥ समपि कर्षति॥१॥ यो ध्रुवाणि परित्यज्य
॥ अध्रुवाणि च सेवते॥ ध्रुवाणि तस्य नश्य
॥ न्ति अध्रुवं नष्टमेव च॥१॥ कुद्यमपि न गृही
॥ यात् स्त ध्रुवं जलिकमीए॥ सर्वं वद्गुच्याये
॥ यथातथ्येन पालितं॥१॥ यस्य यस्य हि यो
॥ भावस्तस्य तस्य हितं नरः॥ अनुप्रविश्य मे
॥ धावी क्षिप्रमात्मवशं नयेत्॥१॥
॥ उन्मत्तानां भुजङ्गानां शृङ्गिणां दन्तिनां तथा॥
॥ स्त्रीणां राजकुलानां च विश्वासं नैव कारयेत्
॥१॥ उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे राष्ट्रविग्रहे॥ रा
॥ जद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः॥१॥

मलव

॥ कल्या[illegible]णानांनिध्यानंकलिमथनंपावनं
॥ पावनानांपाथेयंयन्मुमुदोःसपदिपर[illegible]
॥ दप्राप्तयेप्रस्थितस्य॥ विश्रामस्थानमेकंकवि
॥ वरवचसांजीवनंसज्जनानांबीजंधर्मद्रुम
॥ स्यप्रभवतुभवतांभूतयेरामनाम॥१॥

श्री राम श्रीहरिः श्रीमातृः श्रीविष्णुः

॥जीवन्त्येवमृतानरागलन्त्वरजीवनि॥
॥भूमीसुरा उल्लासतो हिरण्यहयाः खग॥
॥न्यगाजीवैत्तिवैष्णवगाः जीवन्त्येव हि॥
॥विदुरासहमुहिषास्तेयामसितल खरा॥
॥येषांचेनत्सिच कृपासिचरणौत्जी
॥वनंजीव नम् १ स्मर्तव्यसततवेष्णु
॥विष्णुर्विस्मर्त्तव्योन जातुचित सर्वे
॥विधिनिषेधास्युरेतयोरेव किंकराः २

श्रीगणेशाय
नमः
राम

श्रीगणेशायनमः
श्रीहरिः श्रीगणेशायनमः
श्रीरामश्रीराम
श्रीगणेशायनमः श्रीरा
राम
रा श्रीगणेशाय
श्रीग नमः
णेशायनमः

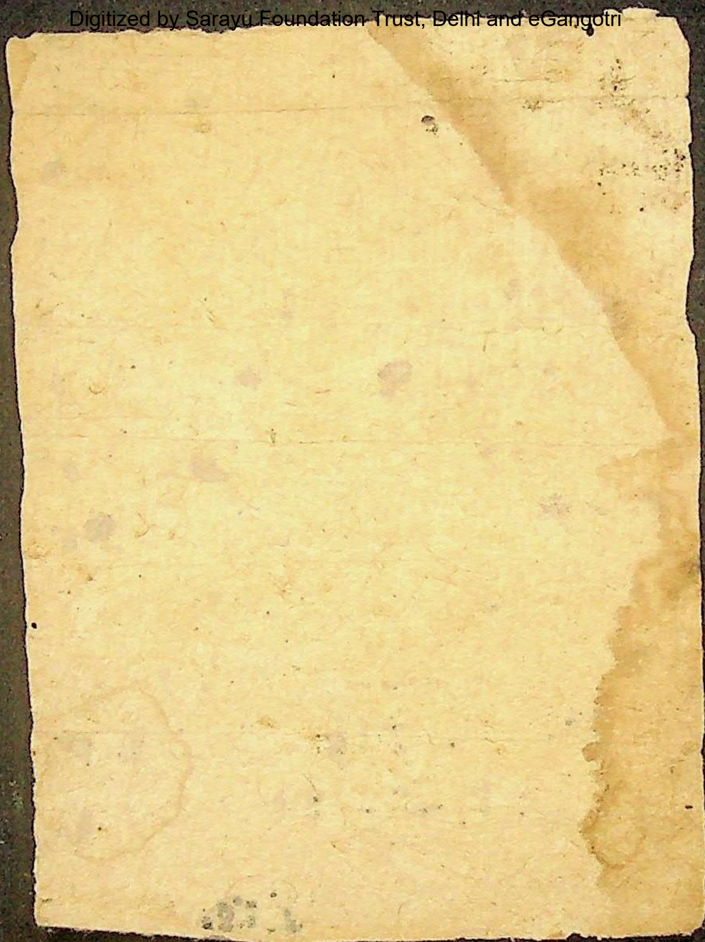
सुदर्शनं महाज्वाला कोटिसूर्य्यसमं
प्रभं ॥ अज्ञानदह्यमे देव विष्णोर्मा
र्गप्रदर्शय ॥१॥ पांचजन्य निजं ध्वा
नं ध्वांसितपातकसंचय ॥ पाहि मां
पापिनां घोरे संसारार्णवपातितं
॥२॥ त्वं पुरा सागरोत्पन्न विष्णुनाभ
कृतं शुभे ॥ नमस्तु सर्वदेवस्तु पांच
जन्य नमोस्तु ते ॥३॥ सर्ववादिमयी
घंटा देवदेवस्य वल्लभा ॥ त्वं विना
देवसर्वेषां शुभं भवति शोभने ॥४॥
स्याम शांतिकरं प्रोक्तं रक्षत्वस्य क

रंतथा॥ श्रीकरं प्रीतिमित्याहुस्वेतं
मोक्षप्रदं शुभं॥५॥ श्रीरंगश्च
विंकटाद्रौ च श्रीकूर्मे द्वारिका
शुभे॥ प्रयागे नारसिंहाद्रौ वारा
हे तुलसीवने॥६॥ वापंतः नूमत

॥श्रीः॥ नीवी दिः पश्चादि॥ वापंतः नूमत
मगीताधतपश्चकं॥ पजेद्रत्तबउ
जै पार्श्वयो धृतं चामरौ॥ धताात
पांचः त्ता भ्यां लक्ष्मणं पश्चिमेय
जे॥१॥

[illegible]यः

देखिबनिवानिकसौंमानिकमहलनमु
घअंगअलबेलीकेअचानधराकि
परे।।कहैपभाकरनहाइननमा
पनकनैंहारनकेउमाहजारनद
रकिपरे।।जानचितनपानेषकथक
नारुनेकोमुषपेकनाकहेनेकरकु
कनासरकिपरे।।पारुरेपकेरि
हेसारुरेसंनौनैकौनपारुरेरु
नमबाकेश्रीरुरेहरधिपरे।।१।।
चालोरुनिचदेउपी।चितनेरुचे
नकर।।कतिनवनवानातिघेनेरेमे
[illegible]

गनगपते ॥ साधनधुन
सिद्धसकलविकलो
कलपते ॥ रामनाम
महिमाकीवरचौवति
चपते ॥ नामसेप्रतीत
प्रीतहृदेसिथलथप
ते ॥ पावनकियेरावन
रिपुतुलसेन्नपते

श्री

श्रीरामरामरामराम
रामरामजपते ॥ मंगल
मूलउदितहोतकलि
मलकलषपते तें तो
सुखहोतप्रानरामराम
जपते ॥ कल्केहिल
हिसुबरसालवबु
वीजवपते ॥ अरेम
जानजन्मजाइमाल

गर्भ धर्त्ता मानसी संध्या प्राणा
यामस्विवर्जितेति। गर्भ जलिपु
द्वैपस्तुसाविवीमध्याप्रको प
इति पैठीनसिना गंगा सूतके
मृतके उभय पर्त्रेफलस्यान्नरेषु सा
हानिर्न मृज्यतेइतिपमोत ॥
लवरोमधु मांसेचपुष्पमूलफ
लेषुच। शाककाष्ठतृणेष्वप्सुद
धिसर्पिपयस्सु च॥ तिलौष
धाजिनेचैव पक्वापक्वे स्वय
ग्रहः॥ पराण्येचैवसर्वेषु नाशौ
चंमृतसूतके इतिपक्वंमध्वंग्र
पक्वं तंडुलादि ग्रस्वयंग्रहः स्वय
मेवस्वाम्यनुज्ञात उपाय भ्यादि
त्यर्थः॥ व्रत यज्ञविवाहेषु श्राद्धे
होमार्चनेजपे। प्रारब्धेसूतकं
नस्यादनारब्धेतुसूतकं॥ व्रत
कामितमृतकस्यापुपलद्वारा॥

राम

पारं मश्रा पारं मोवरसा यद्दे
संकल्पो व्रतसंजपो: ।। नांदी
मुखं विवाहादेश्राद्धे पाक परि
क्रिया ।। सम्त्वंतरेपि एकविंश
त्यहं पिण्डे विवाहं दशावासरा: ।।
१५ ।। निश्रोरण्य पनये श्राद्ध पा
क परिक्रियेति ।। देवल: प्रमीतौ
पितरो पस्य देहस्तस्या शुचिर्भ
वेत ।। न दैवं नापि वा पित्र्यं या
वत्पूर्णो न वत्सर इति दैवं मि
नादि ।। पित्र्यं गयापारपन्नीनि
मित्रं ।।

कुशासने भवेद्दानं व्याघ्रे सर्वसंपदां
कृष्णाजिने ज्ञानसिद्धि: कंबले चोत्तमा ग
ति: ।। काष्ठासने व्याधिपूजा पाषाणे च
दरिद्रता ।। वस्त्रे न भवेद्योगी मेदिन्यां
निष्फलं भवेत् ।। १२ ।।

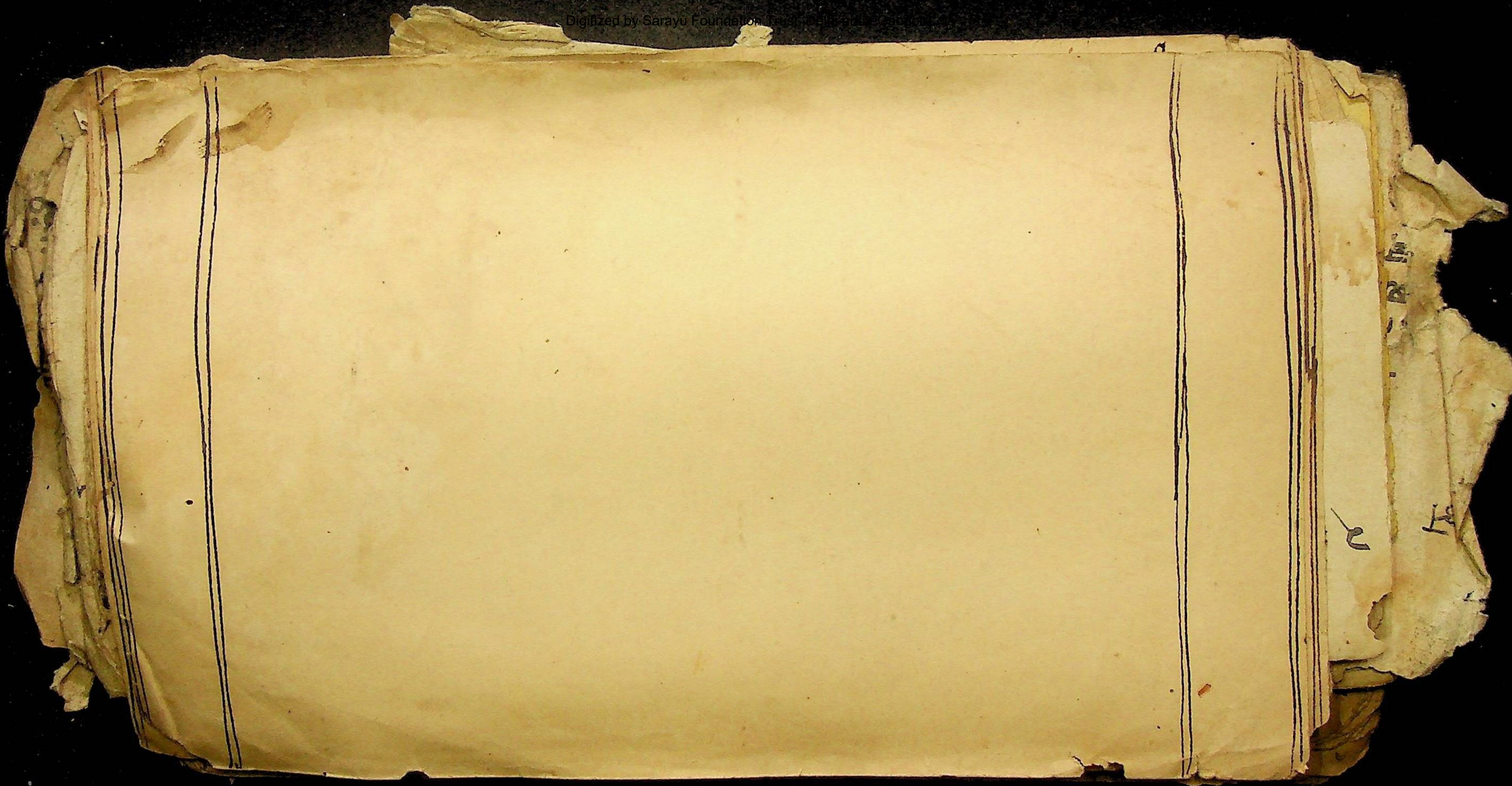
कृष्णायनमः

स्वः

ॐनमोब्रह्मरोधारणां मे
निराकरणं धारयता भू
यासं। केरणायोश्रुत मा
स्योर्वं ममामुष्य ॐ

सुरासुराराधितपादपंकजा
करे विराजित्कमनीयपुस्त
काविरंचिपत्नीकमला
सनस्थिता सरस्वती नृ
त्यतु वाचि मे सदा १ श्री

ॐनमोब्रह्मरोधारणां मे स्वनि
राकरणं धारयता भूयासं करणा
यो श्रुतं मास्योर्वं ममामुष्यं ॐ १
सुरासुराराधितपादपंकजा क
रे विराजत्कमनीयपुस्तकाविरं
चिपत्नीकमलासनस्थितास
रस्वती नृत्यतु वाचि मे सदा १

तरस्याबिभातिवेणीममनानसस्या ॥२६॥ विष्णुप्रियायेपरदेवतायैबि
चित्रवर्णाकृतिभूषणायै ॥ चतुर्भुजायैचतुरायुधायैनमस्त्रिवेण्यैसकला-
र्थदायै ॥२७॥ तुलसिदेबिकेकामधेनुकेकलिमलापहेबैष्णवप्रिये
शृणुकथामिमांविश्वपावनींकुरुनृणांरतिंमनसिभावनीं ॥२८॥
व्यासात्सजंभागवतार्थभास्करं योगश्वरैर्वंदितपादपंकजम ॥ गुरो
कथामंभुवनैकसुंदरं संप्रार्थ्यश्रीभागवतेसमारभे ॥२९॥ सोव्यास-
सूनुस्सकलार्थभासयन्दयाकरोमेहृदयेसमाश्रितः ॥ संभूयस-
शोध्यबचांसिमानसंयथार्थश्रीकृष्णकथांप्रगीयतां ॥३०॥ यथाम
तिःकृष्णकथांप्रवक्ष्येयथार्थवक्तुंनहिकश्चिदीशः ॥ अतोहिशृण्वन्तुसमा
गतायेशुद्धंविशुद्धंनहिचिंतनीयम ॥३१॥

९

शान्तीर्थान नदींश्चात्र नदांश्च सर्वान ॥ २० ॥ प्रणम्यता सर्वे सुरेशमु-
ख्यान ष्चावाहये ऽस्मिन खलु यज्ञमण्डले ॥ शृण्वंतु श्रीकृष्णकथां
सुपावनीं य [illegible]नु नो मंगलसौख्यदायिनीम ॥ २१ ॥ पितॄन्नमस्ये नि-
वसंति सम्यक ये देवलोके च महीतले वा ॥ तथांतरिक्षे च सुरादिपू-
ज्याः ते चापि शृण्वंतु कथां समेत्य ॥ २२ ॥ यत्रावगाह्यासुरलोकबा-
सः कैलासवासो विधिलोकबासः ॥ वैकुण्ठबासश्च निजेक्षयामवेत्स
तीर्थराजः शृणु यात कथां हरेः ॥ २३ ॥ यो तीर्थराजेन्द्र महाधिराज प्रया-
ग राजाखिल यज्ञराजे ॥ समाहयज्ञे भगवंस्त्वमेहि श्रीमन्दयालो शृणु
कृष्णगाथां ॥ २४ ॥ त्वमेहि गंगे यमुने सरस्वति त्रिवेणि संज्ञे खलु विश्व
पावनि ॥ शुचिं सुखं शास्त्र सुबोधतत्त्वं समर्पयित्वा शृणु कृष्णगाथां ॥ २५ ॥ किमु
द्धे रेखा भगवत्पदस्था ध्वजाब्ज वज्रांकुश भूमि संस्था ॥ मंदाकिनी वा गगनं

राधासुखकेलिदानं॥भक्तप्रियं कामदुघं प्रणम्य ह्यावाहयेऽस्मिन्श्रवणा
यसत्कथां॥२४॥ त्वंयोगनिद्रे शृणु विष्णुगाथां क्रोधाधिकान विघ्नविहार
मूढान्॥प्रस्वापयन (कुल) कंसभटाननिवात्रप्रपूरयन श्रोतृमनोभिलाषा
न्॥२५॥ मे मापिबन्तुः कुरुकार्यमेकं संप्रार्थयित्वा दुहितं सरस्वतीं॥ प्रावेश्यक
र्णेसकलार्थदायिनी यथांजसा कृष्णकथां तनोमि॥२६॥ वाग्देवते त्वां प्रण
माम्यभीक्ष्णं प्रविश्य कण्ठे कुरु ब्रह्मभामिनि॥ माधुर्ययोगं मे यमनोभिलाषि
णीं सुबोधिनी कोकिलनादनादिनीम्॥२७॥ पद्मालये त्वां प्रणमामि मूर्द्ध्ना त्व
मेहि श्रीभागवतं शृणुष्व॥ कुरुष्व श्रोतुर्भवने निवासं तनोषि भद्रं धनधान्य
वृद्धेनम॥२८॥ त्वमेहि दुर्गे गिरिजे शिवप्रिये शिवाय नो विष्णुकथां शृणोषि॥
रोगान्नशेषान्पहंसि तुष्टे शत्रूंश्च विघ्नान् जगदंबिके त्वं॥२९॥ इंद्रादिदेवां
श्चऋषीन ग्रहांश्च गंधर्वविद्याधरनागयक्षान्॥ सरित्समुद्रान्वनपर्वतां

शेन सार्द्धं सर्वौषधीभिः पितृभिः सहैव पाहि त्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां ७
त्ततिकुबेर उत्तरे ॥ एह्येहि विश्वेश्वर कोश्यधीश गंगाधर शंकर शूलपाणे
लोकेशयज्ञेश्वर भूतसंघैः पाहित्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां ॥ ८ ॥ इति
शिवः ईशान्ये ॥ एह्येहि सर्वाधिपते सुरेंद्र लोकेन सार्द्धं पितृदेवताभिः ॥
सर्वस्य धाताह्यमितप्रधान पाहित्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां ॥ ९ ॥ ए
ह्येहि नागेश सहस्रशीर्ष विद्याधरैर्गीतपवित्रकीर्त्ते ॥ यज्ञेश्वरस्त्वं किलय
ज्ञगोप्ता पाहित्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां ॥ १० ॥ वंदे गणेशं सकलार्थदा
यकं श्रीशैलजासूनुमचिंत्यरूपकं ॥ विद्याप्रदं बुद्धिप्रदं दयाकरं ऋद्धि
प्रदं सिद्धिप्रदं नमस्करोमि ॥ ११ ॥ निर्विघ्नहेतुं भुवनैकपूज्यं विघ्नौघनाशं
कुंदेतं कदंतं ॥ स्वतोऽहमादौ प्रणमामि यज्ञे परात्परं कुंकुमभूषितांगं
॥ १२ ॥ श्रीगुरुचरणसरोजरज शिरसि निधाय निधाय । तिनैव मयि शं
सदा बसति शिवाय शिवाय ॥ १३ ॥ वृंदावनं श्रीललनाललामं श्रीकृष्ण

एह्येहि सर्वामरसिद्धसाध्यैरभिष्टुतो वज्रधरामरेश॥ संसेव्यमानोऽप्सर-
सांगणेन पाहि त्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां १ इति पूर्वे इंद्रस्थाप्य:॥ एह्येहि
सर्वामर हव्यवाहन मुनिप्रचारैरभितोभिजुष्ट:॥ तेजोवतां लोकगणेन सा
र्द्धं पाहि त्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां॥२॥ इति अग्निकोणे॥ एह्येहि वैवस्व
त धर्मराज सर्वामरैरर्चित धर्ममूर्ते शुभाशुभानंदशुचामधीश पाहि त्वमस्मा
न् शरणं कृष्णगाथां॥ इति धर्मराजं दक्षिणे॥ एह्येहि रक्षोगणनायक त्वं
विशालवैतालपिशाचसंघै: ममाध्वरं पाहि शुभाधिनाथ पाहि त्वमस्मान्
शरणं कृष्णगाथां॥४॥ इति निर्ऋतिकोणे॥ एह्येहि यादोगणवारिधीनां संघे
रपर्जन्यगणाप्सरोभि:॥ विद्याधरेन्द्रामरगीयमान पाहि त्वमस्मान् शरणं
कृष्णगाथां॥ ५॥ इति वरुण: पश्चिमे॥ एह्येहि यज्ञे मम रक्षणाय मृगाधि
रूढ: सुरसिद्धसंघै:॥ प्राणाधिप: कालकवे सहाय पाहि त्वमस्मान् शरणं कृ
ष्णगाथां॥६॥ इति वायुकोणे॥ एह्येहि यज्ञेश्वर यज्ञरक्षां विधत्स्व नक्षत्रग

कथितां परमहंससंहितां अष्टादशसहस्रश्लोकसंख्यापरिमितां त्रिंशदुत्तरशतत्रयाध्याययुतां द्वादशस्कंधमितां शुकपरीक्षितसूतशौनकसंवादरूपापितां धुंधुकारिप्रेतबाधानिवारणाय गर्जितोद्यतां भगवद्यशःपूरितां अर्थधर्मकाममोक्षदां गायत्र्याब्रह्मसंमितां चिंतामणिकल्पदां श्रीमद्भागवताभिधां सप्ताहयज्ञनियमेन श्रवणमहं करिष्ये इति संकल्पः॥ ततो हि प्रार्थना कार्या भक्तिश्रद्धासमन्विता॥ अथ श्रीकृष्णप्रार्थना॥ संसारसागरे मग्नं दीनं मां करुणानिधे॥ कर्मग्राहगृहीतांगं मामुद्धर भवार्णवात्॥ अथ पाणौ श्रीफलं निधाय भागवतप्रार्थनां कुर्यात्॥ श्रीमद्भागवस्याख्य प्रत्यक्षः कृष्ण एव हि॥ स्वीकृतोऽसि मया नाथ मुक्त्यर्थं भवसागरे॥ मनोरथो मदीयोऽयं सफलस्सर्वतस्त्वया॥ निर्विघ्नेनैव कर्तव्यो दासोऽहं तव केशव॥ अथ व्यासप्रार्थना॥ शुकरूप प्रबोधज्ञ सर्वशास्त्रविशारद॥ एतत्कथाप्रकाशेन मदज्ञानं विनाशय॥ ततो दिक्पालावाहनं कुर्यात् यज्ञसंरक्षणाय च॥

महासंकल्पमाचरेत्॥ संकल्पोयथा॥ ॐ विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः रद्येहेत्यै
दिराज्यकृत ग्रहकृत अग्निकृत व्याधिकृत शत्रुकृत सर्पादिकृत चौर
कृत भयपीडानिवृत्तिपूर्वक नैरुज्य दीर्घायुर्धनधान्यपुत्रपौत्रान्वित
त्व सुखभोगकामो भूत वर्त्तमानजन्मोपार्जित कायिकवाचिकमानसि
क सकलपापसंक्षयार्थं भविष्यजन्मनिवृत्तये श्रीकृष्णप्रीतये च श्रीविष्णो
र्दिव्यलोकप्राप्तिकामः सहपितृपितामहादिभिः पुत्रमित्रसुहृत्संबंधि
भिः सहामुकगोत्रोऽहममुकशर्माहं श्रीभगवतोवासुदेवस्य परमकारु
णिकपरममंगलपरमेमहानुभावस्याखिलधर्मसंरक्षणाय कृतावता
रस्य श्रीराधाकृष्णस्य लीलाकथां नारायणमुखनिःसृतां ब्रह्मनारदो
पदेशेन श्रीवेदव्यासमुखनिःसृतां श्रीपरमभागवतस्य सुभद्रानंदस्ने
दनस्य राज्ञो विष्णुरातस्यापमृत्युबाधानिवृत्तये ब्रह्मरातशुकदेवेन

भा०स०वि

॥१॥

श्रीगणेशायनमः॥ वरणंचविप्राणांकथाभंगनिवृत्तये॥ कर्त्तव्यंस्तैर्हिमि
जोपोद्वादशाक्षरविद्यया॥ अथवरणसंकल्पः॥ ॐविष्णुर्विष्णुर्विष्णु
रित्यादिकृत्वाअस्मिन्सप्ताहयज्ञेश्रीमद्भागवतकथानिर्विघ्नपूर्वकसमा
प्त्यर्थंअमुकगोत्रोऽमुकशर्माहंअमुकगोत्रान्पंचब्राह्मणान्श्रीभगव
तोवासुदेवस्यद्वादशाक्षरमंत्रजाप्यंकर्त्तुमहंवृणे॥ वृतोऽस्मि॥ ततोग
णेशपूजाहिनवग्रहपूजनंततः॥ ततःप्रधानदेवस्यश्रीकृष्णस्यच
पूजनम्॥ शुकदेवस्यततःपूजाकार्य्यासद्भिःप्रयत्नतः॥ तुलस्यापूजनं
पश्चाद्व्यासस्यवरणंततः॥ ॐअद्येहेत्यादिवाक्यंकृत्वाअमुकगोत्रो
ऽमुकशर्म्माहंअस्मिन्सप्ताहयज्ञेअमुकगोत्रममुकशर्माहंब्राह्मणंश्री
मद्भागवतश्रवणार्थंव्यासत्वेनत्वामहंवृणे॥ वृतोऽस्मि इतिब्राह्मणो
ब्रूयात्॥ ततोभागवतस्यापिपुस्तकस्यचपूजनं॥ ततोवृद्धाननुज्ञाप्य

श्रीराम

२

रुद्रतेजः समुद्भव ॥ भवायुर्बलदो मे त्वं ऽश्वत्थाम्ने नमोस्तु ते ॥५॥ दै
त्येन्द्रकुलसंभूतबले दीनादरे पुरा ॥ प्रपन्नः शरणं त्वां हि दीर्घमायुः
प्रयच्छ मे ॥६॥ भविष्यं साम्प्रतं चैव ह्यतीतं ज्ञानवान्मुने ॥ नारायण
समुद्भूत त्वं व्यासायुःप्रदो भव ॥७॥ ऽञ्जनीगर्भसम्भूत कपीन्द्रस
चिवोत्तम ॥ रामप्रिय नमस्तुभ्यं हनूमन् रक्ष सर्वदा ॥८॥ विभीषण
नमस्तुभ्यं समरे रामपूजक ॥ ऽप्यायुरारोग्यमैश्वर्यं देहि पौलस्त्य
नंदन ॥९॥ द्विजेन्द्र भरताचार्य सर्वशास्त्रविशारद ॥ शरणं त्वां प्रप
न्नोस्मि कृपालुस्त्वं कृपीसुत ॥१०॥ रेणुकेय महावीर्य क्षत्रियान्वयनाश

२

सोहनूमांश्च विभीषणः ॥ कृपः परशुरामश्च सप्तैते चिरजीवि
नः ॥ प्रत्येकं नाममन्त्रैः षोडशोपचारैः पूजयेत् ॥ मार्कंडेयमहाबा
हो सप्तकल्पांतजीविनः ॥ चिरजीवी यथा त्वं हि भविष्यामि तथा मुने
॥ सतिलं गुडमिश्रं च अंजल्यर्द्धं पयः पिबेत् ॥ मार्कंडेयमहाबा
हो पिबाम्यायुः समृद्धये ॥ अनेन त्रिरंजलिं पिबेत् ॥ ततो नमस्कु
र्यात् ॥ नववर्षायुतं प्राप्य तपसा महता पुरा ॥ सप्तकल्पांतकं चा
युः प्राप्तं हि मुनिना त्वया ॥ ३ ॥ आयुर्देहि यशो देहि श्रियं देहि धनं तथा
पुत्रपौत्रप्रपौत्रांश्च मार्कंडेय महामुने ॥ ४ ॥ द्रोणपुत्र महाभाग ॥

श्रीगणेशाय नमः॥ अथ चिरंजीविनां पूजनं॥ ॐ भद्रं कर्णेभिः॥
१ ॐ स्वस्ति न इन्द्रो०॥ ॐ द्यौः शान्तिः०॥ ॐ सुमुखश्चैकदन्तश्च०॥ वा
गीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे. यं नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तं
नमामि गजाननम्॥ मंगलस्नातो भूत्वा प्राणानायम्य देश
कालौ संकीर्त्य तिथिश्रवणान्ते मम सकुटुम्बपरिवारस्यायुरारो
ग्यैश्वर्याभिवृद्ध्यर्थं प्रतिवार्षिकक्रियमाणमार्कंडेयाद्यष्टचि
रंजीविनां पूजनं करिष्ये॥ इति॥ पीठोपर्यष्टसु अक्षतपुंजेषु
प्रतिष्ठाप्य॥ मध्ये गणपतिं पूजयेत॥ अश्वत्थामा बलिर्व्या १

॥श्रीगणेशायनमः॥

॥स्वस्तिश्रीमदनवद्यविद्यावि
॥द्यमानसकलशास्त्रसारचमत्का
॥रचातुरीधुरीणश्रीमद्दशी
॥कृष्णसमहेनपञ्चाननपञ्चाननभज
॥नवमीकृतजगत्त्रयेषुश्रीमत्पांडेसुप
॥नामकश्यामसुन्दरशर्मसुखितोमिश्र
॥वेणीप्रसादकृतनतिततिगतिःसरोम
॥तुनरामयेश्रमवत्कृपातोऽत्रमंगलावली
॥नंतदीप्यरनःसमीहामहे।अथेश्रीमदु
॥माकान्तकृपातोज्येष्ठशुक्लद्वादश्यां१२
॥चन्द्रेशिवप्रतिष्ठामुहूर्तेनियमितोलंद
॥र्धश्रीमत्समीपेनिमंत्र्यप्रेषितंतदस्म
॥दुपरिकृपाकटाक्षंविधायपञ्चाहप
॥र्व[illegible]नोविरामवारलग्नामंस्वपादरे ॥

मि: पवित्र कार्त्तीवद

त्रिविक्रमो जंबुतनुः स्वकीयैः फलैर मीयैरतुलैस्तनोति मानंमुरारेरपि काननंतःकामं ... श्री

श्व स्वैश्रमैर्दातुः १ श्रीभार्गवो रंभूत्किल कोविदारस्तनोति तन्त्या विपिनांतरेऽस्मिन मानंकुरारे

रतुलं प्रियायामाधीनवृत्ते विपिने श्वरस्य १ व्यासो दरः सर्वजनानुकंपी वृंदावनांतर्वैकुलः पुराः

सीत पौवै स्वदेहे न तनोति मानं श्रीराधिकाप्राणपतेः प्रसन्नः १ नृसिंहमूर्त्तिः सुतरां नु धात्री वृक्ष

स्वरूपैरात नोति मानं फलैः स्वकीयैस्तनुवाचनित्यं किशोरमूर्त्तेरतिपावनो ऽसौ १

श्रीभगवानुवाच कृष्णकृष्णेति यो गीत्वा प्रयाति भुवनेन नरः तस्यानुगमनं पार्थ सत्यं सत्यं करोम्यहं १

फलं च सर्वं तपसां व्रतानां च व्रजेश्वर इदं स्तुत्वा मनः कृ
त्वा भुंक्ते सा तदनुज्ञया उक्तं पतिव्रताधर्म्मं गृहिणां श्रू
यतां व्रज इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणे नारायण
नारदसंवादे श्रीकृष्णजन्मखंडे भगवन्नंदसंवादे त्र्य
शीतितमोऽध्यायः ८३ श्रीभगवानुवाच द्विजदेवार्च
नं चैव कुरुते यत्नतो गृही स्वधर्म्माचरणं चैव चातुर्वर्ण्ये
च नित्यशः कुर्वंति गृहिणां मार्गं सर्वे देवादयस्तथा । स्म

ना ख्री १

१४ णासिंधौदेवसमस्तच इदंस्तोत्रं महापुण्यं सूक्ष्माछेपच्चपा
कृते सरस्वत्याचधरणगंगयाचपुराव्रज साविश्याचकृतं
पूर्वंब्रलणोचापिनित्यशः पार्वत्याचकृतंभक्त्या कैलाशेश
करोपच मुनीनांचपुरागांचपत्नीभिश्चकृतंपुरा पतिव्रता-
नांसर्वासांस्तोत्रमेतच्छुभावहं इदंस्तोत्रंमहापुण्यंयाश्रणो
तिपतिव्रता नरोन्योवापिनारीवालभेतसर्ववांछितं ॥१३
त्रोलभेतपुत्रंनिर्धनोलभेतधनं रोगीचमुच्यतेरोगाद्बन्धो १४
मुच्यतेबंधनात् पतिव्रताचस्तुत्वाचतीर्थस्नानफलंलभेत्

धूपदीपं च वस्त्रं नैवेद्यमुत्तमं जलं सुवासितं शुभ्रं तांबूलं च सुसं
स्कृतं दत्वा स्तोत्रं च प्रपठेत् प्रतकृतं पापमेव च ॐ नमः कांताय
शांताय शिवचंद्रस्वरूपिणे नमः शांताय दांताय सर्वदेवाश्र
याय च नमो ब्रह्मस्वरूपाय सतीप्राणपराय च नमस्ताय चव्र
ज्याय हृदयाधाराय ते नमः पंचप्राणाधिदेवाय चक्षुषस्तारकाय
च ज्ञानाधाराय पत्नीनां परमानंदरूपिणे पतिर्ब्रह्मा पतिर्वि
ष्णुः पतिरेव महेश्वरः पतिश्च निर्गुणाधारो ब्रह्मरूपिन्नमो
स्तु ते क्षमस्व भगवन् दोषं ज्ञानाज्ञानकृतं च यत् पत्नीबंधो द

१३ ततस्त्यापस्त्यक्त्वा चरात्रिवाससं भर्त्तारं च नमस्कृत्य करोति स्नानं
मुदा गृहकार्य्याणि ततः कृत्वा स्नात्वा धौते च वाससी गृहीत्वा शुक्लपु
ष्पं च भक्तितः पूजयेत् पतिं स्नापयित्वा सुपूतेन जलेन निर्म्म
लेन च तस्मै दत्त्वा धौत वस्त्रं ततः पादौ क्षालयेन्मुदा आसने वास
यित्वा च दत्त्वा भाले च चंदनं सर्वांगलेपनं कृत्वा दत्त्वा माल्यं गले
पित्व सामवेदोक्त मंत्रेण भोगद्रव्यैः सुधूपैर्दीपैः स्वसूक्ष्म भक्तितः
कांतं स्तुत्वा च प्रणमेन्मुदा ॐ नमः कांताय शांताय सर्वदेवा
श्रयाय स्वाहा इत्यनेनैव मंत्रेण दत्त्वा पुष्पं च चंदनं पाद्याद्यं १३

सतीपुण्य तपस्विनां तपः सर्वव्रतीनां व्रतफलं व्रजदाने फलं प
धातृणां तत् सर्वं तासु संततं स्वप्ने नारायणस्तासां प्रभुर्विधाता जगता
मपि ते सर्वे च मुनयो भीतास्ताभ्यश्च संततं सतीनां पादरजसा
सद्यः पूता वसुन्धरा पतिव्रतां नमस्कृत्वा मुच्यते नात्र संशयः त्रै
लोक्यं भस्मसात् कर्तुं क्षणेनैव पतिव्रता स्वतेजसा समर्थासाप
हतुरप्रवती सदा सतीनां च पतिः साधुः पुत्रो निःशंक एव च नहि
तस्य भयं किंचिद्दैवेभ्यश्च यमादपि शतजन्मपुण्यपरंता गेहे जा
ता पतिव्रता पतिव्रताप्रसूः पूता जीवन्मुक्तः पिता तथा सतीस्त्रीप्रा

ध्वी

२ चापिकोपनः क्षुधितंभोजयेत कांतंदद्यातपानंचपौषतो नबोध
येत्तं निद्रालुंप्रेरयेन्नेवकर्म्मसु पुत्राणांचप्रीतगुणांस्नेहंकुर्य्यात
पतिंसती पतिर्बंधुर्गतिर्भर्त्तादैवतंकुलंपोषितः शुभेहस्तुषु
धातुल्यकांतपश्यपतिसुंदरी सस्मितंवदनंकृत्वाभक्तिभावेन
त्वितः पुरुषाणांसह स्वंचसतीस्त्रीहिसमुध्धरेत पतिःपतिव्रता
नांचमुच्यते सर्वपातकात नास्तितेषांकर्म्मभोगः सतीनांव्रत
तेजसा तदासार्द्धंचनिष्कर्म्मीमोदतेहरिमंदिरे पृथिव्यांना
स्तितीर्थानिसतीपादेषुतान्यपि तेजश्चसर्वदेवानांमुनीनांच रामः०

९२

त्रिवोधव्रजेश्वर नित्यंभक्त्युत्सुकया ततपादोदकमीप्सितं भ
क्तिभावेन सततंभोक्तव्यंतदनुज्ञया व्रतंतपस्यादेवांश्च परित्यज्यप्र
यत्नतः कुर्य्याच्चरणसेवांचसततंवंनपरितोषणं तदाज्ञारहितंक
र्म्मिनकुर्य्यादैवतःसती नारायणातपरंकोतच्छ्रापतेसततंसती
परंगुरुमुखाच्चैववस्तुवेषपुरुषपरं यात्रामहोत्सवंनृत्यंन[illegible]
यनेव्रज परक्रीडांचस्तुरतंनहिपश्यतिसुव्रती यद्यद्पस्वामिना
नित्यंतदेवमपिभोजिता नहिसंजेत्तुतत्संगं स्मरणमेव चसुव्रता
उत्तरेनोत्तरंदद्यात्स्वामिनश्चपतिव्रता नकोपंकुरुतेम्रुप्यताऽनौ

गं न कुर्वीत नहि पश्यति दर्पणं गुरुं च परपुंसां च यात्रा नृत्यं महोत्सवं

११ नर्त्तनं गायनं चैव वरवेषं पुरुषं शुभे शृणु प्राज्ञे सदा धर्म्मं सतामवेदनि

रूपितं परमां पीयर्थं चैव निबोध कथयामि ते अध्यापनमध्ययनं शि

षा ष्याणां परिपालनं गुरूणां सेवनं नित्यं द्विजदेवार्च्चनं तथा शिष्या

घा तस्मात्त्वं नैपुण्यं भावं न स्वात्मतो बलं आख्यानं परिशुध्दं च तथाध्या

त्मं च वक्तृतं अवस्थापरिशुध्दा यो विचारो वेदसंमतः शास्त्राणा पीचर

णं चैव कर्त्तव्यं स्वपदमेव च वेदान्तिकेषु नैपुण्यं वेदाचरणनिष्पितं

वेदोक्तं भक्षणं चैव पवित्राचरणं सदा पतिव्रतानां नष्टं भीत ११

एकादशंपानमोक्तव्यंकृष्णजन्माष्टमीदिने श्रीरामस्यनवम्यांच
शिवरात्रौपवित्रदा ग्रहणेपांचप्रेतादौ चद्रसूर्य्यौपरागंकौः भ्र
ष्टद्रव्यंपरित्याज्यं भुज्यतेवरमेवच तांबूलंविधवास्त्रीणां यतीनां
ब्रह्मचारिणां संन्यासिनांचगोमांससमं तातुल्यपत्रुतोप्युतं रक्त
शाकं मसूरं चजंबीरं पत्रमेवच ग्रलांबुवर्तुलाकारं वर्जनीयंच
तैरपि पर्ण्णकशाथिनीनारी विधवाचाथ प्रेतपतिं पानमारोह
णं कृत्वाविधवानरकंब्रजेत नकुर्य्यात्केशसंस्कारं गात्र
संस्कारमेवच केशवेणीजटारूपंतत्क्षौरं पावकं विना तैलाभ्यं
केशमार्जनमेवच २

यतेयदि बहिष्कृतः स्वधर्म्माच्चाप्युपहास्यं च तद्भवेत् ब्राह्मणी पति

१० हीना यामैव त्रिःकामिनी सदा एवंप्रकारादिना तेषां हि विष्णुव्रता

सदा न धत्ते दिव्यवस्त्रं च गंधद्रव्यं ह्युतैलकं स्रजं च चंदनं चैव ह्यंब

सिंदूर भूषणं त्यक्त्वा मलिनवस्त्रा स्यान्नित्यं नारायणस्मृता नो

रायणस्य सेवां च कुरुते नित्यमेव च तन्नामोच्चारणं प्रात्यहं कुरुते

नन्यभक्तितः पुत्रतुल्यं च पुरुषं सदा पश्यति धर्म्मतः मिष्टा

न्नं न च भुंक्ते सा न कुर्याद्विभवं व्रजं० श्रीराधेकृष्ण०

१०

न्ने बुधितो गृहिणां गृहं सदन्नं वा कदन्नं वा तदन्नं नैव वर्ज
येत् न याचेत च मिष्टान्नं न कुर्यात्कोपमेव च न धनं गृह
णं कुर्यादेकवासा निरीहतः शीतग्रीष्मसमानश्च लोभमोहविव
र्जितः तत्रस्थितैकरात्रे च प्रातरन्यस्थलं व्रजेत् पानमारोहणं
कृत्वा गृहीत्वा गृहिणो घनं गृहं कृत्वा गृही वस्यात स्वधर्मात्पतितो
भवेत् कृत्वा च कृषिवाणिज्यां कुवृत्तिं कुरुते नृपः स सन्न्यासी दु
राचारः स्वधर्म्मात्पतितो भवेत् अशुभं च शुभं वापि स्वकर्म्मकु

ब्रह्म कृमिः स्यात्त्वपातकी सप्तजन्मसु योनौ योनौ भ्रमत्येवं नष्ट
नष्टज्ञो पतेन्नरः संन्यासिनां च योगस्थं मिन्नमुखो वनिष्ठामस
दं दण्डहस्तं यो वै रानरो नारापरस्तो भवेत पूर्वकर्माणि दग्ध्वा
च परकर्माणि कृंतने कुरुते चितं दैन्याच्च पात्रं तु मम संदर सं
न्यासिनः पदः स्पर्शात सद्यः पूता वसुंधरा सद्यः पूतानि तीर्था
नि वैसमब्दमपपावृजे संन्यासिनमस्वस्पर्शेन निष्पापो जाय
ते नरः भोज्य संन्यासिने लोकः स्वाम्यखमेध फलं लभेत फलं
संन्यासिनस्तुल्यं यतीनां च ब्रह्मचारिणां संन्यासी यातिसाद्य

संन्यास्यपात्र पा

तजन्मानिष्कृतकरः श्वापदःस्यातजन्मानिष्कृतो विप्रधनाप
हा पः स्याद्वै ब्रालगाम्मीमातृगामी सपातकी कुंभीपाके
तप्ततैले भुक्तःसपैरहर्न्निशं कुंभीपाके पच्यतेसपापदेवल
ग्गः स्यात स्यादंचविकृताकारं कुरुतेपमताऽन्नात तच्चांडा
लयोनिः स्यातसप्तजन्मसुपातकी सप्तजन्मसु सपत्नीव्रज
ल्लोकैः सप्तजन्मसु जन्मकोटिसहस्रंचविष्ठांजायते
कृमिः पुंश्चलीनां योनिकृमिः सभवेत्सप्तजन्मसु गवां

को:३

त्वंच परिपालयेत् नियोजयेत्सभामध्ये नित्यं सद्विप्रसंयुतः
हस्त्यश्वरथपादातैः सेनांगस्याच्चतुष्टयं पालयेत्प्रयत्नतो नि
त्यंजगात्वीच प्रतापवान् रत्नो निमंत्रितश्चैव दानेन विमुखो
भवेन् रत्नो यो ग्रात्मजेत प्राणांस्तस्य स्वर्गो पराङ्कारः वेश्या
नामपि वा नित्यमीश्वरः कृषिपालने विप्रदेवार्च्चनं दानं तपस्या
व्रतसेवनं विप्राणामर्च्चनं नित्यं शूद्रधर्म्मो विधीयते नहुषी
तप्वनजाहि भत्तद्य्यांजालनां ब्रजेत गृध्रः कोटिसहस्राणि ग्रा ८

दानेकुर्वीद्विचक्षणः शूद्रवृद्धालयेष्वपि नैवतद्दं प्रजापतेश्च
विप्रैर्वेदस्यपारदर्शिभिः कथितश्च नृपेश्वर पञ्चमं च पुरालोक
चतुर्भिः श्रुतिभिस्तथा द्विजाश्चैनं क्षत्रियाणां तथानारायणा
श्चैनं राज्ञां प्रजापालनेहि रतो निर्भयतातथा नित्यं पठनं ब्रा
ह्मणेभ्यः शरणागतवत्सलं उत्तमं तुल्यप्रजानां च दुःखिनां प
रिपालनं शास्त्राख्यानां च नैपुण्यं परलोके संधर्ममेव च तपश्च
धर्मकृत्यं च यत्नतः कुरुते भुवि पण्डितैर्नीतिशास्त्रज्ञानि

दक्षिणायनमेवच माघाद्याषाढपर्यंतं दिनवृद्धिः क्रमेण वै ६३
नक्तवृद्धिः श्रावणात्पौषपर्यंतमेवच प्रतिपत्पूर्णिमांतं च शु
क्लपक्षः प्रकीर्तितः ६४ पूर्णिमायाः प्रतिपदश्चामावास्यांत एव च
कृष्णपक्षस्तु विज्ञेयो वेदविद्भिर्निरूपितः ६५ द्वितीया च तृतीया
च चतुर्थी पंचमी तथा षष्ठी च सप्तमी चैवत्वष्टमी नवमी तथा ६६
दशम्येकादशी चापि द्वादशी च त्रयोदशी चतुर्दशी कुहूर्नीवदिनं
तु गगनं स्मृतं ६७ अश्विनी भरणी चापि कृत्तिका रोहिणी तथा

वैशाखो ज्येष्ठ आषाढः श्रावणो भाद्रपदश्च आश्विनः कार्त्तिको
मार्गः पौषो माघस्तु फाल्गुनः ॥ चैत्रस्तु वरमासेषु वर्ष
श्रेष्ठो निरूपितः ५८ वसंतश्चैत्रवैशाखौ मासयुग्मेन कीर्त्ति
तः ज्येष्ठाषाढौ द्वयेनैव ग्रीष्मस्त्वंतपरिकीर्त्तितः ॥ वर्षा श्राव
णभाद्रौ चाश्विने कार्त्तिके शरत् मार्गे पौषे च हेमंतः शिशिरो
माघफाल्गुनौ ६१ ऋतुस्तु चायनेनैव चोत्तरे दक्षिणायने मा
चादि षट् परिमितमृत्तवः प्रमीरितं ६२ श्रावणादिमासषट्कं

दंडद्वयेमुहूर्त्तश्चषष्ठिदंडात्मिकातिथिः तदष्टभागप्रहरःप्रमाणं

६ चनिरूपितं ५३ चतुर्भिःप्रहरैरात्रिश्चतुर्भिर्दिनमेवच तिथिपंचद

शैनैवपक्षमाणंप्रकीर्त्तितं ५४ पक्षद्वयेनमासःस्याच्छुक्लकृष्णा

भिधेनच ऋतुर्मासद्वयेनैवतत्षट्केनैववत्सरः ५५ वत्सरोगी

ष्पतिवर्षाच्चप्रारभ्यमंतशोभिरं वर्षाःपंचविधाज्ञेयाःकालविद्भिर्निरूपि

५१२ ताः ५६ संवत्सरःपरिवत्सरइदावत्सरएवच अनुवत्सरोवत्सरोऽपिमि

तिकालविदोविदुः ५७ अब्दादिषट्कुमासैश्चतन्नामानिशृणुष्वमे

श्रीतत्वं० ३ वत्सरः ३

ऽनूहं परमीषिसतं ४७ चरमः सद्विशेषाणामनेकोऽसंयुतस्तथा
परमाणुः स विज्ञेयो नृणामैक्यभ्रमो यतः ४८ परमाणुद्वयेना
ऽणुस्त्रसरेणुस्तु तेत्रयः त्रसरेणुत्रिकेनापि त्रुटिरुक्ता मनीषि
भिः ४९ वेधस्त्रुटिशतैनापि त्रिवेधेन लवस्तथा त्रिलवेन निमेष
स्त्रिनिमेषेणाच क्षणः ५० काष्ठापंचक्षणैनेव लघुश्च दशकाष्ठ
का लघुपंचदशे दंडस्ततप्रमाणं निशामय ५१ द्वादशार्धपलोन्मा
नं चतुर्भिश्चतुरंगुलैः स्वर्णमाषैः कृतछिद्रं पावत्प्रस्थजलप्लुतं ५२

वंधुर्विपदां श्रीकृष्णेन विनाभुवि ४१ तस्मात्त्वंतं सदा कृष्णं भजेत्त्वे
वदिवानिशं जन्ममृत्युजराव्याधिहरं सर्वपरात्परं ४२ कालस्यतं
रस्तोपायं भजनं परमात्मनः आनंदनंदनस्यैव परिपूर्णतमस्य च ४३
शृणु कालगतिं वत्स मदीयज्ञानगोचरं नराणां च पितृणां च सुरा
णां चापि ब्रह्मणः ४४ नागानां राक्षसादीनां ततः परेषां च वक्ष्यामि कथ
यामि निगूढार्थं सावधानं निशामय ४५ सर्वस्माच्च परः स्थूलः सर्वा
धारो महान् विराट् यस्य लोमसु विश्वानि चासंख्यानि चतानि च ४६
सर्वस्माच्चापरं सूक्ष्मं परमाणुं निशामय कालाख्यं आत्मकं सर्वस्मात्

सुचिरंजीविनः सिद्धेंद्रमुनींद्रनरेंद्राश्चापरे वा ३६ हरिभा
वनयुक्ताश्च ये सर्वे ते चिरंजीविनः प्रह्लादं कश्यपं दैत्यं हिरण्यकशि
पोः सुतं हरि द्विषोरुक्तस्य हरिभावनतत्परं चिरायुष्मान्काल
जितान् ३७ पश्यान्याश्चाप्यसल्लोकान् ३८ अनेकजन्मतपसा ल
ब्ध्वा जन्म च भारते ये हरिं ते न सेवंते ते मृताः कृतपापिनः ३९ वासु
देवं परित्यज्य विषये निरतो जनः त्यक्त्वामृतं महामूढो विषं भुंक्ते नि
जेच्छया ४० कस्य स्त्री कस्य वा पुत्रः कस्य वा बांधवास्तथा कः कस्य

सनत्कुमारंचैवस्मरंतिचनित्यशः तीर्थस्नानफलंतस्यकृतपापा
त्प्रमुच्यते ३० हरिभक्तिर्भवेत्तेषांहरिदास्यंलभंतिते मृकंडोवील
कंपश्यकर्म्मणाचद्विजोत्तमं ३१ दशवर्षायुषंतीव्रज्वलंतंब्रलते
जसा हरिसेवनतःपश्चात्सप्तकल्पातजीवनं ३२ बोढुंपंचशिख
पश्चपलोमशश्चाप्यसुरिंतथा सर्वकर्म्मविहीनंचहरिसेवनतत्
परं ३३ शतकल्पायुषंचैवध्यायमानंहरेःपदं जमदग्नेःसुतंप
श्यरामंतंचिरजीविनं ३४ हनुमंतंबलिंव्यासमश्वत्थामानमेववच
विभीषणंकृपंविप्रंजांबवंतंचभल्लुकं ३५ हरिभावनपाचैतेह्येताः ८

त्यानज्ञानिनांचगुरोर्गुरून् २५ बालान्नेनुपवीतांश्च पंच
वर्षीयोंश्रन्पथा ऋभ्यंतरान्महास्फीतान्सस्मितांश्च दि
गंबरान् २६ श्रीकृष्णध्यानपूतांश्च वैष्णवान्वेदपारगान्
वेदवेदांगशास्त्राणां चिंताहीनान्प्रफुल्लितान् २७ भक्त्या
दिवानिशंशश्वद्धरिभावनतत्परान् वात्यपूर्जोविहिनांश्च
पूजामानुसिकांस्तथा २८ मृत्युंजयान्महाभागान्काल
व्यालजितांस्तथा सनकंचसनंदंचतृतीयंचसनातनं परं
२९

नामिनिष्कामदं २० राधोवाच भजंति जगतां नाथं कालकाले
२ जगद्गुरुं निर्गुणं च निरीहं च परमात्मानमीश्वरं २१ सघः प
ततिदेहोपि विनायेन सदात्मना २ यं निबध्य कालगतिं भवत्येव हि
तं केवलं २२ तं निबध्य कालगतिं तरंत्येव हि केवलं श्रीगुरुं हरेति स
र्वेषां प्राणिनां रविर्वसः २३ श्रीहरेः शुद्धभक्तानां सत्तां पुण्यव
तां विना विधेर्ध्यानं सिकान्पुत्रान्चतुरः पद्मपुत्रक २४ सन
कादीन्भागवतान्येषां च हेतुस्थिरं वयः षघान्वयस्तानि

स्त्रीजातिरबलालोलाकिंवाज्ञानंवदामिते १५ श्रुध्वांकालगतिंवत्स
जानातिभगवान्हरिः ब्रह्मामहेशःशेषश्चवेदाश्चत्वारएवच १६
किंचिद्विदन्तुसारंशसंतोजानंतिपुत्रक श्रुतपः कृष्णवक्त्रंगोलो
केरासमंडले १७ गोलोकेचापिवैकुंठेब्रह्मलोकेचसाग्रत पार्व
त्याकालगतिस्तामेवकथयामिते १८ नृणांपितॄणांदेवानांब्रह्मलो
कादिकस्यच वहिर्लोकस्यब्रह्मांडतपातालानांचनिश्चितं १९
दुरत्ययांकालगतिंयेनोपायेनपंडिताः निस्तरंतिबुधश्रेष्ठकथ

तसप्तमातामहादिकान् सोदरान्नु पौरेऽप्सि स्तनप्रसूतं च प्रसूतं तथा ३७
मंत्रग्रहणमात्रेण फलमेतद्भजेश्वर गुरुश्चरणो संपकीर्त गुरुषाणां
शतं शतं ३८ जपेन्नारायणाष्टं वै गुरुश्चरणापूर्वकं गुरुषाणां सहस्रं
च लीलयात्मानमुद्धरेत् ३९ एकोऽपि कोटि वैष्णव श्वपचोऽपि लक्षं समुद्धरेत
श्व किं पुनर्विष्णुपदपदस्य संकल्पोऽत्र वहिष्कृताः ४० द्विजाः शूद्रा मम प्रा
णा भक्तः प्राणात् परः प्रियः तेजीवां संगुरुं दृष्ट्वा सर्वेश्वर क्षितुं क्षमं मः
करोति मंत्रग्रहणात् तस्मात् पृष्ठो विचक्षणाः वर्णहीनात् ज्ञानहीना ४१

द्विघाहीनात्तथैव च ४२ जातिहीनाद्गुरोर्मंत्रं न गृह्णीयात्कदाचन
ग्ध्रष्टात्स्वार्थपक्षात्तं मंत्रं न गृह्णीयात्कदाचन ४३ मूर्खाद्वाक्रमहीना
च्च पितुः संन्यासिनस्तथा व्याधिनो वंशहीनाच्च मात्सर्याहीनात्त
थैव च ४४ मंत्रच्छिद्रात्तथा मंत्रं न गृह्णीयात्कदापि च विष्णुमं
त्रं न गृह्णीयाद्विष्णुभक्तिविहीनतः ४५ न च शैवान्न शाक्ताच्च गृ
ह्णीयाद्वैष्णवाद्द्विजात् व्रताहीनात्तथाऽल्यायाः पुत्रहीनादपंडितः
४६ विद्याहीनाद्दरिद्रान्मूढाज्जातिहीनात् दरिद्रो भवेत् मूर्खान्मूर्खो भवेत्

स्वा
स्वघो दुःखी चाङ्गहीनततः कष्टो हानिः पितुश्चैव मृत्युः
संन्यासिनस्तथा व्याधिनो व्याधियुक्तः॥ निर्वंशो व
शहीनतः भार्याहीनोपि स्त्रीहीनात मेवहीनाद्गुरोः स
मः विष्णुभक्तिविहीनात्स्वभक्तिहीनो भवेन्नरः॥ सैवात
स्मात्काङ्क्षीत्वा च हरौ भक्तिन्न वर्द्धते ब्रालसेनावेस्म कैः
सुप्तः एकान्तं दानमीश्वरः एकान्तं हरदेवानुमपद्मम
श्चातातेजनः लेंकारेचारणो ज्वोमाच्छोल न्नामाष्टा

६ ल्लार्घ्वनात् मत्स्यं पक्वान्नदानाद्यविप्रादन्यो व्रजेदधः उदासी
नादुराचारादन्नेन गृहीतोपात्तसुधीः देवाद्यादि च गृहीतोपाद्य
नहीनो भवेद्ध्रुवं ब्राह्मणानां सदा भक्ष्यं हविष्यं वा निरामिषं
आमिषस्य परित्यागात् सूर्यवत्तेजसा भवेत् नित्यं नूतनभां
डेन कर्त्तव्यः पाक एव च अथ यद्वा पक्वपक्वान्नं ततस्तत्साज्यमनी
षिभिः स्थानं तु संस्कृतं कृत्वा पाकं निर्वर्त्य पूर्वकं स्थाने प
रिस्कृते विप्रो दत्वा मत्स्यं च भक्तितः तदा निवेद्य भुंक्ते च दत्वा ६

द्विज॰

विप्रात्प्रसादं अनिवेद्य च भुक्त्वा चरुणपीति भवेन्नरः चंद्र
सूर्योपरागे वै चाशौचे मृतजातयोः स्पृष्टे चाप्यशुचिनास्पृघः
पाक भांडपरित्यजेत् अथ प्रवृत्तयान्नं च धृत्वा धौते च वास
सी पादप्रक्षालनं कृत्वा भुक्ते स्थाने परिस्कृते द्विभोजनेन
दत्तेवं स्थिते सूर्ये द्विजातिभिः निष्फलं तद्भवेत्तेन भुक्त्वा
चनरवं व्रजेत् पात्रापुष्पं नदीपारं पुनर्भोजनमैथुने वर्ज्ये
येच्चाष्टदिवसे हविष्याशी च संयमे द्विजानादि भुक्त्वा
[illegible] वीनेक[illegible]

८ यपात्रं दद्याद्विधायश्च वृषलीपतये चैव न दद्यात् [illegible] ने
वंध्याहीनायदुष्टाय वृषवाहाय यत्नतः शुक्रविक्रयिणो वै
वेदविक्लायकदाचन प्रदत्वा पात्रमेतेभ्यो बालतो नरकं व्रजे
त् पात्रं भुक्त्वा तद्दिवसे मधुनान्नरकं व्रजेत् सर्वेभ्यः पातकी
तातकन्याविक्रयकारकः मूल्यं गृहीत्वा यो दद्यात्स महा
रौरवं व्रजेत् कन्यालोमप्रमाणं तद्वर्षं च पितृभिः सह कुंभी
पाके तु [illegible]ते पुत्रैर्भार्यापिपुरोहितैः तस्मात्कन्यां सुपात्राय ८

रामएम श्रीगणेशाय नमः

च १

अथातः संप्रवक्ष्यामि सैन्यानां च चलाचलं ॥ येन विज्ञा
नमात्रेण दैवज्ञो नृपवल्लभः ॥ १ ॥ तिथिवारं च नक्ष
त्रं भुक्तभद्रा वशोत्थितं ॥ एकयुग्म १।२।३ स्थिते तत्र से
नानैव चलाचलं ॥ २ ॥ त्रिषु बैदाः सांगुष्ठज्ञापते
न च संशयः ॥ तुर्ये ४ तुरगमारुह्य लघानं तु करोति तत् ।
॥ ३ ॥ पंचमे पुनरावर्ति षष्ठे श्रीगमनं वदेत् ॥ शैले ७
द्वारे ८ प्रवधिक्षमे च नगरे न च रक्ष्यते ॥ ४ ॥ रुद्रे च
ग ११ तैनामौ मित्युक्तं सर्वदा वदेत् ॥ इति सैन्यानां च
लाचलं ॥ अथान्यच्च ॥ तिथि पंचगुणा कार्या
मार्ध ० मितिसंयुतं ॥ सप्तभिस्तु हरेद्भागं शेषं चै
व फलं वदेत् ॥ १ ॥ शापनं चैक शेषे च द्वितीये चोप
वेशनं ॥ त्रितीये भोगसंयुक्तं पुत्रकांतासमन्वि
तं ॥ २ ॥ तुरगारोहणं तुर्ये ४ शेषे चापांतरं स्मरे ॥ प
ष्ठे च दुःखितो रेस्यात् सप्तमे मृतिं वदेत् ॥ ३ ॥
इति रिपुशापनं ॥ अथान्यच्च ॥ तिथिवारं च नक्ष
त्रं मासमात्र रसमन्वितं ॥ शिवनेत्रहरेद्भागं शे
षं फलमुच्यते ॥ एके १ जीवं द्विके २ मृत्युस्त्रये
न वं च रूपा ॥ दस्रादिसप्तके वान ७ ज्येष्ठा
द्येकपर्यंतके ६ चित्रादिसप्तके तोय ७ द्वे त्रं वैर
वनूत्तमं ४ लोहत्वं तिमार्गेषु पूर्व भाद्रपद
त्रेपो ।

पंसर्वदा बुधैः ॥८॥ देवता मनुजाश्चैव पक्षिरोगाः द्वासास्तथा ॥ चतुर्भिरेव ज्ञातव्या भाजिताः
शेषतः क्रमात् ॥१०॥ गौरः श्यामस्तथा मध्यो दीर्घो मध्यश्च ह्रस्वकाः ॥ शिशुर्युवा तथा वृद्धाश्च
भिर्भक्ते भिजायते ॥११॥ नरास्तु ये च द्विविधो चत्वारश्च क्रमादिमे ॥ भक्ते द्वादशभिश्चैव भा
मसंवंधि चिंतनम् ॥१२॥ अन्यव्यक्ति भवेद्ग्रेहो नास्माभिश्च प्रकथ्यते ॥ ग्रंथवाहुल्यभी
त्या च ज्ञेयमन्यत्र तः सदा ॥१३॥ मूलभेदान्प्रवक्ष्यामि पंचधा क्रमंशुना धुना ॥ मूलं काष्ठं त
चो पत्रं पुष्पं चैव तथा फलम् ॥१४॥ वल्लि भेदैर्जानीयात्पूर्वमविधा विचक्षणैः ॥ तरवश्च
लतोषध्यस्तृणगुल्मादिकं तथा ॥१५॥ शुष्कमार्द्रं तथा वाम्लं भक्ष्यामद्यं तथैव च ॥ स्व
देशे वपरे देशे वप्रकल्पा मिविचिंतयेत् ॥१६॥ कालसंधौ तत्संख्या प्रकीर्णं चिंतयेद्बुधः ॥
एकेन रत्नजाति श्च ततो भेदादिकं पुनः ॥१७॥ पत्राक्रमविभागेन मूलभिश्रणावेन
या ॥ इत्येवं वधाचिंतं पुष्पकाले मनोषिभिः ॥१८॥ के

प्र०न०
१

...मनोऽस्मा लिख्यते ॥ पूर्णात्मानन्दरूपात मानं द्वे...
श्रीगणेशाय नमः ॥ ...नमो ... ॥ ...मिथुः ॥ पिण्डसंज्ञा
मतां प्रीत्येष्ट विद्याम्यथाकरोत् ॥१॥ वर्णावर्णांग्रिमांशपतस्वसाङितं मिथुः ॥ पिण्डसंज्ञा
मतां प्रीत्ये ... विद्यामथाकरोत् ॥२॥ सिद्धसिद्धक्रमो ह्युभालाभालाभौ वधाक्रमम् ॥
भवेत्तस्य यथा भागोऽत्र कल्पना ॥२॥ सिद्धासिद्धक्रमो ह्युभा ... क्रमाद्वै योनरनारी
भवेत्तस्य यथा भागोऽत्र कल्पना ॥३॥ गर्भैस्त्रिभिः ... धातुमूलं तथा जीवं मूलं
पिंडज्ञानम ष्ट भिर्भक्ते शेषतः परिकल्पयेत् ॥४॥ गर्भैस्त्रिभिः ... क्रमाद्वै योनरनारी
धिज्ञानम ष्ट भिर्भक्ते शेषतः ॥ लोकज्ञानेपि चैन हि तत्कालज्ञानेयथाक्रमात् ॥५॥ धातु मूलं तथा जीवं मूलं
नपुंसकम् ॥ लोकज्ञानेपि चैन ... पिंडद्विजेयप्रश्नको विदैः ॥६॥ धातुभेदान्प्रवक्ष्ये
जीवं च धातुकम् ॥ कालक्रमाद्गुणा तिसिंडा द्विज्ञेयप्रश्नकोविदैः ॥ ... सीसंजस
भिपिण्डस्य च शेषतः ॥ स्वर्णं रौप्यं तथा ताम्रं तारकं कांस्यपिंगलं ॥१॥ सीसं जस
भिपिण्डस्य च शेषतः ॥ स्वर्णं रौप्यं तथा ताम्रं ... कालंगक्रमतो वदेत् ॥११॥
तथा ह कालो हाभूक मथापिवा ॥ तत्र द्वादशभिर्भक्ते ... नाना नकं तथा यत्र विज्ञेयं सर्वदा
तथा ह कालो हा भूकमथापिवा ॥ ... भाजितम् ॥ नानानकं तथा यत्र विज्ञेयं सर्वदा
भूषणांधकसंज्ञानं त्रिभिरेवा प्रभाजितम् ॥ चतुर्भिर्भाजिते शेषे विज्ञे
भूषणांधकसंज्ञानं त्रिभिरेवाप्रभाजितम् ॥ ... पादसंकुलाः ॥ चतुर्भिर्भाजिते शेषे विज्ञे
बुधैः ॥८॥ द्विपद श्चतुष्पदश्चैव विपदः पादसंकुलाः ॥ चतुर्भिर्भाजिते शेषे विज्ञे
यं बुधैः ॥८॥

रम:
१

प्र०
२

मेदस्तथा वसा॥ एवं जीवो विचार्यस्य[illegible] वितं सतमेव चा[illegible] [illegible] इन्नाम समायुक्तो पापी
स्यापीयथा क्रमम्॥ ११ अन्येसं[illegible] पंः समा देवो गु[illegible] कालेन संशयः॥१२॥ इत्येवमेक
विंश[illegible]द्भिः श्लोकैर्लोकमनोरमा॥ प्रसन्नविद्यामपापघ्नां कादपाशिष्या प्रसाधवे॥२१
उक्तं चाविशेषेराऽजोप्यनृत्ते मूलोके छद्दि पूतं तथा बुधैः॥ स्वानु[illegible]सादि वे
रा मोहनेन विचार्यतः॥२२॥ इति श्री प्रश्नमनोरमा समाप्ता॥ पौषमासि
सितेपक्षे दशम्यां भृगुवासरे॥ संवत्सरे वेदगोत्र वत्सचन्द्रे लिखित
मिदं पुस्तकं वाराणस्यां मुकुन्देन॥ छ॥ १८७४

अ१ आ२ इ३ ई४ उ५ ऊ६ ऋ७ ॠ८ ऌ९ ॡ१० ए११ ऐ१२ ओ१३ औ१४ अं१५ अः१६ [illegible]१७
क१ ख२ ग३ घ४ ङ५ च६ छ७ ज८ झ९ ञ१० ट१ ठ२ ड३ ढ४ ण५ त६ थ७ द८ ध९ न१०
प१ फ२ ब३ भ४ म५ य६ र७ ल८ व९ श१० ष११ स१२ ह१३ [illegible] २५ चं २१ मं १४ कुं [illegible] २३ श११
अ१ क२ च३ ट४ त५ प६ य७ श८

राम:
२

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ श्रीं वाग्वादिनी स्वाहा । ॐ ऐं ह्रीं वद वद वाग्वादिनी स्वाहा । ॐ सिद्धिः ॐ गं इति मंत्रेण पूगीफलं प
चकानां मध्ये धारणं कुरु । पुनः पंचकद्वितीये पूगीफलानि क्षिपेत् । उभयोरेकमेलने कृते सति यदि एकादश भव
ति । तदा भो पृच्छक मुष्य आरयन वांछितार्थो भवति न संदेहः ॥ स्थानांतरगतो विदेशात् कार्यं कृत्वा समागमिष्यति ।
कार्यसिद्धिः ११ विरीपुत्र [illegible] पते रोगिणां रोगनाशः कोपवारिणो सिद्धिः । २ ॥ अंके मेलने यदा द्वादश भवति ।
१२ तदा भो पृच्छक अमु पतो त्वदीयं कार्यं यथा स्व[illegible] दीपं पूकरो ततो येव किंचि
स्मात्ले स्थित्वा कार्यं कु रु विलंबात् कार्यसिद्धिः । १२ ॥ अंके १३ तदा भो पृच्छक अमु
पतो त्वदीयं कार्यं समागमिष्यति । विपदादी[illegible]नां नाशः ३ ॥ अंके १४ राज्यात् कार्यसिद्धिः ११ विरीपु[illegible]य
ति व्यापारे वृद्धिः विवादे जयः चिंतितकार्यसिद्धिः शत्रु दादीनां नाशः ४ ॥ अंके १५ । भो [illegible]के त्वदीय कार्य
द्धि[illegible] दादीनां प्राप्तिः । व्यापारे समस्तकार्यसिद्धिः संशयं मा कुरु सोत्साह पु[illegible] ॥ अंके भो पृच्छक
त्वपि चिंतितोयन्नादेयात् कार्यसिद्धिर्भविता [illegible] सर्व [illegible] वृद्धिः मंगलं सर्वकार्यं जयः ६ ॥
अंके २१ भो पृच्छक [illegible] कार्ये भवं स्वबाहुबलात् कार्यसिद्धिः ७ ॥ [illegible] २२ तदा भो पृच्छक [illegible] पुत्रो स्त्रीना का
र्यं पूर्वं [illegible] क सर्वविध्वंसः सर्वान् [illegible] कार्यं कुरु । कार्यसिद्धिः संदेहं मा कुरु ८ ॥ अंके २३ भो पृच्छक त्वत्
यं सर्वविधं वर्तते [illegible] चित्का [illegible] मबलं वर्तते । पुनः सर्व[illegible] पुनर्वो [illegible]

१	२	३	४	५	सीताराम
१	२	३	४	५	हनूमान

१६।

ॐ अंक २४ तदा भो पृच्छक त्वं स्वरूपतां मांगल्यं भविष्यति कुतेषु गमनागमनं सेव धारा सेवा पाश्चैव द्वारा जन संयोगे षड्भं सर्वत्र दृश्यते ॥१०॥
ॐ अंक २५ भो पृच्छक तव मनोऽर्थं कुम्भ दृश्यति कार्यसिद्धिर्भविष्यति संशयं मा कुरु पूर्वेषां चित्ता सान कर्त्तव्यः स्व बाहुबलात् कार्यसिद्धिः ॥११॥
ॐ अंक ३१ भो पृच्छक गमनागमने कार्यसिद्धिः गर्भे पुत्र संभवः व्यापारे प्राप्तिः संग्रहे लाभः विवादे दिव्यं फलं गृहे कार्ये कृषिका
र्ये माहिष्यादि कार्ये लाभः समस्त कार्ये जयः धनादि वृद्धिः ॥१२॥ ॐ अंक ३२ भो पृच्छक तव निष्ठा कार्ये सफलं द्रव्य प्राप्तिः ॥
२ मित्र पक्षे जयः गर्भे पुत्र प्राप्तिः समस्त कार्ये जयः समस्त विपक्षान् जित्वा कार्यं भविष्यति संशयं मा कुरु । पूर्व दिशायां
कार्यसिद्धिः ॥१३॥ ॐ अंक ३३ भो पृच्छक तव कार्यं भवति न दृश्यते न कर्त्तव्यादि द्वन्द्वात् क्षिप्रं तेन तदा क्लेशः शरीरे विघ्नो भवति अन्यत्र
पदुवा वहवः संपत्ति पश्चात् लाभो भविष्यति तस्मात् किंचित्कालं धैर्यं मवलंब्य विधेयं ॥१४॥ ॐ अंक ३४ तदा भो पृच्छक यत् किंचि
त्कार्यं करोति विमलं चेतः श्रेयस्त्वत्स्वमार्गं कार्यं भविष्यति संशयं मा कुरु प्रमादं त्यज उद्यम परो भव नात्र संदेहः गर्भे पुत्रो
स्ति कृषि वाणिज्ये जयः ॥१५॥ ॐ अंक ३४ भो पृच्छक अस्मिन्कार्ये नोद्यमः अन्य कार्यं प्रारंभे जयः स्वकीय परस्परे वादि वृद्धिः विप
त्तादीनां नाशः किंचित्कालं धैर्यं मवलंब्य तां स हसा त्कार्यसिद्धिः ॥१६॥ ॐ अंक ४१ भो पृच्छक तव कार्यं द्विरागमेव भविष्यति शी
घ्रं प्राप्नोति देवादीन् विलयः समस्त कार्ये जयः विघ्न नाशः कार्य प्रारंभं कुरु गर्भे पुत्र संभवः ॥१७॥ ॐ अंक ४२ तव कार्ये सिंह
वत् यथा चतुष्पदानां मध्ये सिंहः श्रेष्ठः तथा सर्वकार्यं भविष्यति ॥१८॥ ॐ अंक ४३ तदा भो पृच्छक तव कार्ये विविधमोप
मं दृश्यते सर्पमणिवत् यदा सर्पो हन्यते तदा मरणो प्राप्तिः पश्चात् तस्मात्कार्यारंभे विश्वासो न विधेयः उद्यमे पि न सि

कं २१ द्विकानि त्रीनि दृश्यंते २२२ विरोधं विघ्ननाशनं चित्तक्लेशमसौख्यं च उद्योगं का
र्यनाशनं २२ द्विद्विकां नेत्र पंचीस्यं २२३ कार्यसिद्धिकरं मंत्रं शंकसुख लाभं स्थानलाभं बं
धुमित्रसमागमं २३ द्विद्विके च चतुष्कांके २२४ गमने कार्यनाशनं विरोधं गृहदोषं च
कलहं मित्रबांधवैः २४ द्विकं त्रिकं पंचांते २२५ गृहीतं दृश्यते गृहे कार्यनाश बंधव्याधिः
गृहदोष विरोधता २५ द्विकं त्रिकं द्विकं चांते २३२ वीक्षते गमनं क्षेमं आगमं चैव ला
भं च धनधान्यं संपूर्णं फलं २६ द्विकाद्वौ त्रिकौ चांते २३३ शत्रुव्याधिविनाशनं धन
धान्यागमं क्षेमं स्थानलाभं चतुःपदं २७ द्विकं त्रिकं चतुष्कांते २३४ चिंतादोष विरोधता
शत्रूणां संगमं दृष्टं राज्यदोषं च दारुणं २८ द्विकं चतुष्कं च पंच २४१ दृश्यते गृहदूषणं
हानि राजगृहे कष्टं मृत्यु [illegible] भयं २९ द्विकं चतुष्कं चाद्विकं २४१ कार्यहानिर्महा
भयं चिंता कष्टं महाक्लेशं यस्माद् रोग्यसंपदा ३० द्विकं चतुष्कं च त्रिके २४३ चिंता

पा० के०
२

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ मंत्र ॥ ॐ नमो भगवति कूष्माण्डिनि सर्वकार्यप्रसाधिनि सर्वनिमित्तप्रकाशि
नि एह्येहि त्वर त्वर वरदे वरदे हिलि हिलि मातंगिनि सत्यं ब्रूहि सत्यं ब्रूहि स्वाहा १ यदं दं यदं देव ॥ १११
पतिते वर्द्धते कुलं संतानं सद्धिश्च धनं च राज्यमान्यमरोगता २ यदं यदं द्विकं यत्र ११२ पतिते सौख्य
परं वध्वागमे जयं क्षेमं धनस्यागमनं भवेत् २ यदं यदं त्रिकं कानि ११३ पतिते सुतसंगमं गते
प्राप्तिर्तीर्थयात्रा महोत्सवस्तुं भवेत् ३ यदं यदं चतुष्कं ते ११४ पतिते हानि रोक उकलहं गोत्र
जैराज्य मित्रानेशत्रुसंकटं ४ यदं द्विकं पदं यत्र १२१ पतिते स्थानतः प्रमानं लाभं न भवं न
गमागमं तथैव च ५ यदा द्विकं चांते १२२ पतिते भयमतुल्यं च नं नाशं न च विज्ञानं स्वस्थाने
मं जयं भवेत् ६ यद्येकं पदं चांते १२३ त्रिकोते पतिते जयं कल्याणं देहमारोग्यं पुत्रदारास
मागमं ७ यदं द्विकं चतुष्कं च १२४ तीर्थयात्रा महोत्सवं विवाहादि समुत्साहं गुरु राज्ञा स
मागमं ८ यदं त्रिकं पदं यत्र १३१ सामान्यं स्तोकलाभं च अभिमानं कुलक्षेमं धनलाभय
सो तमं ९ यदं त्रिकं द्विकं कानि १३२ पतिते कष्टकारकं [illegible] शंकरस्य
ते १० यदा द्वौ त्रिकं चांते १३३ सामान्यं [illegible] विद्यासिद्धिर्यामते १२

राम
२

षट्त्रिकं चतुष्कं च १३४ शत्रोर्भंग[illegible]नं धनपुत्रादिलाभं [illegible]लाभं [illegible]च १२ षट्चतु
ष्कं च षट् १४१ भयं वा [illegible] छत्रभंगं राज्यनाशं प्रजाभंगश्च जायते १३ षट्चतु
ष्कं द्विकं १४२ धनधान्यसमागमं प्रजावृद्धिं [illegible] १४ षट्चतुष्कं
त्रिकं १४३ देशभंगं महद्दुःखं मतिनाशं महाकष्टं [illegible] १५ षट्पंचचतुष्कं
च १४४ रिपुनाशं धनागमं आरोग्यं पितृसंयोगं राज्यसन्मानतो भवेत् १६ [illegible]
द्विपंचांते २११ कार्यसिद्धिधनागमं संतोषाद्[illegible]लाभं रोगनाशं शुभंकरं १७ द्वि
षट्द्विकं पत्र २१२ क्लेशं हानिः सरोगता बंधनं [illegible] कलहं चिंतितं विफलं भवेत् १८ द्विक
षट्त्रिकं पत्र २१३ गमनं कार्यशोभनं स्त्रीपुत्रधनसंप्राप्तिः चिंतितं सफलं भवेत् १९
द्विकं षट्चतुष्कं च २१४ [illegible] सौभाग्यं सकलं शुभं
२० द्विद्विकं च षट्पंचांते २२१ एकचित्तेन सिध्यति विरोधं [illegible] मित्रप्रीतिस्ततो [illegible]

॥श्रीगणेशाय नमः॥ अकारे विजयं विद्याद्धनमैश्वर्य्यमेव च॥ अर्थश्रीपुत्रलाभश्च शोभनं चैव जायते १ ॥आकारे सर्वसंतापविरोधं स
र्वबंधुभिः ॥आयासश्च भयं क्लिष्टं व्याधिश्चैव न संशयः २ इकारे धनमैश्वर्य्यं सिद्धिश्चैव प्रजायते सिध्यंति सर्वकार्याणि शिक्षाज्ञानं च सम
गमम् ३ ईकारे धनमैश्वर्य्यं लाभश्चैव प्रजायते ॥धनेनागमनं सिद्धिः सौभाग्यं च भवेन्महत् ४ उकारे दुःखसंतापं विघ्नं चैव न विद्य
ति दुःखं च जायते घोरमुकारेण न संशयः ५ ऊकारे प्राप्यते स्थानं प्रतिष्ठा चैव शोभनं सिध्यंति सर्वकार्याणि ऊकारेण न संशयः ६ ॥
ऋकारे प्राप्यते द्रव्यं नानारत्नसमुद्भवम् सिध्यंति सर्वकार्याणि ऋकारेण न संशयः ७ ॥ॠकारे दृश्यते पर्वताल्पमेव च मित्रै
स्सह विरोधश्च जायते च महाभयम् ८ लृकारे दृश्यते सिद्धिर्मित्रैस्सह समागमम् ॥अचिरेण च कल्याणं राज्यं सन्मानमेव च ९
ॡकारे शमहा व्याधिश्चिंता वैरस्यमेव च शोकं च जायते क्षिप्रमर्थहानिश्च जायते १० एकारे दृश्यते सिद्धिर्मित्रैस्सह समागमम्
उपस्थितं कल्याणं स्याच्चैव शुभं भवेत् ११ ऐकारे धनहानिश्च विरोधं स्वबंधुभिः ॥अमित्राणि च दृश्यंते भयं चैव न संशयः १२
॥ओकारे सर्वहानिश्च सिद्धिः कापि न दृश्यते ॥अमित्राणि च जायंते शोकसंतापमेव च १३ औकारे सर्वसिद्धिश्च भयसंताप
हारिणि सौभाग्यं चैव लाभं ते मित्रैस्सह समागमम् १४ ॥अंकारे विजयं लाभं राज्यसन्मानमेव च सिध्यंति सर्वकार्याणि
॥अंकारेण न संशयः १५ ॥अःकारे भयहानिश्च पापैर्व्याधिसमन्वितः मित्रैस्सह विरोधश्च द्रव्यहानिश्च जायते १६ ककारेण
राज्यसन्मानं लाभश्च प्रियदर्शनं कल्याणं चैव सर्वं कारेण न संशयः १७ खकारे शोकसंतापं धनाशं तथैव च सर्वत्र जाय
ते व्याधिर्दीर्घव्याधिर्न संशयः १८ गकारे चिंतितार्थश्च कार्यसिद्धिश्च जायते सौभाग्यानि लभ्यंते मित्रैस्सह समागमम् १९
घकारे सर्वसिद्धिश्च लाभश्चैव प्रजायते शोभनं यशोभनं चैव कल्याणं च न संशयः २० ङकारे शोकसंतापं भवेद्व्याधिर्निरो
कं दृश्यते द्रव्यहानिश्च चिंतितं निःफलं भवेत् २१ चकारे विजयं लाभं राज्यसन्मानमेव च सर्वक्षेमं च आरोग्यं सर्वलाभो

व्याध रोग

१२

शि.का.४

छकारेऽर्थलाभश्च लाभानि विविधानि च ऽपारोग्यं सर्वदा क्षेमं शुभं चैव न संशयः २३ जकारे दृश्यते हानिः कार्यं चैव
न सिध्यति मित्रैस्सह विरोधश्च कलहश्चैव भविष्यति २४ झकारे दृश्यते चार्थं भावने भोजनं भवेत् सौंदर्यं दीर्घम
युश्च धनलाभो भवेद्ध्रुवं २५ ञकारे संशयो दुःखः शोकश्चैव धनमेव च ऽष्ठमं ऽप्रमभं चैव कार्यलेशश्च सर्वदा २६ टकारे
पार्थनाशाय विघ्नं चैव सदा भवेत् आप्नोति शोकदुःखं च भवेत्सर्वत्र निःफलं २७ ठकारे प्राप्यते पुत्रराज्यं
श्रीमन्मेवच इप्सितं फलं प्राप्तिष्ठकारेशान संशयः २८ डकारे दृश्यते लाभो दीर्घमायुस्तथैव च ऽप्र
चिद्गीदे मारोग्यं डकारेशान संशयः २९ ढकारे विविधा चिंता शोकं धनमेव च विदेशगमनं चैव ढकारेशा
न शंसयः ३० णकारे च सदा चैव धनं चैव भविष्यति विपुलं लभ्यते भोग्यं णकारेन शंसयः ३१ तकारे दीर्घ
मायुश्च देशं चैव वर्तते सर्वसौभाग्यमाप्नोति तकारेशान शंसयः ३२ थकारे कार्यसिद्धिश्च विविधं फल
मेवच प्राप्नोति सर्वकार्यं च सदैव तत्थेप्सितं ३३ दकारे भोगानि दीर्घतीर्थं गमनं सदा भवेत् सततं प्राप्यते
शोकं विविधानि च ३४ धकारेशा धनं नश्यत्येव शरीरारोग्यमेव च प्राप्यते च महासौख्यं धकारेशान शंसयः ३५ नका
रेभयं नष्टिधनकार्यं भविष्यति दुःखं च भवेत्तोत्केचिन्नकारेशा न शंसयः ३६ पकारे चार्थनाशं च धनायतथैव च वि
च्छं सततं चैव शोकं च धनमेव च ३७ फकारे दृश्यते धान्यं धनं चैव न शंसयः फलंति कृषिसंपन्नं फकारेशान शंसयः ३८ व
कारेशा वनं लेशः ऽर्थनाशं महद्भयं प्राप्यते मरसा चैव वकारेण न शंसय ३९ भकारे दृश्यते लाभं मनसंभोज्यं तथैव च सिध्यं
ति सर्वकार्याणि भकारेशान शंसयः ४० मकारेशा वधनं क्लिष्टमापदा सततं भवेत् मरणं चार्थहानिश्च कार्यं चैव तु निःफलं ४१
यकारे कीर्तिमाप्नोति नि... धनसंपदा दाराश्च सर्वहश्चैव भोज्यं च भविष्यति ४२ रकारे भयं विवादे ... नित्यशः निष्ठ

य	ल	शा	ह	के	औ	ऽप	
गा	र	त	७	लि	ऋ	ऽपा	
स	न	थ	ह	ग	ठे	इ	म
द	म	ट	ब	०	ङ	हे	घ
भ	भ	ऽ	लृ	ऽ	के	न	व
फ	च	ऌ	ङ	प	ज	ब	
श्री	क्ष	ऽं	ऽः				

येशानिशोकं भयं रोगं च विनिर्दिशेत् ४३ लकारे दृश्यते सिद्धिर्धनं धान्यं च नित्यशः विपुलं लभ्यते भोगं सुखं चैव न संशयः ४४
वकारे विहितं कार्यं एतत्सर्वं समेव च यथाचिंतितं कार्यं तथैव च भविष्यति ४५ शकारे विहितं कार्यं सफलं तु भवेद् ध्रुवं अर्थला
भमविघ्नं च सफलं च भविष्यति ४६ षकारे सर्वं अर्थं धनधान्यं तथैव च सफलं दृश्यते चिंता सर्वदा नात्र संशयः ४७ सका
रे निःफलं चिंता भयं चैव सदा भवेत् यं यं चिंतयते कार्यं निष्फलं सदा भवेत् ४८ हकारे सर्वसौख्यं च कार्यसिद्धिर्जायते
तस्मात्कार्यं च कर्तव्यं सफलं च भविष्यति ४९ क्षकारे राज्यसन्मानं सर्वसौख्यं प्रजायते अर्थलाभं भवेत् तस्य क्षकारे सा
न संशयः ५० इति श्रीपंडमाशिवसंवादे शकुनप्रश्नके समाप्तम् संवत् १९७४ [illegible] लिखितं दिवे चंदी पुस्तकं समाप्तं ध ६
ध्रुवलग्नपूछे १ मेषलग्ने वृन्दापूछे सहदेव कहै वांछित फल होइ ।२ वृषलग्ने शक्ति पूछे कृपाचार्य कहे अर्थलाभ होइ २ मिथुनल
ग्ने इंद्र पूछे विश्वामित्र कहे गांठी को जाइ ३ कर्कलग्ने दुपति पूछे नलधौम्य कहे लाभ सुख होइ ४ सिंहलग्ने त्रिपुरारि
प्रति पूछे सहदेव कहे वैरी सो भेट होइ ५ कन्यालग्ने कालिका प्रति पूछे भगदंत कहे [illegible] लाभ होइ ६ तुलालग्ने अश्व
स्थामा प्रति पूछे द्रोणाचार्य कहे लाभ फल होइ ७ वृश्चिक लग्ने गौतम प्रति पूछे कवि कहे कार्य सिद्धिः ८ धन ल
ग्ने शिव पूछे गणेश कहे प्रात कार्य सिद्धि होइ ९ मकरलग्ने विश्वामित्र पूछे नंदी कहे गांठी को जाई १० कुंभ
लग्ने कृपाचार्य पूछे दुर्योधन कहे मनवांछित फल होइ ११ मीनलग्ने माधवपंडित पूछे सीता कहे सिद्धि होइ १२ इति
ध्रुववचन प्रमाण पूर्ण समाप्त मे तत ।

मे	वृ	मि	क	रामराम
सि	क	तु	वृ	सीतासरा
ध	म	कु	मी	हनुमान

दिषु विश्वासः श्रद्धा समाधानं किं चित्तैकाग्रता मुमुक्षुत्वं किं मोक्षो मे भू
याद् इति इच्छा एतत्साधनचतुष्टयं ततस्तत्त्वविवेकस्याधिकारिणो भवंति
तत्वविवेकः कः आत्मा सत्यस्तदन्यत् मिथ्येति॥ आत्मा किं स्थूलसूक्ष्मका
रणशरीरव्यतिरिक्तः पंचकोशातीतासन् अवस्थात्रयसाक्षी सच्चिदानं
दस्वरूपः सन् यः तिष्ठति स आत्मा स्थूलशरीरं किं पंचीकृतपंचमहाभू
तैः कृतं सत्कर्मजन्यं सुखदुःखादिभोगायतनं सरीरं अस्ति जायते वर्द्ध
ते विपरिणमते अपक्षीयते विनश्यतीति षड्विकारवत् तत्स्थूलशरीरं
सूक्ष्मशरीरं किं अपंचीकृतपंचमहाभूतैः कृतं सत्कर्मजन्यं सुखदुः
खभोगसाधनं ज्ञानेंद्रियाणि पंचकर्मेंद्रियाणि पंचप्राणादयः पंचमन

श्चैकं बुद्धिश्चैका एवं सप्तदशकलाभिः सह तिष्ठति तत्सूक्ष्मशरीरं कारण
शरीरं किं अनिर्वाच्यानाद्यविद्यारूपं शरीरद्वयस्य कारणमात्रं सत
स्वस्वरूपज्ञानं निर्विकल्पकरूपं यदस्ति तत्कारणशरीरं अवस्थात्र
यं किं जाग्रतस्वप्नसुषुप्त्यवस्था जाग्रदवस्था का श्रोत्रादिज्ञानेन्द्रियैः
शब्दादिविषयान् ज्ञायते इति यत जाग्रदवस्था ॥५॥ स्थूलशरीराभि
मानी आत्मा विश्व इत्युच्यते ॥ स्वप्नावस्था केति चेत् जाग्रदवस्थायां य
द्दृष्टं यच्छ्रुतं तज्जनितवासनया निद्रासमये यः प्रपंचः प्रतीयते सा स्व
प्नावस्था ॥ सूक्ष्मशरीराभिमानी आत्मा तैजस इत्युच्यते अतः सुषुप्त्यवस्था
का अहं किंमपि न जानामि सुखेन मया निद्रानुभूयते इति यत सुषुप्त

वस्थाकारणशरीराभिमानी आत्मा प्राज्ञ इत्युच्यते। पंचकोशाः के अन्न
मय१ प्राणमय२ मनोमय३ विज्ञानमय४ आनंदमयश्चेति५ अन्न
मयः कः अन्नरसेनैव भूत्वा अन्नरसेनैव अभिवृद्धिं प्राप्य अन्नरूपपृ
थिव्यां विलीयते तदन्नमयकोशः मनोमयः कः मनश्च ज्ञानेंद्रियपंचकं
मिलित्वा भवति मनोमयकोशः विज्ञानमयः कः बुद्धिज्ञानेंद्रियपंच
कं मिलित्वा विज्ञानमयकोशो भवति एवमेव कारणशरीरस्थताविद्यास्थ
ल्लीनसत्वप्रियादिवृत्तिसहितं सत आनंदमयकोशः एतत्कोशपंचकं च मदीयं
शरीरं मदीयाः प्राणाः मदीयं मनश्च मदीया बुद्धिर्मदीयं ज्ञानमिति स्वेनैव ज्ञा
यते॥ तद्यथा मदीयत्वेन ज्ञातं कुंडलकटकगृहादिकं स्वस्माद्भिन्नं। तथा पंच

पंचकोशादिकं मदीयत्वेन ज्ञातं आत्मा न भवति ॥ आत्मा कस्तर्हि सच्चिदानंदस्व
रूपः सत्कः ऽ कालत्रयेपि तिष्ठतीति सत् चित्का ज्ञानस्वरूपी आनंद
कः सुखस्वरूपः एवं सच्चिदानंद स्वरूपं स्वात्मानं जानीयात् ॥ अथ च
तुर्विंशति तत्वोत्पत्ति वक्ष्यामः ॥ ब्रह्माश्रया सत्वरजस्तमोगुणात्मिका
माया ऽस्ति ॥ तत आकाशः संभूतः आकाशाद्वायुः ॥ वायोरग्निः अग्नेरापः
अद्भ्यः पृथिवी एतेषां पंचतत्वानां मध्ये आकाशस्य सात्विकांशात् श्रोत्रें
द्रियं संभूतं ॥ वायो सात्विकांशात्वगिंद्रियं संभूतं ॥ अग्ने सात्विकांशाच्च
क्षुरिंद्रियं संभूतं ॥ जलस्य सात्विकांशाद्रसनेंद्रियं संभूतं पृथिवीसात्वि
कांशात् घ्राणेंद्रियं संभूतं ॥ एतेषां पंचतत्वानां समष्टि सात्विकांशादंतःकर

णं तद्वृत्तिभेदात् मनोबुद्ध्यहंकारचित्तांतःकरणानि संभूतानि॥ एतेषां पंचत
त्त्वानां मध्ये आकाशस्य राजसांशात् वागिंद्रियं संभूतम्॥ वायो राजसांशात् पा
णींद्रियं संभूतं॥ वह्नेः राजसांशात् पादेंद्रियं संभूतं। जलस्य राजसांशात् उपस्थें
द्रियं संभूतं। पृथ्व्या वी राजसांशात् गुदेंद्रियं संभूतं। एतेषां पंचतत्त्वानां समष्टि
राजसांशात् पंचकं संभूतम्॥ एतेषां पंचमहाभूतानां तामसांशात् पंचीकृतं
एकैकं द्विधा विभज्य एकमर्धं पृथक् तूष्णीं व्यवस्थाप्य॥ अपरमपरं अर्धं चतुर्धा विभ
ज्य स्वार्धमन्येष्वर्धेषु स्वभागचतुष्टयसंयोजनं कार्यं तदा पंचीकरणं भवति॥
एतेभ्यः पंचीकृतपंचमहाभूतेभ्यः स्थूलशरीरं भवति॥ पिंडब्रह्मांडयोरैक्य
ब्रह्मांडं च संभूतं स्थूलशरीराभिमानि जीवनामकं ब्रह्मप्रतिबिंबं भवति

सचजीवःप्रकृतस्तस्मिन्नीश्वरभिन्नत्वंजानाति॥अविद्योपाधिःसन्नात्माजी
वइत्युच्यते॥मायोपाधिःसन्नीश्वरइत्युच्यते॥एवंउपाधिभेदाज्जीवेश्वरभे
दद्दष्टिर्यावत्पर्यंतंतिष्ठतितावत्पर्यंतंजन्ममरणादिरूपःसंसारोननिवर्तते।
तस्मात्कारणात्नजीवेश्वरभेदबुद्धिःकार्या॥ननुसाहंकारस्यकिंचिज्ज्ञस्यजी
वस्यनिरहंकारस्यसर्वज्ञस्येश्वरस्यतत्त्वमसीतिमहावाक्यात्कथमभेदबुद्धिः
स्यादुभयोर्विरुद्धधर्माक्रांतत्वादितिचेत्तन्नस्थूलसूक्ष्मशरीराभिमानीत्वंपदवा
च्यार्थःउपाधिविनिर्मुक्तंसमाधिदशासंपन्नंशुद्धंचैतन्यंलक्ष्यं॥एवंसर्वज्ञत्वादिविशि
ष्टईश्वरःतत्पदवाच्यः।उपाधिशून्यंशुद्धचैतन्यंलक्ष्यं॥एवंचजीवेश्वरयोः
अभेदबाधकाभावः॥एवंचवेदांतवाक्यैःसद्गुरूपदेशेनचसर्वेष्वपिभूते

चै३

णां तद्वृत्तिभेदात् मनोबुद्ध्यहंकारचित्तांतःकरणानि संभूतानि॥ एतेषां पंचत
त्वानां मध्ये आकाशस्य राजसांशात् वागिंद्रियं संभूतम्॥ वायो राजसांशात्पा
णींद्रियं संभूतं॥ वह्नेः राजसांशात्पादेंद्रियं संभूतं। जलस्य राजसांशादुपस्थें
द्रियं संभूतं। पृथ्वी राजसांशात् गुदेंद्रियं संभूतं। एतेषां पंचतत्त्वानां समष्टि
राजसांशात् प्राणपंचकं संभूतम्॥ एतेषां पंचमहाभूतानां तामसांशात् एकैकं
एकं द्विधा विभज्य एकमर्धं तूष्णीं अवस्थाप्य॥ अपरं अपरमर्धं चतुर्धा विभ
ज्य स्वार्धमितरेष्वर्धेषु स्वभागचतुष्टयसंयोजनं कार्यं तदा पंचीकरणं भवति॥
एतेभ्यः पंचीकृतपंचमहाभूतेभ्यः स्थूलशरीरं भवति॥ पिंडब्रह्मांडयोरैक्य
ब्रह्मांडं च संभूतं स्थूलशरीरं दशमेति मानि जि वनानाम क ब्रह्म प्राप्ति विंवं भवति

मुपेषां ब्रह्मबुद्धिरुत्पन्ना ते जीवन्मुक्ता इत्यर्थः॥ ननु जीवन्मुक्तः कः॥ यथा देहोऽहं
पुरुषोऽहं ब्राह्मणोऽहं शूद्रोऽहमस्मीति दृढनिश्चयस्तथा नाहं ब्राह्मणः न शूद्रः न पुरुषः
किंतु असंगः सच्चिदानंदस्वरूपः प्रकाशरूपः सर्वांतर्यामी चिदाकाशरूपोऽस्मीति
दृढनिश्चयरूपोऽपरोक्षज्ञानवान् जीवन्मुक्तः॥ ब्रह्मैवाहमस्मीत्यपरोक्ष
ज्ञानेन निखिलकर्मबंधविनिर्मुक्तः स्यात्॥ कर्माणि कतिविधानि संतीति चेत्॥
आगामिसंचितप्रारब्धभेदेन त्रिविधानि संति॥ ज्ञानोत्पत्त्यनंतरं ज्ञानिदेहकृतं पु
ण्यपापरूपं कर्म यदस्ति तदागामीत्यभिधीयते॥ संचितं कर्म किं॥ अनंतकोटिज
न्मनां बीजभूतं सत् यत्कर्मजातं पूर्वार्जितं तिष्ठति तत्संचितं ज्ञेयं॥ प्रारब्धं कर्म
तत्प्रारब्धं भोगेन नष्टं भवति॥ प्रारब्धकर्मणां भोगादेव क्षय इति॥ संचितं कर्म

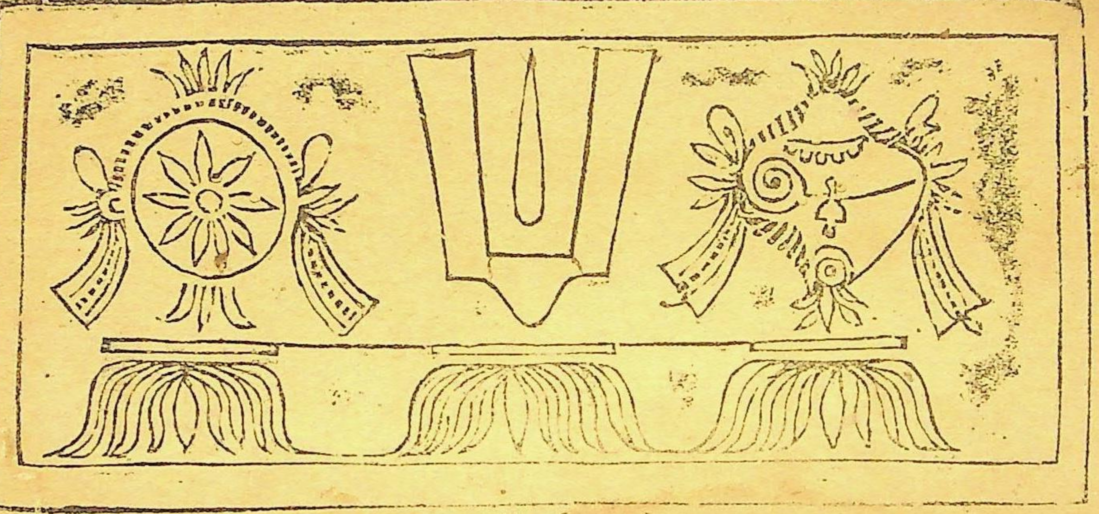
ब्रह्मैवाहमिति निश्चयात्मकज्ञानेन नश्यति ॥ आगामिकर्मापि ज्ञानेन नश्यति ॥ किंच
आगामिकर्मणां नलिनीदलगतजलवत् ज्ञानिनां संबंधो नास्ति किंच ये ज्ञा
निनं स्तुवंति भजंति अर्चयंति तान्प्रति ज्ञानिकृतं आगामि पुण्यं गच्छति ये च
ज्ञानिनं निंदंति द्विषंति दुःखप्रदानं कुर्वंति तान्प्रति ज्ञानिकृतं आगामि क्रियमा
णं यदवाच्यं कर्म पापात्मकं गच्छति तथा च श्रुतिः सुहृदः पुण्यकृतं द्विषंतः
पापकृत्यं गृह्णंतीति तथा चात्मवित्संसारं तीर्त्वा ब्रह्मानंदमिहैव प्राप्नोति तरति
शोकमात्मवित् इत्यादिश्रुतेः ॥ तनुं त्यजतु वा काश्यां श्वपचस्य गृहेऽथवा ज्ञानसं
प्राप्तिसमये मुक्तासौ विगताशय इति स्मृतेश्च ॥ इति तत्त्वबोधप्रकरणं संपू
र्णं शुभमस्तु ॥ संवत् १८६९ श्री राम ० भाद्रशुक्ल २ रविवासरे ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॐ आप्यायंतु ममांगानि वाक् प्राणश्चक्षुः श्रोत्रमथो बलमिंद्रिया
णि च सर्वाणि॥ सर्वं ब्रह्मोपनिषदं माहंब्रह्म निराकुर्यां मा मा ब्रह्म निराकरोदनिराकरण
मस्त्वनिराकरणं मेस्तु॥ तदात्मनि निरते य उपनिषत्सु धर्मास्ते मयि संतु ते मयि संतु॥ ॐ
शांतिः॥ २॥ केनेषितं पतति प्रेषितं मनः॥ केन प्राणः प्रथमः प्रैति युक्तः॥ केनेषितां वाच
मिमां वदंति चक्षुः श्रोत्रं क उ देवो युनक्ति॥ श्रोत्रस्य श्रोत्रं मनसो मनो यद्वाचो ह वा
चं स उ प्राणस्य प्राणश्चक्षुषश्चक्षुरतिमुच्य धीराः प्रेत्यास्माल्लोकादमृता भवं
ति॥ न तत्र चक्षुर्गच्छति न वाग्गच्छति नो मनो न विद्मो न विजानीमो यथैतदनुशि
ष्यात्॥ अन्यदेव तद्विदितादथो अविदितादधि॥ इति शुश्रुम पूर्वेषां ये नस्तद्व्या
च चक्षिरे॥ यद्वाचानभ्युदितं येन वागभ्युद्यते तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिद

के वि

॥ केनोपनिषत्प्रारंभः॥

अथ गुरुपरम्परा प्रारम्भः ॥

भारतभ्राता यन्त्रालयमें मुद्रित हुई सं० १९८५

श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ अस्मद्गुरुभ्योनमः ॥
अस्मत्परमगुरुभ्योनमः ॥ अस्मत्सर्वगुरुभ्योनमः ॥
श्रीमतेरामानुजायनमः॥ श्रीपराङ्कुशदासायनमः ॥
श्रीमद्यामुनमुनयेनमः ॥ श्रीराममिश्रायनमः ॥ श्री
मते पुण्डरीकाक्षायनमः ॥ श्रीमन्नाथमुनयेनमः ॥
श्रीमते शठकोपायनमः ॥ श्रीमते विष्वक्सेनाय
नमः श्रियैनमः श्रीधरायनमः ॥ अस्मद्देशिकलक्ष्म

दीयपरमाचार्य्यानशेषान्गुरून् श्रीमल्लक्ष्मणार्यो
गिपुङ्गवमहापूर्णौमुनिं यामुनं ॥ रामंपद्मविलोचनं
मुनिवरंनाथंशठद्वेषिणं सेनेशं श्रियमिंदिरा सहचरं
नारायणं संश्रये १ लक्ष्मीनाथसमारम्भांनाथयामुन
मध्यमाम्॥ अस्मदाचार्य्यपर्यन्तांवन्देगुरुपरम्पराम् २
नारायणास्यवरकिङ्करभाववृष्टं लक्ष्मीप्रपन्नकरुणार्द्र
कटाक्षलक्ष्यम् ॥ श्रीमन्मुकुन्दपदपङ्कजचञ्चरीकं श्री

मज्जनार्दनगुरुं सततम्भजामि ३ श्रीमन्मुकुन्दपदप
ङ्कजभृङ्गराजं वेदान्तवेद्यपुरुषेऽर्पितस्वात्मभावम् ॥
दीनात्मनां करुणयार्तिहरं दयालुं लक्ष्मीप्रपन्नमुनि
वर्य्यमहं प्रपद्ये ४ श्रीराजगोपालपदाब्जभृङ्गंसर्वार्थ
शास्त्रार्थविशेषतत्त्वम् ॥ कात्यायनार्यान्वयपूर्णचन्द्रं
श्रीमन्मुकुन्दार्यमहं भजामि ५ नीलाद्रिनाथकैङ्कर्य
दत्तप्रवणमानसम् ॥ सौम्ययोगिकृपापात्रं श्रीगोपा

लमहं भजे ६ श्रीवेङ्कटार्यान्वयसिन्धुसोमं श्री२निवा
सार्यपदाब्जभृङ्गं यं सारवर्यं सकलापावलम्बं श्रीसौम्यजा
मातृमुनिं भजामि ७ श्रीमद्वादिभयङ्करान्वयरलौ
श्री२निवासे गुरौ भक्तं स्वामितरङ्गास्थिरतमं शान्तं
भजन्तं विभुम् ॥ वेदान्तोभयसारचिन्तनरतं शान्तं
दयासागरं श्रीनीलाचलनाथसेवनपरं यम्बारमार्यं
भजे ८ श्रीमत्सुन्दरजकुलवारिधिशीतभानु रामानु

जार्यमनयोत्तमम्बुजांघ्रिम् ॥ सेवे सदा सकलगता
मपि नाथभाजं भजे तथापि मम नाथमनन्यभावम् ९
श्रीलंकायनवंशदुग्धजलधौ राकासुधादीधितिं श्रीरा
मानुजयोगिदेहजवरं तत्पादपद्माश्रयम् ॥ भक्तानु
ग्रहपारतन्त्र्यसुभगं श्री२निवासार्य्यसत्पौत्रं श्रेष्ठगुणं
नमामि शिरसा श्रीनिवासं गुरुम् १० श्रीनिवासगुरो
पादसरसीरुहषट्पदम् ॥ वेदान्तद्वयसारज्ञं रा

मानुजगुरुम्भजे ११ वेङ्कटार्य्यपदाम्भोजद्वन्द्वप्रवणमा
नसम् ॥ तत्सूनुतत्कृपापात्रं श्रीनिवासगुरुम्भजे १२
वेदान्तदेशिककटाक्षविवृद्धबोधं कान्तोपयन्तृयमि
नः करुणैकपात्रम् ॥ वत्सान्ववायमनवद्यगुणैरुपेतं
भक्त्याभजामिपरवादिभयंकरार्य्यम् १३ श्रीशैलेश
दयापात्रंधीभक्त्यादिगुणार्णवम् ॥ यतीन्द्रप्रवणंवन्देर
म्यजामातरंमुनिम् १४ नमः श्रीशैलनाथायकुन्तीनग

रजन्मने ॥ प्रसादलब्धपरमप्राप्यकैंकर्य्यशालिने १५
लोकाचार्य्यायगुरवेकृष्णपादस्यसूनवे ॥ संसारभो
गिसन्दष्टजीवजीवातवेनमः १६ श्रीकृष्णपादपादा
ब्जेनमामिशिरसासदा ॥ यत्प्रसादप्रभावेनसर्वसि
द्धिरभून्मम १७ वेदान्तवेद्यामृतवारिराशेर्वेदार्थसा
रामृतपूरमग्र्यम् ॥ आदायवर्षंतमहंप्रपद्येकारुण्य
पूर्णंकलिवैरिदासम् १८ नमोवेदांतवेद्यायजगन्मंग

लहेतवे ॥ यस्य वागमृतासारपूरितंभुवनत्रयम् १९
श्रीपराशरभट्टार्य्यः श्रीरंगेशपुरोहितः ॥ श्रीवत्सा
ङ्कसुतःश्रीमान् श्रेयसेमेस्तुभूयसे २० रामानुज
पदच्छाया गोविन्दाह्वानपायिनी ॥ तदायत्तस्व
रूपासाजीयान्मद्विश्रमस्थली २१ योनित्यमच्युत
पदांबुजयुग्मरुक्मव्यामोहितस्तदितराणितृणायमे
ने॥ अस्मद्गुरोर्भगवतोस्यदयैकसिन्धोरामानुजस्य

चरणौशरणंप्रपद्ये २२ कमलापतिकल्याणगुणामृत
निषेवया ॥ पूर्णकामाय सततंपूर्णाय महते नमः २३
यत्पादांभोरुहध्यानविध्वस्ताशेषकल्मषः ॥ वस्तु
तामुपयातोहंयामुनेयंनमामितम् २४ अयत्नतोया
मुनमात्मदासमलर्कपत्रार्पणनिष्क्रयेण ॥ यःक्रीत
वानास्थितयौवराज्यंनमामितंराममेयसत्त्वम् २५
नमःपङ्कजनेत्राय नाथश्रीपादपंकजे॥न्यस्तसर्वभरा

यास्मत्कुलनाथाय धीमते २६ नमोऽचिंत्याद्भुताक्लि
ष्टज्ञानवैराग्यराशये ॥ नाथाय मुनये गाधभगवद्भ
क्तिसिन्धवे २७ मातापितायुवतयस्तनया विभूतिः
सर्वं यदेव नियमेन मदन्वयानाम् ॥ आद्यस्य नः कुल
पतेर्वकुलाभिरामं ॥ श्रीमत्तदंघ्रियुगलं प्रणमामि मू
र्ध्ना २८ भूतं सरश्च महदाह्वयभट्टनाथश्रीभक्तिसार
कुलशेखरयोगिवाहान् ॥ भक्तांघ्रिरेणुपरकालयती

न्द्रमिश्रान् श्रीमत्परांकुशमुनिं प्रणतोऽस्मि नित्यम् २९
गुरुमुखमनधीत्य प्राह वेदान्तशेषान् नरपतिपरि
कॢप्तं शुल्कमादातुकामः ॥ श्वसुरममरवंद्यं श्रीरङ्गनाथ
स्य साक्षात् द्विजकुलतिलकं तं विष्णुचित्तं नमामि ३०
श्रीरंगचन्द्रमसमिन्दिरया विहर्तुं विन्यस्य विश्वचिद
चिन्नयनाधिकारं ॥ यो निर्वहत्य निशमंगुलिमुद्रयैव
सेनान्यमन्यविमुखास्तमशिश्रियामः ३१ नमः श्रीरङ्ग

नाथस्यैव यदृश्यं विश्वमशेषतः ॥ दृष्टो भितत्त्ववेद्यस्येनि
स्तोऽनन्तमिदंजगत् ३२ श्रीज्ञानाभरणांजनः श्रीक्षेम
यमाश्रये ॥ चिन्तामणिमिवोद्भान्तमुलंगिनंतमो
गिनः ३३ नमोऽस्मदाचार्यपरम्पराभ्यो नमोभागवत
हंसेभ्योनमोनमोनन्तसुखामरेभ्यो नमःश्रियःपतये
नमोस्तु ॥ ३३ ॥ इतिगुरुपरम्परासम्पूर्णम् ॥

इदंपुस्तकं भारतभ्राता यन्त्रालये मुद्रयित्वा सं० १८४६

श्रीगणेशाय नमः॥ श्रीशिवाय नमः॥ बुद्ध्वा यानिखिलार्चितास्त्रिदश संदेहाः सदा भो बुद्धदास्या
ज्ञानप्रशमायय त्नमनसो बुद्धीस्समस्ताद्धुः॥ श्रीविश्वेश्वररांबुजं भवभयध्वंसैकबी
जं परंहंस श्चेविनिधायतं निरूपमं तत्वामृतं तन्यते॥१॥ अथ श्रुतिः स्मर्यते॥ आत्मा वारे
द्रष्टव्यः श्रोतव्यः मंतव्यो निदिध्यासितव्य इति॥ अस्यार्थः॥ मुमुक्षुणा आत्मा द्रष्टव्यः म
मुक्षोरात्मदर्शनमिष्टसाधनमिति यावत्। आत्मदर्शनोपायः क इत्याह। श्रोतव्य इत्यादि
तेनार्थक्रमेणाप्राप्तश्रवणस्य फलो भवति। अग्निहोत्रं जुहोति यवागूं पचतीत्यादिवत्॥
तथाच। श्रवणमनननिदिध्यासनानि तत्वज्ञानजनकानीत्युक्तं भवति॥ अत्र श्रुतिः

कृतात्मश्रवणस्य मननेऽधिकारः॥ मननं चात्मन इतरभिन्नत्वेनानुमानम्॥ तच्च भेदप्रतियोगित
ज्ञानं साध्यम्। तथा च इतरभेदवक्तुं तदर्थं पदार्थनिरूपणं संक्षेपतः। सामान्यतः पदार्थो द्विविधः
भावोऽभावश्च। भावः षड्विधः। द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायभेदात्। तत्र द्रव्यत्वगुण
त्वकर्मत्वानि जातयः। सामान्यत्वादीनि उपाधयः। द्रव्याणि नव। पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशका
लदिगात्ममनांसि॥ आकाशत्वकालत्वदिक्त्वान्युपाधयः। अन्यानि जातयः। तत्र रूपरसगं
धस्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वगुरुत्वद्रवत्वसंस्काराश्चतुर्दशगु
णाः पृथिव्याम्॥ रूपरसस्पर्शस्नेहसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वगुरु
त्वद्रवत्वसंस्काराश्चतुर्दशगुणा अपाम्॥ रूपस्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभाग

परत्वापरत्वसंस्काराएकादश गुणास्तेजसः॥ स्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वसं
स्कारावायोर्गुणा नव॥ शब्दसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागाः षड्गुणा आकाशस्य॥ संख्याप
रिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागाः पञ्चगुणाः कालदिशोः॥ संख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागबु
द्धिसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नधर्माधर्मसंस्काराश्चतुर्दशगुणाः आत्मनः॥ संख्यापरिमाणपृथक्त्व
संयोगविभागपरत्वापरत्वसंस्कारा अष्टौ गुणा मनसः॥ ज्ञानेच्छाकृतिसंख्यादिपंचकाष्टौ गु
णा ईश्वरस्य॥ तथा चावायोर्नवैकादश तेजसो गुणा जलक्षितिप्राणभृतां चतुर्दश॥ दिक्काल
योः पंच षडेव चांबरे महेश्वरेष्टौ मनसस्तथैव च॥ तत्र पृथिवीजलतेजोवायवो द्विविधाः प
रमाणवः सावयवाश्च॥ आकाशकालात्मदिशो विभुरूपाः॥ मनः परमाणुरूपम्॥ तत्र सा

वयवाश्च नित्याः। इतराणि नित्यानि। सावयवावेत्रिविधः। शरीरेंद्रियविषयभेदात्। मानुषाणां श
रीरं पार्थिवम्। जलीयं शरीरं वरुणलोके प्रसिद्धं। तैजसं शरीरं आदित्यलोके। वायवीयं शरीरं
वायुलोके। घ्राणेंद्रियं पार्थिवम्। रसनेंद्रियं जलीयम्। चक्षुरिंद्रियं तैजसम्। त्वगिंद्रियं वा
यवीयं। श्रोत्रेंद्रियं कर्णशष्कुल्यवच्छिन्नं नभःप्रदेशः। एतानि पंच वैरिंद्रियाणि। मनोंत
रिंद्रियम्। तेन षडिंद्रियाणि। विषयाश्च शब्दादिरूपेण प्रसिद्धाः॥ आत्मा द्विविधः। परमात्मा
जीवात्मा च। तत्र जीवात्मनः प्रतिशरीरं भिन्नः बंधमोक्षयोग्याः। परमात्मा ईश्वरः। अथ प्रसन्न
प्रसन्नद्रव्याणि। परमाणुद्व्यणुके अप्रसन्ने। उद्भूतरूपवत्त्वं यत्र तानि पृथिवीजलतेजांसि
प्रसन्नानि। आत्मा च प्रसन्नः॥ वाय्वाकाशकालदिङ्मनांसि तु प्रसन्नानि। वहिर्द्रव्य

प्रसक्तं श्रुतिमहत्वे सत्युद्भूतरूपवत्वं प्रयोजकं ॥ अथ द्रव्योत्पत्तिप्रक्रिया तत्रोत्पत्तिः कारणव-
ताम्। अनन्यथासिद्धनियतपूर्ववृत्तिकारणम्। तत्वं कारणत्वम्। त्रिविधानि कारणा-
नि। समवायिकारणासमवायिकारणनिमित्तकारणानि॥ यत्समवेतं कार्यमु-
त्पद्यते तत्समवायिकारणं॥ यथा परमाणुर्द्व्यणुकस्य। कपालं घटस्य। समवायिकारणे
संबद्धं कारणमसमवायिकारणम्। यथा परमाणुद्वयसंयोगो द्व्यणुकस्य कपालरूपं घ-
टरूपस्य। एतदुभयभिन्नं यत्कारणं तन्निमित्तकारणम्। यथा द्व्यणुके ईश्वरः। घटे दंडः। ए-
तत्कारणत्रयं भावकार्यमात्रस्य। तत्र समवायिकारणं सर्वं द्रव्यमेव। असमवायिकारणं द्र-
व्यगुणाः गुणगुणाः कर्म च। कार्यमात्रं प्रति साधारणकारणानि। ईश्वरः तज्ज्ञानेच्छाकृ-
तयः प्रा[illegible]गभावकालदिगदृष्टानि। तत्र परमाणुद्वयसंयोगात् द्व्यणुकमुत्पद्यते। संयुक्तद्व्यणु-

क[illegible]त्रपातत्रसरेणुः। एवं चतुरणुकादिकपालांतम्॥ कपालद्वयसंयोगेन घटो जायते। घटस्त्वं
सावयवी। अथ द्रव्यावयवकल्पनां कथ्यते। प्रत्यक्षद्रव्येषु प्रत्यक्षमेव प्रमाणम्। अतींद्रियेऽनुमानप्र
त्यक्षहेतुसाध्यदृष्टांतज्ञानसाध्यम्। विशेषो वक्ष्यते। परमाणुद्व्यणुकानुमानम्। त्रस
रेणुः सावयवद्रव्यारब्धः बहिरिंद्रियवेद्यद्रव्यत्वात्। बहिरिंद्रियवेद्यद्रव्यं यत्तत्सावयव
द्रव्यारब्धम्। यथा घटः। अत्र त्रसरेणुः पक्षः। सावयवद्रव्यारब्धत्वं साध्यम्। बहिरिंद्रियवेद्य
द्रव्यत्वादिति हेतुः। घटो दृष्टांतः। अनेन द्व्यणुकः परमाणुश्च सिध्यति। आकाशं वायुश्च श
ब्देन स्पर्शेन चानुमीयते। शब्दो द्रव्याश्रितो गुणत्वात्॥ यथा घटरूपं। अनेन द्रव्यांतरबाधा
त्। शब्दाश्रयत्वेनाकाशं सिध्यति। पृथिव्यादित्रयावृत्तिरूपस्पर्शो द्रव्याश्रितो गुणत्वात्।

त०सं०

४

इत्यनुमानेन द्रव्यान्तरत्वं धात्। स्पर्शाश्रयत्वेन वायुः सिध्यति॥ काले प्रमाणं परत्वापरत्वे द्विविधे
कालिके दैशिके च। परत्वोत्पत्तिश्च बहुतररविक्रियाविशिष्टशरीरज्ञानात्॥ तत्सर्वं ज्येष्ठत्वम्॥
अपरत्वोत्पत्तिश्च स्वल्पतररविक्रियाविशिष्टशरीरज्ञानात्। अपरत्वं च कनिष्ठत्वम्॥ तदनुमानेन प्र
या। परत्वजनकं बहुतररविक्रियाविशिष्टशरीरज्ञानमिदं परंपरासंबंधघटकसापेक्षं साक्षा।
त्संबंधाभावे सति विशिष्टज्ञानत्वात्॥ लोहितः स्फटिक इति प्रत्ययवत्। परंपरासं
बंधश्च रविक्रियायाः स्वसमवायिसंयुक्तसंयोगः। तेन संबंधघटकः कालः सिध्यति॥०
ननु कालस्य भूतभविष्यत्वर्तमानभेदेन बहुत्वात्कुत एकत्वमुक्तं नवा न॥ उपाधिभे
देन तद्भेदप्रत्ययात्। कालोपाधयो रविक्रियादिरूपा भिन्ना एव। दैशिकपरत्वापरत्व

क

शिव

४

भ्यां च दिशः सिद्धिः। ते च दूरत्वसमीपत्वे भवतः। परत्वजनकं चावधिसापेक्षं बहुतरसंयोगविशिष्टशरीर
ज्ञानमिदं परं परासंबंधघटकसापेक्षमित्याग्यिपूर्ववत्। तेन च दिशः सिद्धिः॥ न चाकाश
मेव संबंधघटकमास्तामिति वाच्यम्। तस्य शब्दाश्रयत्वेनैव धर्मिग्राहकप्रमाणसिद्धत्वा
त्॥ नरविकिपाघ्रपनायकत्वसंभवः। अहं सुखी स्यादिप्रसक्तमात्मनि प्रमाणम्। ईश्व
रे चानुमानम्। यथा क्षित्यादिः सकर्तृका कार्यत्वात्। घटवत्। तेन ईश्वरस्य प्रत्यक्षित्तिनित्यज्ञाने
च्छाकृतीनां तत्सर्वज्ञत्वस्य च सिद्धिः। मनसि प्रमाणं यथा। सुखबुद्धिप्रत्यक्षं इंद्रियजन्यम्। ज
न्यप्रसक्तत्वात्। घटप्रसक्तवत्। तच्चेंद्रियं तत्र खाद्येमनसः सिद्धिः॥ अथ द्रव्यनाशप्रक्रि
याद्रव्यनाशो द्विविधः। क्वचित् समवायिकारणनाशात्। क्वचिदसमवायिकारणनाश

च्च। तत्राद्योयथा। परमाण्वद्वयसंयोगनाशात् द्व्यणुकनाशः। द्वितीयोयथा। कपालनाशात्
घटनाशः। घटनाशे उभयविधः प्रध्वंसः संभवति। आकाशकालदिगात्मपरमाणवो ऽव
त्ययः समवायश्च॥ पृथिव्यादिपंचानां भूतत्वम्॥ पृथिवीजलतेजोवायुमनसां क्रियाव
त्वम्। मूर्तत्वम्। पृथिवीजलतेजोवायवो द्रव्यसमवायिकारणानि। कालस्य कालिकसं
बंधेन सर्वाधिकरणत्वम्। दिशो दैशिकसंबंधेन सर्वाधिकरणत्वम्॥ अथ गुणाः कथ्यं
ते। रूपरसगंधस्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वबुद्धिसुखदुःखे
च्छाद्वेषप्रयत्नगुरुत्वद्रवत्वस्नेहसंस्कारधर्माधर्मशब्दाश्चतुर्विंशतिगुणाः॥ रूपस्य
त्वादीनि सर्वाण्यपवर्जातयः। रूपं पृथिव्यादित्रयवृत्ति। तच्च शुक्लनीलरक्तपीतकपिश

रितश्चित्रभेदेन सप्तविधम् ।पृथिवीवृत्ति। स्वच्छं शुक्लं रूपं जलवृत्ति। शुक्लं भास्वरं रूपं तेजोवृत्ति ॥
रसः पृथिवीजलवृत्ति। तत्र मधुराम्ललवणकटुकषायतिक्तभेदात् षड्विधः। रसः पृथि
व्यां। जले मधुर एव। गंधो द्विविधः सुरभिरसुरभिश्च पृथिवीमात्रवृत्तिः। स्पर्शश्च
पृथिव्यादिचतुष्टयवृत्तिः। स च त्रिविधः। अनुष्णाशीतः शीतः उष्णश्च। अनुष्णाशीत
स्पर्शो वायुपृथिव्योः। जले शीतः तेजस्युष्णः। संख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागाः
नवद्रव्यवृत्तयः। परत्वापरत्वे पृथिवीजलतेजोवायुमनोवृत्तिनी। बुद्धिसुखदुःखेच्छाद्वे
षप्रयत्नभावनाधर्माधर्मा आत्मवृत्तयः॥ गुरुत्वं पृथिवीजलवृत्ति। द्रवत्वं पृथिवीजल
तेजोवृत्ति। तद्द्विविधम्। नैमित्तिकं सांसिद्धिकं च। आद्यं पृथिवीतेजसोः। द्वितीयं जले। स्नेहो

जलमात्रवृत्तिः। संस्कारः पृथिवीजलतेजोवाय्वात्ममनोवृत्तिः। वेगो भावना स्थितिस्था
पकश्च। तत्र वेगः पृथिव्यादिचतुष्टयमनोवृत्तिः। द्वितीयः आत्मवृत्तिः। तृतीयः पृथिव्या
दिचतुष्टयवृत्तिः। शब्दो द्विविधः। वर्णात्मको ध्वन्यात्मकः। आकाशमात्रवृत्तिः। रूपर
सगंधस्पर्शस्नेहसांसिद्धिकद्रवत्वशब्दबुद्धिसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नधर्माधर्मभा
वना विशेषगुणाः। तथा चोक्तम्। रूपं गंधो तथा स्पर्शः स्नेहः सांसिद्धिको द्रवः। बुद्ध्या
दि भावनांतश्च शब्दो वैशेषिके गुणाः॥१॥ संख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभाग
परत्वापरत्वगुरुत्वनैमित्तिकद्रवत्ववेगस्थितिस्थापकश्च सामान्यगुणाः। अथ निस
गुणाः। जलतेजोवायुपरमाणूनां विशेषगुणाः। अथ प्रसक्तगुणाः। गुरुत्वधर्माधर्म

भावनास्थितिस्थापकाः परमाणुद्व्यणुकवृत्तिगुणाः । अतींद्रियवृत्तिसामान्यगुणाः । त्रसरेणोः
रूपं विहायान्ये गुणाः अतींद्रियाः । रूपरसगंधस्पर्शस्नेहप्रत्यक्षे महत्वे समुद्भूतरूपवत्त्वं प्रयो
जकम् । सामान्यगुणप्रत्यक्षे आश्रयप्रत्यक्षं न । बुद्धिप्रत्यक्षे स्ववृत्तिविशिष्टज्ञानत्वम् ॥ सु
खादिप्रत्यक्षे स्ववृत्तिसुखत्वादिकमेव ॥ संख्यादयः शब्दो विहाय सर्वे शब्दप्रत्यक्षाः । अथगुणो
त्पत्तिप्रक्रिया । अवयववृत्तिविशेषगुणाः अवयविनि स्वसमानजातीयगुणानारभंते ॥ पृथि
वीविशेषगुणाः पाकजाः द्विविधाः । पाकप्रयोज्याः पाकजन्याश्च । कारणगुणप्रक्रमजन्याः
पाकप्रयोज्याः ॥ अग्निसंयोगजन्या द्वितीयाः । श्यामे घटे अग्निसंयोगेन श्यामरूपनाशानंतरं
घटे रक्तं रूपमुत्पद्यते इति नैयायिकमतम् । अग्निसंयोगेन परमाणुपाके सति परमाणौ रक्त

रूपमुत्पद्यते पुनर्नैव घटोत्पत्तौ सत्तां कारणगुणक्रमेण घटे रक्तरूपमुत्पद्यते इति वैशेषिकमतं॥
कपालं नीलं एकं एकं च पीतं यदि तदा घटे चित्ररूपमुत्पद्यते। रसादावेवं संभवति। अन्यथा वि
निरसो न जायते। चित्ररसास्वीकारात्। गुरुत्वस्थितिस्थापकयोः कारणगुणप्रक्रम
जन्यता। द्वित्वादयो अपेक्षाबुद्धिजन्याः। परिमाणं चतुर्विधम्। अणु महत् ह्रस्वं दीर्घं च। कारण
गुणप्रक्रमजन्यम्। स्वावयवबहुत्वं च महत्त्वजनकम्। यथा त्र्यसरेणौ। नाम प्रचयपदानां शिथि
लः संयोगः प्रचयो पिताञ्जनकः। यथा तूलपरिमाणम्। एवं कारणगुणप्रक्रमजन्यम्॥
ननु तत्र किं प्रमाणम्। द्वेशसदः पृथगिति प्रत्ययः। तस्यान्योन्याभावविषयकत्वमिति चेन्न।
अन्योन्याभावप्रत्यये प्रतियोग्यनुयोगिनोः समानविभक्तिकत्वनियमात्। यथा घटः पटो न॥

अन्योन्याभावस्य घटपटस्वरूपत्वे घटात्पटो नेत्यपि प्रयोगापत्तेः। न चैवं घटादन्यः पट इत्यत्र कथमन
न्योन्याभावप्रतीतिरिति वाच्यम्॥ अन्यत्वस्यापि घटपटस्वरूपत्वात्। संयोगस्त्रिविधः। अन्यतर
कर्मजः। उभयकर्मजः। संयोगजश्च॥ आद्यो यथा मनःकर्मणा आत्ममनसोः संयोगः। द्विती
यो यथा। मेषयोः कर्मणा तयोः संयोगः। तृतीयो यथा। कारणाकारणसंयोगात्कार्याकार्य
संयोगः। हस्ततरुसंयोगात्कायतरुसंयोगः। विभागस्त्रिविधः। अन्यतरकर्मजः। उभयक
र्मजः। विभागजश्च। आद्यो यथा। मनःकर्मणा आत्ममनसोर्विभागः। द्वितीयो यथा। मेषयोः
कर्मणा तयोर्विभागः। विभागजविभागो द्विविधः। कारणमात्रविभागजः। कारणाकारण
विभागजश्च। आद्यो यथा। कपालकर्मणा कपालद्वयविभागः ततः कपालद्वयसंयोगनाशः
ततो घटनाशः ततः कपालस्याकाशादिदेशाद्विभागजो विभागः॥ न च विभागस्योत्पत्त्यनंतर

मेवविभागजविभागं जनयतीति वाच्यम्। द्रव्यनाशसहकृतस्यैव तस्य तज्जनकत्वात्। द्रव्यस्य
प्रतिबंधकत्वेन सति द्रव्ये तदसंभवात्। न चैकमेव एकदा कपालद्वयविभागं आकाशकपाल
विभागं च जनयतीति वाच्यम्। एतद्द्रव्यानारंभकसंयोगविरोधिनं विभागमारभते नेत
तद्द्रव्यारंभकसंयोगविरोधिनम्। यथा विकसत्कमलकुड्मलदलकर्मेत्ति व्याप्तेः। न च संयो
गेप्येवमस्तु। तत्राविरोधात्। द्वितीयस्तु कारणाकारणविभागात्कार्याकार्यविभागः। करत
रुविभागात्कायतरुविभागः। परत्वापरत्वोत्पत्तिः कालप्रकरणोक्ता। बुद्धिर्ज्ञानम्। सा द्विवि
धम्। स्मरणम्। अनुभवश्च। स्मरणं द्विविधम्। यथार्थमयथार्थं च। तद्वति तत्प्रकारकत्वं
यथार्थत्वम्। तदभाववति तत्प्रकारकत्वमयथार्थत्वम्। पूर्वानुभवः संस्कारद्वारा स्म
रणं जनयति। तत्र पूर्वानुभवस्य यथार्थत्वायथार्थत्वाभ्यां स्मरणमुभयरूपं भवति। अनुभ

वो द्विविधः। प्रमा अयथार्थं च। तत्र प्रमा चतुर्विधमत्रावद्यते। अयथार्थज्ञानं चतुर्विधम्। संश
योविपर्ययः स्वप्नोऽनध्यवसायश्च॥ संशयो यथा। समानधर्मवद्धर्मिज्ञानविशेषादर्शन
कोटिस्मरणैरयं स्थाणुर्वा पुरुषो वा इति ज्ञानं जन्यते। स एव संशयः। विपर्ययस्तु समानध
र्मवद्धर्मिज्ञानविशेषादर्शनैककोटिस्मरणैः शुक्ताविदं रजतमिति ज्ञानं जन्यते। तत्र गुरु
मते इदमित्यनुभवात्मकज्ञानं रजतमिति स्मरणात्मकं तेन ग्रहणस्मरणात्मकज्ञानद्वयं। न
तु रजतत्वविशिष्टज्ञानमिदम्। अन्यस्य अन्यथाभाने सामग्र्यभावात्। प्रवृत्तिस्तु स्वतंत्रोप
स्थिते धर्मभेदाग्रहात्। नैयायिकमते पूर्वोक्तं विशिष्टज्ञानम्। तेन भ्रमः सिध्यति। स्वप्नस्तु अनु
भूतपदार्थस्मरणैरदृष्टेन धातुदोषेण वा जन्यते। अनध्यवसायश्च किंचिदिति ज्ञानं विशेषा

दर्शनेन भवति। अत्र पर्वतो निर्वह्निः स्यात्तदा निर्धूमः स्यात्। इति तर्को विपर्ययमध्ये बोध्यः
तत्रैव नैयायिमते स्वप्नानध्यवसायो विपर्ययमध्ये एव विवक्षितेन तन्मते। यथार्थज्ञानं द्विविधम्।
संशयो विपर्ययश्च। सुखं धर्मजन्यम्। दुःखमधर्मजन्यम्। इच्छा इष्टसाधनताज्ञानज
न्या। द्वेषोऽनिष्टसाधनत्वज्ञानजन्यः। कृतिस्त्रिविधा। जीवनयोनियत्नरूपा प्रवृत्तिर्निवृ
त्तिश्च। आद्या जीवनादृष्टजन्या। द्वितीया इच्छाजन्या। तृतीया द्वेषजन्या। धर्मः श्रुतिविहि
तकर्मजन्यः। अधर्मः श्रुतिविरुद्धाचरणजन्यः। वेगाख्यः संस्कारः आद्यक्रियाजन्यः। द्विती
यादिक्रियाजनकः। यथा वेगेन बाणश्चलति। भावनाख्यः संस्कारः किशिष्टज्ञानजन्यः।
स्थितिस्थापकाख्यः कारणगुणप्रक्रमजन्यः। गुरुत्वं कारणगुरुत्वजन्यम्। नैमित्तिकद्र

वत्वं जतुघृतसुवर्णादीनां अग्निसंयोगजन्यम्। स्नेहकारणगुणाप्कमजन्यः॥२॥ अथ त्रि

विधः। संयोगजो विभागजश्शब्दजश्च। आद्यो भेरीदंडसंयोगजन्यः। द्वितीयो वंशपा

द्दिदलद्वयविभागजन्यः। तृतीयस्तु संयोगेन विभागेन वा आद्यशब्दे जनिते तेन शा

ब्देन निमित्तवायुसहकृतेन वीचीतरंगन्यायेन कदंबमुकुलन्यायेन वा जन्यते॥ उ

त्क्षेपणम्। अपक्षेपणम्। आकुंचनम्। प्रसारणम्। गमनानि पंच कर्माणि। उत्क्षेपणत्वादीनि

जातयः। पृथिवीजलतेजोवायुवृत्ती कर्माणि। प्रत्यक्षवृत्तीनि सर्वाणि। अथ कर्म

प्रक्रिया। संयोगेन नोदनाख्येनाद्यकर्म जन्यते। द्वितीयादि वेगजन्यम्। क्रिया क्रियातो

विभागः विभागात्पूर्वदेशसंयोगनाशः। उत्तरदेशसंयोगोत्पत्तिः ततः कर्मविभा

त०सं०

१०

गधो नेकशः ॥ सामान्यं द्विविधम् ॥ व्यापकं व्याप्यं व्याप्यव्यापकं च ॥ व्यापकं सत्ता
व्याप्यं घटत्वादि द्रव्यत्वादि व्याप्यव्यापकम् । व्यक्तेरभेदस्तुल्यत्वं संकरोथानवस्थि
तिः रूपहानिरसंबंधो जातिबाधकसंग्रहः । नित्यत्वे सति अनेकसमवेतत्वं इति
सामान्यलक्षणम् । सामान्यानि नित्यान्येव । अनुवृत्तिप्रत्ययहेतूनि प्रवृत्तिनिमित्तानि ।
प्रत्यक्षत्वेपि अतिप्रसक्तानि । नित्यद्रव्यवृत्तयोन्त्या विशेषाः ॥ व्यावृत्तिर्नित्या प्रवृत्तिं द्धि
पाकत्वपरमाणूनां भेदपते स्वीक्रियंते तेषां वैधर्म्यव्यापकत्वादिति ॥ अयुतसं
बंधिभिन्नो नित्यः संबंधः समवायः । तेन स्वरूपसंबंधस्य संयोगस्य च निरासः ।
घटे घटत्वं समवेतत्वमिति प्रतीतेस्तत्र प्रमाणम् । नैयायिकमते समवायः प्रत्यक्षः ।

५१

राम
१०

सचनित्यश्च ॥ ननु अन्धकारमपि द्रव्यं अंधकारस्तु वर्णादीनि द्रव्याणि संति अंधे स्यादयोग्य
ताश्रयिसंतिकथं नैव संभाव्यमेव ॥ अंधकारो न द्रव्यम् ॥ किंतु तेजोभावः ॥ सुवर्णं ते
जएव ॥ शालस्यकृस भावः एवमन्यदपि बोध्यम् ॥ अभावोद्विविधः संसर्गाभावो
ऽन्योन्याभावश्च ॥ आद्यस्त्रिविधः ॥ प्रागभावो ध्वंसो ऽत्यंताभावश्च ॥ प्रागभावो विना
शी अजन्यः ॥ ध्वंसो जन्यो ऽविनाशी ॥ अत्यंता ऽन्योन्याभावो अजन्यावविनाशिनौ ॥ ये
ष्वानुपलब्ध्या अभावग्रसक्तः ॥ अन्यत्र वर्तीन्द्रियः ॥ पृथक्प्रकरणक्ष्यते साचतुर्विधा ॥
प्रत्यक्षानुमित्युपमितिशाब्दरूपा ॥ तत्करणानि प्रमाणानि चत्वारि ॥ प्रत्यक्षानुमा

रोपमानशब्दभेदात्॥ अयमप्यत्तं द्विविधम्॥ निर्विकल्पकं सविकल्पकं च॥ प्रत्य
क्षकरणं निषड्डिन्द्रियाणि॥ घ्राणरसनचक्षुस्त्वक्श्रवणमनांसि॥ एतानि
स्वान्वितधर्मसहितानि प्रत्यक्षं जनयंति॥ सन्निकर्षो द्वेधा। लौकिकालौकिकाभ्य
म्। अलौकिकस्त्रिविधः। ज्ञानलक्षणा सामान्यलक्षणा योगजधर्मश्च॥ लौकिकः ष
ड्विधः। संयोगः संयुक्तसमवायः। संयुक्तसमवेतसमवायः। समवायः। सम
वेतसमवायः। विशेषणता चेति॥ संयोगेन द्रव्यग्रहः। संयुक्तसमवायेन शब्दा
न्यगुणकर्मद्रव्यत्वादिजातीनां प्रत्यक्षं। संयुक्तसमवेतसमवायेन शब्दभिन्न
वृत्तिजातीनां गुणाद्यवृत्तिजातिकर्मत्वादिजातीनां। समवायेन शब्दस्य। समवे
तसमवायेन शब्दत्वादिजातेः। विशेषणतया अभावस्य समवायस्य च। अलौ

किंकोयथा ॥ ज्ञानलक्षणया सुरभिचंदनमिति चाक्षुषज्ञानम् सामान्यलक्षणया
धूमत्वेन रूपेण यावद्धूमज्ञानं ॥ योगजधर्मेण योगिनां सर्वज्ञानम् ॥ तत्र निर्विकल्पकं
विशेष्यत्वप्रकारतादिरहितं वस्तुस्वरूपमात्रज्ञानम् ॥ सविकल्पकं सप्रकारकम् ॥ ज्ञा
नं ४ स्तमाँवैशिष्ट्यप्रतियोगित्वं प्रकारत्वम् ॥ यथायं घट इत्यत्रायं विशेष्यं प्रकारः ॥ ज्ञास
मानवैशिष्ट्यमनेन योस्तमवायः ॥ तत्प्रतियोगि घटत्वम् ॥ सविकल्पकमेव वि
शिष्टवैशिष्ट्यज्ञानम् ॥ यथा दंडी ॥ पुरुषं दंडविशिष्टवैशिष्ट्यं पुरुषे भासते ॥ अ
वयन्निका ॥ आद्यविंद्रियसन्निकर्षेण घट घटत्वे इति निर्विकल्पकम् ॥ ततोयं घट इति
विशिष्टज्ञानम् ॥ तत्र परतः प्रामाण्यग्रह इति नैयायिकाः ॥ यथा प्राग्दो घट इति व्य

नं ३

वसायः ततो घटमहं जानामीत्यनुव्यवसायः॥ ततः प्रामाण्याप्रामाण्ययोरिति कोटिद्वयस्म
रणम्॥ ततः इदं ज्ञानं प्रमा न वेति प्रामाण्यसंशयः ततो विशेषदर्शनानंतरं प्रामाण्य
ग्रहः॥२ इदं ज्ञानं प्रमा समर्थप्रवृत्तिजनकत्वात् ज्ञानान्तरवत्। स्वतः प्रामाण्यग्रह इति
उपेमिमांसकाः॥ तत्र गुरुमते। अयं घट इति ज्ञानं विषयमात्मानं ज्ञानप्रामाण्यं च
गृह्णाति॥ मुरारिमिश्रमते। अयं घट इति ज्ञानानंतरं घटमहं जानामीत्यनुव्यवसा
यः॥ तेनैव प्रामाण्यग्रहः॥ भट्टमते ज्ञानस्यातीन्द्रियत्वेन ज्ञानमनुमेयं यथा तथा प्रा
माण्यम्॥ यथा अयं घट इति ज्ञानानंतरं घटे ज्ञातताउत्पद्यते। ततो ज्ञातो मया घट इ
ति ज्ञातताप्रत्यक्षम्॥ ततो व्याप्यादिप्रत्यक्षानंतरं ज्ञानानुमानम्॥ यथाहं घटत्वप्र
कारकज्ञानवान् घटत्वप्रकारकज्ञाततावत्त्वात्॥ तावत्तैव तस्य धर्मे धर्मिवि

षवकत्वेन प्रमाणानुमानम्॥ इति प्रत्यक्षप्रमाणम्॥ अनुमितिकरणं अनुमानम्॥
ऽनुमितिसंज्ञाति:॥ व्यापारवत्कारणं करणम्॥ व्यापारश्च तज्जन्यत्वे सति
ज्जन्यजनकः॥ हेतुज्ञानादिकरणम्॥ परामर्शो व्यापारः॥ परामर्शश्च व्याप्तिवि
शिष्टपक्षधर्मताज्ञानम्॥ यथा वह्निव्याप्यधूमवानयमिति॥ अत्रैव महानसादौ
धूमवह्निसामानाधिकरण्यग्रहे सति धूमो वह्निव्याप्य इति ग्रहे जायते॥ ततः स्था
नान्तरे पर्वते धूमे दृष्टे सति व्याप्तिस्मरणम्॥ ततश्च विशिष्टवैशिष्ट्यज्ञानं वह्निव्याप्य
धूमवानयमिति तृतीयलिंगपरामर्शः॥ पक्षे सन्निहिते तेन पर्वतो वह्निमानि
त्यनुमितिर्जन्यते॥ व्याप्तिस्तु हेतुसमानाधिकरणात्यन्ताभावाप्रतियोगिसाध्यसामा

ति१ ता२

नाधिकरणत्वम्॥ न चायं संयोगवान् द्रव्यत्वात्॥ इत्यत्राव्याप्तिः॥ प्रतियोगिव्यधिकर
णस्वेत्ताभावप्रतियोगिसाध्यसामानाधिकरण्यमित्यर्थः॥ पक्षता च सिषाध
यिषाविरहसहकृतसिद्ध्यभावः॥ अनुमानं द्विविधम्॥ स्वार्थं परा र्थं च॥ तत्र
परार्थं पंचावयवसाध्यम्॥ अवयवाश्च प्रतिज्ञाहेतूदाहरणोपनयनिगमना
नि॥ यथायं वह्निमान् धूमात् यत्र यत्र धूमस्तत्र तत्र वह्निः यथा महानसम्॥ वह्नि
व्याप्यधूमवानयं तस्माद्वह्निमान्॥ स्वार्थं च स्वीयव्याप्त्यादिज्ञानसाध्यम्॥
तत्र परप्रतिपत्त्यर्थमेवाह शब्दप्रयोगमूलत्वाच्चानुमानं त्रिविधम्॥ केवलान्व
यिकेवलव्यतिरेकिअन्वयव्यतिरेकिभेदात्॥ यत्र साध्यव्यतिरेको न कुत्रापि सिद्ध

केवलान्वयी॥यथा घटोऽभिधेयः प्रमेयत्वात्॥इत्यत्राभिधेयत्वस्य साध्यस्य व्यतिरेका
प्रसिद्धेः॥यत्र साध्यप्रसिद्धिः पक्षातिरिक्ते नास्ति स केवलव्यतिरेकी॥यथा पृथिवी
इतरेभ्यो भिद्यते गंधवत्वात्॥यदितरभेदाभावः तत्र गंधवत्वाभावः॥यथा जला
दि॥व्यतिरेकव्याप्तौ साध्याभावो व्याप्यः॥हेत्वभावो व्यापकः॥सोन्वयव्यतिरेकी
यत्र साध्यं साध्याभावश्चान्यत्र प्रसिद्धः॥यथा पर्वतो वह्निमान् इत्यत्र॥अन्वय
व्यतिरेकिणि हेतौ अवश्यं पंचरूपो[illegible]पेक्षणीयः॥पक्षसत्त्वं सपक्षसत्त्वं विपक्षव्या
वृत्तत्वम् अबाधितत्वम्।असत्प्रतिपक्षितत्वम्॥चेति रूपाणि॥केवलान्वयिनि
विपक्षव्यावृत्तत्वरहितम्॥केवलव्यतिरेकिणि सपक्षसत्त्वरहितं रूपचतुष्टयमेवापे

न्दितम्॥ यत्र साध्यसंदेहः स पक्षः॥ यत्र साध्यनिश्चयः स सपक्षः॥ यत्र साध्याभावनि
श्चयः स विपक्षः॥ साध्याभाववान् पक्षो बाधः॥ साध्यविरोधिसाधको हेतुः स
त्प्रतिपक्षः॥ सोपाधौ सपक्षसत्त्वाद्यन्यतमभंगः आवश्यकः॥ सोपाधित्वं स व्यभि
चारितासंबंधेन उपाधिविशिष्टः॥ उपाधिस्त्रिविधः॥ साधनाव्यापकत्वे सति शुद्ध
साध्यव्यापकः॥ साधनाव्यापकत्वे सति पक्षधर्मावच्छिन्नसाध्यव्यापकः॥ सा
धनाव्यापकत्वे सति साधनावच्छिन्नसाध्यव्यापकश्च॥ आद्यो यथा॥ अयं गोल
कः धूमवान्वह्नेः॥ आर्द्रेंधनप्रभववह्निमत्त्वमुपाधिः॥ साधनाव्यापकत्वे सति शुद्धसा
ध्यव्यापकः॥ द्वितीयो यथा॥ वायुः प्रत्यक्षः प्रत्यक्षस्पर्शाश्रयत्वात्॥ अत्र बहिर्द्रव्य

त्वावच्छिन्नप्रसक्तस्य साध्यस्य व्यापकमुद्भूतरूपवत्त्वं उपाधिः॥ तृतीयो यथा॥
ध्वंसो विनाशी जन्य[illegible]त्वात्॥ अत्र जन्यत्वावच्छिन्नविनाशित्वव्यापकं भावत्वमु
पाधिः॥ अथ हेत्वाभासाः कथ्यंते॥ सव्यभिचारविरुद्धसत्प्रतिपक्षासिद्धबाधिताः
पंच हेत्वाभासाः॥ सव्यभिचारस्त्रिविधः॥ साधारणासाधारणानुपसंहारिभेदा
त्॥ साध्यासत्ताभाववद्वृत्तित्वं साधारणत्वम्॥ यथा धूमवान् वह्नेः॥ सकलसप
क्षविपक्षव्यावृत्तत्वमसाधारणत्वम्॥ यथा पर्वतो वह्निमान् पर्वतत्वात्॥ सर्वसप
क्षैकत्वमनुपसंहारित्वम्॥ यथा सर्वं प्रमेयमभिधेयत्वात्॥ साध्याभावव्याप्तो हेतु
र्विरुद्धः॥ यथा घटो नित्यः सावयवत्वात्॥ सत्प्रतिपक्षः॥ यथा पर्वतो वह्निमान् धूमात्॥

पर्वतो वह्निमान् महानसान्यत्वात्॥ असिद्धस्त्रिविधः॥ आश्रयासिद्धः स्व
रूपासिद्धः॥ व्याप्यत्वासिद्धश्च॥ यत्र पक्षोऽसन् सिद्धसाधनं वा स आश्रयासि
द्धः॥ यथा शशविषाणं नित्यं जन्यत्वात्॥ शरीरं हस्तादिमत् यः प्रतीयमान
त्वात्॥ यत्र पक्षे हेतुः स स्वरूपासिद्धः॥ यथा पर्वतो वह्निमान् महानसत्वा
त्॥ स च विशेषणासिद्धविशेष्यासिद्धभागासिद्धभेदात् [illegible]
विधः॥ आद्यो यथा॥ शब्दो नित्यः चाक्षुषत्वे सति जन्यत्वात्॥ द्वितीयो यथा॥ श
ब्दो नित्यः गुणत्वे सति परमाणुवृत्तित्वात्॥ तृतीयो यथा॥ एतानि द्रव्याणि निर
वयवत्वात्॥ वाधो यथा॥ जलह्रदो वह्निमान् द्रव्यत्वात्॥ तेनैतद्दोषरहितो हेतुः

सोपाधिर्व्याप्यत्वासिद्धः॥ यथा धूमवान् वह्नेः॥१॥

हस्तादिमत्त ३

सहेतुः॥ उत्पन्नानम्॥ उपमितिकरणं उपमानम्॥ कीदृशो गवय इति प्रश्ने गो
सदृशो गवय इति उत्तरिते पदार्थो सदृशं पिण्डं पश्यति तदा पूर्वोक्तवाक्यस्मरणा
नंतरं अयं गवयपदवाच्य इति शक्तिग्रहः सा उपमितिः॥ इत्युपमानम्॥ आप्तोक्तः
शब्दः प्रमाणम्॥ प्रकृतवाक्यार्थगोचरयथार्थज्ञानवानाप्तः॥ पदज्ञानं करणम्॥ प
दार्थोपस्थितिर्व्यापारः॥ आकांक्षायोग्यता॥ सत्तितात्पर्यज्ञानानि सहकारीणि॥
फलं शाब्दबोधः॥ स्वरूपायोग्यत्वाभावे सति प्रजनितान्वयबोधकत्वमाकांक्षा॥
जेन घटः कर्मत्वं आनयनं कृतिरित्यत्र नान्वयबोधः॥ स्वरूपायोग्यत्वात्॥ अय
मेति पुत्रो राज्ञः पुरुषोपसार्यताम् इत्यत्र राज्ञः पुरुषः इति नान्वयबोधः॥ पुत्रेरा

जनिंन्वयबोधात्॥ बाधकप्रमाविरहो योग्यता॥ तेन वह्निना सिंचतीत्यत्र नान्वय
बोधः॥ अयोग्यत्वात्॥ अव्यवधानेनान्वयप्रतियोग्युपस्थितिरासत्तिः॥ तेन गि
रिर्भुक्तं वह्निमान् देवदत्तेनेत्यत्र नान्वयबोधः॥ तत्तदर्थप्रतीतीच्छयोच्चरितत्वं
तात्पर्यम्॥ तेन भोजनप्रकरणे सैंधवमानयेत्युक्ते अश्वान्वयबोधो न भवति॥
वस्यादिनाशक्येन नान्वयबोधो जन्यते॥ वृत्तिर्द्विविधा॥ शक्तिर्लक्षणा च॥ श
क्तिर्घटादिपदस्य घटादौ॥ लक्षणा यथा॥ गंगायां घोषः प्रतिवसतीत्यत्र गंगा
पदार्थप्रवाहे घोषवासान्वयानुपपत्त्या गंगापदस्य तीरे लक्षणा कल्प्यते॥ तया व
स्तोपस्थिते तीरे घोषः प्रतिवसतीत्यन्वयबोधो भवति॥ गौरीव शक्तिरपि लक्षे

रूढिपदं ४

पद्मत्वेन ४

दर्शिता २

ण।।यथा अग्निर्माणवको गौर्वाहीकः।अत्र लक्षणया अग्न्यादिसादृश्यं प्र
तीयते।।शक्तं पदं।।तच्चतुर्विधम्।।यौगिकं रूढं योगरूढं यौगिकरूढं च।।आ
द्यं यथा।।पाचकादिपदम्।।योगार्थेन पाककर्तरि शक्तं।।द्वितीयं यथा।।विप्रादि
पदं।।ब्राह्मणादिवाचकम्।।तृतीयं यथा।।पंकजादिपदम्।।योगरूढ्या पङ्कजनिकर्तृ
त्वेन च पद्मवाचकम्।।चतुर्थं यथा।।उद्भिद्पदं यौगिकं तरुगुल्मादिवाचकं
रूढं यागविशेषस्य।।लक्षणा त्रिविधा।।जहत्स्वार्था।अजहत्स्वार्था।।आ
द्या गंगायां घोषः इत्यादौ द्वितीया छत्रिणो यान्तीत्यादौ।।अत्र छत्रिणस्तदित
रस्यापि गमनान्वयः।।अथ शाब्दबोधप्रक्रिया।।देवदत्तो ग्रामं गच्छतीत्यत्र ग्रा

त०प्र०
१८

म्यकर्मकगमनजनकवर्तमानकृतिमानुत्वमन्वयबोधः॥ इति वाक्यार्थः॥ के
मित्यस्य धातोर्गमनम्॥ जनकत्वं संसर्गमर्यादयालभ्यम्॥ लटो वर्तमानत्वम्॥
आख्यातस्य कृतिः॥ तत्संबंधः संसर्गमर्यादयालभ्यः॥ एकत्वं कर्तरि कृतेर्बोध
स्तत्राख्यातस्य व्यापारादौ लक्षणा॥ यथा रथो गच्छतीत्यत्र गमनजनकव
र्तमानव्यापारवान्रथः॥ दधि पश्य सादीविति बालोपस्थले दधिशब्दस्य
जहत्स्वार्थालक्षणया दधिकर्मत्वं चोपस्थापयति॥ एकवचनोपस्थितमे
कत्वादि सर्वत्र प्रथमांतपदोपस्थापितेऽन्वेति॥ देवदत्तेन गम्यते ग्राम इत्य
त्र देवदत्तवृत्तिकृतिजन्यागमनजन्यफलशाली ग्राम इत्यर्थः॥ वृत्तित्वं संसर्ग

वलम्बम॥ ततोपापाऽस्यकृतिः अन्यत्वे संसर्गः॥ गमनं धात्वर्थः॥ अन्यत्वं संस
र्गः॥ फलं कर्मात्मनेपदार्थः॥ शालित्वं संसर्गः॥ भावप्रत्यये तु देवदत्तेन सुप्यते॥ इत्य
स्य देवदत्तवृत्तिकृतिजन्यस्वापवत्त्वमर्थः॥ भावप्रत्ययस्थले फलाभावादात्मनेपदा
र्थो न भासते॥ भविष्यत्त्वं लृटोऽर्थः॥ तच्च विद्यमानप्रागभावप्रतियोग्युत्पत्तिकत्व
तेन प्रागमिष्यति इत्यत्र विद्यमानप्रागभावप्रतियोग्युत्पत्तिकागमनानुकूलकृति
मानित्यर्थः॥ लुटोऽर्थः अनद्यतनत्वमपि॥ लुङोऽर्थः उत्पन्नेन वेच॥ न्यस्तन्यप्रतीतत्वमा
तच्चोत्पन्नवृत्तीति॥ तथा च॥ विद्यमानध्वंसप्रतियोग्युत्पत्तिकत्वं लङर्थः॥ लिटोऽपि
परोक्षत्वमतीतत्वं चार्थः॥ तदन्वयः पूर्ववदुक्तौ॥ लङोऽनद्यतनत्वं अतीतत्वं चार्थः॥

विधिर्लिङोर्थः॥ कृतिसाध्यत्वे सति बलवदनिष्टाजनकेष्टसाधनत्वम्॥ स्वर्गका
मो यजेत इत्यादौ कृतिसाध्यबलवदनिष्टाजनकेष्टसाधनयागकः स्वर्गकामनेत्य
र्थः॥ आशीर्लिङ्लोटोर्थः॥ वक्तृच्छाविषयत्वम्। तेन हृदमानेयेसत्रघटकर्म
कमदिच्छाविषयीनानेकलकृतिमांस्त्वमित्यन्वयः॥ व्याप्यक्रियाया व्यापकक्रियाया
अव्यवधानं लङोर्थः॥ तासर्पवशात्क्वचिद्भूतत्वम्॥ क्वचिद्भविष्यत्वं लङा बोध्यते॥
सनः कर्तुरिच्छार्थः॥ सन्नन्तरा खातस्याऽग्रे पसेलन्दे रणा॥ सविषयकार्यकप्रकृ
तिकाख्यातस्य फलं दरणा या ऽग्रेऽप्यवे घटं जानाति साधो ज्ञा मवात्॥ यङोर्थः
पौनःपुन्यं॥ तत्त्वं च तद्धात्वर्थप्रकृत्यर्थसजातीयक्रियान्तरध्वंसकालीनत्वे सति वर्तमा

नादिकृतिविषयत्वम्॥ पापच्यते इत्यादौ तादृशकालीनत्वमेव पदप्रत्याय्यते॥ अत्रा
ख्यातस्य चरमदलवाचकत्वात्॥ न विशिष्टवाचकत्वं पदः॥ तत्कालीनत्वं च
स्थूलकालेनादाय॥ पूर्वकालीनत्वं क्त्वाचक्तोऽर्थः॥ पूर्वत्वं च संनि[illegible]हितः॥ क्रि
यापेक्षया बोध्यम्॥ तत्पूर्वकालीनत्वं तत्प्रागभावकालवृत्तित्वं तद्ध्वंसत्तिकालीनध्वं
सप्रतियोगिकालवृत्तित्वं वा॥ तेन भुक्त्वा व्रजतीत्यत्र गमनप्रागभावावच्छिन्नकाल
वृत्ति भोजनकर्त्रभिन्नो व्रजतीत्यर्थः॥ समानविभक्तिकपदार्थभेदेन [illegible] धर्मिवाचक
त्वात्॥ अव्ययत्वेन क्त्वापरविभक्तिलोपात्॥ कालस्य तात्पर्यवशात् व्यवहिताव्यवहि
तसाधारणो बोध्यः॥ तेन पूर्वस्मिन्नब्दे गत्वा अस्मिन्नब्दे समागत इत्यत्र तादृश

सविशेषणोहिविधिनिषेधौविशेषणमुपसंक्रा
मतः सतिविशेष्ये बाधे २

प्रयोगावगमः।। इच्छाबाधनतुमोऽर्थः।। भोक्तुं व्रजतीत्यस्य भोजनेच्छावान् व्रजतीत्यर्थः।।
भोक्तुमिच्छतीत्यत्र कर्त्तरि लक्षणा।। भोजनकर्त्तारमात्मानमिच्छतीत्यर्थः।। न विशे
षणोहीतिन्यायात्।। विशेषणे कृता विच्छान्वयः।। प्रकृतिधात्वर्थकर्त्तृत्व न कर्तृशा
नचोः।। धात्वर्थजन्यफलवान् कर्मशानचोऽर्थः।। शत्रादीनां कर्त्तावाच्यः।। सविषय
कार्थकप्रकृतिकानां त्वाश्रयेलक्षणा।। एवं कर्तृकर्मकृतां तेन रूपेण कर्त्ताकर्मवाच्य
म्।। भावकृतां तु ल्युट्घञादीनां प्रयोगसाधुत्वमात्रं धात्वर्थातिरिक्तस्य भावकृता
नुपस्थापनादिति।। ननु नीलं घटमानयेत्यादौ द्वितीयाद्वयश्रवणान्।। कर्मद्वयबो
धापत्तिः।। ननु विशिष्टस्य कर्मत्वमिति चेत् तत्र विशेषणविभक्तिः साधुत्वाय।। अथ

२५स

वाविशेषणाविभक्तेरभेदार्थः॥अत्रायंविशेषः द्वितीयपदे वाक्यसमासयोः पर्याय
तानन्वयत्वे वाक्ये नीलंघटमित्यादौ अभेदस्यपदार्थत्वेन प्रकारत्वान्नसंसर्गत्वं॥
नीलघटमित्यादौकर्मधारयेलक्षणायाअस्वीकारात् अभेदस्यापदार्थत्वेनसंसर्ग
त्वात्॥तथाच॥वाक्यसमासयोः पर्यायतानुरोधेनषष्ठीसमासे राजपुरुषइत्या
दौषष्ठ्यर्थसंबंधत्वेनान्वैते संबंधस्यसंसर्गमर्यादयालभ्यत्वात् वस्तुतस्तुविरुद्ध
विभक्त्यनवरुद्धस्याभेदबोधकत्वव्युत्पत्तेः मुख्यार्थराजाभेदस्यबाधेराजपदस्य
राजसंबंधिनिलक्षणा एवंबहुव्रीहौचरमपदस्य अन्यपदार्थेलक्षणा॥तथाच॥द्वंद्व
कर्मधारयान्यसमासेसर्वत्रतत्पदार्थेलक्षणा॥एवंनञोर्थोऽभावः अभावोभेदत्वमि

श्री

स्यादौ घटभिन्नं चैत्र॥ नवनीलं जं भवत्येवेत्यादौ वस्तवदनिष्पन्नं केवलं चैत्र॥ क्रिया
संगतस्यैवकारस्यात्यंतायोगव्यवच्छेदोर्थः यथा नीलं सरोजं भवत्येव॥ विशेष
णसंगतस्यायोगव्यवच्छेदः॥ यथा शंखः पांडुर एवेति॥ विशेष्यसंगतस्यान्ययोगव्य
वच्छेदः॥ यथा पार्थ एव धनुर्धरः इत्यादौ एवं दिशा सर्वं बोध्यम्॥ ॐ॥ इति श्रीजगदी
शभट्टाचार्यविरचितं तर्कामृतं समाप्तम् शुभमस्तु॥ ॐ॥ भाद्रमासे कृष्णपक्षे तिथौ अ
मावस्यां बुधवासरे मिती संवत् १८७०

पंगुहे रल ६ हृदे ११ कं ल तर्जन्या वृत्ति ७ मा
गुर ६ कुर मध्ये अपाद २ शा १३ म्रक्षा ६ नि २
ल्मा १४ पिंड ४ न् ६ ९ नाभिफल धु पंच ५
इशा १० हस्वा १६ ३ नो हिंगुल पद्मम ॥
मानवोहि खड्गः पादलिपुत्रोदितोदितैः ॥
सोरखा शाददेव दोषानश्च न्नि मिः शेषाः ॥
मृगाविवं नशि पोमा वेनपाप्स्या द्रामि
प्रीतः ३
धस्तु नीमगरः ॥
देशादशानहिकुले खलुद्रुआः स्म लेवन्तुर्हि
हिंमे पुलदनम्म ॥ धन्नः शपन्नः पद्म घ
यहलल खपिप्रिमाः वनतनमस्याः ॥१॥
लुमेकं गुपिपंगृहे अमरः प्रियपत्रः फलि
नी फलीव लः ॥ जितुपः शुनिमार्जरे मो
धावियकारपि हिलिविश्वः ॥ कहेपुनलि
नवाम्बलिगत केन पुलक विश्वः ॥ कद
हकद्दं पापंका पंगह्वलि निष्पशः ॥ फु
लिनतल कपिमर्पः ॥ अप्रपहुमार धेनधो
नीवं च ह्यपनठनः अपकुशदः ॥ धेनाद
कंकिमानीरदुगलेनु मध्यौ तिनः विश्वः ॥
फलानुनादीनलवेकफलवविकेकपिनले ॥
विश्वः ॥ तत्र्गोरः कपिनलवः ॥ लुपे दनौ
नि ॥ गानुनौकाकिलवं गंगंधवेविपु
लवुगो मेदिनी ॥ किंशाहनीशाख्यशरके
निशि वेकं कपलिलिविश्वः ॥ वर्तकस्तु
लुठ शवस्य विहगेव सिंका हवो मेदिनी ॥
ह्रकः स्यात्को कफा कयोः मेदिनी ॥ हर्पे
नकः शिवाः शेवा श्राद्धलः ॥ वंनाफाकं
वकेस्याद्दला का विश्व कंदिका ॥ वंना
काका तु कौप्रोका वनाक स्तुवको मतः ॥
शावलः ॥ मांसारम लकिहः धार्णिः
मोसासविवर्तः ॥ तदवस्कर गोपोकंनु
दुको दुंपकर्मा गृहना पुधः ४ पोपुव
नाघा ॥ कपिंनल कपिरिवसीर्णः फ
विरिवजवनेकमनीवंशव्द विंनपतिवे
हैमविनगलेवानिरुकम् ॥
लिवद्धः स्मरे पंकेनिष्ठा मध्ये निषद्धरम मेदिनी २०
धागा ५ दिक्र १० निघवो १५ गुह्ये तर्जन्या वेद ४ वहु ६
मवाः ११ ॥ मध्यमा यांत्रि ३ लमा ७ कं १२ वा सा ५
धा लमनु १४ हो ॥१॥

॥श्रीगणेशाय नमः॥

॥आदिदेवध्यायकानेवुभजलयान्निगोर॥
॥यमं॥परमेश्वाधर्यवान्निमनेनुगुरुणा॥
॥धंबनं॥१॥समतुद्भुव उत्तव:॥
॥मंसं पदं वितनुतेन गणेशपदाब्जे प्रल
॥नेनि भग ता: लगणेज्ञ वेद॥दृष्टादि
॥वालय निजेय गणो निहन्ति निघ्न विनाश
॥पनि सलगणोऽर्पदन्तो॥१॥देवेनवाथ
॥का: शल्यादेव मद्वादिवाचका:॥ते सर्वे
॥नैव निम्ना: स्तुर्लिपितेगणतो पिबा॥
॥आक्षेप: स्वयं भुक्तस्य प्रतिषेधो विचार
॥णात॥यद्दलं दर्शयात्मानेऽप्रपवालि
॥प्तिमात्रवृत्॥
॥सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णक:॥
॥लंबोदरश्च विकटो विघ्ननाशो वि॥
॥नायक:॥१॥धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भा॥
॥लचन्द्रो गजानन:॥द्वादशैतानि नामा॥
॥नि य: पठेच्छृणुयादपि॥२॥विद्यारंभे वि॥
॥वाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा॥संग्रामे संक॥
॥टे चैव विघ्नस्तस्य न जायते॥३॥
॥पादाघातात्सकलकुरवकोवी॥
॥स्तत्तालिनाभ्यां वेदालेन सर्वाद्यान्म॥
॥ढुवधुहसननाधं पंकोध कथाभान॥वृ॥
॥नेगीताभ्रमेरुर्विकृततिलकुल: सोधु॥
॥मंद वसेका श्रीणां स्वर्णाप्लितं गु॥
॥र्विकैल निपुणेनर्मनात्कर्णिकार:॥१॥
॥आदिमालस्यमल्लेयंपंअल्लवर्षंदपातेव॥
॥न॥सेमाधुनिर्मिता हार: शौवेवे ज्य पमा॥
॥दृशा॥२॥शोवेस्माघन वेदानल्लाध्याप॥
॥पस्यानिमह:॥अतोपवालमेनानिस्मा
॥नेयनिपमादशा॥३॥
हारपालिव बुकम्प्रांवराक्रं अपनमविव
नो॥योनना नोल्मारे पलूषस्नुल्लस्मन
ही वने॥४॥ना हवलापिदेकुंगुपाजिना
हृदबनवा॥मद्भस्मापमगापल्लिनअति
गुफिनारदा॥५॥तम:॥

पटोलवंशांकुरकारवेल्लीफलानिअलाबूनिबृहतीज
ध्वा ॥ द्वारोपकेवलतरोःनिपीय भोकुंपुनर्वा कृति
ता वेत्व ॥७॥ वास्तूकसिद्धार्थकवेत्रशाकंप्रपाति स
पः खदिरेण पाकं ॥ पथ्या गुडः सहरसेन नागरंगौ
तपालुकंतंडुलवारि हंति ॥८॥ पत्राणि पुष्पाणि फ
लानि फानि मूलानिपूर्वंनभजेदितानि ॥ शाका
निसर्वाणि प्रपाति पाकं द्वारेण तान्येव तिलोद्भवे
न ॥९॥ कौंजिकं हि लवणान्वितं तम्लं तं चिंचकाद
नकमादिशंति हि ॥ सर्पिरेव यवभक्ष्यकेसुपंतमांसपा
चनमद्यो लवारिणा ॥१०॥ श्यामाकनीवारतिला
तसीनां निःपावकगूपवष्टिकानां ॥ मंपेन पाको
मकुलस्य विंबापाकोपदेवमिकुंभयतिलतैलमेकं ॥
मधूकमालूरनपाकनानापरूषरखर्जूरकपित्थका
नां ॥ पाकामयेमंयचुमंयवीजं पीत्वाढतवेति व
दंतिकेचित् ॥१२॥ गोधूममाषो हरिमंथमुद्गो य
वस्तुतानतानिकितवानभिहंति ॥

श्री...णेशाय नमः

नारिकेलफलेषु तं फलेमम क्षीरं रसालो हतं जंबीरे क्षरसो
हि तेसमुचितः ॥ सर्पिषु मोचाफले ॥ गोधूमेषु च कर्क
टीरितितमामांसात्स्येपकांजिकं नारं गेगुडमद्दे
सोप्रकथितं पिंडारकं को द्रवे ॥१॥ पिकान्ने सलिलं
पिपालफले जेपथ्या हितं मामजे खंडक्षीर भवे नु त
समुचितं कोलांबु कोलाम्बुजे ॥ मात्स्ये चूर्णफले लव
णीराम्मनेनमध्वं वृषानात्यये ॥ तैले पोष्करजे
कट्फलम नंसेमांसुबुध्याजपेत ॥२॥ नारिके
रफले तालवीजपोः पाचनं मद्दु हतेस्लं विदुः ॥
तेवंधति मुनयोभतं फ्लानं क्षार वारपौर पाचितानि
ता ॥३॥ दाडिमामलकतालनिंदुकी बीजपूरलवली
फलानि च ॥ वाकुलेन च पफलेन पाचयेत्पाकं मुनि वकु
लेस्व मूलतः ॥४॥ नागरं हरितकिल्कं वा वंशशर्करा प
चति तिंदुकीफलं ॥ आम्रबीजं पनसस्य पक्वं सस
स्य पक्वं वनरावमूले ॥ अपूप पक्ले सजला पवनी सा
कौष्माण्ड ताप घनस्य पक्वं ॥५॥ बालेषु को केर के कार
वली ताक वंशांकुर मूलकानां ॥ प्रसन्नविकालावु पटो
कानां सज्जा पिप्पली को मेघरव पक्वं ॥६॥

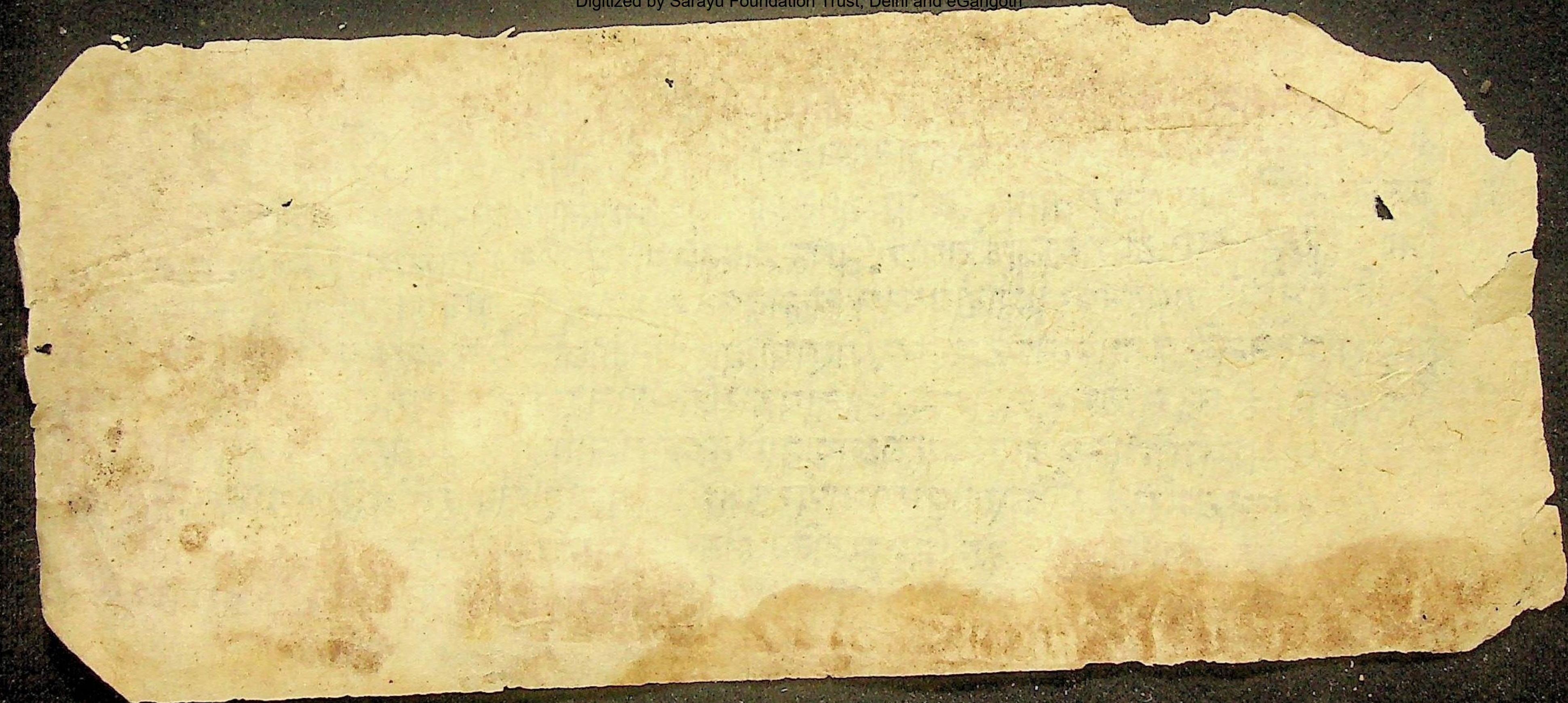
५२५१

ईषत्त्वलक्ष्मणानिरीन्दराग्स्य पासिं पुन्दरपाद
दौतेन कं प्राक् तद्लाभतश्विभुवनं सप्रसन्नं
तादयम॥श्रेयोनघरविंदलोचनमनस्का
नाप्रसादा हते संसरणदरवैलवाच्छसुनस्या
संभाव्यते कहिंचित॥५॥शांतानंतमहाविभू
तिपरमंयद्ब्रह्मरूपंहरेर्मूर्तिं ब्रह्मततोपि य
त्प्रियतररूपंयदत्यद्भुतं॥यान्यन्यानिय था
सुखविहरतोरूपाणि सर्वाणि तान्याहुः स्व
रनुरूपरूपविभवैर्गाढोपगूढानि ते॥६॥
श्रीकारत्रेपसपन्नामरविंदनिवासिनीम
धोभजगदीशित्रींवंदेवरदवल्लभाम
[illegible] निपानुनाचार्यविरचितेसप्तश्लोकीसंपूर्णा
[illegible] उपुमथडदावदहनस्य श्रीवकुशी[illegible]निवौ
[illegible] निरासवासरपतिर्जैनेभकंठीरवः॥मा
वोदर्प जंगभंगगरुडस्त्रैविध्यचूडामणिः श्रीर
[illegible] जोविजयते रामानुजोयंमुनिः॥१॥
पाषंडषंडगिरिखंडनवज्रदंडाः प्रच्छन्नबौद्धम
[illegible] पमंपदंडाः वेदार्थसारसुखदर्शनदीप
दंडा रामानुजस्य विलसंति मुनेस्त्रिदंडाः॥२॥
[illegible] त्राधारदंडंत्रिभुवनविजयेच्छत्रसाव
र्णदंडं संपुपादिपंदंडं सकलकलिकपा
[illegible] कालदंडं त्रय्यानालवदंडं जयतिरामानु
चार्य:[illegible] कपकधीरो वज्रदंडं त्रिदंडं॥३॥
[illegible] लक्ष्मिपाकेनुदंडः। २

[illegible] श्रीगणेशाय नमः॥

हे राम पुरुषोत्तम नरहरे नारायण केश
व गोविंद गरुडध्वज गुणनिधे दामो
दर माधव। हे कृष्ण कमलापते यदुपते
सीतापते श्रीपते श्रीवैकुंठपते चरा
चरपते लक्ष्मीपते पाहि माम्॥१॥
हे गोपालक हे कृपाजलनिधे हे सिं
धुकन्यापते हे कंसांतक हे गजेंद्रकरु
णापारीण हे माधव। हे रामानुज हे
जगत्त्रयगुरो हे पुंडरीकाक्ष मां हे गो
पीजननाथ पालय परं जानामि न
त्वां विना॥२॥ कांतं तं पुरुषोत्तमं फ
णिपतिः शय्यासनं वाहनं वेदात्मा वि
हगेश्वरो जवनिका माया जगन्मोहि
नी। ब्रह्मेशादिसुरव्रजः सदयितस्त्वद्दा
सदासीगणः श्रीरित्येव च नाम ते भगव
ते ब्रूमः कथं त्वां वयम्॥३॥ यस्यास्ते म
हिमानमात्मन इव त्वद्वल्लभोपि प्रभु
र्नालं मातुमियत्तया निरवधिं नित्यानु
कूलं स्वतः। तां त्वां दास इति प्रपन्न इति
च स्तोष्याम्यहं निर्भयो लोकैकेश्वरि लो
कनाथदयिते दांते दयां ते विदन्॥४॥

श्रीगणेशायनमः स्मितविकसितवक्त्रं रक्तमौलिं सुवेणुं सुललितमणिहारं वारिजा वदान्यं नरराजलदनी
लैचारुगोविन्दवन्द्यैः परमपुरुषमाद्यं बालकृष्णं नमामि॥१ सुदधिकमलपाणिंसेखेलापुगिनंतंवृतिल
कुन्तलितभाले स्वर्णयज्ञोपवीतम् कनकरचितवस्त्रालंकृतं निर्मलांगं परमपुरुषमाद्यं बालकृष्णं नमा
मि॥२ सुरतरुकुसुमाढ्यं गंधधन्यकेशपाशं विमलललितमुक्ताशोभिनाशाग्रभागं मरकटमणिपु
नैर्भूषितैर्भूषितांगं परमपुरुषमाद्यं परमपुरु बालकृष्णं नामामि॥३ करकलितसरोजं गुंजदामाभि
रामंमृगमदतनुलेपं गोपिकानंदमूलं सुगणपरिवारं गीतगोपालवृन्दैः परमपुरुषमाद्यं बालकृ
ष्णं नमामि॥४ वदनमधितभुजंगं मल्लजीवापहारं शिशुनटनविनोदं पूतनाप्राणनाशं गुरुत
रगुरुमन्यासमागानीतपुत्रं परमपुरुषमाद्यं बालकृष्णं नमामि॥५ वदुवरकुलदीपं वेदवेद्यं त्या
तमौनिं सकलभुवनसेव्यं रुक्मिणीप्राणनाथं प्रगलितगुणराशिं कारणं कार्यरूपं परमपुरुष
माद्यं बालकृष्णं नमामि॥६ सकलनिगमवाक्यैः संस्तुतं ब्रह्मरूपं सकलजननिवासं योगिनां
सदा रक्षितारं प्रणतजनितकारुण्याब्धिवंदितं योगिवृन्दैः परमपुरुषमा

२०) गह्नयरदुरगहताँपेमन [illegible]
सेनरफरुपवकुटजोरीहु [illegible]
तेफरतछलरुपीपे तेहल [illegible]
तेपरहीनरुपीपेवीसनफपर [illegible]
तेफरपूजलगंतीनीहमरी [illegible]
लेपेहेहमीती...गहनवही [illegible]
रपाहलंयवर८२पेसलं
बटीबरीमनीनरीहै ६

६) [illegible] रगहनहीनफपनजोरपे
[illegible]
[illegible]) थयरहीनमनीलिनरपरुपीपे
१४) [illegible] गहनवही [illegible] पजु
लगतीनाहमरीलि [illegible]
६) गहनयरदुरगहतपामनीलिनर [illegible]
उपचुरवजोरीपे [illegible]
उपीपे ३१) नरी [illegible]
६ तेफर [illegible]
ह हमीती [illegible]
[illegible]) जोति [illegible]

कलोक्षपवतगरादमाइ गननमाहचाउ तआव
रमेरीभक्तिगुरुकीशक्तिफुरोमंत्रगोरखदेवकीवा
॥श्रीभैरवीअनवेतकीमाईसवआदिसिद्धकीमाई
रमोहनगरनायकमोहुदेवमोहुदेत्यमोहुधर
मोहुपातालफाडेआकाशतोडेश्रीभैरवकीश
मेरीभक्तिफुरोमंत्रईश्वरोवाच॥अथवाधक
मंत्र॥फूलीफलवाडीपर्वतपरवाडीजहांवोहरके
सिरजाकानेगोरारानीरानीजाकीवनाईजोरीत
नेबांधौवाघदेनाइजाहुवनधाइसैसरेवनदेषिफू
॥लीधाहेरतोमहादेवगोरापार्वतीकीहनुमंतजती
॥कोनाचमारीआज्ञावाचारीवाचाछूटैतोसदेसुधे
॥गुरुकीशक्तिहमारीभक्तिफुरोमंत्रईश्वरोवाच॥
॥सिरपूनीनीनिधारा तथडठावेम
॥हपार्वतीमहादेवकी पावेतो
॥केआन॥अथमसवरावेकोमंत्र॥अवहि
॥पढिपवतोनवहिजायमसकेमसलेफेटहुआइ
॥काटहु आनकेवेतगोरापारवतीदोहाईमह
॥देवकीदोहाई॥अन्यत्॥हकसनिश्चरउत्तर
॥गहनामोरेहिकायपहुमसमहनाउत्तपात
॥मोरवनछाडिआनवनजाहु॥परिसोवेगैरो
॥पछिकेझारे॥विगवरावेकामंत्र॥विगुलीगीउ
॥ताकपटेकौनहरहां अहैनाथआनमोरेपहवे
रैभीमरमाहुविगजोविग्अंचापहसीव॥मि
विगुलीसर्पचोरन्या रिउवांधो
आकाशपितालरहाश्री
वाचादोहाईमहादेव
धिरदा॥सर्पीतिस
श्रिवेतो॥एतेसो
आत॥जेलमा

शायनमः अथ[illegible]
विन्नः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोपि वा यः
रसु ण्डरीकाक्षं स वाह्याभ्यरः शुचिः १ सप्त
धा दशार्णेषु मृगाः कालंजरे गिरौ चक्र
काः शरद्वीपे हंसाः सरसि मानसे २ तेपिजा
ः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणा वेदपारगाः प्रस्थिता
र्घमध्वानं यूयं किमवसीदथ ३ पञ्चक्रोश
याक्षेत्रं क्रोशमेकं गयाशिरः यत्र यत्र स्म
ध्यामि पितॄणां दत्तमक्षयम् ४ अक्षयं
रम्भे गयां ध्यात्वा ध्यात्वा देवं गदाधरं
त्वा च पितॄन् मनसा ध्यात्वा ततः श्राद्धं स
मारभेत् ततोऽपसव्यं दिग्बन्धनं अग्नि
ष्वात्ताः पितृगणाः प्राचीं रक्षन्तु मे दिशं त
था बर्हिषदः पान्तु याम्यां ये पितरः स्थिताः
प्रतीचीमाज्यपास्तद्वत् पान्तु उदीचीं
मपि सोमपाः पान्तु ऊर्द्ध्वं चैवार्यमा रक्षे
त् कव्यवाडनलोऽप्यधः ७ रक्षो भूत पि
शाचेभ्यस्तथैवासुरदोषतः सर्वतस्चाधि
पस्तेषां यमो रक्षां करोतु मे ८ ति ।
लारक्षन्तु ह्यसुरान् दर्भा रक्षन्तु रा
क्षसान् पंक्तिं वै श्रोत्रियो रक्षेद
तिथिः सर्वरक्षकः ९ ॐ वनेभ्य
स्त्वौषधिभ्यस्त्वं नृणांन्नपतेजा
पते शुचिरिति नीवीं दृढीकरणं

मो

जयामि ॥५१॥ धूमनिश्वासायै नमः ॥ धूमनिश्वासां पूजयामि ॥५२॥ त्रिपुरायै नमः ॥ त्रिपुरां पूजयामि ॥५४॥
भुवनेश्वर्यै नमः ॥ भुवनेश्वरीं पूजयामि ॥५५॥ बृहत्तुंडायै नमः ॥ बृहत्तुंडां पूजयामि ॥५६॥ दंडहस्तायै नमः ॥
दंडहस्तां पूजयामि ॥५७॥ प्रचंडायै नमः ॥ प्रचंडां पूजयामि ॥५८॥ चंडविक्रमायै नमः ॥ चंडविक्रमां पूजया
मि ॥५९॥ स्थूलकेश्यै नमः ॥ स्थूलकेशीं पूजयामि ॥६०॥ बृहत्कुक्ष्यै नमः ॥ बृहत्कुक्षीं पूजयामि ॥६१॥
यमदूत्यै नमः ॥ यमदूतीं पूजयामि ॥६२॥ करालिन्यै नमः ॥ करालिनीं पूजयामि ॥६३॥ कुब्जिकायै नमः ॥
कुब्जिकां पूजयामि ॥६४॥ धूपदीपनैवेद्यादिसमर्चितेनानेन पूजनेन चतुःषष्टियोगिन्यः सुप्री
ताः वरदा भवंतु ॥ ॥इति सर्वतोभद्रविधिसमाप्तम् ॥ शुभमस्तु

हस्तां पूजयामि ॥२७॥ मालिन्यै नमः ॥ मालिनीं पूजयामि ॥२८॥ कपालहस्तायै नमः ॥ कपालहस्तां
पूजयामि ॥२९॥ रक्ताक्ष्यै नमः ॥ रक्ताक्षीं पूजयामि ॥३०॥ श्येनायै नमः ॥ श्येनां पूजयामि ॥३१॥
रुधिरपायिन्यै नमः ॥ रुधिरपायिनीं पूजयामि ॥३२॥ खड्गिन्यै नमः ॥ खड्गिनीं पूजयामि ॥३३॥
दीर्घलंबोष्ठ्यै नमः ॥ दीर्घलंबोष्ठीं पूजया ॥३४॥ पाशहस्तायै नमः ॥ पाशहस्तां पूजयामि ॥३५॥
बलाकिन्यै नमः ॥ बलाकिनीं पूजयामि ॥३६॥ काकतुंडायै नमः ॥ काकतुंडां पूजयामि ॥३७॥ पुनः
पाशहस्तायै नमः ॥ पाशहस्तां पूजयामि ॥३८॥ धूर्जटायै नमः ॥ धूर्जटां पूजयामि ॥३९॥ विषभक्षि
ण्यै नमः ॥ विषभक्षिणीं पूजयामि ॥४०॥ पिशुध्न्यै नमः ॥ पिशुध्नीं पूजयामि ॥४१॥ पापहंत्र्यै नमः ॥
पापहंत्रीं पूजयामि ॥४२॥ मयूर्यै नमः ॥ मयूरीं पूजयामि ॥४३॥ विकराननायै नमः ॥ विकरा
ननां पूजयामि ॥४४॥ भयमध्वंसिन्यै नमः ॥ भयमध्वंसिनीं पूजयामि ॥४५॥ प्रेतास्यायै नमः
प्रेतास्यां पूजयामि ॥४६॥ प्रेतवाहिन्यै नमः ॥ प्रेतवाहिनीं पूजयामि ॥४७॥ कोटराक्ष्यै नमः ॥ कोट
राक्षीं पूजयामि ॥४८॥ समजिह्वायै नमः ॥ समजिह्वां पूजयामि ॥४९॥ अष्टवक्त्रायै नमः ॥ अ
ष्टवक्त्रां पूजयामि ॥५०॥ सुरप्रियायै नमः ॥ सुरप्रियां पूजयामि ॥५१॥ व्यालास्यायै नमः ॥ व्यालास्यां पू

९२

स्यांपूजयामि॥३॥ मां माहेश्वर्य्यै नमः माहेश्वरीं पूजयामि॥४॥ उं उग्रग्रीवायै नमः॥ उग्रग्रीवां पूजयामि॥
५॥ हं हयग्रीवायै नमः हयग्रीवां पूजयामि॥६॥ कां कालरात्र्यै नमः॥ कालरात्रीं पूजयामि॥७॥ निं निशा
चर्य्यै नमः निशाचरीं पूजयामि॥८॥ कं का[illegible]न्यै नमः॥ कालीं पूजयामि॥९॥ रौं रौद्रचित्कार्य्यै नमः रौद्र
चित्कारीं पूजयामि॥१०॥ फें फेत्कार्य्यै नमः॥ फेत्कारीं पूजयामि॥११॥ भूं भूतगमर्य्यै नमः॥ भूतगमरीं
पूजयामि॥१२॥ वं वाराह्यै नमः॥ वाराहीं पूजयामि॥१३॥ सं सरभास्यायै नमः॥ सरभास्यां पूजयामि॥१४॥
प्रं प्रेताश्यै नमः॥ प्रेताशीं पूजयामि॥१५॥ भों भासभोजनायै नमः॥ भासभोजनां पूजयामि॥१६॥
डं डाकिन्यै नमः॥ डाकिनीं पूजयामि॥१७॥ कं काल्यै नमः॥ कालिं पूजयामि॥१८॥ शुं शुष्कांग्यै न
मः॥ शुष्कांगीं पूजयामि॥१९॥ कं कलहप्रियायै नमः॥ कलहप्रियां पूजयामि॥२०॥ उं उल्कि
कायै नमः॥ उल्किकां पूजयामि॥२१॥ शिं शिवचार्य्यै नमः॥ शिवचारीं पूजयामि॥२२॥ धूं धूम्राक्ष्यै न
मः॥ धूम्राक्षीं पूजयामि॥२३॥ चिं चित्रनादिन्यै नमः॥ चित्रनादिनीं पूजयामि॥२४॥ ऊं ऊर्द्ध्वकेश्यै नमः॥
ऊर्द्ध्वकेशीं पूजयामि॥२५॥ भं भद्रकेश्यै नमः॥ भद्रकेशीं पूजयामि॥२६॥ शं शवहस्तायै नमः॥ शवह

स्तायै

९२

लोके ममउपसेन्नारं अवबन्नसेवधायोपमंथिनारं मेघायवासः पलम्लौप्रकामापुरजयिद्वौ ॥ ८७ ॥
पानाले ज्वालमुखपूज्य ॥ युंजानः प्रथमं मनस्तत्वाय सविता धियः ॥ अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथि
व्या अध्याभरत् ॥ ८८ ॥ आकाशे गंधर्वं नेपूज्य ॥ गंधर्वस्त्वा विश्वावसुः परिदधातु विश्वस्यारिष्टै
यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः मित्रावरुणौ त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा विश्वस्यारि
ष्ट्यै यजमानस्य परिधिरसि अग्निरिड ईडितः ॥ ८९ ॥ ततः क्षेत्रपालं पूज्य ॥ तत्रस्य योनिरसि तत्रस्य नाभिरसि ॥ मा
त्वा हिंसीन्मा मां हिंसीः ॥ ९० ॥ नमो वास्तुपुरुषाय नमः इति वास्तुमंडलं चतुर्दिक्षु पूजयेत् ॥ ततो
धूपदीपनैवेद्यतांबूलान्नजलादानमर्च्चै ॥ कृतस्य पालनचार्थं प्रयोगस्य तदंगभूत हवनकर्मांग
त्वेन यथासंपादितसामग्र्याहं तेनानेन वास्तुमंडलस्थापितदेवाः प्रीता वरदाः संतु ॥ इति
वास्तुपूजनविधिः ॥ अथ योगिनीपूजनविधिः ॥ कृतस्य पालनचार्थं प्रयोगस्य तदंगभूत हव
कर्मांगत्वेन यथासंपादितसामग्र्या चतुःषष्टियोगिनीनां पूजनमहं करिष्ये ॥ गं गजानना
येनमः गजाननां पूजयामि ॥ १ ॥ सिं सिंहमुख्यै नमः सिंहमुखीं पूजयामि ॥ गं गृध्रास्यायै नमः गृध्रा

स्पधिस्वाद्धितास्यास्पतिर्देवत्वासविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः धामग्नेणोस्ददी
आनारीसंमध्येनाशाएथिवीमुपेरणाहस्थैहा॥ ५॥ पूर्वी हेतुकं पूज्य॥ हेमृतेन अनुनादेवर्क्षिणेवमन
नःसुताः॥ वलेनशङ्करीः महोहविर्दिवयोदधुः॥ ५६॥ आग्नेय्यां त्रिपुरांतकं पूज्य॥ त्र्यंबकं यजामहे सुगं
धिंपुष्टिवर्द्धनं। उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात्॥ ५७॥ दक्षिणे अग्निवेतालं पूज्य॥
अग्निश्चमेघर्मश्चमेऽर्कश्चमेसूर्यश्चमेप्राणश्चमेऽश्वमेधश्चमेपृथिवीचमेदितिश्चमेऽ
दितिश्चमेद्यौश्चमेऽगुलयः शक्करयोदिशश्चमेयज्ञेनकल्पंताम्॥ ५८॥ नैर्ऋत्ये अग्निजिह्वं पूज्य॥
अग्निश्चमेनस्फोधिषायासद्दिष्कन्यत्रिणं॥ अग्निर्नीवनतेरपिं॥ ५९॥ पश्चिमे कालं पूज्य॥ का
र्षिरसिसमुद्रस्यत्वाक्षित्याउन्नयामिसमापोअद्भिरोषधीभिरोषधीः॥ ६०॥ वायव्ये करालं
पूज्य॥ कयानश्चित्रआभुवदूतीसदावृधःसखा॥ कयाशचिष्ठयावृता॥ ६१॥ उत्तरे एकपादं
विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात्॥ संबाहुभ्यां धमति संपतत्रैर्द्यावा
भूमीजनयन्देवएकः॥ ६२॥ ईशाने भीमरूपकं पूज्य॥ मायैदवीहारंप्रभापाअग्नेधंवंधस्याविस्या
यामियमांरवार्षिशायनाकायपारवेशारदेवलोकाय पेशितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारं सर्वेभ्यो

१२

पूज्य॥ रुद्राः संसृज्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समिधिरे तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते॥४९॥
आग्नेय्यां विदिशि कामसूज्य॥ अग्नेराजायकि नवं कृतायादि नवदशो ब्रेनोधक स्विनदापदः खिक स्विने आस्क
न्दयन्म मास्याणुम न्यवेगो व्यनं स्पन्नकायगोधाने दुधयोगा विक्र तने मिसमाणउवनि सुति॥ दुक्ष्ना य
वरका चार्यमा स्नने सेगले॥५०॥ नैर्ऋत्ये पूतनां पूज्य॥ विरघटो सहमा हृल्लमड्ः महिपाघः पर्ध्ये४ सध्य
केः॥ अग्नन्नायन्तुपघ तरणां प्रष्ठा र वप्रय माजानतीगात्॥५१॥ वायव्ये पापराक्षसीं पूज्य॥ पुरुद
स्मो विषुरूप इन्दुरन्तर्महिमा नमानञ्ज धीरः॥ एकपदीं द्विपदीं त्रिपदीं चतुष्पदीमष्टापदीं भुवनानि
प्रथन्तां स्वाहा॥५२॥ पूर्वे स्कन्दं पूज्य॥ यस्य मध्ये हृदे व सोऽ ज्यश्च समिधा समघिष्ण्या विलो
मात्वा वह्निधियं वसुमती मग्ने॥ नेस्थायां दण्डपस्थे त्वं विस्मो स्योनमसानन्दोवीर्यमकर्णो
दुर्वैश्वरः सास्यात्॥५३॥ दक्षिणे अर्यमणं पूज्य॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्र दानाय चोदय॥
वाचं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनं स्वाहा॥५४॥ पश्चिमे जृम्भकं पूज्य॥ आपश्चिदस्मि
स्तु स्तर्येन गावः नक्षत्रं तेजरितारस्त रूढ॥ पाहि वायुर्नोनिपुतानो अर्थो न्वस्य हि धिमिर्दृ
वेनाविवाजन॥५५॥ उत्तरे पिलिपिञ्छं कं पूज्य॥ यज्ञेनीर ससितस्त्वा वेराउन्ने तणामेन

र्त्रां मित्रः स्वस्तये ॥ ४३ ॥ उत्तरे पृथिवीं पर्यं पूज्य ॥ पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे अभिगृणन्तु देवाः ॥ स्तो
मपृष्ठा घृतवतीह सद प्रजावदस्मे द्रविणायजस्व स्तोम्या ग्निनाकं पृष्ठे सादयतामिह त्वा ॥ ४५ ॥ ईशाने आप वरुणं पूज्य
येत् ॥ आपो हि ष्ठा मयोभुवः स्तान ऊर्जे दधातन ॥ महे रणाय चक्षसे ॥ ४६ ॥ नैर्ऋत्ये अपः पूज्य ॥ द्रुपदादिव मुमुचा
नः स्विन्नः स्नातो मलादिव ॥ पूतं पवित्रेणेवाज्यमापः शुन्धन्तु मैनसः ॥ ४७ ॥ आग्नेय्यां सवितारं पूज्य ॥ सविता
प्रथमेऽहन्नग्निर्द्वितीये वायुस्तृतीये आदित्यश्चतुर्थे चंद्रमाः पंचम ऋतुः षष्ठे मरुतः सप्तमे बृहस्पतिरष्टमे ॥
मित्रो नवमे वरुणो दशम इन्द्र एकादशे विश्वेदेवा द्वादशे ॥ ४८ ॥ नैर्ऋत्ये वसावित्रं पूज्य ॥ उपयामगृहीतोसि
सावित्रोसि चनोधाश्चनोधा असि चनो मयि धेहि ॥ जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे ॥
४९ ॥ नैर्ऋते जयं पूज्य ॥ ओं आवाहउ अग्ने ते देवेदेवास्तान प्रयस्वं अग्ने नमधस्त्या ॥ पतिर्वा छंसः पतिर्वा छं
सभ्यविश्वे सुंधर्म छं स्वरानिष्टानानुस्वाहा ॥ ५० ॥ नैर्ऋत्ये विधाधिपं पूज्य ॥ अचेया चप्रपद्येमनोयजुः प्र
पद्ये स्याम सामप्रपद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्रपद्ये ॥ वागोजाः सहोजो मयि प्राणापानौ ॥ ५१ ॥ वायव्ये रुद्रं पूज्य ॥
नमः शंभवाय च मयोभवाय च नमः ॥ शंकराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥ ५२ ॥ नैर्ऋ
त्ये वरुणं यस्मात् पूज्य ॥ नमस्ते रुद्र मन्यव उतोत इषवे नमः ॥ बाहुभ्यामुत ते नमः ॥ ५३ ॥ ईशाने चाकारं वी

११

ध. तपवः पुनंतु॥ विश्वथं हरिं प्रप्यवहंति देवी रुदितामयः सुचिरपूतये पि॥ १८॥ नागं पूज्य॥ नमोस्तु सर्पेभ्यो ये
के च पृथिवीमनु॥ ये अंतरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ १९॥ गुरुं पूज्य॥ महीमूषु मातरं सुव्रतानामृत
स्य पत्नीमवसे हूमहे वयं॥ तुविक्षत्रामजरंतीमुरूचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिं॥ २०॥ चंद्रं पूज्य॥
ॐ आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यं॥ भवा वाजस्य संगथे॥ २१॥ सोमं पूज्य॥ सोमो धेनुं सोमो अर्वंतमाशु
थं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति॥ सादन्यं विदथ्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै॥ २२॥ उरगं पूज्य॥ या इषवो या
तुधानानां ये वा वनस्पतींरनु॥ ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ २३॥ अदितिं पूज्य॥ अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षम
दितिर्माता स पिता स पुत्रः॥ विश्वेदेवा अदितिः पंचजना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वं॥ २४॥ दितिं पूज्य॥ यदि दिवा
यदि नक्तमेनांसि चकृमा वयं॥ वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंचत्वथं हसः॥ २५॥ मध्ये ब्रह्माणं पूज्य॥ ब्रह्म
जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः॥ स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः॥ २६॥
र्वे अर्यमणं पूज्य॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिंद्रं दानाय चोदय॥ वाचं विष्णुथं सरस्वतीथं सवितारं च वाजिनं स्वा
हा॥ २७॥ दक्षिणे विवस्वंतं पूज्य॥ वैश्वदेवी पुनती देव्यागाद्यस्यामिमा बह्व्यस्तन्वो वीतपृष्ठाः॥ तया मदंतः
सधमादेषु वयथं स्याम पतयो रयीणां॥ २८॥ पश्चिमे मित्रं पूज्य॥ मित्रस्य चर्षणीधृतो ऽवो देवस्य सानसि॥ द्यु

कवाकुः॥ सावित्रीं हृष्ट्वा सोवानस्यन्नाक्रोमं करः कुलीपयपसे कुपारस्याद्दिपेषु ल्पकः॥ ॥ अथ पुष्टि
मन्नोगे पूजयेत्॥ पितृन्पूज्य॥ पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः प्रपिता
महेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः॥ अक्षन्नपितरोमीमदंत पितरोतीतृपंत पितरः पितरः शुंधध्वं॥ दौवारि
कं पूज्य॥ ॐ देवि रूपचातेः स्वर्षे अन्नावत्समुपश्रोधापयेन हारिरन्व स्यां भवति स्वधावानृषुकोऽन्य
स्याद्दृक्षो सुवर्च्ची॥ ॥ सुग्रीवं पूज्य॥ पंतेवो अवधामानि सहस्रासु नवोरुहः॥ अथा पाके त्वा यमि
मम्म अगदं कृत॥ ॥ पुष्पदंतं पूज्य॥ ॐ ओषधीः प्रतिमोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः॥ अश्वा इव सजि
त्वरी वीरुधः पारयिष्णवः॥ ॥ वरुणं पूज्य॥ इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय॥ त्वामवस्युराचके॥
॥ असुरं पूज्य॥ ये रूपाणि प्रतिमुंचमाना असुराः संतः स्वधया चरंति॥ परापुरो निपुरो ये भरंत्यग्नि
ष्टांल्लोकात्प्रणुदात्यस्मात्॥ ॥ शोषं पूज्य॥ आयासाय स्वाहा प्रायासाय स्वाहा संयासाय स्वा
हा वियासाय स्वाहा उद्यासाय स्वाहा॥ शुचे स्वाहा शोचते स्वाहा शोचमानाय स्वाहा शोकाय स्वा
हा॥ ॥ पापं पूज्य॥ महाँ इंद्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु॥ हंतु पाप्मानं योऽस्मान्द्वेष्टि उपयाम
गृहीतोसि महेंद्राय त्वा॥ ॥ अथो नरं पूजयेत्॥ रोगं पूज्य॥ आपो ऽस्मान्मातरः शुंधयंतु घृतेन नो

वेदिषदं तिष्ठिरुद्रेण सन्न ।। नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत् ।। सो ।। अ
पदक्षिणभागे पूज्य ।। वायुं पूज्य ।। अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुपब्रुवे ।। देवाँ आसादयादिह ।। पूर्वा
षाढां पूज्य ।। पूर्वनेत्रत्रने वंपनरिष्येम कदाचन ।। सोमा नारस्तन इहास्मि सि ।। सो ।। वितथं पूज्य ।। वितथं हवि:
ष्मिनवं … मिता यज्ञेष्वेयज्ञोयज्ञहव्यमेहि ।। ततो वाको अधि … नो ऋषतो ।। सो ।। मृगं हो ब्रत्तताय
ज्य ।। … हमाविभीतमा वेपप्र … अथिमूतल्समसि ।। ऊर्जो विष्णु: सुमनस्तुभेषाम् … मनसा
मोदमान: ।। सो ।। यमं पूज्य ।। यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे ।। देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु
पृथिव्या: सं स्पृशस्पाहि अर्चिरसि शोचिरसि तपोसि ।। सो ।। गन्धर्वं पूज्य ।। गन्धर्वस्त्वा विश्वा
वसु: परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडित: ।। मित्रावरुणौ त्वोत्तरत:
परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडित: ।। सो ।। भृङ्गराजं
पूज्य ।। सुपर्णोसि गरुत्मान्स्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुर्बृहद्रथन्तरे पक्षौ स्तोम ।। आत्मा छन्दांस्य
ङ्गानि यजूंषि नाम साम ते तनूर्वामदेव्यं यज्ञायज्ञियं पुच्छं धिष्ण्या: शफा: सुपर्णोसि गरुत्मा
न्दिवं गच्छ स्व: पत ।। सो ।। मृगं पूज्य ।। पुरुषमृगश्चन्द्रमसो गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनां क

न्वमवशे हूमहे वयं ॥ पूषा णो यथा वेदसामसद् धे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ ॥ पर्जन्यं पूज्य ॥ प
र्जन्यो वीतः वै पवता छ सन्न सलपतन्तु वृष्टयः ॥ शन्नो कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो अभिवर्षतु ॥ ॥ जंघंतं पूज्य ॥
यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा ॥ यो देवानां नामधा एक एव तं
संप्रश्नं भुवना यन्त्यन्या ॥ ॥ महेन्द्रं पूज्य ॥ महाँ इन्द्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु ॥ हन्तु पा
प्मानं यो ऽस्मान् द्वेष्टि उपयामगृहीतोसि महेन्द्राय त्वा ॥ ॥ आदित्यं पूज्य ॥ आदित्यं गर्भं प
यसा समंधि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपं ॥ परिवृंधि हरसा माभिमंस्थाः शतायुषं कृणुहि ची
यमानः ॥ ॥ सत्यं पूज्य ॥ सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे विश्वं च मे महश्च मे क्रीडा च मे
मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे यज्ञेन कल्पतां ॥ ॥ भृगुं पूज्य ॥ भा
येदार्वाहारं प्रभायाऽग्नेधं वध्नस्य विष्टपायाभिषेक्तारं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारं देवलोका
य पेशितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारं सर्वेभ्यो लोकेभ्य उपसेक्तारं अव ऋत्यै वधायोपमंथितारं मेधाय
वासः पल्पूलीं प्रकामाय रजयित्रीं ॥ ॥ अंतरिक्षं पूज्य ॥ हंसः शुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोता

२

ततो धूपदीपनैवेद्यतांबूलानि समर्प्य कृतेनयानचंद्री ग्रयोगांगभूतहवनकर्मसिद्ध्यर्थं संपा
दितसामग्र्या कृतेनानेन पूजनेन सर्वतोभद्रमंडलस्थापितदेवाः सुप्रीताः वरदाः संतु॥ आयुः
कर्त्तारः शुभकर्त्तारः कल्याणकर्त्तारो भवंतु॥ इति सर्वतोभद्रं॥ वेदीं प्रदक्षिणीकृत्य फलं तत्रा
भियोजयेत्॥ आवाहयाम्यहं देवीं सुभद्रां नाम वेदिकां॥ अस्मिन्यज्ञे मतामाभनिविघ्नं कुरुस्व
सदा॥ पुत्रान्देहि धनं देहि सर्वकामांश्च देहि मे॥ ततो वेद्यां वेदिसिंचिपेत्॥ वेद्या वेदिः समाप्यते
बर्हिषा बर्हिरिंद्रियं पूषेन पूषमाप्यते प्रणीतोऽग्निरग्निना॥ १॥ अथ वास्तुपूजनविधिः॥
ईशान्ये गणेशादीन्पूजयेत्॥ ॐ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिं ह
वामहे निधीनां त्वा निधिपतिं हवामहे वसो मम॥ आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधं॥ २॥
ततो वेदं पूजयेत्॥ वेदोसि येन त्वं देव वेद देवेभ्यो वेदो भवस्तेन मह्यं वेदो भूयाः॥ ३॥ ततः सरस्व
तीं पूजयेत्॥ सरस्वतीं योन्यां गर्भमंतरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं बिभर्ति॥ अपां रसेन वरुणेन साम्नेंद्रं
श्रियै जनयन्नप्सु राजा॥ ४॥ ईप्रांशिरिवंनपूज्य॥ तमीशानं जगतः स्तस्थुषस्पतिं धियंजि

वैवाहिक विवरण पत्रिका

प्राथमिकता में शासकीय सेवारत / कान्वेन्ट / एम०एस०सी० / इन्जीनियर / मेडिकों / लेक्चरर / बैंक क्लर्क / राजपत्रित अधिकारी / इत्यादि दर्शायें

युवक/कन्या का आस्पद सहित नाम	गोत्र	जन्म नक्षत्र	आयु	शिक्षा	ऊँचाई	रंग	पद	मासिक आय	प्राथमिकता	पत्र व्यवहार का पता

नोट: —पत्र व्यवहार हेतु डाक टिकट लगा हुआ लिफाफा भेजना अनिवार्य है।

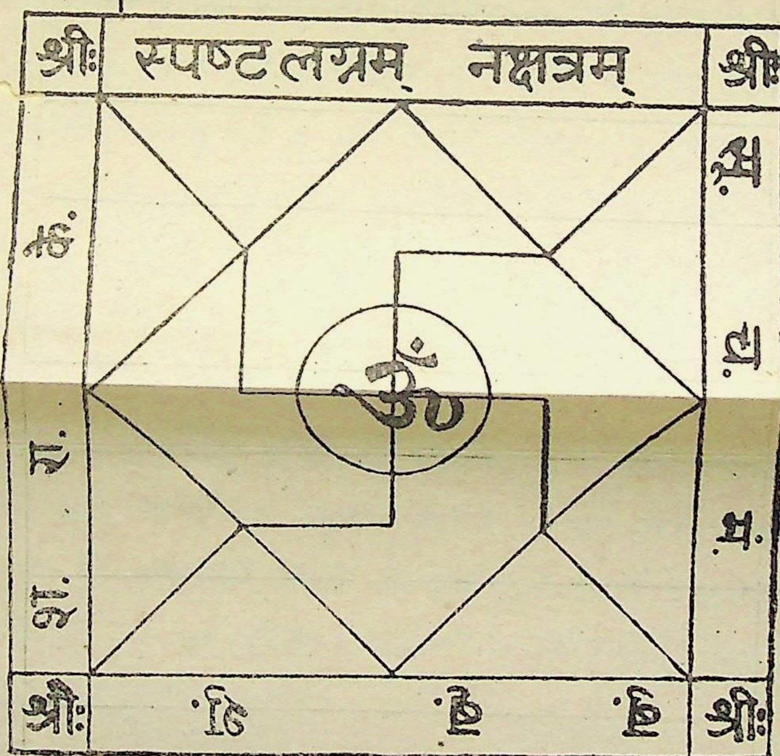
कुँजापुरी मैरिज ब्यूरो

बंगला नं०१– आर० एस०– ३/७२ टिकैतराय आवासीय कालोनी
(एल० डी० ए०) छोटे तालाब के आगे, [दांयी ओर मल्टी स्टोरी बिल्डिंग]
मोहान रोड, [बलाकी अड्डा] लखनऊ २२६००४ (उ० प्र०)

॥ श्री मन्महागणाधिपतये नमः ॥

स्वस्ति श्री शुभ सं०.................. वि० शालिबाहन शके .... तत्र च मासानाँ मासोत्तमे .... मासे, शुभे .... पक्षे .... वासरे परतः .... तिथौ .... नक्षत्रे परतः .... तत्र च श्री मन्मार्तण्ड मण्डलार्द्धोदयादिष्टम् .... लग्नोदये गो ब्राम्हण प्रतिपालकानाँ श्रीमताँ .... महोदयानाँ पाणिगृहीति धर्मभार्या स्ववाम/दक्षिण कुक्षित्र पुत्री/पुत्र रत्न प्रासूत ॥ .... नक्षत्रस्य चरणे जातत्वात् आयु० .... इति राशि का नाम । अस्या/अस्य च राशिः ॥ .... ई० दिवा/रात्रौ .... वादन वेलाया .... नाम्नि महानगरे जन्म ॥ शुभम् ॥

!! जन्माँगम् !!

मुद्रकः—ख्वाजा प्रिन्टर्स १२/७ टिकैत राय तालाब कालोनी—लखनऊ

कम से कम दस विवरण संलग्न विवरण पर देकर प्रकाशन पुस्तिका में निःशुल्क मुद्रित करायें।

3. ब्राम्हण बन्धुवों से प्राप्त पत्रों के उत्तर अवश्य दें, भले ही पोस्ट कार्ड पर

सदस्यता फार्म

बंगला नं०-आर० एस०-३/७२ टिकैतराय आवासीय कालोनी (एल० डी० ए०) छोटे तालाब के आगे, [दायी ओर मल्टी स्टोरी बिल्डिंग] मोहान रोड बुलाकी अड्डा लखनऊ-२२६००४

सेवा में,

महामंत्री

विप्र संघ,

महोदय,

मुझे विप्र संघ की सदस्यता स्वीकार है। मैं संघ के उद्देश्यों के प्रति पूर्ण निष्ठा व्यक्त करता हूं तथा इसके द्वारा आयोजित वर्ग हितों के कार्यक्रमों में सक्रिय सहयोग देता रहूंगा। मुझे ब्राह्मण कुल में जन्म लेने पर गर्व है।

हस्ताक्षर प्रार्थी

नाम—..

मेरा पारिवारिक विवरण निम्न प्रकार :-

1— परिवार के मुखिया का नाम/पिता का नाम..

2— व्यवसाय..

3— वर्तमान निवास का पता..

(अ) मकान नं०.................. मोहल्ला.................. नगर/जनपद..................

4— स्थायी पता..

(अ) मकान नं०.................. ग्राम/पो०.................. डा०/नगर..................

जनपद..

क्रम संख्या	परिवार के सदस्य का नाम	मुखिया से सम्बन्ध	आयु	शैक्षिक योग्यता	विवाहित/अविवाहित	व्यवसाय

बंगला नं०-आर० एम०-३/७२ टिकैतराय आवासीय कालोनी (एल० डी० ए०) छोटे तालाब के आगे, [दांयी ओर मल्टी स्टोरी बिल्डिंग] मोहान रोड बुलाकी अड्डा लखनऊ-२२६००४

मान्य विप्र बन्धु सादर नमस्कार,

आज के आधुनिक युग के सामाजिक वातावरण में समस्त ब्राह्मण समुदाय के हितों की रक्षा हेतु हम संगठित होकर एकला बद्ध होने हेतु कुंजापुरी मैरिज ब्यूरो तथा विप्र संघ का गठन किया गया है। संघ रचनात्मक उद्देश्यों हेतु आपसी सौहार्द एव सहयोग से निम्न कार्य करेगा।

1- समस्त ब्राह्मणो को सूत्र बद्ध करना तथा उनके परिवार का पूरा विवरण रजिस्टर अंकित करना।

2- निर्धन युवकों एवं कन्याओ की शिक्षा, उपनयन तथा वैवाहिक संस्कार आदि के पूर्ण सहयोग उपलब्ध कराना।

3- धार्मिक स्थानों तथा सस्कारों की रक्षा हेतु सदैव प्रयत्नशील रहना।

4- जनपद के सर्वाधिक वृद्ध एव वृद्धाओं को निःशुल्क चिकित्सा एवं सहायता प्रदान करना तथा समय-समय पर उनको सम्मानित करना।

5- दहेज मुक्त तथा वाह्य आडम्बर रहित समस्त संस्कार सम्पन्न कराना।

6- निर्धन, अनाथ विप्र कन्याओं के विवाह में आपसी पूर्ण सहयोग एवं सहायता करना।

सूचना:-

1- प्रत्येक विप्र से मात्र दो रुपया प्रति विप्र परिचय शुल्क के रुप में लिया जायेगा।

2- उपनयन/विवाह योग्य युवकों तथा कन्याओं सेवारत/बेरोजगार शिक्षित/अशिक्षित का विवरण अवश्य सूचित करें।

निवेदक :-
(मनीष शुक्ला)

(1) समस्त विप्र बन्धुओ से विनम्र अनुरोध है कि विप्र कन्या के विवाह के होने पर स्वतः [बिना निमन्त्रण के भी] पहुचकर सहयोग प्रदान करें।

(2) संस्था द्वारा शीघ्र ही विप्रशाला जिसमें पूजनहाल, विवाह मण्डप, अतिथिशाला तथा कार्यशाला स्थापित कराना चाहता है। इस हेतु आवश्यक सुझाव आमन्त्रित है।

मुद्रक :- ख्वाजा प्रिन्टर्स, १२/७ टिकैत राय का तालाब कालोनी लखनऊ-२२६००४

कम से कम दस विवरण सलग्न विवरण पर देकर प्रकाशन पुस्तिका में निःशुल्क प्रकाशित करायें।

समस्त विप्र समाज,

नमस्कार,

आज हम आप समस्त ब्राम्हणों को सूचित करते हुए महान हर्ष का अनुभव करते हैं कि हमने अथक प्रयास के बाद समस्त विप्र समाज के विवाह योग्य कन्याओं के लिये वर तथा योग्य युवकों के अनुरूप कन्याओं के पूर्ण विवरण विप्र समाज से एकत्रित करके विप्र समाज की इस आधुनिक युग की जटिल समस्याओं के निदान हेतु एक प्रयास आरम्भ किया है। देश, प्रान्त, जनपद, नगर व गांव के समस्त ब्राम्हण समाज से अनुरोध है कि वे सब अपना सच्चा सहयोग व योगदान देकर हमें इस पुण्य धार्मिक, सामाजिक कार्य की सफलता के लिये अपना स्नेहमयी आर्शिवाद प्रदान कर इस संस्था को अग्रसारित करने में मार्ग दर्शन देकर सफल बनावें।

संस्था आपके सराहनीय सहयोग के लिये आजन्म आभारी रहेगी।

अभी हमारे ब्राम्हण समाज के संगठनों के पास विवाह सम्बन्धी उपयुक्त योग्य कन्याओं व युवकों के सही व पूर्ण विवरण न उपलब्ध होने के कारण विप्र समाज की मुख्य समस्या बनी हुई है। अधिकांश विप्र बन्धु इसी समस्या के निदान हेतु जगह जगह भटकते रहते हैं। परन्तु उचित मार्ग दर्शन तथा सही विवरण न पाने पर वह निराश व उदासीन हो जाते हैं। इस अवस्था में विवश होकर जल्दबाजी में उचित अनुचित का विचार न करके स्वार्थी तत्वों के बहकावे में आकर गलत समाज में फंस जाते हैं, इस स्थिति में वर व कन्या दोनों का जीवन सुख से नहीं बीतता है, और वे धीरे-धीरे अपने अलग-अलग मार्गों का अनुसरण ले लेते हैं, इस तरह दोनों का जीवन अत्यन्त कष्टमयी रहता है। इन सभी बातों को ध्यान में रखकर हमारी संस्था ने अपने समस्त ब्राम्हण समाज की इन जटिल समस्याओं के निदान हेतु आप सभी विप्र बन्धुओं से पूर्ण सहयोग की अपेक्षा की है।

अतः हम अपनी संस्था द्वारा समस्त ब्राम्हण समाज को संस्था के कुछ नियम व सुविधाओं से अवगत करा रहे हैं। आशा है कि आप सभी को रुचिकर प्रतीत होंगे, साथ ही आप भी अपने अच्छे सुझावों से भी संस्था का मार्ग दर्शन करते रहें।

1. संलग्न प्रपत्र पर पूर्ण विवरण भरकर विप्र संघ के सदस्य बनें।
2. संस्था को अपने परिवार तथा रिश्तेदारों में विवाह योग्य वर, कन्या के कम से कम दस विवरण संलग्न विवरण पर देकर प्रकाशन पुस्तिका में निःशुल्क मुद्रित करायें।
3. ब्राम्हण बन्धुवों से प्राप्त पत्रों के उत्तर अवश्य दें, भले ही पोस्ट कार्ड पर

दें। यह मेरी संस्था का समस्त विप्रों से विशेष अनुरोध है।

4. संस्था व्यवसायिक विचार से कार्य नहीं करती है, केवल पुण्य की विचारधारा से प्रयासरत है।

5. विवाह योग्य युवक विधुर है तो साहस के साथ नीचे ।विधुर। अवश्य लिखें, अल्प आयु, अल्प काल में दुर्घटना आदि कारणों से हुई विधवाओं व परित्यक्ता स्त्रियां तथा उनके अभिभावक भी पत्र-व्यवहार कर सकते हैं।

6. जन्म कुन्डली हमारे यहां उपलब्ध है चाहें तो प्रतिलिपि 2 रू0 देकर प्रति जन्म पत्रिका के मान से प्राप्त कर सकते हैं।

7. पत्रिका में प्रकाशित युवकों/कन्याओं का विवाह सुनिश्चित हो जाने पर पोस्ट कार्ड द्वारा संस्था को अवगत करा दें। क्रमांक व नाम अवश्य लिखें।

8. यदि पुन: आप आगामी पत्रिका में अपनी कन्याओं/युवकों का नाम प्रकाशित कराना चाहते हैं तो पूर्ण विवरण सहित फार्म भरकर भेज दें। जन्म कुन्डली साथ अवश्य भेजें।

9. पत्रिका का अंक 20/- रू0 ।बीस रूपये मात्र।

पत्रिका बी0पी0पी0 द्वारा नहीं भेजी जाती है।

मूल्य प्राप्त होने पर बुक पोस्ट ।यू0पी0सी0। द्वारा भेजी जाती है। डाक में गुम हो जाने की दशा में द्वितीय प्रति नि:शुल्क नहीं भेजी जावेगी, रजिस्टर्ड डाक द्वारा अंक प्राप्त करने हेतु डाक व्यय रू0 10/- अवश्य भेजें।

10. यदि कोई ब्राम्हण बन्धु अपने परिवार जन की स्मृति में या अन्य प्रयोजन हेतु विप्रसंघ को दान आदि देती है, तो वह धन गरीब ब्राम्हणों की कन्याओं के विवाह, बच्चों के अध्ययन और चिकित्सा आदि में व्यय की जाती है। कृपया इस पुण्य काम में सहयोग दें।

11. पत्रिका 15 अप्रैल, 1990 तक प्रकाशित होने जा रही है। अत: अंक का शुल्क अग्रिम भेजकर ।MAILING LIST । में अपना नाम दर्ज करा सकते हैं। जिससे पत्रिका प्रकाशित होते ही आप को भेज दिया जाय।

12. आप हमें राशि पोस्टल आर्डर/बैंक ड्राफ्ट/मनी आर्डर द्वारा भेज सकते है।

भवदीय
मनीष (signature)
मनीष शुक्ला
महा मन्त्री

दि. मार्च 14, 1990

कुन्जापुरी मैरिज ब्यूरो
बंगला नं. आर.एस. 3/72
टिकैतराय आवासीय कालोनी ।एल. डी. ए.।
छोटे तालाब से आगे दायी ओर मल्टी स्टोरी बिल्डिंग। मोहान रोड ।बुलाकी अड्डा।
लखनऊ-226004 ।उ0प्र0।

लखनऊ
सेवा में
श्री पं० अवध
बिहारीलाल अवस्थी
76 खुर्शेदबाग
लखनऊ

राशि चक्रं

मेष	वृष	मिथुन	कर्क	सिंह	कन्या	तुला	वृश्चिक
धन	मकर	कुंभ	मीन	१	२	३	४
५	६	७	८	९	१०	११	१२

नक्षत्रं

अश्विनी	भरणी	कृत्तिका	रोहिणी	मृगशिरा	आर्द्रा
पुनर्वस	पुष्य	पुलेषा	मघा	पूर्वा	हस्त
चित्रा	स्वाती	बिशाखा	अनुराधा	ज्येष्ठा	मूल
पूर्वा. षाढ़	उत्तरा. षाढ़	अभिजित	श्रवण	धनिष्ठा	पू. भाद्रपद
उत्तरा भाद्रपद	रेवती	१	२	३	४
५	६	७	८	९	१०
११	१२	१३	१४	१५	१६
१७	१८	१९	२०	२१	२२
२३	२४	२५	२६	२७	[illegible]

आगरा [illegible] १९३२

अथ होडाचक्रम्

	चूचेचोला	अश्विनी
उत्तराषाढ	लीलूलेलो	भरणी
	अाईऊए	कृत्तिका
	ओवावीवू	रोहिणी
अभिजित	वेवोकाकी	मृगशिरा
	कूघाङछ	आर्द्रा
श्रवण	केकोहाही	पुनर्वसु
	हूहेहोडा	पुष्य
	डीडूडेडो	श्लेषा
धनिष्ठा	मामीमूमे	मघा
	मोटाटीटू	पूर्वाफाल्गुनी
शतभिषा	टेटोपापी	उ:फाल्गुनी
	पूषणाठ	हस्त
पूर्वाभाद्रपद	पेपोरारी	चित्रा
उत्तरभाद्रपद	रूरेरोता	स्वाती
रेवती	तीतूतेतो	विशाखा
	नानीनूने	अनुराधा
	नोयायीयू	ज्येष्ठा
इतिहोडाचक्रम्	येयोभाभी	मूल
	भूधाफाढ	पूर्वाषाढ

मेषगाजी | गजगणपति | श्रीसूर्यदेव | गणपति | गणेशजी | [illegible] | भाद्रपद

गौतमें वामांके कमलनयन कामपि वहन्विनम्रो
कं चित् चपल चपलं चामर चप सुधामि त्रैं दूत्रं किं
मपि प्रिय सिंस्वेर पयोरपूरैं वंदारुचि दया मे कृत
कामपि पुनः १ उल्लंघ्य सिंधोः सलिलं सलीलं यः
कवन्हिं जनकात्मजायाः आदाय तेनैव ददाह लंकां
नमामि तं प्रांजलि रांजनीयं २ वामे भूमि सुतापुरस्त
हनुमान्पश्चात् सुमित्रा सुतः शत्रुघ्नो भरतश्च पार्श्व
दलयो वायव्य कोणेषु च सुग्रीवश्च विभीषणश्च
युवराट् तारासुतो जांबवां मध्ये नील सरोज कोम
ल रुचिं रामं भजे श्यामलं ३ अक्षांगं चिंगनेत्रं क
नकमयदलं सत्कुंडलाक्रांत गंडं दंभोली स्तंभसा
नकमयपलं सत्कुंडलाक्रांत गंडं दंभोलीस्तंभसारं
जहररणविवसं भूतरक्षाधिनाथं उद्यल्लांगूलसक्तं
प्रलय जलधरं भीममूर्तिं कपीन्द्रं वंदे रामांघ्रिपद्म
भ्रमर परिवृतं तत्वसारं प्रसन्नं ४ यं ब्रह्मा वरुणें
द्ररुद्रमरुतः स्तुन्वन्ति दिव्यस्तवैः वेदैः सांगपदक्र
मोपनिषदै गायंति यं सामगाः ध्यानावस्थित तद्गतेन
मनसा पश्यंति यं योगिनो यस्यान्तं न विदुः सुरासुरगणा देवा
यतस्मै नमः ५ नीलांबुजश्यामलकोमलांगं सीतासमा
रोपित वाम भागं पाणौ महासायक चारु चापं नमामि रामं
रघुवंशनाथं ६ कुंदेन्दीवर सुंदरावति बलौ विज्ञा
नधामावुभौ शोभाढ्यौ वरधन्विनौ श्रुतिनुतौ गो
विप्रप्रियौ मायामानुषरूपिणौ रघुवरौ सद्धर्म
वंतौ हितौ सीतान्वेषण तत्परौ पथिगतौ भक्तिप्र
दौ तौ हि नः ७ अशोकसुमोपमेय कांति यमुनाकूल
कदंबमध्यवर्ती नवगोपवधूविलाससाली वनमाली वितनोतु मंगलं नः ८ श्रीरामं सह लक्ष्मणं सकरु
णं सीतान्वितं सात्विकं वैदेही मुखपद्मलुब्ध मधुपं
पौलस्त्य संहारिणं वंदे वंद्यपदांबुजं
सुरवरं भक्तानुकंपा

शत्रुघ्नेन हनूमता च भरते नासेवितं राघवं ८
कल्याणानां निधानं कलिमलमथनं जीवनं-
सज्जनानां पाथेयो यन्मुमोक्षा सपदि परपद-
प्राप्रयेप्रस्थितानां विश्रामस्थानमेकं कविवर
वचसां पावनं पावनानां बीजं धर्मस्य प्रभवतु
भवतां भूतये रामनाम १० नेरामं सवरणारिं दशरथ
तनयं लक्ष्मणाग्रगण्यं भूर्यं प्राज्यं प्रतापा
बलपति जलधिं सर्वसौभाग्यसिद्धं विद्यानंदैक
कंदं कलिमलपटलः ध्वंसिनः सौम्यदेवं स
वीतानन्तमामिं त्रिभुवनशरणं प्रत्यहं निष्कलंकं ११
यं शैवाः समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदान्तिनो बुद्ध
बौद्ध इति प्रमाणपटवः कर्तेति नैयायिकाः अर्हन्
नित्यथ जैन्यशासनरताः कर्मेति मीमांसकाः सो यं वो
विदधातु वांछितफलं त्रैलोक्यनाथो हरिः १२
ध्यायन्निहत बसी नाम्पीयूषसौबजपयति जनोनां
वहृत्पनकमदेवं हृदयकमलमध्ये योगभिर्वीसनीयो
हरतु दुरितजालं देवकीनंदनो वः १३ श्यामं सुन्दर
बिम्ब [illegible] लशद्वारां लपाका मुक्तासाहितरणा धरन्तौ
न्धरसीं जासौ [illegible] संसेवितं पुष्पावद्धं जटं सर्वलोके-
लपटं त्रैलोक्यमोहि [illegible] संसारकं न धेश्वर दुःमपि
तन्ध्याये दशरथमहं १४ धन्यायो ध्याप्रामनगसुख
मापत्रमाधि [illegible] धन्याबेरो दिनेपाते ध्र कुल
मिलकोपत्रसमावतारः कौशल्यातीव धन्या गुरुतर
[illegible]जनो प्राप सूनाच रामं धन्यो राजाधि दशरथ सुनि
नायस्थरामः स्व पुत्रः १५ उमागजकर्णवर्णं गणेशं
भुजाकंकरणे सो भितं धूम्रकेतुं गलेहारमुक्ता फलो
सो भितं नमोबुद्धि कांता गणेश नमस्ते १६ नमस्तेन
व्यास विशाल बुद्धे फुल्लारविंदायतपत्रनेत्रे येन
त्वयाभारत तैलपूर्णः प्रज्वालितो ज्ञानमहाप्रदीपः १७
पातेरामतपोवनादि गमनं हत्वा मृगाकांचनं वैदेही
हरणं जटायुमरणं सुग्रीवसंभाषणं बालिनिग्रहणं समुद्रतरणं
लंकापुरीदाहनं पश्चाद्रावणकुंभकर्णहननं एतद्धि रामायणम्
धरव पद्मलुब्धा मधुपं पोलासप सको
रणा

दे सौ [illegible] जानेनु पुण्यौ मुनिवरवचनैः [illegible]
धान्यनेकानि कृत्वा वैवस्वतैर्नृ [illegible] नपुरा
सादरं प्रास्यितो यः स सप्रोवैध्नवा [illegible] नपुर रवि
लसुरै [illegible] मानः प्रपेदे भुपो वैकुंठलोकः सदिसत्
सज्जनैर्भ्रमलं राम चन्द्रः ७ नतिमति जपतिः धं
स सवीदिसंघो भुक्ता भोगान शोमान नभिस्व
ग सा पूरयित्वा त्रिलोकीं नृपं ते संचितं लव
धर्मेन नेप मग्न दोष रूपमनावे साप्रादलोय
सो भगवति भवलिंध प्लवे चक्रयालोरणौः ८

श्री गणेशाय नमः

श्र्यपतिहरिमितिश्री यद्वा श्रयंतीति श्रीः गणायते येते
गणाः मशानोईशाः गणेशः श्रियासहितोगणे
शः श्रीगणेशः तस्मै श्रीगणेशायनमः
श्रीगणेशायनमः ईप्सितलेखकानां मंगलं
भवतु नत्वागंपकर्मैः । कादंबरिग्रंथे मंगलं प्रवु
र्तीते ग्रंथसमाप्तिर्नयाताः नास्तिकादीनां ग्रन्थे
मंगलेनप्रवर्तीते ग्रंथसमाप्ति[illegible] याताः नाकं
नन्तकादंबरिग्रन्थे विघ्नकोरोबहवः स
न्ति नदर्थग्रन्थसमाप्तिर्याताः कादंबरि
ग्रन्थे विघ्नकोराः न सन्ति पुनः मंगलं
क्रियतेऽथ प्रारब्धग्रन्थस्य निर्विघ्नेन परिस
माप्त्यर्थं परमात्मरूपं नमस्काररूपं
[illegible] मंगलमाचरति मंगलं कति विधं
मंगलं त्रिविधं नमस्त्रिविधं त्रि
वन्दनं गुरुदेवानां महर्षिणां गोपु[illegible]
शुभद्रव्यावलोकमेवमंगलं पारिचेदमः
[illegible]
०अपेक्षितमंगलाद्यक्षरं कारस्थापशब्दस्य द्रवेतौ ब्राह्मणः
पुरः ओंकार मित्वा विनिर्जीतौ तेन मंगलकारकौ १

काली चरनने वारि

कालीचरनेवा

[illegible]

प्रकर्षेण गालमनं प्रगम्यः प्रगपकृष्टा मामा या य स्या
परमः प्रथवा परे वेगमिमां पत्ने ज्ञा पत्ने ऽमि
मः अजतीत्यात्मा यहणांगा वारानिधें सा तेज्ये
नाम निरन्तरं गमनं करोतीत्यर्थः परमा श्वासौ
आत्माच परमात्मानं परमात्मानं
आत्मा देहधारी जीवे स्वभावे परमात्मानि
वलोनि चलोनि दधौ धा धो पिनि बाला: बालै
नोंधी: बालधी: ध्याय तीति धी: बालोनिधी
धीः व द्धोसिद्धः बालधीव द्धि सिद्धः तस्मै
बालधीवद्धि सिद्धये के बाला: अनधीत व्या
करणाः नन अनन्तने धापंशराबैः एषाम
द्धोनाम् शरणोनिसारः सर्व ज्ञानं विद्यते अस्यामो
निसारस्वानस्त्री चेतसारस्वतीसारस्वत्याः स्वसा
रस्वती नांसारस्वती प्रक्रिय न्ते यस्याद्यंते
शब्दाः स्वनया यासा प्रक्रियानो प्रक्रियांना प्रति
विस्तारो यस्यां सा नातिविस्तारा तां नातिविस्त
रां इदुगौ नि उर्ध नाका दि वर्जे नाको नैरनो नगोनागौ
नहृत्ते नाति विस्तराम् नामुद्विन्नकु तांनष्टो नाकादि
वुधे सम नाः किं विशिष्टां प्रक्रियां नाति विस्तरं नाति वि
स्तर: इत्यत्र शब्द बाहुल्यं यस्यां सा नयानां नाति विस्त
नाति विस्तरेति मयूर बिंशकादित्वात तत्पुरुषो वा
नेकधे त्यादि वन्निषेधार्थे नकारेण समासः सान्त
बंधकर्महैया निरनुबंधकस्येति अन्यस्वरे इत्यनादेशो
ननेति प्रत्ययपदं बौ अयं भाव: व्याकरणस्य नावदना
दिपरंवरा प्राप्त सा धुसा सन्नवेन तेषांच्यानंतन्वा त्यारो
न्यादिभिरपि प्रयोगकशारसो: पृषोदरादीनि यथोपदि
ष्ट मित्यादिना ऽल्पा द्विना कानेमेव साधुत्वं सिद्धा
नो हान्नब्धामाह के विस्तारम्
प्रक्रियां परमके

कररूपया [illegible] शब्द विपरीत
विधानयोग विभागनेन धर्म्मादिभिः सोमस्त
मा धुगद्धाननुशासन्यां प्रक्रियो प्रकल्प्या
नुभूतिस्वरूपाय ~~श्रीमरस्वत्यां~~ चौवि स्व भक्त्यापा
नुभाविता। सच सर्वा निशयां नामनुद्धे
रुजुत्वमर्ज्जयति। ननु "समस्त रोगभा
चक्रे प्रक्रियां चतुरोचिताम" इत्यनेऽभि
धानादृजुत्वमात्र विधानमयुक्तमिति
चेन्नैवम्। तत्रापि प्रक्रियामनुधरयुक्त
विधानात् तस्मात्सयुक्तम्। ननु श्रेयो
सि बहुविघ्नानीति श्रेयः साधनभूते प्रक्रि
यार्ज्जवकरणे विघ्नं भवेयमत आह॥ नन्द

कैवेर पत्र [illegible] विडसे इत्यनेन कथं न दीर्घः।
तन्नक रुक्षुरेर्न दीर्घः॥ परस्मैपदक्रि
याचेत्फलं तर्हि परस्मैपदं स्यात् आत्म
नेपदी क्रियाचेत्फलं तर्हि आत्मनेपदं
स्यात् तर्हि कथं कुबेरस्यात्मनेपदं
तन्नापरोपकारत्वस्य स्यापि कुबेरस्य [illegible]
पतेः तस्मात् कुबेरस्यात्मनेपदम्

चन्द्रिप्रसादयते [illegible] च स्कन्दादेरकं चंद्रतीति
चंद्रः चंद्रस्येदं चन्द्रिका चंद्रिकाकौमुदीस्या
त्प्रसादः प्रसन्नता चंद्रसंप्रकाशयति
इयं चंद्रिका [illegible] पंक्त्या चंद्रम[illegible]सा
[illegible] हि [illegible] तत्त्वे प

[illegible]

प्रनयचंद्रिकायां षट्पदादिज्ञानदर्शन
[illegible]पति

इत्यम्बन्द्र [illegible] टापनः
पाराान्यमरजैनेन्द्र इत्यष्टौ शाब्दिकाः स्मृताः
स्युः पुमांसः पंच जनाः पुरुषः पूरुषो नरः
इन्द्रादयः के तत्र कोर्थः तस्मिन्नन्यारम्भे तावत्
नामवाक्यादौ मयानभूत स्वरूपा यार्थेन सं-
-ज्ञासंग्रहयंते कस्मै प्रयोजनाय संव्यवहाराय
१५३ [illegible] समानाः इत्यनेन सूत्र
केपरख वर्णाः पीरगणनो कोर्थः कं [illegible]
ते कस्मै प्रयोजनाय प्रत्याहारार्थं
३ रगप तेषां पंच वर्णानां समानसंज्ञा
विधीयते कोर्थः कथ्यते । एतेषु
सूत्रेषु संधिः नानुसंधेयः कोर्थः
न कर्त्तव्यः कस्मात् अविवक्षितत्वात्
[illegible] तुपनः इति नियमात् विवक्षितः
संधिः भवति वर्णानामतिसमपन-
संनिधिः संहिता
वर्णग्रह ते
वर्णांस्यापि सूचानुसारेणोवनिः
हृता ।।
6 [illegible]

[illegible]

[illegible]

लोके भवः लौकिकः । वर्णाः तेषां प्रयोगानु
य प्रयोजनं लौकिकप्रयोगपदस्यानप
दयोः ... द्विष्ट द्रव्यप्रयोगसा सिद्ध
समयः संकेत इति नोक्त स्यादुपदेशे ज
नादिके तथा दौ कथं भापा ... ॥ ~~नाथ~~
~~...~~ इत्यत्रापि संख्याभाव
इति भावे ... वदन्वेषु देवाय हेतुः चका
रो निपातात्वादि हहे ... त्वर सूचनार्थः
लोकादिजि ... लौकिको व्यवहा-
दिव्य ... व्यवहार प्रसिद्धः ... दानादि सं-
ज्ञामाह ... इति मात्रा ... स्वस -
मयावस्था एकोमात्रा उच्चारणकालो
यस्य सः एकमात्रः एवमपरत्रापि ... एक
मात्रो भवेद्ध्रस्वो द्विमात्रो दीर्घ उच्यते
त्रिमात्रस्तु प्लुतो ज्ञेयो व्यञ्जनं चार्द्धमा
त्रकम् इति ॥ चाकस्तु वदनोक्तं द्विमात्रं
य स्यो व वीत ... मात्रं ... स्वरपात
उक्तो ह्रस्वाद्द्विमात्रकम्

सपानातिपे ... वनीक्र-
हनेनासुनतमोरि ज्ञालो बरजोरी करि दीन्ही बहि-
यां अकझोर ॥ सैयां नारि ॥ पकबजनासदे
देखी नोरि चतुराई मोहिं चित वतचै हं जोर ॥
सामोरी ज्ञालो नसीर पिपासे कुछ बसन चल-
तमोरि विनतीकरत हरदम कर जोरि ॥ सैयां मो-
रिवइयां लागौं बहियां मरोर ॥

ठुमरी राग झन्हैपा

गोविन्द नन्दकरौ म्यो हतन प्यारवा ॥
पैइयां रने पैइयां लागों मैं पैइयां लागें पैइ-
यां ॥ गोविन्द नन्द ॥ उघरत गति संगीत
सिनसैसाति गगमापाधानीम गरेतगधि
लांगर धुमाकि तकिरवाजेतम दंगपग धि
रतकके पा ॥ गोविन्द ॥ उरवमुरबन्योरङा-
गडार ज्ञोलमसुरन ज्योरलीन गमगावत
रागज्ञन्हैपा ॥ गोविन्द ॥ धारकिटधार
किटतूमरूननानाना विधनदास ग्रसुन्ध-
धरमधुर धुनिमुरलीब जइपा गोविन्द
नन्दकरत मोहन नटवरवा ॥ ठुमरी
बांजोसजोरी मोरी बहियां मरोरेरे ॥ बर
जोरीकर पकरतपिया छतियां छुवत ॥ जोर
जोरी ॥ देखो रसारि मोरि चुरियां करक गई ॥
ज्ञि पामसकगईरेसो कोई करत ठठोरी ।

मोरी बहियां मरोरी रसिया [illegible] क छुवत =
हिं ॥ आवे मोरा जिया डरावे ॥ आलेमें दिन न
मैं चोरी ठमरी ॥ चंचल छैल नगरी के ॥ आजो
जल भरन मैं ना जाऊंगी ॥ डगर बगर मोरी
सुघर गगर फोरी गगर झगर कीनी २
ऐसे लंगर से पडो है काम ॥ जल भरन
मैं ना जाऊंगी चुरि या नोरी कोरी बहि
यां झकझोरि मोरी सारी रंग बोरी ३
कुंहन पिपाने मोरी लीनी ॥ आजे जल
भरन मैं ना जाऊंगी

वालि [illegible] सुग्रीव [illegible] लंको पुरीदाहनं पश्चा
दरा कुम्भकर्ण मरणं एतत्हि रामायणं ॥१६॥ आदौ
किदेवगर्भ जननं गोपीगृहे वर्द्धनं मायापूतनजी
तापहरणं कुंती सुतापालनं एतद्भागवतं पुराणं कथि
श्रीकृष्ण लीलामृतं ॥१७॥ अहोबकौप स्तनं को लोको
जिघांसया पाय जद प्य साध्वी लेभेगतिं धाच्युची
तं कोन्यं कं वा दयालु शरणं व्रजेम ॥ कस्तूरी तिलकं ल
लाटे वक्षस्थले कौस्तुभं नासाग्रे वरमौक्तिकं करतले
वेणुकरे कंकणं सर्वांगे हरिचन्दनं सुललितं कंठे च मुक्ता
वली गोपस्त्री परिवेष्टितो विजयते गोपाल चूडामणिः
॥१९॥ मेघैर्मेदुरमंबरं वनभुवः श्यामस्तमालद्रुमैः न
क्तं भीरुरयं त्वमेव तदिमं राधे गृहं प्रापय इत्थं नन्द
निदेशतश्चलितयो प्रत्यध्व कुञ्जद्रुमं राधामाधवयो
र्जयन्ति यमुनाकूले रहः केलयः ॥२०॥ महोभारा हारं
स्वजन परिवारं सुरगुरुं गुणागारं पारं निरवधि वि
हारं रसभरं वरप्रेमागारं व्रजभुवि सुचारं कलपदं
[illegible] सकलये ॥२१॥ रामं लक्ष्मण सा
गरं वारं हृदि गत सुदारं सुकलये ॥ रामं लक्ष्मण पूर्वजं
रघुवरं सीतापतिं सुन्दरं काकुत्स्थं करुणाकरं
गुणनिधिं विप्रप्रियं धार्मिकम् राजेन्द्रं सत्यसंधं दश
रथतनयं श्यामलं शांतमूर्तिं वन्दे लोकाभिरामं र
घुकुलतिलकं राघवं रावणारिम् ॥२२॥ लसत्कुंदप्रभे
नित्यं रामः ... दण्डमौ ... तो ...
... विलम्बो जय ... लम्बा दरो ... गो
... ये देवाः सन्तिमेरौ गिरिवरगो ...
॥२३॥ प्रथकथारम्भे ॥ ये देवाः सन्ति मेरौ वरकनकमये ...
... ये भुजंगाः
मंडले ये च वंशा पाताले ये भुजंगाः ... निवासे प्रमुदित
ध्वान्तमोहान्धकारः ... केलासे श्री निवासे ...
... मोक्षकामाः मुनिवरवच ...
... च विद्याधराद्याः ... हरिमुमार्च
... ॥१॥ ब्रह्मा ... शूलपाणिं ... मौरिलक्ष्मी
... भास्करं स्कंदमिन्दुं विघ्नं वह्निं धनेश ...
... देवान् देवीसमेतान् ... सकल
... सप्त ... स्थानं ... नामम् ॥२॥

र ण पूर्मा बराही नहीरर पवद्भः भारथा यो राम
न्द्रः सीरीक मध्य फल्को सकायेन मे
रघमघ्योन्ड हनुमाच्चलै ॥ श्रीमन्मार्तुण्ड वंशे द
रथ नृपते रामजन्चे प्रपन्नात्साकं शत्रुघ्नादि से-
र्नि शिचर निहंसं हरि घ्य न्सुरार्थै गुर्वीदेशेन हे-
त्रा पथि हजानिचेरे प्रापा सिद्धाश्रमोपः चक्रे म-
म्य रक्षां मदिसनु सततं मंगलो राम चन्द्रः ॥१॥
ड्यंग चद्धन्ति वी नाम पे पथि बिचूत च्छराप
ल्यो म हिल्यां कृत्वा भंडाल्को भवानी रमरगा मु
शरो ज्जोलप चापदंडे पारौ कन्यावने
भृगुपति विजयी भ्रातृभिः प्राम दारै यौ
मौ पार्म मोद सदिसनु सततं मंगलो राम
चन्द्रः ॥२॥ मातृवीचा सुमित्रा तनक जनक
दमिष्व[illegible] पः कानर स्तांत चेतः कलश
वमुने राश्रमं प्राप्य भूपः प्रीत्येन स्वप्रनिड़ा
ने स च रंकुल नो निर्मलेना त्ररोषा च क्रे य ड़े
चर पैं सदिसनु सततं मंगलो रामचन्द्रः
पस्य भ्राता दसास्योनि साचरनरु रांका मुको कोर
थ्वा भ्राता तो कंतनासा कृति निखर मुख राक्षसो
त्वा हत्वा या यो शकन्ये व सख्यो मुखितं जनके ओ
च हत्वा सुग्रीव सख्यो यो जन्धौ वान रेन्द्र सदिसनु
कन्च सुग्रीव सख्यो यो जन्धौ वान रेन्द्र सदिसनु दिश
सततं मंगलो राम चन्द्रः ४ नृपां सौ ना विवेतु दिश
सततं मंगलो राम चन्द्रः ॥ निकायैः ध्रुत्वा कान्ता प्रवृत्तिं
दशि चालने वानरणां निकायैः अन्त्रे पश्चानु मा
वनसुत गिरा प्राप्य यायो धिपीरः ऽप्रमे पश्चानु मा
छपित मदभर दोनदीन नरीन ने ने यो मानसाली
दि सनु सततं मंग लो रामचन्द्रः ५ मध्ये पाथो धि
सततं मंग लो रामचन्द्रः ५ मध्ये पायो धि कालो कौ हत्वा
दवा कृतिनि गिरि शनैः सेतु मालो कपिलंकां हत्वा
पचानु रागि रसि रुपा राक्षसे दार चौर
त भाग्ये पचानु रागि रसि रुपा राक्षसे दार चौर
स्वीकृत्ये सद्ध ज्वलनपतिनतः प्राप्य
यो वा सोदात्म पू
स्वां पुपो ध्यां सदिसनु सततं मंग लो

कल्प कल्पतरुः
१ इकश. ३ दे

[illegible]

[illegible]

[illegible]

मनमोहन मनरंजन को निकसो पति न गुजरि गुजरात की
सारी रंग पांच को जरकस अबरनों जैसे भादों मास घटा
रंग छिपाय जो बान की छबि कस अबरनों जैसे बेनौने को
पानी रंग मोतिन हार रंग आप गयो रस गालन में जैसे पु
स के मास में कंवल निवानी पांय परें न लोगन चढ़ोव लगे कै
चढ़ कांटे मोरि छाती मात पिता की लाज करे नहिं वो
लपि पाओं रंग अचल छूती ऐसी है वा तीन राड़ भली
सब लोगन कैहैं है वानी
खवालौ रे सा नेहकौ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

क्वचित्प्रविपलं त्रिपादि
इमानि शब्दस्वरूपाणि
हि प्रासं वेशनापो: प्रवे
चो:प्रवरणै

अथ प्रकृति भाव

प्रकृत्या यथा स्थितस्य रूपेण भवनं प्रकृति भ
अहो आहो उता होच हगाहो निरयो अ मो
भो वृगना अ ओदंडा निपाता अप्रद्यास्म ना
इति निपातः ॥ प्लुत संज्ञा ॥

प्रकृति प्रपन्नो च्चारजं संबोधय मानः पुरुषः
न श्रुणोति किंत्वाधिक मपेक्षते तावत् दूरं
प्लुत योः प्रयोगे दूराद्धूते यद्वाक्यं तस्य टेः
रेव प्लुतस्यात्

चयाऽवेजुवा इत्यस्मिन् सूत्रे विपरीतो च्चार
णात् लक्षणे विपरीतो च्चारणं सामर्थ्यात् कोचि
त् अवपत्याहार चिंता चयाऽवो भवतो
उभय विकल्पे रूपद्वयं ==

(इत्यन्वयः) हे धीराः सः गुरुः भवद्भिः सेव्यतां सः कः यस्य गणाः
अतघाः सन्निकोर्थः निःपापाः सन्निकृष्टं भूतस्य यस्य
ज्ञानदयासिंधो यद्देव पहरणो च्छेदया ज्ञानं
चेदयोच ज्ञानदये ज्ञानदयाभ्यां प्रकाशि सिंधुः ज्ञा-
नदयासिंधुः तस्य ज्ञानदयासिंधोः पुनः कथं भू
तस्य यस्य अगाधस्य गणाधः प्लुत लक्ष्यस्य से
अगाधः तस्य अगाधस्य कस्मै प्रयोजनाय
यत्क्रियेचपुनः अस्मताय भोगेश्वभिः स्थिये
भोभो सुभि अत्र ताय
वा शब्दस्य व्यवस्थितत्वात् वृतीरिति वलोपो ना
इति भाष्यं व अपवा संज्ञा भेग भवद्भ्ओ सोन
न वृतिः स्त्री कोरायुग पाकः ये तः अभ्र भेकोवा
त्यले यस्मिन्नुकल्पगे गणाः प्रश्नी भविष्यतु
सामी ये च व्यवस्थानां यकारेऽ
यते तथा

आदिपर्यन्त मेधावी चागर्वैर्यौ ब लभ्यमे
गवादिक गवा क्षश्च गवेन्द्रश्च गोग्रगवा
जिनम् स्वैरिणी उपक्षौहिणी प्रौढः स्वै
प्रोत्कागवादयः वपावपि समुद्रेषु वपा
अक्षस्य योजनम् वयादान घना दोषपय
दीर्घस्यदौ धीमा

तस्य दंगद्गरुदेवानां [illegible] शोतिर्वि दृश[illegible]
चैनं स्वरवद्व्यात्रलोपश्च [illegible] परि[illegible]
ब्र
यदागमास्तद्गुणी भूतास्तद्[illegible]
रोनग्रहणे पद्धायस्मात्प्रा[illegible]
य विधि[illegible] प्राप्य [illegible]
[illegible]
य भंगं स्यात्
इति तोऽदमाइत्याम्नाःसूत्रेदगमस्तरोऽवि
विडाय इद्भि[illegible] तन्वान्तरं हि के न्यति
इति क्रेपौविद्धुः [illegible] चाद मइ [illegible]
[illegible] दोणो [illegible] इत्यनेन [illegible]
रस्य [illegible] भवतु [illegible] सिद्धं
पुनः ऽदमागम इत्यं [illegible] नेरा हि हे
ति न सिद्धं तराहि ऽदमागम इत्युक्ते ते

पिंडोपावारा न्यायने [illegible] मनेकुंजो
नस्यात दृष्विकात गाकाष्टे च तैलं जलसमागमे
अर्धस्थानं समा जाति रेफो नामो समा गाजि =
इचिईच अनयो

शके
शके दुच्चारितं ब्रह्मवसनं तंत्रं

धौ तो प च मं तं ग स्व कु म्हा चिय मि दं स्व न प्रत्य य बिद्दे
पं च म्यंतं प्राग्भादे शविधौ बकां तं मु खट्यो भावे यद
उपादौ य मा जे न द्व क र गाम्न एक म सू पायां व ठ
व: सर्पा: कय निषं त्तिऋ वे आकां दे गाल कान्यो
यो निर्वाह: भ्वादि सु यं तु ए ता म्नो जेम वर्ग व तिने ब जोन
क्रिया वा चौरुनो त ध्य प्राने त न त्रा व्य सो दे व ल
म्यते पुन: व ठ न मा व ति: भ्वादि: भ्वादि: एक
भ्वादि: वर्तते द्वितीय भ्वादि: कर्तो गत: प्रव
तं त्रा दिनां नि: पृ ह: तं त्रा व्य ति र क म्ये य:
एक भ्वादे सु धातु सं ज्ञक: एक भ्वादि
ना क्रि या प चि ल भ्यते ध्वा प ध्ये क्रि या:
द धा त्व ने क धि नि ति धा तु: य ता म न सि
ना दि धा तु स्वा दि ज्ञि ये प्रत्ये न य: भ
दि: इ ल व भ्वादि: इ ति क ग्यं न ६ दु ये
सन्वि धि नौ ये न: प्रत्य य सं धि य: प्रति
स्वं तं दि जा नी या नि द न्यो य न्ही म च
ते प्रत तः म न क मा: रा य न ने व त्य न
प्रा द नु पा ता ऊ तः इत्यस्मिन्नर्थे विपरीते
ध्या र तान भूयते विपरीते आर तता
मथ्यौ त ६१ चौ दा स ने द द म नि पं ते दि
ज न: को ज: नी त वी वे त कृ यो धि पारैजो
ज.न: ॥ न व पं इ ती य च क स्यौ धी नः
क्रि या स्या त सु प तो पि ऊ: स्वि हि स्रो
र स दृ श कु ऊ लो भ व ता: का र कौ व क्ष:
वं च्च नौ का म या ति ऋ क तो दि कृ ते दि वि

चे कल्पितमदनेकाय क: प्रकृते संख्यां
त्सागुक्ति हितेनैत

नाग्निश्च युक्तादि चलक्षादेच त्र चत्रं चाज्य
हे कु तेत रं चेद्भि भा ख्याने
कृयनवदिस्मे मान ते भा नः पृथ
मे व उ हाते तु ज व ल्यातेर्दिन:
इलन व योनां म्नै पहुन्नां या य वृच्यो
सतुच्छय: ला क्र या क्रिया संख्या
हितेन देवपिरे प्र ल

केनेक्रमेण आदन्तु

तिङ नः इत्यस्मिन सूत्रे आत्मनेपदं स्यात जि
स्परितेजत्र मे इत्यनेनसूत्रेण आत्मने पद को
पाप स्मै पद स्यात पुनः प्रस्थो अवस्थायां क्रम
सूत्रस्य प्राप्तिः परतोन्यतत इत्यस्मिन सूत्रे पर
स्मै पदं स्यात केनपरस्मै पदसंज्ञं स्यात केन
आत्मनेपद संज्ञंस्यात तिवादीनां आद्यानि
परस्मै पद संज्ञं स्यात परानि आत्र स्यात
केनक्रमेण नाम्नि च पुष्मादि चा स्मदि च भामेः
इत्यनेनसूत्रेण आत्मपोः क्रो पो आत्मनेपद
व परस्मै पेद्यते है जो प्रत्य है सो तीन २ भाग
कारके डोप नाम तेप्र पञ्च मान मध्य संते चारादे तेप्र
मान मध्ये सते प्रथमः पुरुषः पुरुष तेप्र ध्यमः अस्मदे
तमः पुरुषः पुरुष दको किपा वहते क्यों न होय अस्मद
नमः पुरुषः पुरुष दको किपा वहते क्यों न होय अस्मद
क्यों न होय तने प्रथमः परिन्याग मे मानः अभाव
यस्मिन प्रथमः पुरुषः प्रयाते वो प्रथम पुरुष मे क हो
कतेस होय के अनिर्नन्तत्र प्रथमः परिन्याग मे मद इतः
इत्यस्मिन सूत्र है प्रागोनिप प्राप्य प इ वतः अस्
उपयुः अवस्था धां क प्रत्यय स्य प्राप्ति
मस्य न को रिकारिके अपप

[illegible] पो भव स्वर ज्ञान परम

ग: को केगाह [illegible]

[illegible] व्यम्

हरिस ... नेमि कृतः घुना
णो ऽप्र नेन्नो इत्य नोऽप्र नेन्ने इत्य ... व.ने.
णोऽप्र नेनो इत्य नोऽप्र नेने इत्य ... विपरीत ...
षष्ठ्या भावः सःषः ... विपरीत ...
... विसर्जनीय ... वध्यान
प्राचं नेन हवींषि हविःषु इति सिद्धे
... इत्यत्र साम्प्रदायो ... सस्य ...
सिंचामि इत्यत्र ... नेमि इत्यत्र प्राचं ...
नेमि तेन दीर्घ

साध

इचोः रितिस्थानानि ... नपरस्मिन्
तथा च प्रश्ने स्थानानि वरस्य नाम उरः
कण्ठः शिरस्तथा जिह्वामूलं च दन्ताश्च
नासिकोष्ठौ च तालु च स्थानानि तेषु
... समभेदस्य ...
... दन्ता ... मद्द ... न
... ध्वनि ... तालु ... ष्य ... स्त
... ध्व ... ज ... नी च
... नुदात्त ... सम ... ऽस्य ... इ
सर्वे:

सर्वमोहनीमंत्र ॥ पद्मनी पूंजनमें पनाम इस नगरीमें वेसके मेरा ॥ जंत्रमंत्रअमंत्र तीनोंके दूरकरनेकामंत्र ॥ उलटंतवेदपलटंतकाया उतरआवबच्चागुरु नेबुलायावेगसतनेनाम आदेसगुरुको ॥ बिधि ॥ चोराहेमें सरावच डावे मंत्रपढ़केसातकांकरीलेआवे २१बार मंत्रपढ़कचारोंतरफफेंकेओरातीन अपने पासरखेजिसकारतबदूरकरे एकाकरी उसकोमारे दो अपने पासराखै धूपदीपसेपूजनकरके सामनेरखकरमंत्रजपेतो अन्नधन बहुतहोय ॥ ०॥ अद्धिकारकमंत्र ॥

ॐ पद्मावती पद्मनेत्रे पद्मासने लक्ष्मीदायिनी वांछा भूतप्रेत निग्रहणी सर्वशत्रुसंहारणी दुर्जनमोहनी अद्धिवद्धि कुरुकुरु स्वाहा ॐ ह्रीं श्री पद्मवत्यै नमः ॥ बिधि ॥ गूगल गोरोचन घीरघी लोकपूनकचरिके इनकी गोली बनावे १०८ शनिबारकी रातको लालबस्त्र पहिनेलाल पुष्प चढ़ावे १०८ जापनित्यहीकरेमंत्रकेसाथगोलीअग्निपरधरे एकमासमें लक्ष्मीप्रसन्नहो यगी ॥ ०॥ ०॥ ०॥ ०॥ ०॥ ०॥ ०॥ ०॥ ०॥ ०॥ ०॥

कबित्त

॥ओढ़बे को ... ...आई बे को कानन के कुंड
कर गपिपांवना बैंगे डां पमें कुमंडल ॥पह रवपार भ
इबे को ॥परदेस देस कुअंगिया बजाबैंगे ॥अट दु हीन
कवजी को सिद्ध दीनगो पिनको फिरंगी द्वार २ ॥पल
कुर जगावैं गी एकबात कउधा जीमनमें विचार
देखो एतोबजवालाम नगद्वालाकहां पावैं गी ॥

श्लोक

॥अंगुल्यः कः कपाटे प्रहरति कुटिलौ माधवो किं वसन्तो
नो हं चक्री किं कुलालो नहिं धरणिधरः किं द्विजि
ह्वाफणीन्द्रो नाहं घोरारिमर्द्दी किमसि खगपतिः
नो हरिः किं कपिन्द्रो इत्यपरधा वचोभी प्रहसितवदना
पातु नः चक्रपाणिः ॥

तपतन्विकुचा यती पति मौके नह तुना
आस कडा भर ग्राहि मो जो पप बक्षपद:

सकृद्गतौ विप्रतिषेधे यद्बाधितं तद्बाधितमेव

शकन्ध्वादिषु पररूपं वाच्यम्

शकलगतौ विप्रतिषेधे यद्बाधितं तद्बाधितमे-
व पठनं पूर्वव्याकरणोपे नाहोत्ते सकलौ शक्
लोमिनं सकलखंडेव पुंसैं पूर्वेहि समेल केषक-
लांसन्धौ रणौ शकलांखंड बोधका भावे पुनर्लास.
सिद्धपाति: स्व वर्णाद्यागमो बलीयः

परनित्यान्तरङ्गापवादानां उत्तरोत्तरं बलीयः
पूर्वं बहिरङ्गं परं अन्तरङ्गं अन्तरङ्गे कार्ये कर्तव्ये
बहिरङ्गमसिद्धं स्यात्

१२ ३४५६ ७ ८९

श्री गनेसाय नमः

क्विबंताद्विजंताद्वेतारोधाः धातुत्वं नञ-
हातीनामंत्वं प्रतिपादनयति धातोः किमहाहानं
क्विबंताच्चा स्य सोमपाशब्दस्य धातुत्वं
नद्रुकं शाल शालन क्विबंतानां कुसीनानां नप्रेव-
चत्वेजंतानां चेद्यानूनां धातुत्वं नोपहन्यते ॥
इति ॥ धातोस्तदर्थस्पतावेन्मा - यग्माहक त्वान्सोम
पेन कुलेनेत्पादावप्रसंगः बस्तुतस्तु द्विमा-
त्रोच्चारणसामर्थ्यादेव सवर्णानुपस्थितो
तस्तन्तमेव सर्वविधिभ्योल्लोपविधि
र्बलवानिति धित्लोपे पश्चात् प्रत्ययलोपे
प्रत्ययलक्षणाभिति नदाक्षपकार्यम् ॥

अजोन १
भाईलोग मनसा का नाम गिरवर चढके सागर देखा
नहीं कहूं जल भरने को गई

किवन्ताबि जन्ताइखना
मंचल स्मीका ॥ ॐ प द्म वनी पद्म कु स्मी
ने जोवनजावस्मी पुतिन्य भवतो ॥ विधि ॥
इस मंत्र का आधी रात को मन्का का दीप
क जोला के माला से एक साहस्त्र जपे २१ दिन
मंत्र सिद्ध करे ॥ ॐ ह्रीं करि करा तिन नी स्मि
लो करे ॥ विधि ॥ एक पांव से खड़ा होके १०८
बार मंत्र जपे बकरी का मास भोग धरे ला
ल फूल चढ़ावे ॥ मनसा सिद्ध मंत्र ॥
ॐ श्री चं स्वाहा ॥ विधि ॥ इस मंत्र को नित्य
१ के सहस्त्र जपे और पाकर है भोजनके म
ह रतो धनी हो यऔ हो मक रे ॥ ०॥ ० ॥ ०॥
औ पार के द्वार धान लाभ का मंत्र ॥
ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्री की श्री क्लीं श्रीलक्ष्मी
म म एहि धन पूर य चिंत ये दूर य स्वाहा ॥
विधि ॥ प्रातः काल मुख धोयकर १०८ बार
मंत्र जपे ॥ ०॥ ०॥ ० ॥ ०॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ०॥

विद्यासाधनकामंत्र

ॐ ह्रीं श्रीं ऐं वद वद वाग्वादिनी भगवती सरस्वतीऐं नमः स्वाविद्यांदेहि मम ह्रीं सरस्वती स्वाहा॥ विधि॥ ग्रहनमें इसमंत्रकाजापकरे १४४ बार फिर २१ दिन जाप करै और नित्य एक मालाकाजापकरेतौ विद्याबहुत जल्दी आवेगी सरस्वती स्वाहा॥

पढ़ीहुई विद्यान भूले

ॐ नमो भगवती सरस्वती परमेश्वरी ऐ वाग्वादिनी ममविद्यादेहि भगवती हंसवाहिनी समारूढा बुद्धिंदेहि २ प्रज्ञांदेहि विद्यादेहि परमेश्वरी सरस्वती स्वाहा॥ विधि रविवार के दिन ११ दिन तक १००८ बार मंत्र पढ़ ब्रह्मचर्य से रहे एक बार भोजन करै जो पढ़ै सो कंठ होय॥ स्वप्नमें प्रश्नका उत्तर मिले॥ ॐ नमो मारिणि भद्रा चेटकाय सर्वार्थ सिद्धु करि जो मम स्वप्न दर्सनाय करु करु स्वाहा॥ ० विधि॥ रक्तपुष्पक उत्पलके लावे और १०८ बार मंत्र पढ़के सिरहाने धरके सोवे ७ दिन इसी प्रकार करे जो होवे सो स्वप्नमें कह जाय

ॐ नमो आदेस गुरु को ... मुजे ... प है लोहा सा ... पनोड़ ... तोड़ ... सकल सरीर ... सा पमू ... तोड ... मंत वीर ... नाहर सिंह वीर तू जा ... सोलह ... सिंगार मेरी पीठ ... जावे ... पान सुपारी नारियल अपनी पूजा ... अपना ... बल मो ... पर ... हु ॥ श्री रामचन्द्र जानकी ... अग्नि बुझाने का मंत्र ॥ हिमा च स्योत्तर पार्श्वे ... नाम राक्षसः तस्य मूत्र ... स्वाहा ॥ बिधि ॥

सात बार जल पर मंत्र पढ़के अग्नि मे डाले अग्नि बुझाइ जाय ... भान मती के ... का मंत्र ॥ ॐ नमो ... जल भरि ... सिर पर धरि पाँ ... जल ... सीतल हो जाय ... बिधि ॥ ... जल भरे ... मंत्र पढ़के जितनी दूर छींटा लगे उतनी दूर ... लाय लागे नहीं ॥

घावबूरनेकामंत्र

सार रवि जपसार सार बांधू सात बार फु-
टै प्रन्न न उपजै घाव सीर रै रवे श्री गो-
रखनाथ सबद सांचा ॥ विधि ॥ घाव पर
मंत्र पढ़ के फूंके पीड़ा नी होइ ॥२॥

तल वारि बांधने का मंत्र

ॐ धार धार प्र धार धार धार बांध
सात बार के रन रोंम रोम नामो जे चोर
खांड़ की धार लेकर जो हनुमान वीर
सबद सांचा फुरतमं त्रेई श्वरो बाचा ॥
बिधि ॥ मारग को धार मंत्र पढ़ के मारे ॥

तुपक बांधने का मंत्र

ॐ नमो प्रादेस गुरू को जल बांधू जल
वाई बांधू बांधू ताषी ताई सवा लाख
प्रहेड़ी बांधू गोली चलै तो हनुमंत जी-
की दुहाई सबद सांच पिंड कांचा फुरो मंत्र
ईश्वरो वाचा ॥ बिधि ॥ एक बरनी गाई का
दूध मंत्र पढ़ कर वंदूक की मोहरि पर मा-
रे तौ गोली न चलै ॥२॥०॥२०॥

गा पमे सकी ... कनेच
हैं जेपट करि आज गा तीका या जिन के
पों कीड़ा गया॥ विधि॥ सनिवार को चोर
७ कार रि लावे और जानवर का नाम लेके
त्रेपढ़ के झाड़े और पह हके हकों की ड़ा मर गा
ा और का करी मार॥ सर्प काटने का मं
प्रीन्ह सिंह हरी के बचन वै जी हो निरंतर
रु तिमंत्र॥ विधि॥ इस मंत्र को पढ़ के तीन
चुल्लू पानी के पी लावे जहर न चढ़े॥
कीड़ा झाड़ने का मंत्र॥
ॐ नमो कीडा रे तू कुंड कुंडी ला ला पूंछ ....
मे खव का ला रे तो है पूंछ कहां ने आया अब
नू जाय भस्म हो जा पे गुरु गोरखिना
प जी ला ..पाप शब्द साचा पिंड कांचा
चलो मंत्र ई श्वरो वाचा॥ विधि॥
इस मंत्र से पढ़ के ७ वार नीम की डा... से
झाड़े तो कीड़ा मर जाय॥ अन्न पचजा
ने का मंत्र॥ श्लोक॥ अगस्त्यं कुम्भकर्ण
च .... आहार पाना थी पस्ले
नम अड़वनल: ... विधि॥ रसोई जीम के
जीम स्प पेच कुमन्त्र ...
इस मंत्र को पढ़ के ७ बार पेट पर हाथ फेरे अन्न
पच जाय

ऽचइ चन्द्र... ...कृत्तु स्वार्थे
ह्विइति लुप्त प्रथमान्तम् यद्याइति लुग् सौत्र
प्रथमान्तम् सोऽन्यार्थ विभक्तेर्लुग्भवति सूत्र-
...गा छन्दवन्नन्यंते यद्याइति सांकेतिकप्रथ
मान्तम् सांकेतिकार्थात् विभक्तेर्लुग्भवति सांके
तिकस्य किं लक्षणं सूत्रे विभक्ति नैव लिखने
...द्रश्यते पुनः एकत्व द्वित्व बहुत्व प्रतःसांके
तिकलक्षणं भावप्रधानोऽत्र चं निर्देशः यन्न
...वाच्य माप घतेऽस्यर्थः स्यह य रै
मा भ्यां ऋत्वः स्वत यास भिन्नोस्य रान्न इस्यनेन
ह्लोपस्यावत्तिः ननवेऽ रानोह स्यादिति
स्वत्यादिपस्यानुवर्तने सास्यच
पूर्वसूत्राद्... दानपा गमित्यादे
स्वर भेदत्वात् पातर... यावेव
...ची पंरस्य न भिन्नं. द्वित्व विधानात्
...ष्पन्तेऽन्यैः सा: लुप्यं नेकनस्यकरणं
...सिन्न तस्य नरत्वं यथा ज्ञानदप्य शरीरस्य
...जुनर्दाहो न विधेये।। पञ्चोत्तम पेदध्यितपुत्र
मानपना पमैवाले।। ननु सा चाला चवेन
...पाकरणः प्रश्नोऽस्व मन्यं मे पर्हि ता चवेन
...पं सिद्धिर्भवति नहि गौरे... लाघवार
...साध्य...

इकारग्रहणं नानुनासिकं हि मेघ्व यइत्यत्र बोध्यं
प्रतिः कृपं नस्यात् स्वरे परे सति [illegible]
जाप घते स्य पमधः त्र ध्य यउकारस्य प[illegible]
कृपं नस्यात् तत्र उय्यइति सूत्र प्राबल्य[illegible]
बोध्यं भवति न पत्वं मैत्र मध्व सिद्धिः
पुनः इकारग्रहणं किमर्थं कृतं यदि न कृतं
तर्हि यइत्यत्र मधुनदो बोध्य पत्तिः [illegible]
स्वरपरत्वे उकारस्य पत्वे कृपं नस्यात् तन्निक[illegible]
तः पपाऽवैजवाः इति सूत्र प्राबल्यात् उ[illegible]
स्यात् इत्येव कृते पुनः पत्वे कृपं नस्यात्
तन्न संज्ञायां गम्यमाना तपर संख्यागम न[illegible]
भावात् पञ्चस्वर स्यात् पाकृते न पुनरेव [illegible]
वचं इत्यनेन समाधानेन इपं स्वरे [illegible]
इकारग्रहणं कृतं तत्स्य मेव :

१श्राधासीसी को मंत्र

वनमें जाई बांद जो आधा धा कल खाय पर खड़े
मुहम्मद आंके दे आधा धासीसी जाय ॥
विधि॥ अव्वल पक्ष में पहले जुमेरात को
२०१ बार मंत्र पढ़ के सिद्ध कर ले फिर रोग
के सिर पै तीन बार मंत्र से झाड़ दे ११

जहर उतारने का मंत्र॥ गंगा गोरी पैदा
उसनें दाके रिमरिके रो विषपानी गंगा
यो टेगोरा पाप आटा है भार विखसा
च बसिंह जाय गुरु की शक्ति मेरी भक्ति फुरे
मंत्र ईश्वरो वांचा ॥ विधि १ए मंत्र से पढ़
कैदिन ७ झाड़ ॥ बीच्छू का मंत्र ११
कुरागा पर्वत सुरच रैसूको नगल
सूख गया गवार किया जेहि में उपजे
भो कुसांत कालो कौं कल वालो साप ऋप
जीए वालो हरे लीलो पीलो उतरे झाड़ नहीं
तो मारे के टका धरि हकार सबद सांचा॥ विधि
मंत्र को पढ़ के जूती से वनी व कीडा ली
.१ बार झाड़ दे ११

कड़ाई बाँधने का मंत्र

ॐ नमो जल बाँधू २ बांधू २ तू वाता ई नो सो बीर गावै के बुलाऊं २ होर-होरे कड़ाई जती हनुमान की दुहाई ५

॥विधि॥ स्नान करि २१ बार मंत्र जप करके कड़ाई पर मारै तो कड़ाई बंध जाय उतारे तो उबल जाइ॥

हांड़ी मे अन्न न लगने का

कांची हांड़ी कांची पाली ऊपर बज्र की पाली नीचे मेरी किल्फ लोप ऊपर सिंह गाजे इस हांड़ी को अन्न लगे तो अंजनी पुत्र लाजे दुहाई है हनुमान बीर की दुहाई है अंजनी पुत्र की सब्द सांचा पिंड कांचा फुरो मंत्र॥विधि॥ नमक पानी करि ७ बार मंत्र पढ़के चूल्हे में जलै तो हांडीन पके॥ मंत्र बवासीर का॥

खूनी बादी सांई खूनी बादी तख्त सोनी की टीनी तकात जाय॥विधि॥ पानी पर तीन बार मंत्र पढ़के आप दस्त ले प्रतिदिन करै रोग जाता रहे ११ ०७

पसली का मंत्र

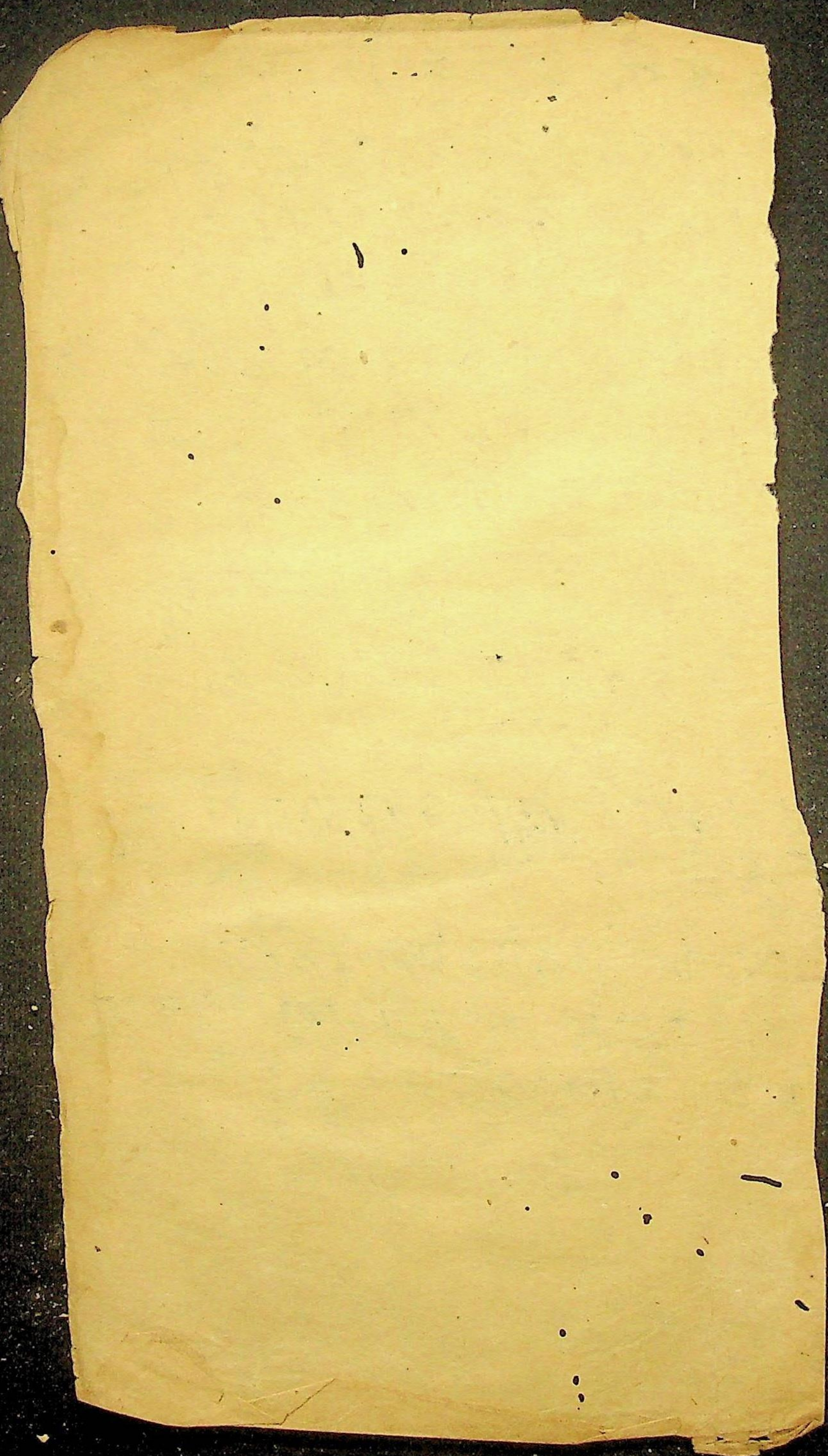
समुद्र के किनारे पर सुराहगाय के पेट में क-
लिंजार के पेट में डबर केट सर बड़े दुहाइ
लोना चमारि की ॥ बिधि॥ दिवाली होली
ग्रहण में १०८ बार मंत्र पढ़ के सिद्ध करे फि-
र मसर की लकड़ी और ७ सींक की को
७ उंगल की नाप के ले फिर ७ बार मंत्र पढ़ के
झाड़ देव हब बड़ी जायेगी तो बरोग जाय

अन्य चक्षोपो अन्यो ष्टधातु श्रुउपदेषु सो
आपो धारणे कोषि पमो धारणे श्रक
खापो अरवाते चानिष्यण स्यात

शब्द्क प: उच्चरित: स: शब्द:
शब्द: कतिविधा शब्द: द्विधा
धुन्यात्मको बरणात्मकश्च
क: धुन्यात्मक: क: बरणात्मक:
धुन्यात्मको येपी दौ बरणात्म
संस्कृत भाषा रूप:
धुन्यात्मक: कस्मात उत्पत्ति:
मुखात वकनेलात
मद्यां रोतीति मयूर:
नपर: स्वस्मान कस्पमत हरणं
आत्मगामी के पाचेत फलं तराहि
आत्मने पदं स्यात परगामी क्रिय
चेत फलं तराहि परस्मैपदं स्यात

श्री गणेश
श्री नमः

खडां सूत्राणां मध्ये धातो: इदं सूत्र
पद वर्तते तत्राधि क्रियते ऽधिकारत्वे नयोज्यते इत्यर्थ:
तत् किं षट्विधं
तत् किंषटविधं
संज्ञा च परिभाषा च विधि र्नेम
एव च अतिदेशो ऽधिकारश्च षड्वि
सूत्र लक्षणं सूत्रं किं
नत्र पत्ति वेष्टयन्ति अल्पा
क्षरै: बहूनि अर्थानि यानि ता
न सूत्राणि
सिद्धे सत्यारभ्यमानो विधि
र्नेम: ह
सरूपाणा मेकशेष एकविभक्तौ
यानि सरूपाण्येव दृष्टानि तेषा
मेकः एव शिष्यते

त् माहात्म्यं श्रुत्वा सर्वाबाधा … ी या महापूजा क्रियते … तस्यां मनुष्यः मत् …
…न भवति शरत्काले आश्विनशुक्लाप्रतिपदमारभ्य नवम्यांते वार्षेभवा वार्षिकी महापू…
…ा तस्यां महापूजायां भक्त्या समन्वितः भक्तिसमन्वितः समन्वितः युक्तः माहात्म्यं चरि…
…ा चासौ बाधा च सर्वाबाधा सर्वाबाधया विनिर्मुक्तः सर्वाबाधाविनिर्मुक्तः सर्वा समस्ता बाधा उप…

…न्हिहोमन्तथाकृतं ॥ १० ॥ शरत्कालेमहापूजाक्रियतेयाचवार्षि-
कीतस्यांममैतन्माहात्म्यंश्रुत्वाभक्तिसमन्वितः ॥ ११ ॥ सर्वाबा-
धाविनिर्मुक्तोधनधान्यसुतान्वितः मनुष्योमत्प्रसादेनभविष्यति
नसंशयः ॥ १२ ॥ श्रुत्वाममैतन्माहात्म्यंतथाचोत्पत्तयःशुभाः

…ा विनिर्मुक्तः रहितः धनं च धान्यं च सुतश्च ते धनधान्यसुताः धनधान्यसुतैः अन्वितः धन…
…न्वितः धनं द्रव्यं धान्यं सस्यादि सुतः पुत्रः अन्वितः युक्तः मम प्रसादः मत्प्रसादः ते…
…ादः प्रसन्नता अत्र अस्मिन् विषये संशयः संदेहः श्रुत्वेतिपठनस्याप्युपलक्ष…
॥ ११ । १२ ॥ श्रुत्वेति हे देवाः यः पुमान् मम एतत् माहात्म्यं श्रुत्वा शुभ…

…ां ओघः शस्त्रानलतोयौघः तस्मात् शस्त्रानल…
…ाग्निः तोयं जल … तस्मात् कारणात् समाहितैः सद्भिः अनन्यचित्तैः
…अत्यन्तं स्वस्ति: अयनं स्वस्त्ययनं स्वस्तेः कल्याणस्य अयनं मार्गः माहात्म्यं चरितं ॥ ५ ।
… हे देवाः मम माहात्म्यं महामारीसमुद्भवान् अशेषान् उपसर्गान् तथा त्रिविधं उत्पा…
…त् माहात्म्यं चरितं महामार्याः समुद्भवो येषां ते महामारीसमुद्भवाः तान् महामारीसमुद्भवा-

…भविष्यति ॥ ५ ॥ तस्मान्ममैतन्माहात्म्यंपठितव्यंसमाहितैः
श्रोतव्यंचसदाभक्त्यापरंस्वस्त्ययनंहितत् ॥ ६ ॥ उपसर्गानशे-
षांस्तुमहामारीसमुद्भवान् तथात्रिविधमुत्पातंमाहात्म्यंशम-
येन्मम ॥ ७ ॥ यत्रैतत्पठ्यतेसम्यङ्नित्यमायतनेमम सदानत-

…मार्याः भ्रामर्यंशभूता महान्क्षयकरी देवतायाः समुद्भवः प्रादुर्भावः अशेषान् समस्तान् उप-
…त्रिविधं व्याधिरागद्वेषादिरूपं आध्यात्मिकं भूतप्रेतादिजं भयं आधिभौतिकं दैवकृत…
…ाद्याधिदैविकं तद्रूपं उत्पातं अनिष्टं दिव्यं भौमांतरिक्षं चेति ॥ ७ ॥ यत्रेति हे दे…
…म आयतने नित्यं सम्यक् पठ्यते अहं तत् विमोक्ष्यामि तत्र मे सदा सान्निध्यं …

या च पराक्रमं प्राप्नोति किञ्च युद्धेषु निर्भयः जायते माहात्म्यं चरित
उत्पत्तयः उत्पत्तिः प्रादुर्भावान् द्वितीयार्थे प्रथमा युद्धेषु संग्रामेषु युद्धे
रिपवरिति हे देवाः मम माहात्म्यं शृण्वतां पुंसाम् रिपवः संचयं यांति वि
यते विरञ्चिकुलनन्दने माहात्म्यं चरितं शृण्वतीति शृण्वतः तेषां शृण्वताम् पुंसाम्
णां रिपवः शत्रवः संचयं नाशं यांति प्राप्नुवन्ति उपपद्यते प्राप्यते नन्दते वर्द्धते ॥ १४ ॥

पराक्रमं च युद्धेषु जायते निर्भयः पुमान् ॥ १३ ॥ रिपवः संक्षयं यां
ति कल्याणं चोपपद्यते नन्दते च कुलं पुंसां माहात्म्यं मम शृण्वतां
१४ ॥ शांतिकर्मणि सर्वत्र तथा दुःस्वप्नदर्शने ग्रहपीडासु चोग्रासु
माहात्म्यं शृणुयान्मम ॥ १५ ॥ उपसर्गाः शमं यांति ग्रहपीडाश्च

ति हे देवाः शांतिकर्मणि तथा सर्वत्र दुःस्वप्नदर्शने किञ्च उग्रासु ग्रहपीडासु मम माहात
शांतिकर्मणि उपसर्गादिनिवर्तककर्मणि दुष्टं च तत् स्वप्नं च दुःस्वप्नं च दुःस्वप्नस्य दर्शनं
स्मिन् दुःस्वप्नदर्शने उग्रासु महतीषु ग्रहाणां पीडाः ग्रहपीडाः तासु ग्रहपीडा
ति उपसर्गा इति हे देवाः मम चरिते कीर्तिते सति

पुरुषेण यत्र यस्मिन् आयतने गृहे नित्यं सर्वदा सम्यक् यथाविधारणादिपूर्वक
र्णादि च तत् आयतनं गृहं न विमोक्ष्यामि न त्यक्ष्यामि तत्र तस्मिन् आयतने गृहे मे
सान्निध्यं नैकट्यं ॥ ८ ॥ बलीति हे देवाः जनैः बलिप्रदाने पूजायां अग्निकार्ये म
र्वं मम एतत् चरितं उच्चार्यं किञ्च श्राव्यं एव बलिप्रदाने देवतोद्देशेन पश्वाद्युपहारे पूजा-
यां गन्धादिनार्चायां अग्निकार्ये देवोद्देशत्योहोमे महोत्सवे पुत्रजन्मविवाहादौ उच्चार्यं पठनीयं श्रा-
व्यं एव श्रवणीयं एव उच्चार्यमिति द्विजविषयं ॥ ९ ॥ तत्फलमाह जानतेति हे देवाः अहं जानता

द्विमोक्ष्यामि सान्निध्यं तत्र मे स्थितं ॥ ८ ॥ बलिप्रदाने पूजायाम
ग्निकार्ये महोत्सवे सर्वं ममैतच्चरितमुच्चार्यं श्राव्यमेव च ॥ ९ ॥
जानताजानता वापि बलिपूजां तथा कृतां प्रतीच्छिष्याम्यहं प्रीत्या व

जानता अपि तथा कृतां बलिपूजां तथाकृतं वह्निहोमं प्रीत्या प्रतीच्छिष्यामि जानता वि-
पुरुषेण वा अथवा अजानता अविधिज्ञेन पुरुषेण तथा वैधप्रकारेण बलिसहितां पूज
ताम् बलिपूजाम् तथा वैधा वैधप्रकारेण वह्नौ होमः वह्निहोमः तं वह्निहोमं वह्नौ
तं प्रतीच्छिष्या ... सामीप्यर्थः चवर्गमध्यः धातुगणे बाहुलकोक्तेः प्रती

॥१०॥

रक्षिसामक्षा रक्षसादिविमर्दनी॥८१॥ रोगहारो
गकारी च रोगारोगनाशिनी। रघुराजस्तदपू
ज्या रघुवंशविवर्द्धिनी॥८२॥ रामकार्यकरी रा
मा रामराजप्रतिष्ठिता। रमणी रामरमणी राज्ञी
राजश्री राज्यभंजनी॥८३॥ रक्षणी रक्षिका रक्षो
रक्षसी रक्षपालिका। राज्यश्री राज्यश्री राज्यरा
ज्यरोगविनाशिनी॥८४॥ रथिनी रथसंप्रीता र
था मा रथकारिणी। रतिरूपा रूपधरी रूपवा
न्मा रूपधारिणी॥८५॥ रूपला रूपसंभेदी रू
पाढ्या रूपकारिका। रंकापती सदा भीतारका

॥१०॥

रक्षीजानकीजगदम्बिका ॥ ८६ ॥ योगधारियुद्ध
माताच पुहुत्पापुहुमावनी । जनतजनकारी जन
जाजनकालिका ॥ ८७ ॥ योगरूपा योगधरा योगिनी योग
मानिनी । जयरूपा जयमतिर्जया जयनेश्वरी ॥ ८८ ॥
जयदा जयसंरक्षी जयसंमोदधारिणी । जुवती जुव
ताजीवा जीवरक्षकजीवनी ॥ ८९ ॥ जीवपाली जीवपे
दीजीवदा जीवपालिका । जीवदा जीवसंसोमा जीव
कौतुकधारिणी ॥ ९० ॥ जीवना जीवनारंभा जीवने
जनवाहिनी । रमणी रंभनी रंभा रेणुका रणरक्षिणी ॥ ९१ ॥
रजकर्मरता नंता रक्षणा रक्षणेश्वरी ॥ रक्षिका

मंगलामंगलाकारीमंगलामामहेश्वरी॥मधुवनील
वमध्यस्थामध्यमामध्यरक्षिणी॥महतीमञ्जना
मोहमहकामेरशालिका॥७६॥मलहामलध्वंशी
चमलसंतोषकारिणी॥जननीजगदंबीचजान्हवी
जगदम्बिका॥७७॥जोगमायाजगज्जैत्रीजननी
जनवीजरा॥जरहाजोगसिद्धाचयोगेक्षीयोगवर्द्धि
नी॥७८॥योगसंरक्षिणीयोग्यायोगनांगतिदायि
नी॥योगसंरक्षणप्रीताजगत्पवित्रकारिणी॥७९॥
योगरक्षाकरीयोगायोगसंमोहकारिणी॥योगिनी
जोगसेव्याचजगत्जगपालिका॥८०॥जगत्मा

जगद्रूपा च जगती जगती जगा ॥ जयना जयनेशी च
पक्षिणी पक्षपालिका ॥ ८१ ॥ पक्षसंमोहनिरता प
क्षात्मा पक्षभेदिनी । पक्षक्षिरी पक्षरेखी च पक्षद
पक्षकारिणी ॥ ८२ ॥ पक्षदा पक्षमाता च पक्षसंप्रीति
वर्द्धिनी ॥ जगन्नी जगन्ना जैत्रा जैत्रकारक जारिणी ८३ ॥
यमुना यमपाली च यमशंकानिवा~~रिका~~ ॥ रिणी ॥
योगेश्वा योगमाया च जालंधीजदरास्मिका ॥ ८४ ॥ पु
ष्पुनी पुष्पप्रीता च पुष्पभक्ति विवर्द्धिनी ॥ योध्य
नी योध्यसंप्रीता युद्धकार्यप्रदर्शिनी ॥ ८५ ॥ पंच
रूपा पंचजन प्रीजनभक्ति विवर्द्धि[illegible] नेशी जनसं

तेषामद राज्ञानाति शृणोतीति सद: सतो ज्ञानं वि-
द्यतेऽस्यासौ ति सारस्वान् स्त्री चेत् सरस्व
ती सारस्वत्या: एव सारस्वतो रिहुताणपं इति
डीपत्तां सारस्वतीं प्रक्रिप नो व्युत्पाद्यते शब्दा
ऽप्रनपा पासा प्रक्रियातां प्रक्रियां नोऽप्रति
विस्तारे पदयां सा नाति विस्तरा तां नाति
विस्तराजना कादिवर्ध्य नाको न खोनगो-
नागो न सर्वं नाति विस्तरां ताम् चित्तकु
लांन पौना कादिक बुधे स्व तः किंविशि
ष्टां प्रक्रियां नाति विस्तरां नाति विस्तरे इ
त्य त्रेश दवाहत्यं पदस्यांसा न पातां नाति
विस्तरां नाति विस्तरेति मपूर विश्वा
दित्वा नाऽगुरु पो बो नैक धेत्या दिव नित्य
धार्थे नकारे णा समासान्ता नुबंध क
ऽहस्ते ति र नुबंध कस्येति ऽप्रस्वरे इति
ना दर्शा न नेति प्र एक पदं बाऽप्रवं भाव:
व्याकरणस्य तावदना दिपरं [illegible]

साधुशासनत्वेनं तपोचानेनत्वान्यासि
न्यादिभिरविवृयोगैकशरस्त्रैः पृषोदरा
दीनिपपोपदिष्टमित्यादिनाऽत्वा[illegible]-
शिकानमेव साधुत्वाभिधानाद्वा-
लव्यामोहकविस्तारमसहंत्या परम
करुणाकररूपया श्रीसरस्वत्यापि-
चवापिनु शब्दविपरीत विधानयो-
गविभागतंत्र धर्म्मादिभिः समस्त
साधुशब्दाननुशासनया प्रक्रिया
प्रकल्प्यानभूतिस्वरूपायस्व भांगी
यानभाविता स च सर्वोत्तिशयांतान
नुबंधकज्ञत्वेमज्ञेयत्ता। ननु। सम-
स्कतशुभांचकेप्रक्रियांचनुसेचि
तामइत्यंते भिधानाश्च ज्ञत्वमात्र
मपुनकमितिचेन्नैवमातत्रापि प्रक्रि-
यामनूद्यशुभत्वविधानात् तस्मात
स्वपूनकमननु श्रेयांसि बहुविघ्नानि

ति श्लेषः साधनभूते क्रियायां नैव कारणं विघ्नं भवितव्यमत आह ॥ कुर्व्वे इत्यत्र एवोर्थि हसे इत्यनेन कथं न दीर्घः तन्न कुरुस्वस्य न दीर्घः परगामी क्रिया चेत्फलं तर्हि परस्मैपदं स्यात् आत्मगामी क्रिया चेत्फलं तर्हि आत्मनेपदं स्यात् तर्हि कथं कुर्वे इत्यात्मनेपदम् तन्न परोपकारेण स्वस्यापि पुण्योपपत्तेः तस्मात् कुर्वे इत्यात्मनेपदम् ॥१॥

स्युः पुमांसः पंचजनाः पुरुषः पूरुषो नरः इन्दुः दपः केइन्दुः श्चन्द्रः काशिकद्दनः पिशाली शाकटायनः पाणिन्यमरजैनेन्द्र इत्यष्टौ शाब्दिकाः स्मृताः ॥ एकमात्रो भवेद्ध्रस्वो द्विमात्रो दीर्घ उच्यते ॥ त्रिमात्रस्तु प्लुतो ज्ञेयो व्यञ्जनं चार्द्धमात्रकम् ॥१ चाकस्तु बदत्येकं द्विमात्रं वायसो ब्रवीत् त्रिमात्रं तु शिखी ब्रूयान्नकुलश्चार्द्धमात्रकम् ॥२

ईचई चेत् नयोसमाहारः ई नपुंसकान्ह्रस्वं ई इति लुप्तप्रथमान्तम् एषा ई इति लुप्त सप्तमान्तम् सौत्रत्वात् विभक्तेर्लुग्भवति सूत्राणि छन्दोवत्मन्यन्ते यथा इति सांकेतिक प्रथमान्तम् सांकेतिकात्प्रथमान्ते लुग्भवति सांकेतिकस्य किं लक्षणं उच्यते विभक्तिर्नैवास्ति वर्णौ साधयन्ते ये ते

एकत्वद्वित्वबहुत्वेषु न्सां किं केनस्
तां भावप्रधानोऽयं निर्देशः यत्वश
बाच्यमापद्यते इत्यर्थः रश्च हश्च हो
ताभ्यां अन्यः सतथा सभिन्नस्य रान्ते
इत्यनेन हलोपस्याप्राप्तिः अत्र ऽणा
नो ह्रस्वादिति पूर्वसूत्राद्ध्रस्वात्यादिग्य
स्यानुवर्त्तेस्तस्य च स्वरमेदत्वात्
अपन एव दानपात्रमित्यादौ दीर्घात्य
रस्य न द्वित्वं द्वित्वविधानात् द्वावे
व शिष्येते अन्ये हसाः लुप्यन्ते केन
स्य करणं नास्ति मृतस्य मरणं यथा
ज्ञानदग्धशरीराणां पुनर्देहो न
विद्यते ॥ पात्रासमपेदधितं द्युम्ना
नपनार्थे मंगलं ननु मात्रालाघ
वेन वैयाकरणाः पुत्रोत्सवं मन्यंते
यर्हि लाघवेन कार्यसिद्धिर्भवति
तर्हि गौरैपादनं न कर्त्तव्यं एकमा
त्रालाघवात् इकारग्रहणं मास्तु

तर्हि मध्वत्र इत्यत्र वत्वाप्राप्तिः कथं न स्यात्
स्वरे परे सति वर्णाः यत्वं आपद्यन्ते अयमर्थः
मध्वत्र इत्यत्र उकारस्य यत्वं कथं न स्या
न्नैवं उवमिति सूत्रप्राबल्यात् इत्यनेन
वत्वं भवति न यत्वं तेन मध्वत्रसिद्धिः
पुनः इकारग्रहणं किमर्थं कृतं यर्हि न कृतं
तर्हि मडत्र इत्यत्र महान् दोषोत्पत्तिः अ
त्र स्वरे परे उकारस्य यत्वं कथं न स्यात्
तन्न कृतः च पाऽवेजवाः इति सूत्रप्राब
ल्यात् ऽत्वं स्यात् ऽत्वे कृते पुनः यत्वं
कथं न स्यात् तन्न संज्ञाभंगभयान्न
पर संख्यागतानामभावात् पश्चात्पर
स्वत्वाकृतं अत एव सुवच्चं इत्यने
न समाधानेन इयं स्वरे इत्यत्र इका
रग्रहणं कृतं ॥ नात्सत्यमेव
अइउऋलृ समानाः इत्यनेन संधिः कथं न
स्यात् संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपस
र्गयोः नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्ष

पक्षान्ते

ऽओनिपातः ऽओकारः ऽओकारान्तो निपात एकस्य
रऽसंधिर्न प्राप्नोति निपात एकाचनोरेको
चेनिपाताङ्वर्ज्जः प्रगृह्यस्यात प्लुतः प्लुत-
ऽसंधिर्न प्राप्नोति प्लुत प्रगृह्याचनि[illegible]
प्लुताः प्रगृह्याचवक्ष्यन्ते चानित्यप्रगृह्यासु
लोके भवः लौकिकाः बालास्तेषां प्रयोग
ज्ञानाय ऽथवा लौकिके प्रयोगाद ज्ञा
न पादपो ऽरण्यादिवत् प्रयोगात्सिद्धे
समयः संकेत स्तन्मात्रत्वादुपदेशोऽनेन
नाशिकेत्यादौ कृत्वा भावः इवात्राप्रसिध
भावः इत्यर्थः ॥ =
चाषस्तु वदते मात्रं द्विमात्रं वायसोऽब्रवीत्
त्रिमात्रं तु शिखी ब्रूते नकुलश्चार्द्धमा-
त्रकम् ॥ = ऽआगमादेशविधेयस्यैतप्र-
त्ययविधेयं च मध्यमं ॥ =
सूत्रान्तसारिणी वृत्तिः ॥
[illegible]यास्त्रान श्वमंडूककाकाश्चा गोलवत्स
सिंहवलोकनवच्चा[illegible]नुवृत्ति मा-
विधेः ॥३

जलतुम्बिकान्यायेनरेफस्योर्द्ध्वगमनं
पिन्डीपाषाणन्यायेनऽधोगमनं कुतो
नस्यात्॥=स्वरंदृष्ट्वाऽधोजाति हलस्यो
परिगच्छति ऽवसानेविसर्गस्यात्रिधारे
फस्यलक्षणम् तुम्बिका तृण काष्ठं च
तैलं जलसमागमे ऊर्द्ध्वस्थानेसमाजाति
रेफानामोसमागतिः॥=

गवादिक

गवाक्षश्चगवेन्द्रश्चगवाग्रंचगवाजिनम्
स्वैरिणीऽक्षौहिणीप्रौढ़एनेप्रोक्तागवाद
यः॥=वर्षावर्षिसमुद्रेषुवर्षात्तस्य
भोजनम् वर्षादानधनादेषु वर्षादीर्घ
स्य दीर्घता॥=पपार्थमेघोवर्षतिसर्व
स्यदीर्घता॥=ह्रस्वस्यखलुदी
दानथादीर्घस्यदीर्घत्वं ह्रस्वस्यखलुदी
र्घकः॥=
पः ऽप्तात्मानंसाधयतिसःपरमकर्थंसाधयति
ऽप्रोऽप्रवकाहेनलागिजाय॥=॥
सामान्यशास्त्रतोनूनं विशेषोबलवान्भवेत्
परेणपूर्वबाधोवाप्रायशोदृश्यतामिह

सर्वविधिभ्यो लोपविधिर्बलवानित

त॥= बर्णादागमो बलीयः ॥=

बहुव्यापकं सामान्यं अल्पव्यापको विश

षः शकुनगतो विप्रतिषेधे पद्बाधितं तत

द्बाधितमेव शकुन्यद्वार बोरेके इत्यंमरः

शकुन्तुन्न पुरीषयोः पठने पूतव्याकर

णेना ज्ञातं सकलं शकलं शकं चेंदुकेत

भितं सकलं खंडेव पुस्पद्धोंघं समे शके

सकलं सम्पूर्णं शकलं खंडं ॥ बाधको

भावे पुनरुत्सर्गस्य प्राप्तिः नित्यानरंग

पवादानं उत्तरोत्तरं बलीयः पूर्वं बहिरंग

परं त्वंतरंगं अंतरंगे कार्ये कर्तव्ये बहि

रंगमसिद्धं स्यात् ॥=

चम्पकपुरवासन्यायेन मेनञ्प्रकारोत

प्रविधीयते ॥=

वाशब्दस्य व्यवस्थितत्वाद्दृष्टनोरिति

बलोपो नाइति भाष्यं ॥=

वर्णपदवाक्यसंज्ञाभंगमपाद्लोपो न–

गव्यूतिः स्त्री क्रोशयुगं गवां मिथो भाव
गोयूतिः ॥ सामीप्ये च व्यवस्थानां प्रकार
एवं पर्वतथा आदि शब्दं तु मे धावी चतु
ष्वपि पुंल्लिंगं स्यात ॥ श्रीगणेशाय नमः
[illegible] चदि आल्हादने दीप्तौ च सकारपाठे क
चंदतीति चन्द्रः चन्द्रस्येयं चन्द्रिका चन्द्रिका कौमुदी
ज्योत्स्ना प्रसादस्तु प्रसन्नता चन्द्रस्य आकाशव
र्तीत्यर्थे चन्द्रिका कुतो लभ्यते यथा चन्द्रमसा घट
पटादिवस्तु निदर्शनं भवति न ये वं ज्ञानेन या चन्द्रि-
का घटपटादिशब्दानां दर्शनं भवति ॥ ओंकार श्च
थ शब्दश्च द्वावेतौ ब्रह्मणः पुरः कंठं भित्वा विनिर्या-
तौ तेन मंगलकारकौ ॥ धातोः पर्यंतं पंचम्यंतं
वग्रनुकारसं प्रथमान्तम् विधेयमिदं सूत्रमप्रत्यय
विधौ पंचम्यंतं आगमादेशविधौ षष्ठ्यंतं मुख्यस्या
भावे यदकृत्यादी यमानं तदनुकारं एकमेव प्राप्यं
वहवः सर्पाः कथं तिष्ठंति अत्र काकाः दगोलका
न्यायो निर्वाहः स्यादिः सुबंतु एतावन्मात्रं वृ
वर्तते च नौतु क्रियावाची कुतो लभ्यते तत्र अ
वत्यादेव लभ्यते अथावृत्तिः कः पुनः पहनमावृत्तिः
स्यादिः स्यादिः एक स्यादिः वर्तते द्वितीय स्यादिः
कुतोगतः अत्र तं त्यादिना निर्वाहः तं त्रः ०: एक
डुच्चारितं वद्धं सनंतं यं तं जाव जिरेव: एषः ए
क स्यादिः अध्यात संहृवः एक स्यादिना क्रिया

वाच्यो ऽभ्यते धात्वर्थ क्रिया द धात्वर्थे कार्यमिति
धातुः पद्ममनस्मिन्नादौ धातुस्यादिं द्वितीयमप्येव-
च भ्वादिः इत्यत्र भ्वादिः इति कथनं अद्भुतैव-
त्र विधेयते योवः प्रत्यय संधियः ऽथं नस्यांतं विना
नोपात् तदन्यो वर्गमुच्यते ऽथतः भवे भभाः
इत्यनेनैव न्वंन ऽधादतु दानडितः इत्यस्मिन् स
चेद्विपरीतो ध्यात्मे लपाते विपरीतो ऽध्वारसः
सामथ्यात् कश्चिदात्मने पदमनित्यं तेन जनः को
जानीते धवितर्कमप्यू इति वंडितो ऽजनः ॥ नव वं इति ॥ पुरु
कस्याधीनं कि मास्यात् सुवर्ण पितराव दिराङ्गारस
इ शकु राडले भवतः वाए कोवस्तः पञ्च नोका भव
न्ति प्रकृते विकृते वापि हेक दाप्नति पादने वा च केः
प्रकृते संख्यो ॥ इत्यत्र विकृते ऽपि नाम्नि च यत्
चास्मदि च इत्यत्र चानुकर्षं तोनं चेति भाष्यात्
प्रथम परित्यागे मानः ऽत्र भाव प्रथमैव ॥ इति उ
॥ वात्मा प्रोयः इत्यत्र पोनी म्नो बहूनां वा पदांवा
समुच्चयः नाम्न श्च पा मिना सर्वा केन्नि नायेव
श पयेत ॥= नाम इति किं मुख्यार्थं पुर्णद ऽत्र स्म
दध्यति रिक्त शाब्दस्य रूपं नामाप्यते ॥=
वदनमास्य रगोभूतास्य हलेनग हेते पदाप स्मा
त प्रत्ययविधिः तदादि प्रत्यय ऽङ्गं पः प्रत्यय
स्मातकि पूर्वे तदादि प्रत्यय अंगं स्मात

इदितोनुमइत्यस्मिनसूत्रे नुमागमहलांकि विहाय
इदितःकरणंयंतरहिकुन्थतिइतिकथंस्यात् इदुम
चोदेर्नुमइत्यनुबन्धे नुमः कृते न स्यात् तदानीं अ-
सइत्यनेन मकारस्य अनुस्वारे भवति कुन्थति सि-
नुमागमहलां किमर्थं तरहि हिन्वति न सिद्धं
द्धं पुनः नुमागमहलां कृतं ॥=
तरहि नुमागमहलां कार्यमवर्तमानत
सप्तमीनिर्देशेनबिधेयमानं कार्यम् पूर्वस्यबोध्यम् ॥=
रताव्यवहितस्य धातुरुपपदेषुसत्सुआ
त्प्रत्ययकोपाऽप्रत्ययेषु प्रमोच्चारणे प्रकरणादेशमयं
धोच्चारणोकार्यःप्र
तेवानस्वराः स्यात् ॥=
पाकःपोतःऽर्भकोबालःपुत्रंमपुत्रलंपुगं ॥=
प्रकृत्यापयास्यितस्वरूपेणाभवनंप्रकृतिभावः
निपातएकारके
ऽवहोऽङ्गाहो उताहोच हंगहो निरपोऽग्रमी भोः
पुगताश्चआदंजा निपाताऽपवधास्वताः ॥=
प्रकृतिप्रयाणोच्चारितं संबोध्यमानःपुरुषः नम
रोत्ति किंत्वधिकमेयक्षतेतावतेदूरं एतयोःप्रयो-
गेदूताद्धुते पद्याक्यंतन्नईइत्योः एवजूत स्यात् प्रक-
त्या प्रयास्थितस्वरूपेताभवनं प्रकृतिभावः
चपाऽवेजवाः इत्यस्मिनसूत्रे बिपरीतोच्चारण
लक्षणे विपरीतोच्चारणस्यामर्षेति कश्चित्ऽववत्ला
हारं बिना चपाजवाभवति ॥

क्विबंताविजंताइ बनाशब्दाः धातुत्वं न जहाति
नामत्वं प्रतिपालयन्ति धातोः क्विम् हा हा नु
क्विबंतत्वाच्चास्य सोमपाशब्दस्य धातुत्वं तदु
क्तं शत्र शान क्विबंतानां क्व संतानांत थैव च
त्टेजंतानां च धातूनां धातुत्वं नोपहन्यते ॥
इति ॥ धौतपरस्य तावन्मात्रस्माह कत्वात्सो
मपेन कुलेनेत्यादावप्रसंगः बस्तुतस्तु द्विमा
त्रोच्चारण सामर्थ्यादेव सवर्णे नुपास्थितौत
सन्नमेव सर्वविधिभ्यो लोपविधिर्बलवा
निति धिल्लोपे पश्चात्प्रत्ययलोपे प्रत्यय
लक्षणमिति तदाश्रय कार्य्यम् ॥१०॥ =
नेत्रवत्कृष्णसर्पस्य कुमारि स्तनयुग्मः
वत् शृंगवत्‌बालवत्सस्य निसर्गः कुटि
तो [illegible]ः

पर्य्यायवाचकानां शब्दानां गौरवलाघवचर्च्चाम
क्रियते पर्य्यायत्वं नाम किं एकपदमेक विभक्तिक
एकार्थनिष्ठत्वं पर्यायत्वं यद्वा भेदप्रयोजकत्वे
कार्य्यनिष्ठत्वं पर्य्यायत्वम्

हलादिक॥ हलो घाल्लोगल्लोघा चम
नी घाद्योत पेवचकं घ्रु सकं घुत्र
एतेषां हलादयः

सू॰ अथ किं सूत्रयन्ति वेदान् अल्पा
क्षरैः बहूनि अर्थानि यानि तानि
सूत्राणि सूत्रं कतिविधं सूत्रं षट्
विधं संज्ञा च परिभाषा च विधिं
नियम एव च अतिदेशोधिकारश्च
षड्विधं सूत्रलक्षणं

शब्दः कः यः उच्चरितः सः शब्दः शब्दः
कतिविधः शब्दः द्विविधः ध्वन्या
त्मको वर्णात्मकश्च कः ध्वन्यात्मकः
वर्णात्मकः ध्वन्यात्मको भेर्यादौ व
र्णात्मक संस्कृत भाषादयः कस्य
उत्पत्तिः मुखात् वक्तृताल्वादि

वृत्तिकारकृता

लकारः

वर्तमाने लट

विधिसंभावनयो: - लिङ्

आशी: प्रेरणयो: - लोट्

अनद्यतनेऽतीते - लङ्

परोक्षे - लिट्

आशिषि - लिङ्

श्वस्तने - लुट

स्यादौ भविष्यति स्यप - लृट

स्यप क्रिया अतिक्रमे - लृङ्

भूते सिः - लुङ्

ननु अप्रहमित्यतिकुतो लब्धं येन विना यदुप
न्नं तत्तेनाक्षिप्यते यथा पीनो देवदत्तो
दिवा न भुंक्ते नहिं भोजनं विना पीनत्वानुप
पत्या तस्य देवदत्तस्य दिवा भोजनदर्शनाभा
वेपि रात्रौ भोजनमनुमीयते एवं कर्तारं वि
ना [illegible] कैवेत्याकारिका याक्रिया
वरीवर्तिते तया कर्तुराक्षेपः क्रियते सच
प्रथमान्तमहमिति ॥

सो ते — प्रथमा

ताहि तिनहि — द्वितीया

तेहि करि के तिन करि के — तृतीया

तेहि के अर्थ तिनके अर्थ — चतुर्थी

तेहि ते तिन ते — पंचमी

तेहि का तिन का — षष्ठी

तेहि विषे तिन विषे — सप्तमी

उक्तानुक्तदुरुक्तानां चिंता यत्र प्रवर्त्तते
तं ग्रन्थं वार्त्तिकं प्राहुः वार्त्तिकज्ञा मनीषि-
णः

यस्मिन् अप्राप्ते प्राप्यते सः उत्सर्गः
अत्र न्यं वा धेय स्वरूपं भवति सः
अपवादः

तेन उज्ज्ञातः इति सिद्धं
पंचमी निर्देशेन क्रियमाणं
कार्यं पूर्वस्तीं नरे ण्यवहि...
वरस्य बोध्यम्

संस्यैकप्रकारेण ज्ञापयते यत्‌ सा संज्ञा ॥१॥
अनियमेन नकारिणी परिभाषा ॥२॥
विधीयते कार्यं अनेनेति विधिः ॥३॥
सिद्धे सत्यारम्भमाणो विधिर्नियमः ॥४॥
स्थानिवत्‌ भावोतिदेशः ॥५॥
उत्तरोत्तरं संबंधोधिकारः ॥६॥

नकार्यानुस्वारपंचमो झल्लि धातुषु सकार्यः सकारश्चेतरे वा तु तवर्गस्य तवर्गजः

अनेकाक्षरादेशो गुरुः सइत्यपस्यसः स्थितः द्युपोः इति सूत्र ज्ञापकात द्स्य मः न ज्ञापके सिद्धं न हिं सर्वत्र ज्ञापकं न तु मदे वचेरिनार्थं भवति फलं त... ...य्

इंदुपरमितं
दत्तस्यमौदग्ध्व दकारापरस्य कि-
मत्तस्य नत्वं भवति च पुनः दकारस्य
नात्वं नपमेदितिमिन्त्वः

सयकाम्पयड· ... क्रिपवड· ड·
धा॰ज्ञायानायेपड· पकचद्दाद रमोमी प.
जदप:

विविक्ताः साधवः शब्दाः प्रकृत्यादि विभागतः ।।
बोध्यंते येन शास्त्रेण तद्धि व्याकरणं विदुः १
यत्र द्वित्वं बहुत्वं च स द्वंद्व इतरेतरः ।।
समाहारस्स विज्ञेयो यत्रैकत्वं नपुंसकम् २

ध्वंसकः सर्वतः साधु कल्पो च पती
धता साधितो दे व भे - कप्रति धृत
ब्रह्मचारिणः

नेकम्पपन्निं क्रे शिरः निशम्पंताव कृंजसः
पपः पपोध्विं निर्मलौ द्विजेन्द्रे भो जगत्रपे
प्रतः पितामहो बिभुः भुजंगमेश्वरस्य नौ
चक्रारशब्दधारकै धराबिधातसंक्रपो
॥ भो द्विजेन्द्र जितघाभ्यां जन्मसंस्कार-
भ्यां जायते इति द्विजेः द्विजानां इन्द्रः द्विजेन्द्रः
भ द्विजेन्द्रं जेपतीति द्विजेन्द्रजित् तत्संबु
द्धौ भो द्विजेन्द्रजित् तव इदं ताव कृंजसः
निसम्पक्रे शिरः नक्रेम्पपन्नि प्रपीत
कृम्प पंतेव कृपं भृतंजसः पपः पपोध्वि
निर्मलपपसां पपोध्विः पपः पपोध्विः
पपः पपोध्वि जाव निर्मलं पपः पपो
ध्वि निर्मलौ प्रतः इतोः पितामहः ब्रह्मा
कृपं भृतः पितामहः बिभुः क्रो धीपरमे
श्वरः भुजंगमे शिरः नो चक्रार नोकृ
तमान भुजेन कोटिलेयन ग-व्यो मीति
भुजगः भुजंगमः भुजंगमानां ईश्वरः
भुजंगमेश्वरः =

जरी हर्त्ति पापान्यनेकान्भवक्षयम् परि
धर्त्ति धर्मं विनाकापकर्षं परी पर्त्ति सर्वं
मनोवांछितं पदं भवदर्शनं क्रि चरी
कर्त्ति नो बधि। इति पदच्छेद: ११ पापा-
न्वय: ११ भवतां दर्शनं भवदर्शनं क्रि नो
चरीकर्त्ति किं किं चरीकर्त्ति अनेका
पापानि भववश्यं जरीहर्त्ति भृशं
पुन: पुनर्वा हर्त्ति इति जरीहर्त्ति
विनाकापकर्षं धर्मं धरीधर्त्ति
भृशं पुन: पुनर्वा धर्त्ति इति ध
रीधर्त्ति पदं मन:वांछितं नः सर्वं
परीपर्त्ति भृशं पुन: पुनर्वा पिप
र्त्ति परिपर्त्ति।। इत्यन्वय: ११

भगवद्गीता किंचिद्वीतागंगाअलनी
करणकापीताप्येनाक्कारिमुरारेरर्चा
॥ अस्यांसभायां चतुराननौ पिचेन्दुं नशक्तो
स चतुराननो पि ब्रह्मशक्तिः स्याच्चतुरानन
स्य मादृग्जनस्य चतुराननस्य ॥
॥ अथान्वय ॥ ॥ अस्यां सभायां चतुरा
ननः अपि वक्तुं नशक्तः ॥ ~~मादृग्~~
~~ज~~ ब्रह्मशक्तिः ॥ अस्ति कयं भूतस्य
चतुराननस्य मादृग्जनस्य कथं
भूतः चतुराननः चतुराननः चत्वा
रि आननानि यस्य सः। चतुराननः
इत्यन्वयः ॥ तर्हि त्यज्यतामयमुपयो
गः ॥ भवतांश्चरित यदि शक्तिर्नैवास्ति
तर्हि त्यज्यतामयमुपयोगः ॥ उच्यते
भवतां दर्शनेन बुद्धिर्वै वसा यो जानाति
पावधायेरीना बपे एकं पद्यं ब्रूमः

न्नधीत्य शब्दशास्त्रं योन्य
शास्त्रं समीहते मूढः सो हि
पदानिगरणापनि निरी
क्षमसिजलैश्चिगलस्प ॥
त्वक्रीर्निस्सुरसीव्र पस्पानि विसे
संप्राप्यसं ओर्मि रं स्रीमस्रोम म
हा प्वासगमबूसास्यानत्पगमी
रापमूपरैनन्द निनन्दनेश
बिपिने धर्मारव्यु बत्सोज-
पासनत्तेन त्वदी पवशबि-
मलैः सद्यः पवित्रीकृता ॥
प्रपान्वयः

नागो भाति मदेन कंजलरुहैः पूर्णेन्दुना सर्वरी
शीलेन प्रमदा प्रवेन तुरगो नित्योत्सवैर्मन्दिरं वाणी
व्याकरणेन हंसमिथुनैर्नद्यः सभा पंडितैः स-
त्पुत्रेण कुलं त्वया वसुमती लोकत्रयं विष्णु-
ना ॥१॥ ~~[illegible]~~ [illegible] ॥१

कस्मिंश्चित्सेतुरत्नं बन्धुं लेखितुं हव्यं पः पिपः
पुस्तकमारचं डलैः सेतुः क्व बपं कुम्भवेगुरताः ॥

अस्यां सभायां चतुराननः ~~[illegible]~~ बन्धुं नरेन्द्रः
~~कथंभूतः चतुरस्रः~~ चत्वारि आननानि यस्य
सः चतुराननः अपि गत्वे नरसन धैः कथं-
भूतः चतुराननः चतुराननः चतुरान-
नानि आननानि यस्य सः चतुरा-
ननः अहं [illegible] मावनानस्य अचतुरा-
नस्यकारेति चत्वारि आननानि
यस्य सः अचतुराननः कथंभूतः चतुरा-
ननः अचतुराननः चतुराननः भूतानि
आननानि यस्य सः अचतुराननः

वेदवत् वेदविदां वचनै

उपदेशोऽनुपदेशः

विशिष्टोपदेशो व्यपदेशः सो न [illegible]
देशान्तरीत्यर्थ• व्यपदेशोऽस्तु [illegible]
अवदाशो वत् व्यपदेशो वदेवं
मितिमत्व• भावः

राजन् श्री भोज राजबि दितो ध
र्मि क्र स्ते चिता मृत पिवाते पाम्हही
मानवन मित मित्रा रान कोटि मे-
दी पातां स्वं दे हि त्व दो पैः ह्नि:स
कलबुध बैरैः ज्ञायते वत्त मे तम
ग्रो वाजानंत दानीं दे हि ल पुं म
तो मे ११९
श्लसान प्राचनेस्प्राचन्वपाछ्तात पैवचहोता
वोना प्रशस्ता च एते प्रो क्ता श्लसादपः ११
[illegible]

A B C D E F G H I J

साकमांसं समायुक्तो भक्षितो येन पच्यते
भक्षितः पच्यते येन गर्भा कस्मान्न पच्यते

सम्यक श्रेयो बुध्या दीयते यस्मात् संप्रदानम्

करोतीति कर्ता
यत् क्रियते तत् कर्म
येन क्रियते तत् करणं
आधारं अधिकरणं

भवनं भूः भू आदी यते क्रिया
वी वा प्रनेने त्यादिः

[illegible] धातुः [illegible] कृ पूर्वाः [illegible]

[illegible] विंशति धातवः [illegible]

देशी वेधी दीर्घाणां जायते [illegible]

नाः। अनेक स्वरणा पूर्णो ते नीनुबंधो
विधीयते ॥१॥ संभावानेइति संभा
वनं। वावसाने उपत्र वाशव्दस्य व्यव
स्थित त्वात् भवेदित्यादौ न इ ई सू
प्रवर्त्तते। दिश्च सि श्च मि श्च ते दिशमे
वः तेषां॥ उच्चारणं रव प्रर्थं प्रयो
जनं यस्य सः

श्रीगणेशायनमः मौल [illegible]

[illegible]

ए बी सी डी ई एफ जी

A B C D E F G

एच आई जे के एल एम एन

H I J K L M N

ओ पी क्यू आर एस टी यू

O P Q R S T U

V X W Y Z

A B C D E F

G H I J K L M N

O P Q R S T U V

X W Y Z

[illegible]

स्वेरा सहवर्तमानः सस्वरः सस्वरश्चासौ
प्रादिश्च सस्वरादिः

॥ अथ संकल्पः ॥

ॐ अद्यैतस्य ब्रह्मणो न्हिद्वितीयप्रहरार्द्धे श्रीश्वेत
वाराहकल्पे जम्बुद्वीपे भरतखण्डे आर्या
वर्तैकदेशान्तर्गते कलियुगे कलिप्रथमच-
रणे पुण्यक्षेत्रे अमुकसंवत्सरे अमुकमा-
से अमुकपक्षे ऽमुकतिथौ अमुकवासरे
ऽमुकगोत्रोत्पन्नो ऽहममुकनामाहं प्रा
तःसंध्योपासनकर्म्माहं करिष्ये ॥

इतिसंकल्पः ॥

इन्द्राद्युक्ते

इन्द्रादयोऽपि वा अष्टौ वैयाकरणा बोपदेवस्य च । कृष्णा
शिष्टाः पिशलीशाकटायनः ॥ पाणिन्यमरजैने
न्द्रा जयन्त्यष्टौ हि शाब्दिकाः —

अनन्तमिति - अनन्तपारं इत्यनन्तपापरिच्छेतुं [illegible]

प्रणम्येति - ननु मध्यगुरुरूपस्य अनागतस्यारा
गद्यमवस्य तथा कथमस्य मङ्गलत्वं न च वरण्य
भावात्तदोषरीति वाच्यं वरस्मतेनाय यत्र मङ्गल
लं तत्कृतमादिरेत । अन्यथा तत्कृते काव्ये वैदिकी
वं स्पष्ट मित्युक्तेः न च पाव त्वा व्यल क्षणाभा
वेऽपि काव्यमिति वाच्यं । हिनक्ति दुष्यपातवेद शरी
रं इदमिल्युच्यते ननु शरीरमेव नेति सर्वं दुष्टस्या
पि काव्यत्वे बाधकाभावात् बुधैः कर्मकाव्यमेव च
रमात्मपदोपादाननाशेषात्तत्तद्धाहः । देवतावाच
कमेव पञ्चमदादिवाचकाः ते सर्वे नैव दुष्टा स्युः
तेनालिपितोऽप्येवेति —

अइउणितिसूत्रं पाणिनिः साधु चक्रे अइउणिति
तुसूत्रे सोऽनुभूतिश्चाचष्टे द्विपदयुतमदसीये
त्पाणिनीयेन भेदः प्रभवति ततस्तत्स्वरूपं सूत्र
भूतम् । विपातता म्पाणिनि स्तत्प्रमन्यते निपात
एकाजिति तत्त्वमुक्तम् । अत्र केचित्त ततोऽपि
संहितो ह्यनुभूतिस्तादृशेन्तदा ——
अइउण् ऋलृ समाना इति अत्र प्रा... : प
दपदमिदं न तु द्विपदं । द्विपदत्वे हि पूर्वपदं पंचव
र्णात्मकं तथा च समाहारद्वन्द्वः अश्च इश्च उ
श्च आ च आ च अइउऋलृ एवं च समासे सं
हितानित्या स्यादिति तथा चोक्तम् ॥ संहितैक
पदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः नित्या समा
से वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षत इति ॥ ... स
मासे ... त्वाभावे न विवक्षा पा अस
भवाद् दीर्घविहितत्वादित्याद् भवनार्थे सम
... अतो न द्विपदत्वमित्याहुः वस्तुतस्तु नेतो
... सूत्रत्वादित्येव वक्तुमुचितम् तथा च
द्विपदत्वेऽपि न दोषः उक्तं च भामिन्यां अथो
ऽपूर्वस्य पेऽपि पाणिनि सूत्रेऽस्यैव ...
भाजि ... : औनिपात इति सूत्रे ल
वासन्धिर्विरहात् । नन्व अइउ ऋ लृ समा
ना इति सूत्रे पृथक् लृकारग्रहणं किमर्थं ऋकारो
पदेशेनैव सिद्धेः ऋलृवर्णयोः सावर्ण्यस्यानि
त्यत्वज्ञापनार्थमपृथक् लृकारग्रहणं विधेय
तत्फलन्तु ... श्रीरिवर्त्तर्गुरुरेन्तइति
तेन ते ऋकारपर्युदासेन लृकारस्यपर्युदासे

गोरागार्धपरित्यागेन स्त्रीयं रूपमित्यर्थः ।

आकायोच्चे द्वितीयायां शास्त्रचिंतां करोति यः । तस्य
चत्वारि नश्यन्ति आयुर्विद्यायशोधनं ॥१॥
अतसीकुसुमोपमेयकांतिर्यमुनाकूलकदंबमध्य
वर्ती नवगोपवधूविलासशाली वनमाली वित
नोतु मंगलं वः ॥२॥ अथ तर्पैरात्रिरस्यते ॥

कान्तं वक्ति कपोतिकाकुलतया नाथान्तकालोधु
नाव्याधोधस्सरचापसंधितसरः सेनानुते भामतिः
इत्थं सत्यहिनासदंष्ट्रपि पुनाव्याधश्च तेना हतः सद्य
स्तौ च गतौ यमालयमहो देवी विचित्रा गतिः ॥१॥
अपटः कपटी हिमहीनरुचिः प्रपितः पशुरन्यकलत्र
रतः द्विजराजभवस्सदृशो न हरौ नो हरिं न हरिं न
हरिं न हरिः ॥१॥ दूरस्थोपि समीपस्थो यो यस्य
हृदये स्थितः यो यस्य हृदये नास्ति समीपस्थोपि
दूरवत् ॥२॥ कान्तं वक्ति कपोतिका कु[illegible]
नायान्तकालोधुना व्याधोधस्सरचापसंधि
तसरः सेनानुते भामति इत्थं सत्य[illegible] सदंष्ट्र
पि पुनाव्याधस्तेना हतः सद्यस्तौ च गतौ [illegible]

[illegible] हो न कोनवमिते रामोपि किं मानुषः [illegible]
[illegible] नृगराजोपि [illegible] वा किं
[illegible] कमृपगं कामोपि
पः क्रि[illegible] प्रतापाब[illegible]
[illegible]
किरहन मानक[illegible]

दपदन: कोश्मगच्छति पथिम ना ईस्पस्पक्व र्मे सं
कुत: स्यात् प्रकति पाते का पारा ऋपाद् नर्गी
स्वस्यनु निव तिपूर्वकं पर स्व मोगमादनं दानं
गर्गानं शोचामि कृतं न मन्य खादं न गच्छामि
हसं न जल्पय द्वाभ्यां न नीयो न भवामि राजन
किं कारणं भोज भवामि मूर्खः ॥१॥
रेरे वानर को भवान् कमेरे त्वं सूनु हन्ता हवुं दूतोऽहं यो
खरावनस्य जगतांद्रोद दशदिक्षा गुरो: मद्धो द्विशक्रकं
रमाड न विघ्नैको वा चिकूटाचलै: को मे क: कंपया
गास्व नरानां कोटि भव कौटापते १
दाविर्ग मिष्यति भविष्यति सुप्रभातं भास्वानुदे
ष्यति हसिष्यति पङ्कजश्री: इत्थं विचिन्तयति
कोशगते द्विरेफे मार्गतराउ मराउल मखगुल
माविरासीत २
मनसि बचसि कोये पुण्य पीयूष पूर्णा
त्रिभुवनमुपकार श्रेणिभि: पीरयन्तो
परगुणपरमाणून् पर्वतीकृत्य नित्य
निजहृदि विकसंत: संति संत: किपन्त: ॥१॥
अष्टादश पुराणानां व्यासस्य वचनं
परोपकाराय पुण्याय पापाय परपीड
नं विचिन्ता न दायं परम: शैन:
नाथे

अथ जपसंकल्पः लिख्यते

हरिः ॐ तत्सत् ३ अद्येतस्य ब्रह्मणः परमात्मने श्री
पुराणपुरुषोत्तमाय ब्रह्मणोह्नि द्वितीयपरार्द्धे
श्रीश्वेतवाराहकल्पे वैवस्वते मन्वन्तरे अष्टाविं
शे कलौ युगे कलिप्रथमचरणे जम्बुद्वीपे भ
रतखण्डे आर्यावर्त्तैकदेशे पुण्यक्षेत्रे यथाना
म संवत्सरे अमुकर्तौ अमुकमासे अमुकपक्षे अ
मुकतिथौ अमुकवासरे यथायोगनक्षत्र लग्न
मुहूर्त्त वर्त्तमाने यथाराशिस्थिते भास्करे य
थाराशिस्थितेषु शेषेषु ग्रहेषु भारद्वाजगोत्रो
द्भवः भगवतीदत्तशर्मा ब्राह्मणः देवर्षि [illegible]
पूर्वकपितृतर्पणमहं करिष्ये ॥३॥ इति संकल्पः
ॐ इषेत्वोर्जेत्वा वायवस्थ देवो वः सविता प्रार्प
यतु श्रेष्ठतमाय कर्मणे आप्यायध्वमघ्न्या इन्द्रा
य भागं प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मा मीव
स्तेन ईशत माघशंसो ध्रुवा अस्मिन् गोपतौ
स्यात बह्वीर्यजमानस्य पशून् पाहि वसोः प
वित्रम ॥

म ५

श्रीगणेशाय नमः ॐ ब्रह्मादयो देवा आग
च्छंतु गृह्णंतां त्वेतान जलांजलीन ॐ ब्रह्मास्तृ
प्यतां। विष्णुस्तृप्यतां। रुद्रस्तृप्यतां। प्रजापति
स्तृप्यतां। देवास्तृप्यतां। वेदास्तृप्यतां। छं
दांसितृप्यंतां। ऋषयस्तृप्यंतां। पुराणाचा
र्यास्तृप्यंतां। इतराचार्यास्तृप्यंतां। गंध
र्वास्तृप्यंतां। संवत्सरास्तृप्यंतां। संवत्स
रावयवास्तृप्यंतां। देव्यस्तृप्यंतां। अप्स
रसस्तृप्यंतां। देवानुगास्तृप्यंतां। नागा
स्तृप्यंतां। सागरास्तृप्यंतां। पर्वतास्तृप्यं
तां। सरितस्तृप्यंतां। मनुष्यास्तृप्यंतां। य
क्षास्तृप्यंतां। पशवस्तृप्यंतां। वनस्प
तयस्तृप्यंतां। ओषधयस्तृप्यंतां। भूता
नितृप्यंतां। भूतग्रामश्चतुर्विधस्तृप्यतां
। ततः कंठोत्तरीयम् ॐ सनकादयः सह मनु
ष्या आगच्छंतु गृह्णंतां त्वेतान जलांजलीन
ॐ सनकस्तृप्यतां। सनंदनस्तृप्यतां। सनातन
स्तृप्यतां कपिलस्तृप्यतां। आसुरिस्तृप्यतां
वोढुस्तृप्यतां। पंचशिखस्तृप्यतां। मरी
च्यादय आगच्छंतु गृह्णंतां त्वेतान जलां

जलीन मरीचिस्तृप्यतां। अत्रिस्तृप्यतां। २
पुलहस्तृप्यतां। पुलस्त्यस्तृप्यतां २ क्रतुस्तृ
प्यतां २ भृगुस्तृप्यतां। नारदस्तृप्यतां। वसि
ष्ठस्तृप्यतां। ततः अपसव्यं कव्यवाडनला
दयो दिव्यपितर इहागच्छंतु गृह्णंतां त्वेतान
जलांजलीन ॐ कव्यवाडनलस्तृप्यता
मिदं जलं तस्मै स्वधा नमः। नलस्तृप्यतामि
दं जलं तस्मै स्वधा नमः। यमस्तृप्यतामिदं ज
लं तस्मै स्वधा नमः। अग्निष्वात्ताः पितरस्तृप्यं
तामिदं जलं तेभ्यः स्वधा नमः। अर्यमा तृप्य
तामिदं जलं तस्मै स्वधा नमः ३ बर्हिषदस्तृ
प्यंतामिदं जलं तेभ्यः स्वधा नमः ३ ॐ यमा
दि चतुर्दश यमा इहागच्छंतु गृह्णंतां त्वेतान ज
लांजलीन ॐ यमाय नमः ३ धर्मराजाय
नमः ३ मृत्यवे नमः ३ अंतकाय नमः वैव
स्वताय नमः कालाय नमः सर्वभूतक्षयाय
नमः वृकोदराय नमः दध्नाय नमः औदुंब
राय नमः परमेष्ठिने नमः नीलाय नमः चि
त्राय नमः चित्रगुप्ताय नमः अमुकगोत्रोऽस्म
त्पिता अमुकशर्मा वसुरूप इदं जलं तस्मै स्वधा
अमुकगोत्रोऽस्मत्पितामहो अमुकशर्मा रुद्र
रूप इदं जलं तस्मै स्वधा नमः अमुकगोत्रो

ॐ गोतमः भारद्वाज विश्वामित्र कश्यप भाता। आचार्य
गुरुशिष्य ऋत्विज सख्ये। देवासुरास्तथा यक्षा नागगा
न्धर्वराक्षसाः। पिशाचा गुह्यकाः सिद्धाः कूष्माण्डास्तरवः ख
गाः जलेचरा भूनिलया वाय्वाधाराश्च जन्तवः तृप्तिमेते प्र
यान्त्वाशु मद्दत्ते[illegible]नाम्बुनाखिलाः॰ नतोऽयमक्षय्यं। नरकेषु सम
स्तेषु यातनासु च ये स्थिताः॥ तेषामाप्यायनायैतद्दीय
ते सलिलं मया। पित्रोः द्वाभ्यां॥ आब्रह्म॰ अतीतकुलकोटि
नां सप्तद्वीपनिवासिनाम्॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकानिदमस्तु
तिलोदकम्॥ येषां पिता न च माता न पुत्रो नान्यगोत्रिणः
ते सर्वे तृप्तिमायान्तु मयोत्सृष्टेन भूतले॥ यन्मया दूषितं
तोयं शारीरमलसंभवैः तस्य संपापशुद्ध्यर्थं यक्ष्मा
णं तर्पयाम्यहम्॥ यक्ष्मतर्पणं नमः समाप्तं अथ भी
ष्मवाद॥ सत्यव्रताय शुचये गाङ्गेयाय महात्मने॥ अ
पुत्राय ददाम्येतज्जलं भीष्माय वर्मणे॥ लम्बोदर
नतो ध्यक्ष पार्वती प्रीतिवर्द्धन॥ विघ्नराज महाकाय
गृहाणार्घ्यं गणेश्वर॥ नमस्ते देवदेवेश शम्भो पसु
कालात्म॥ उमया सहितो देव गृहाणार्घ्यं महेश्वर॥
नमस्ते कमलपत्राक्षि नमस्ते शूलधारिणि। नमस्ते
वरदे देवि गृहाणार्घ्यं सुरेश्वरि॥ वनमाली जगन्ना
थ शंखचक्रगदाधर। लक्ष्म्या सहितो देव गृहाणार्घ्यं
जनार्दन॥ ब्रह्मा॰ नमस्कामेच्छः ॐ नमो विवस्वते ब्र
ह्मन् भास्वते विष्णुतेजसे। जगत्सवित्रे शुचये सवित्रे

कर्मदायिने नमः। आचम्य हस्तस्थान्कुशान्वि
सृजेत् तथाचरेत् विकल्पाम्॥ विद्वेषि[illegible]दानेन
[illegible]भाद्धकर्माणि आचान्तस्तु प्रकुर्वीत दर्भेषु
पजनं बुधः॥ इति॰ नमो धर्मनिधानाय नमः सुकृति
साक्षिणे नमः नमः प्रत्यक्षदेवाय भास्कराय नमो नमः

[illegible] कपालः कुल [illegible] लिता [illegible]
[illegible]नील व्याल यज्ञोपवीती ॥ ऋतु समय सपर्या विघ्
ति [illegible] देहे तु [illegible] वनितु वटुकनाथः सिद्धिदः साधकानां
॥१॥ ह्रीं विदुत्सप [illegible] दुद्धारणाय कुरु २ वटुका
य ह्रीं ॥

तखे फूरकुं जन तो भम [illegible] निच हूं दि सि ये म
लि नास [illegible] जांय ॥ सुने बरवीन सो वेन सुध
ललितेसु गमारम ना भाइजो पल से ॥ मुध
धर विबन सों मु [illegible] भा पु सि में न [illegible] हूलडु जांय
लला [illegible] कोमल पा वुरी ची खी ग लोवे की न
हू गाड़ि जांय ॥१॥ बोल तनु [illegible] भणे जनक
नदेखनु [illegible] कोनवर वंड मनौ निज मे पा को
कहनकु चिजलित हम हजौ विचारि देखें म
पो भूपति वरवरी कै पा को का टि होंकु गोर प
डीकु छिनक नरहों सो देखि लें हों भाग मे
बलधनुटेर पा को ॥२॥
भजति
विकसेन कादान इति विभक्तिः

विनी

पद्मासुत श्री विक्रमो नतन सुशीलमा यत्न
ले श्रीं ॐ मो अतो पज्ञ ... विद्यानेकय
सर्वे च गुरणाजो वे ... प्रपरः रूपतो हि
महीन रुचिः प्रचितः पशु रक्त नय हितं
हि जराज भव स्वद रा न हर से नहरिं
नहरि नहरि नहरिं

गगन गगना नाक्षु रं सागर ला वा रापमा
राव को पुडु राम रा ... पारिव

श्रीगणेशाय नमः

ग्रहे मुनीनां वचनं शृणोमि शृणोत्यय वैयमनं सु
वां कथन चास्य दोषो नचमे गुणो वा संसर्ज तो दे
बगुणाः भवंति १ हे राधे वृषभान भूपत नये
हे पूर्णचन्द्रानने हे कान्ते कमनीय कोकिल रवे
विन्दावनाधीश्वरि हे मत्प्राण वराव रोच शुभगे
हे सर्व पृथेश्वरि प्राणाचेश्व वरितं त्वमत्र विपिने
मां दीनमानंदये ॥ १ ॥

धिक्‌... विहीनं धिक्
धिक् चित्तं शंकर ध्यान शून्यं धिक् धिक्
ग्रामं लिङ्ग सम्बन्ध शून्यं धिक् धिक् गा
त्रं भस्म रुद्राक्ष हीनं ॥ न चौर्यं चौर्यं नृप
तेः साध्यं न मत्य भागं न करोति भार्यं जौ
कृते वर्द्धते नित्य मित्यं विद्या धनं सर्व ध
न प्रधानं ॥ लेखनी पुस्तकी दारा पर हस्ते
न गागता गता गता दैवयोगेन न ष्टा भ्रष्टा
दला मला ॥ उपानहौ च परिधा धीयः कु
र्यादन्त धावने सोन पुष्पाक्षत कार्ष्ठं ज
ले च रुधिरं भवेत् ॥ भोजनांते यदा विप्र
प्रक्षाल्य चरणं प्रथमं तावद्‍ भवति चा ...
लोयदि गावो न दृश्यति ॥ १ ॥ ग्रस्प जी
वी मसी जीवी देवाल पग्रा म जा च क्र
धाव क ष्या च क श्रेव बडेन ब्राह्मणा
धमाः ॥ के कर्मा रिता द्विज लक्षणे: ॥ १ ॥
ॐ आकृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्न
मृतम्मर्त्यञ्च हिरण्ययेन सविता रथेना दे
वो याति भुवनानि पश्यन् ॥ दशम्यां वर्त
तीयां कृष्णपक्षे परे दले सप्तम्यां च चतुर्दश्यां
विधिः पूर्व दले स्मृता ॥ १ ॥

तद्दर्श नालीकपरीक्षमो मुदा प्रोत्फुल्लन्दृग्यामलो
लोचनांबुजैः ॥ प्रहृष्टरोमाद्भुतभावशोभितः प्रवृ
पुरस्तं प्रसस्तारबालकं ॥१॥ तावच्चिद्भेगवैश्र
सितेन मार्गवः सोंतः शरीरं मशकोपम प्रा
विशत् ॥ तत्रापदन्यत्समचषकस्तत्रो
पथापुरानुष्यदतो वविस्मितः ॥२॥ महांति
भूतान्यपमौक्तिकान्यसौ कालंच ज्ञानापुगक
ल्पकल्पनं ॥ यत्किंचिदन्यव्यवहारकारणं ददर्श
विश्वं सदिवावभासितं ॥३॥ तं चराउशब्दं समुद्दी
रयंतं वल्लाहठाग्यन्यमवन्दुगल्लाः ॥ ग्रक्षस्याय
कामुमुचुस्तउप्ढिः स्वनेन उच्चैरगिन वंबधारः ॥४॥

उ करोतीति कर्मी
यत्क्रि [illegible] कर्म पक्षफलाश्रयः कर्म
उन्मादव्याशोकः
के पानिष्या [illegible] नतः [illegible] कुद्धा हन्तं
सम्पादनं तदा [illegible] वसेसम्यक [illegible]
पदापादी यत्नेनूनं [illegible] वाधार [illegible]
हन्तं [illegible] हेतुकर्मी [illegible] नुतकर्त्तेति प [illegible]
स्याद्यातो अधिकरण

मक्या भागवते शास्त्रं न वुद्धा न वटीकया गृहणी
गृहकार्य्यारी न वेश्या न च पुंश्चली ॥१॥
कालिन लालिन माला वा जवाहिर जड़ा था
चपन चरवन वाला चांदनी में खड़ा था
कटितट विच मेला खूव सेला नवेला
अलिवन अलवेला यार मेरा अकेला
यदा मुश्तरी कर्कटे वा कमाने यदा चश्मको राभवदो
[illegible]खाने। तदा ज्योतिषी क्या पढ़ेगा लिखेगा वा
यालका वादशाहो करैगा ॥२॥ यदा माह तांवो भवे
[illegible]माल खाने निशि वा थवा मुश्तरी व सखाने
यरब्ब पूरो गो खजाना गजा लो मुलुक साहिवो स्यात
॥ कदा पोथ्या मध्ये विमल सरजू तीर पुलिने समा
सीन श्रीमन रघुपति पदा जे हृदि दवे हं अये राम स्वा
मिन् जनक तनया वल्लभ विभो प्रसीदे त्याक्रोशं
निमिषमिव नेष्यामि दिवसान् ॥२॥
विषं भुक्ष्व महाराज स्वजनैः परिपालितः ॥
वनाकेन विना नाभ्यां कृष्णाजिन मकंटकं ॥१॥
[illegible]शवे पतिते दृष्ट्वा दोराग्राहर्ष मुपागतः रुदन्ति
[illegible]रवाः सर्वे हा हा केशव केशव ॥३॥
हनुमतेन हता रामा सीता हर्ष मुपागतः ॥
रुदन्ति राक्षसाः सर्वे हा हा राम हता हता ॥१॥

प्रपद्मनाचिंतावद्यादित्तीयेनार्चितेधनं
तृतीयेनार्चितं धर्म्मं चतुर्थे किं करिष्यति ॥
विद्यानाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नमेनधं
नं विद्याभोगकृती जगत् वशकृती विद्या
गुरूणां गुरुः विद्याबंधुजनो विदेशगम
नो विद्यापरदैवतं विद्याराजसुपूजि
ता श्रेष्ठ नं विद्याविहीनानपशुः ॥ ७८॥
वरं वनेव्याघ्रगजेंद्र सेवनं द्रुमालयेपक्वफलां
बुभोजनं तृणानिसुय्या वल्कलानि वस्त्रं
नबंधुमध्ये धनहीनजीवनं ॥ ७९॥
रुद्दंति गोत्वजिमाभिर्जगंपुनश्चोरंपदि
वाविचोगंकेठेभुजोगंपारोर स्योगेच
रोबुगोगं ॥ ८०॥

लंक में दूत कहत के ले रह्यो है वीर हनुमान
श्री हांक वां की ओपके खोन भे बदीन व जरंगन
व दे खिद शाकन्या की सेन श्रोणी वज्र श्रो हांधन
व पेरा गज दंत पर मानो भिरिवान पर चलत
हैं श्री कहत कवि कालेवलि जांउ इन भुज
न की कूदि गढ़ लंक में धीन भांश्री ॥२५॥

A. B. G.

e. Rvuum – 121 – 2

लेवइ बोवा अभिप्राह ला:
वंतोगउ चंते

करचररगाकनम्वाकापजंकर्मजेवा...नवन
जेवामानशोवावरंदु विहितंविहिनम्वा सर्वमेत
त्क्षमस्व जयजयकरुणाब्धे श्रीमहादेव
श्रीमु:॥२॥ हरि:प्रसन्नो हचिराननामुरले
चुचुम्बयावधेमुनानंदेहः॥ तदीयलीला
गतिकेलिकोविदा चुचुंजकुंमैलेकलहेस
प्रताइली॥२॥

मंत्रफूंकडारनेका

ॐ जलबांधो जलहलबांधो जलकीबांधौंकाई चारि
दांवभूतवैतालनजरडीठरोगदोष भूतवैतालच्यारि
चोखा त्वहिंधावांधोहनुमानदोहिदोहाई दोहाई हनो
मानकी ३ सोनेके खूंटी रुपेकी धार धरतीमाता
नमस्कार दोहाई हनोमानकी
उत्तमधरतीमध्यमकाया उठैदेवमैंकाढ़ंमाया
दोहाई हनोमानकी
लोटपेटधरतीमातानेतिजोटकीएक
टाकानसैराई गुरुगोरखनाथकी फिरै दोहाई
दोहाई हनोमानकी

गौरोकर्मसिरी

च पुनरर्थे समुच्चयादिषु च। वा विकल्पार्थे औपमार्थे च। ह अह इति हे खेदार्थौ पादपूरणार्थौ च। अह इत्यपि खेदे आश्चर्ये च। एव निश्चयार्थे अवधारणे औपम्ये वा। एवं अमुना प्रकारेण अंगीकरणे च पूर्वोक्त स्मरणे च उपमायां च। नूनं निश्चये। पृथक् भिन्नार्थे। विना अभावार्थे वर्जनार्थे च। नाना बहुप्रकारवाची। स्वस्ति कल्याणार्थे। अस्ति सत्तार्थे। दोषा रात्र्यर्थे। मृषा मिथ्या एतौ द्वौ असत्यार्थौ। मिथः परस्परार्थे। अथ अथो एतौ आनंतर्यार्थे मंगलारंभयोश्च अर्थांतर कथने च। द्यस् शब्दो गतदिनार्थे। श्वस् आगामि दिनार्थे। उच्चैस् उच्चत्ववाचकः अतिशयार्थवाचकश्च। एवं उच्चकैरपि। एवं नीचैः नीचकैः नीचत्वार्थे हीनत्वार्थश्च। स्वर् स्वर्गार्थः। अंतर मध्ये। प्रातः प्रभाते। पुनर् भूयस् एतौ द्वौ पौनःपुन्ये द्वितीयवारार्थे। आहोस्वित् वितर्के। उत अथवार्थे। स्वित् इत्यपि वितर्के। सह सहार्थे। ऋते विनार्थे। अंतरेण विनार्थे। अंतरा मध्येऽर्थे। नमस् नमस्कारे। अलम् भूषायां निवारणे च पर्याप्ते सामर्थ्ये च। कृतं निवारणे पूरणार्थे च। अमा नो ना इमे चत्वारः प्रतिषेधार्थे च। ईषत् स्तोकार्थे इत्यर्थः। किल खलु वै एते त्रयोपि निश्चयार्थे स्मरणार्थे च। आरात् निकटार्थे च। दूरात् दूरे। मृषा अरत्यर्थे। यत् यस्मात्कारणात्। तत् तस्मात्कारणात्। स्वाराश्च अ आ इ ई उ ऊ ए ऐ ओ औ एते निपाताः

एते चतुर्दश स्वरा अपि अर्थान्तरवाचकत्वे निपातसंज्ञका भ
वंति। अ संबोधने निर्भर्त्सने च। आ वाक्यस्मरणे च। इ सं
बोधने। ई दुःखचिंतने च। उ रोषोक्तौ निवारणे च। ऊ प्रश्ने
अपेक्षे च। ऋकारलृकारौ क्षोभवाचकौ लोभवाचकौ च
। लोभो देवदृष्टिः। विश्रामवाचकौ वा। ए संबोधने। ऐ आ
ह्वाने। ओ अनुनये। औ भवत्यर्थे। अं अंगीकारे। अः भपे
आश्चर्ये च। इत्यादिर्गणो निपातसंज्ञो भवति। आदिशब्दाद
न्येऽपि ज्ञेयाः। सहस्रांकं सार्द्धं सत्रा अमा एते सहार्थे। कच्चित्
इष्टपरिप्रश्ने। अपि अयि एतौ द्वौ कोमलामंत्रणे। ननु निश्च
ये वितर्के च। नुवितर्के। नक्तं रात्रिवाचकं स्यात्। अनेकान्यप
र्यायाः। अनेकानि तानि वाचकानीत्यर्थः। इति समाप्त्यर्थे। नाम
इति कोमलामंत्रणे। मन्ये इति तर्के विचारणे च। एते कुत्र
केचिद्वाचकाः केचित्सूचकाः। तत्र वाचकाः पपगादयः
ते स्वार्थं वदंति। सूचकाश्चादयः ते किल सूचयंत्यतः सूच
का उच्यंते। केप्येषां द्योतकाः केपि वाचकाः केप्यनर्थकाः। आ
गमा इव केऽपि बुधैः संभूपार्थस्य साधकाः॥

वृक्षं क्षीणफलं त्यजन्ति विहगा दग्धं वनान्तं मृगाः पुष्पं पीतरसं त्यजन्ति मधुपाः शुष्कं सरः सारसाः निर्द्रव्यं पुरुषं त्यजन्ति गणिकाः भ्रष्टं नृपं मन्त्रिणः ॥१॥

कुन्दं सकुन्दं तुलसीं गतो गन्धं मृदु विल्वं नगारं तं पार्के कुशाश्च दूर्वा न च ग्राम्बिका पावर्ज्यं शिवे केतकि संरव्यातिः ॥२॥

गु विना भस्म त्रिपुण्ड्रेण विना रुद्राक्षमालया विना विल्वाक्षपत्रेण जपपूजा न सिध्यते ॥३॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

केसुधप्रभवोवंशः [illegible] विमुखा [illegible] ।

[illegible] मोहाद [illegible]

[illegible] प्रार्थी [illegible]

[illegible]

श्रीकाशी विश्वनाथ के मन्दिर में सोने के हरफों से लिखी हुई एक
पत्रिका इन्द्रलोक से आकर आया सो सामिती है जो सब हाल
पढ़ने से मालूम हुये उसमें हाल यह है कि शाके १८१९ याने
विक्रम सम्वत् १९५४ माघ सुदी ७ उपरान्त ८ शनिश्चरवार
को अश्विनी नक्षत्र शुक्ल पक्ष को सात घंटे मालूम मकर
राशि मा आवैगा और उसी वक्त से सत युग लग जैगा और
रवा १००० हजार वर्ष तक चलैगा नवरात्रि ३३ घंटे की होयगी
और ८११ घंटे से जो हवा चलैगी उससे १ चक्रवर्ती होयगा उसके
पुण्य से मनुष्य भोगी होयगी दूसरा काशी विश्वनाथ के पुजा
री ८०० श्री महाराज महादेव विश्वनाथ इन्होंने उस पत्र परसे
कीरव बिराहै दिया है जो कि वह खुद अपने आँख से देखे और
कान से सुने हैं और उन्होंने उस पत्र पर से उतार लिया है सो
कि श्री काशी विश्वनाथ के दरबार में सन्य लोगों से कहा है
उसका नकल मा करके काशी में के साधु कलना पर इन्होंने सुप
लिखि के सब लोगों को भेजा है यह हुकम है कि सन १८९८ के
खेमें दाखिलादि यो है शाके १८१९ में और राजा का जन्म होय
गा सब दिन रात मिलि के २२ घंटे को होयगा सात खंड की ११
घर में धर रखी हिलैगी [illegible] नहीं होइगा जो कोई इस पत्र को
दूसरे के सुनाने से रूप रक्षा करैगा उसके धर्म का नाश होयगा
और जो कोई इस पत्र को ठगम सखी समझैगा मानव वा
स करैगा और दूसरे के उन खाने से ना बनाने से स्वर्ग वा
स करैगा और फिर जो कोई धर्म करैगा इस की हिमायत
गी के तने ऊलो [illegible] जो पूजे इसको सच मानो झूठ माने
हानि होयगी दूसर कि जिसके पास ये पत्र मिले ये हनके
वैगा दूसरे देश को देने से १००० गोदान का फल पा
दूसरे को सुनाने से यही फल होयगा और जो
कोई इस पत्र

को मूं०. मानैगा ३ कोधोखा होगा पेस व० कीके ।।
दिन शनिश्चर ११ जनवरी सन् १८९८ को सूर्यग
हण पड़ैगा दूसरी हप्तवि दिन शनिश्चर २२ ज
नवरी सन् १८९८ को ९व नेह्ने पी दे० शू हरोइग
पे प-न का श्री विश्व नाथ की नकेल सेहै

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] गानि निमि [illegible]
पश्यतते [illegible]
गाति नि मि गाति पश्यते [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

अजिर

[illegible] नौ सै जाजरी पापी हत्यारी छ नाजा
पतौ तेरी गुरु की आज्ञा गरुड़ पक्षी की आज्ञा
मेरी भक्ति गुरु की शक्ति फुरो मंत्र ईश्वरो वाचा
और पचीस दफे फूंक दो॥ आधा सीसी
को मन्त्र॥१॥

बायबिडंग करि या तिल इन दोनें औलेप कर
रै तौ सूर्यावर्त पीड़ा जाइ
तिल [illegible] सक्कर धरै तौ अधा जाय
[illegible] [illegible] [illegible] या दूध। नति लिये
तौ जाय

ॐ ह्लीं बगलामुखि सर्वदुष्टानां वाचं मुखं पदं स्तंभय जिह्वां कीलय बुद्धिं विनाशय ह्लीं ॐ स्वाहा श्रीमेम्

इति बगला मंत्रः

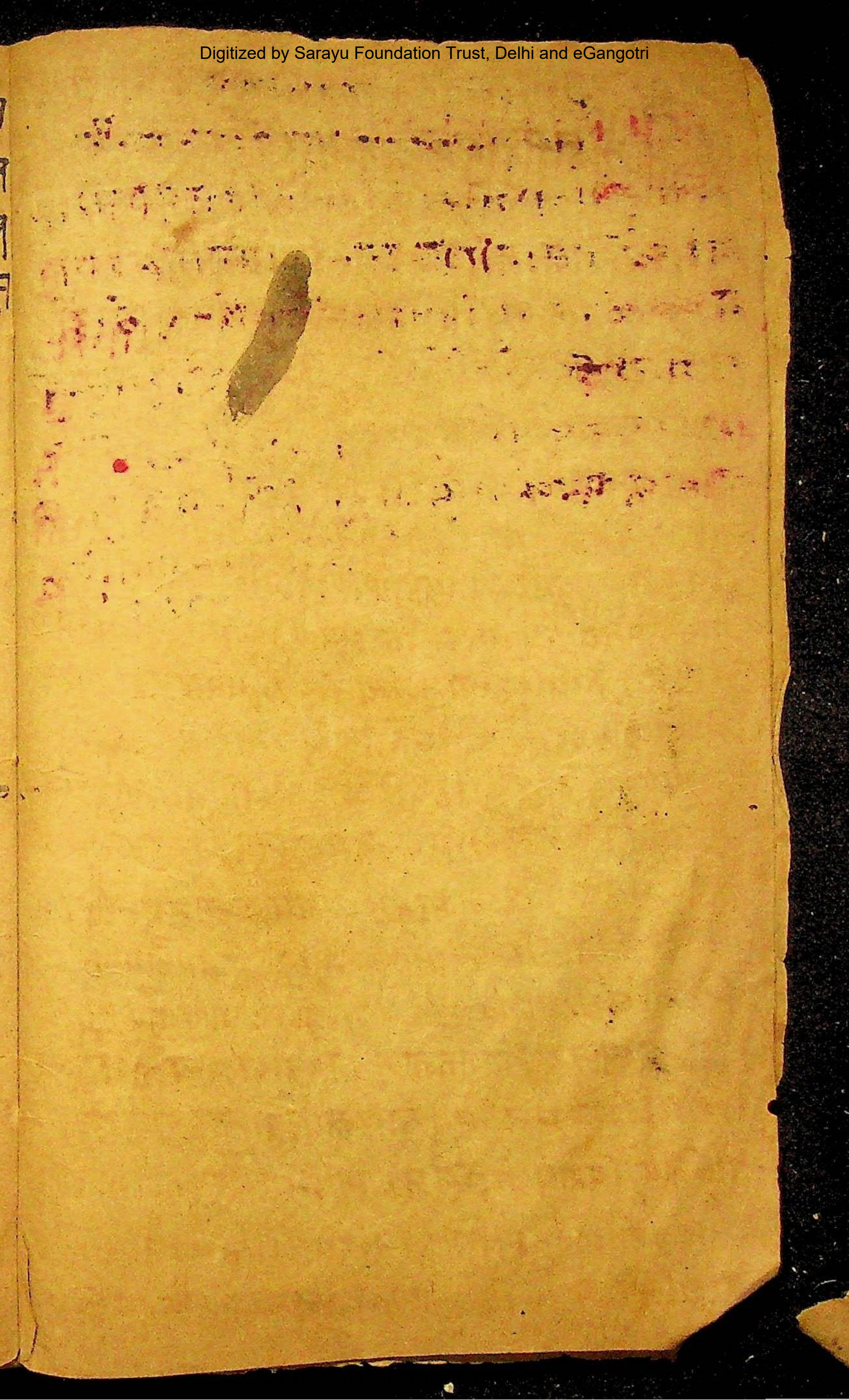
आदौ कर्तृपदं वाच्यं द्वितीयादि पदं ततः॥ क्लीनमुल्सीयपंचमध्ये तु कुर्यादंते क्रियापदं॥ विशेषणं पुरस्कार्य विशेष्यं तदनंतरम्॥ कर्तृकर्मक्रियायुक्तमेतदन्वयलक्षणम्॥

यल्लिंगं यद्वचनं या च विभक्तिर्विशेष्यस्य॥ तल्लिंगं तद्वचनं सैव विभक्तिर्विशेषणस्यापि॥ या विशेष्ये भवेत्सैव ते लिंग संख्या विभक्तयः॥ आयस्ता एव कर्त्तव्याः समानार्थे विशेषणे॥ लिंग संख्या विभेदे स्यादुपमानोपमेयता॥ विभक्तिः पुनरेकैव उपमानोपमेययोः॥ तातमपितंत भूपादूतीदूतमुदीरयेत॥ प्रति मासमयं कुर्याच्छन्दो भंगे त्यजेद्गिरम्॥ पाठेनैर्गम्य नि-म्मीतोः प्रतिष्ठावयाप्यत एवं जलजं कृत्य जिरा दुर्योगो भवेद्वा॥ यथा कुलालस्य गेहे हि दोहिनी सा बैकयंत्रेहि निकेति संज्ञा॥ तथा हि सर्वेषु हितेषु पाठस्संज्ञा विना धातुगणे षु पाठः॥ उपायाः शिक्षमाना नां बालानामुपलालनाः॥ प्रसिद्धं वर्मनि स्थित्वा ततस्सत्यं समीहते। जैमिनिः यथुक्ते॥ यकारस्य खकारश्चोच्चारणं स्यात् टवर्गं विना॥ यकार स्य खकारस्यात् टुकृयोगेन नो भवेत्॥ पादादौ च पदादौ च संयोगे विग्रहेषु च॥ एते ष्वपि च यः प्रोक्तोऽन्यत्र यः उच्यते॥ क्रियाविशेषणं तेषं प्रधानाः भावसंयुतम्॥ लिंगस्य नियमो नास्ति स्त्रीयु लिंगचिन्हयोः॥ द्वाभ्यां युग्ममिति प्रोक्तं त्रिभिः श्लोकैर्विशेषकम्॥ चतुर्भिस्तु कलापं स्यात्

अथ प्रदोष स्तोत्राष्टकं प्रारभ्यते॥ सत्यं ब्रवीमि परलोकहितं ब्रवीमि सारं ब्रवीम्युपनिषद्धृदयं ब्रवीमि॥ संसार मुल्बणमसारमवाप्य जंतोः सारोयमीश्वरपदांबुरुहस्य सेवा॥१॥ ये नार्चयंति गिरिशं समये प्रदोषे ये नार्चितं शिवमपि प्रणमंति चान्ये॥ एतत्कथां श्रुतिपुटैर्न पिबंति मूढास्ते जन्म जन्म सुभवंति नरा दरिद्राः॥२॥

...॥ तदूर्ध्वं फलकं स्मरम्

कनककुण्डलमण्डितगण्डयाऽऽस्यघनदेशनिवेशित
वीणया। अमरराजपुरे सुरकन्यया नवजसः विमलं प
रिगीयते॥ अमरराजपुरे सुरकन्य
या नव विमलं जसः परिगीयते नाम्रयनो नाम मारणा स
मं कुर्वन्ने इत्यमरादेवाः सन्ति तिष्ठन्ति यस्मिं इति
राजा अमराणां राजा अमरराजः इन्द्रः तस्य पुरं
अमरराजपुरं तस्मिन् अमरराजपुरे सुरसाद
यानां कन्या कुमार्यः ते सुरकन्याः तया सुरक
न्यया अथ कन्यात्वं जीनितं तस्मात् ज्ञातावेद्
वचनं इति न्यायात् अथ एक वचनं कथनीय
मिमिप्राच्यैः नव विमलं विगतं मलं यस्मात् तं
यशः कीर्तिः परिगीयते नाम गानो क्रियते न्यथैः
कीदृशा सुरकन्यया कनककुण्डलमण्डितगण्ड
या कनकस्य सुवर्णस्य कुण्डले सोऽचादेसंधिः

नोरत्नाकरमन्थनमोचनवाणमालयालिंगने
श्रीदस्यापिनेदस्कनेनयतथाल्लंक्रासभ्लंठने
शक्तिङ्कापिकतानपंकजभ्रुवःदालेक्रस्यरावप
तेतत्मतथानुलतीपला रासदश्रोवलत्वया
रहतोम ॥१॥

प्रथलो । किं प्राधा [illegible]

[illegible] प्रा [illegible]

[illegible] प्रा [illegible]

संकट [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

पुनः विज्ञातो नास्ति । [illegible]

स्वामी [illegible]

प्रापुतः [illegible]

[illegible]

...पदयोग्यार्थकासमर्पकजोपदन
कासमुदायवहैविग्रहकहावैवहैवाक्य

दःयन्मूदयाल्पौनमु
कामन्द्रियोमतिर्थो
एजिल्गापकेल्पूकाहू

श्री गणेशाय नमः ॥ अथ शनैश्चर स्तोत्र
न्यास करणम् ॥ अस्य श्री शनैश्चर देवता मन्त्रस्य
[illegible] श्री शनैश्चर देवता [illegible] मम पुण्य [illegible]
[illegible] शनैश्चर प्रीत्यर्थे जपे विनियोगः ॥
ॐ शनैश्चराय अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ मन्दगतये
तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ अधोक्षजाय मध्यमाभ्यां
नमः ॥ ॐ कृष्णाङ्गाय अनामिकाभ्यां नमः ॥
ॐ शुष्कोदराय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ शनैश्च-
राय करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ मन्दगतये शिरसे
[illegible] ॥ ॐ [illegible] शिखायै [illegible] ॥
[illegible] कवचाय हुम् ॥ ॐ शुष्कोदराय
नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ॐ [illegible] अस्त्राय
फट् ॥ इति दिग्बन्धः ॥ [illegible]
[illegible] शनैश्चर वारा
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible]

हृतोतमांगाः श्रीवेंकटाचल १२ श्रीशेषशैलगरुडाचलवें
कटाद्रिनारायणाद्रिवृषभाद्रिवृषाद्रिमुख्यां आख्यांतमा
दिवसतेरनिशं वदंति श्रीवेंकटाचल १३ सेवापराशिवसु
रेशकृशानुधर्मरक्षोंबुनाथपवमानधनाधिनाथाः बद्धां
जलिप्रविमलं निजशीर्षदेशा श्रीवेंकटाचल १४ धाटिषुवि ते
हृंगराजमृगाधिराजनागाधिराजगजराजहयाधिराजाः स्वा
स्वाधिकारमहिमादिकमर्थयंते श्रीवेंकटाचल १५ सूर्ये
दुभौमबुधवाक्पतिकाव्यसौरिस्वर्भानुकेतुदिविषत्परि
षत्प्रधानाः त्वद्दासदासचरमावदिदासदासाः श्रीवेंकटाच

ल १६ त्वत्पादधूलिभरितस्फुरितोतमांगाः स्वर्गापवर्गनि
रपेक्षनिजांतरंगाः कल्पागमाकलितयाकलितांलभे श्री
वेंकटाचल १७ त्वद्गोपुराग्रशिखराणिनिरीक्षमाणाः स्वर्गा
पवर्गपदवीपदमाश्रयंतेः मर्त्यामनुष्यभवने मतिमाश्रयं
ते श्रीवेंकटाचल १८ श्रीभूमिनायकदयादिगुणामृता
ब्धे देवादिदेवजगदेकशरण्यमूर्ते श्रीमन्ननंतगरुडादिभि
र्चितांघ्रे श्रीवेंकटाचल १९ श्रीपद्मनाभपुरुषोतमवासु
देववैकुंठमाधवजनार्दनचक्रपाणे श्रीवत्सचिन्हश
रणागतपारिजाताश्रीवेंकटाचल २० कंदर्पदर्पहरसुंद

मंगला मंत्र:

ॐ ह्रीं मंगले मंगलाये स्वाहा

पिंगला मंत्र:

ॐ ग्लौं पिंगले बैरि कारिणी प्रसीद फट् स्वाहा

धान्या मंत्र:

ॐ श्री धनदे धान्ये स्वाहा

भद्रिका मंत्र:

ॐ भद्रिके भद्रं देहि अभद्रं नाशय स्वाहा

भ्रामरी मंत्र:

ॐ भ्रामरी जगतामधीश्वरी भ्रामरी क्लीं स्वाहा

उल्का मंत्र:

ॐ उल्के मम रोगं नाशय जंभय स्वाहा

सिद्धा मंत्र:

ॐ सिद्धे मे सर्व मानं संसाधय स्वाहा

संकटा मंत्र:

ॐ ह्रीं संकटे मम रोगं नाशय स्वाहा

न॥ आयुः प्रयच्छ मे वत्स नजामदग्न्य नमोस्तुते॥ इति प्रणम्य॥ यान्तु

२ देवगणाः सर्वे पूजामादाय मामकीं॥ इष्ट कामप्रदानाय पुनराग

मनाय च॥ इति विसर्जनम॥ इति चिरंजीविनां पूजनम॥ शुभमस्तु॥

३

वाद्याः त्रैविक्रमादिचरितंविबुधास्तुवंति भाषापतिःपठ
तिवासरशुधिमारात शेषाद्रिशेखरविभोतवसुप्रभातं ५ इ
षत्प्रफुल्लसरसीरुहनारिकेलपुगद्रुमादिसुमनोहरपालि
कानां आवातिमंदमनिलसहदिव्यगंधैः शेषाद्रिशेखर
विभोतवसुप्रभातं ६ ० उन्मील्यनेत्रयुगमुतमपंजरस्थापा
त्रावशिष्टकदलीफलपायसानिभुक्त्वासलिलमधुकेलिशुकाः ली
पठंतिशेषाद्रिशे ७ तंत्रिप्रकर्षमधुरस्वनयाविपंचगायंत्य
नंतचरितंतवनारदोपि भाषासमाग्रमधुकृत्करचारुर
म्यात शेषाद्रि ८ भृंगावलीचमकरंदरसानुविद्ध झंका

रगीतनिनदैः सहसेवनाय निर्यात्युपांतसरसीकमलोदरेभ्यः
शेषाद्रिशेखर ९ घोषांगनाच वरदध्नि विमथ्यमाने घोषालये
षुदधिमंथनतीव्रघोषाः रोषात्कलिं विततधीककुभश्चकुं
भाः शेषाद्रिशेखर १० पद्मेशमित्रवहुपत्रकृतालिवर्गेर्हर्तुंश्रि
यं कुवलयस्यासितारूरांगां भेरीनिनादमिह विभर्तितीव्रनादं
शेषाशेषा ११ श्रीमन्नभिःष्टवरदाखिलल्लोकवंधो श्रीश्री
निवासजगदेकदयैकसिंधो श्रीदेवतागृहभुजांतरदिव्यमूर्ते
ल श्रीवेंकटाचलपतेवसुप्रभातं श्रीस्वामिपुष्करिणिकाप्लुवनिर्म
लांगाः श्रेयोर्थिनोहरविरिंचिसनंदनाद्याः द्वारेवसंतिवरवेत्र
त

अथ ध्यानम् ध्यायेद्बालदिवाकरंद्युतिनिभं देवारिदर्पापहं देवेन्द्रप्रमुखैः
प्रशंसितयशसं देदीप्यमानं रुचा सुग्रीवादिसमस्तवानरयुतं सुव्यक्ततत्वप्रि
यं संरक्तायतलोचनं पवनजं पीताम्बरालंकृतम् १ उद्यन्मार्तण्डकोटिप्रकट
रुचियुतं चारुवीरासनस्थं मौंजीयज्ञोपवीताभरणरुचिशिखाशोभितं कु
ण्डलांगम् भक्तानामिष्टदं तं प्रणतमुनिजनं वेदनादप्रमोदं ध्यायेद्देवं विधे
यं प्लवगकुलपतिं गोष्पदीभूतवार्द्धिम् २ वज्रांगं पिङ्गकेशाढ्यं स्वर्ण
कुण्डलमण्डितम् नियुद्धकर्मकुशलं पारावारपराक्रमम् ३ वामहस्त

समाकृष्टदशास्यकार्मुकमण्डलम् उद्यद्दिनेशाद्दोर्दण्डहस्तमनन्तं विचिंतये
त् स्फटिकाभं स्वस्तिकान्तिं विभ्रन्त्यक्त्वा ज्ञोलिम् कुण्डलधवसंतानि
रूपं भोजे हरिं भजेत् ६ उद्यदादित्यसंकाशमुदारभुजविक्रमम् कंदर्प
कोटिलावण्यं सर्वविद्याविशारदम् ॥ श्रीरामहृदयानन्दभक्तकल्पम
हीरुहं अभयं चावरं दोर्भ्यां कलितमारुतात्मजम् अपराजितनमस्ते
स्तु नमस्ते रामपूजितः प्रस्थानं च करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे सदा ८ यो
वारांनिधिमल्पपल्वलमिवोल्लंघ्य प्रतापान्वितो वैदेहीघनशोकता

ॐ [illegible]नमः अथपार्थिवपूजा पृथ्वीत्वयाधृतालोकादेवित्वंवि
ष्णुनाधृता त्वंचधारयमांदेविपवित्रंकुरुचासनं अपसर्पंतुयेभूता
येभूताभुविसंस्थिता येभूताविघ्नकर्तारस्तेनश्यंतुशिवाज्ञया ॐ
ह्रींहरायनमः मलापहरणं ॐ ह्रांह्रांमहेश्वरायनमः संघट्टनं ॐ ह्रूं ह्रीं
शूलपाणयेनमः प्रतिष्ठापनं अथध्यानं कैलाशंध्यात्वावहन्नासा
पुटेनजलेसमानीयपुष्पंक्षिपेत् पिनाकधृक् इहागच्छ यावत्त्वांपूजया
मितावतस्थिरोभवः ॐ आंह्रींक्रौंहुंहंसः सऽमहादेवस्यप्राणाः ॐ इ
जीवइहस्थितः ॐ इइहप्राण ॐ सर्वेंद्रियाणिवाक्मनःत्वक्चक्षुः
श्रोत्रघ्राणप्राणाः इहागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॐपिनाकधृक् इह

सन्निहितोभव: शिवायनमः आसनमर्घ्यं पाद्यं ॐ शिवायनमः आच
मनीयं ॐ शिवायनमः मधुपर्कं ॐ ह्रीं हां पशुपतयेनमः स्नानं ॐ [illegible]
शिवायनमः गंधं इशानादष्टावरणपूजनं अथावरणपूजा ॐ
सर्वोक्षितिमूर्तयेनमः ॐ भवायजलमूर्तयेनमः ॐ रुद्रायअग्निमू
र्तयेनमः ॐ उग्रायवायुमूर्तयेनमः ॐ भीमायआकाशमूर्तयेनमः
ॐ पशुपतयेजजमानमूर्तयेनमः ॐ महादेवायसोममूर्तयेनमः
ॐ ईशानायसूर्यमूर्तयेनमः ॐ शिवायनमः गंधं पुष्पं धूपं दीपं
नैवेद्यं अष्टोतरशतंमंत्रंजपितं समर्प्पणं स्तुतिपरिक्रमाविसर्जनं
अथशिवपूजा ॐ हरायनमः मलहरणं ॐ महेश्वरायनमः संघट्टनं

प्रतिष्ठापनं ॐ शिव इह ग
ॐ संभवनमः आवाहनं ॐ मलपाणये नमः प्रतिष्ठापनं ॐ शिव इह ग
ॐ संभवनमः आवाहनं ॐ मलपाणये नमः नमस्ते सर्वदेवेश सर्व
छ इहातिष्ठ ॐ सर्वविज्ञानप्रदनेकमहात्मने नमस्ते सर्वदेवेश सर्व
भूतहितेरता अनंतकोटिसंस्थान अनंतासनसंस्थिता अनंतशक्ति
संपन्नपरमेश्वर नमोस्तुते परापरपराजीन उत्पत्तिस्थितिकारक स
वीर्थसधनीपायविश्वेश्वर नमोस्तुते स्वभावनिर्मलाभोगसर्वव्या
धिर्वनासनं योगीश्वर महायोगिन्योगाधीस नमोस्तुते कृत्वालिंग
प्रतिष्ठानं ध्यायेद्वसनातनं फजंधित्वाविधानेन इदं स्तोत्रमुदीरये
न लिंगस्तोत्रं महापुण्यं यः श्रणोति सदा नरः पापकंचुकिनिर्मुक्ता
प्राप्नोति परमंपदं नेत्पद्यते च संसारे स्थाने प्राप्नोति साश्वतं तस्मात्सर्व

२

प्रयत्नेन मृत्युपाच्छिवसंस्तवे ६ इतिलिंगपुराने लिंगस्तव ॐ पि
नकधनुषेनमः इतिध्यानं ध्यायेनित्यंमहेशंरजतगिरिनिभंचारु
चंद्रावतंसं रत्नाकल्पोज्वलांगंपरशुमृगवराभीतिहस्तंप्रसन्नं पद्मा
सीनंसमंतात्स्तुतिममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिंवसानं विश्वाद्यंविश्ववंद्यंनि
खिलभयहरंपंचवक्त्रंत्रिनेत्रं ॐनमःशिवाय इतिमंत्रेन इदंपाद्यं
एषोऽर्घः इदमाचमनीयं इदंस्नानं एतानिपुष्पानि एषधूपः ए
षदीपः इदंनैवेद्यं ॐसर्वायक्षितिमूर्तयेनमः ॐभवायजलमूर्तयेनमः
ॐरुद्रायअग्निमूर्तयेनमः ॐउग्रायवायुमूर्तयेनमः ॐभीमायआ
काशमूर्तयेनमः ॐपशुपतयेजजमानमूर्तयेनमः ॐमहादेवाय

३

॥ ८२॥

सोम... नम: ॐ ईशानाय सर्वमूर्तये नमः जयेश्वर महादेव जय
भूतपते हर: चंद्रशेखर संसारान्मोचय त्रिपुरांतकः महादेव क्ष
मस्व स्वस्थानं गछ इति विसर्जयेत ॐ नमः शिवाय सम प्तम सं
म्वत १८२५ माघ शुक्ल नवम्यां गुरौ लिखितं सुकल हरि दुबे पठनार्थं म

3

...गतो ...पवनमः ॥ यात्रानुकूलेऽन्हवेधलग्ने क्रूरे च खेटे धनभरवेद्गते ॥ मित्रो नु मित्रं सफलं हि वाचं क्रूरे रा
धवि दूरे गमः ॥ ॥ तनुस्थाने यदा क्रूरे यात्राकाले भविष्यति ॥ रोगो हानिश्च मृत्युश्च रुद्धिमार्गे ... स्यते ॥
शुक्र गुरुर्यात्रासंसिद्धिः फलदायकः ॥ तनुस्थाने समारोग्यं पलाभं च मासमागतः ॥३॥ बुधश्च जीवो भृगु
दने न स्थाने द्वितीये यदि लग्नकाले ॥ सुवस्तुलाभं चतुरंगलाभं करोति मासे च चतुर्थमाहा ॥४॥ क्रूरे धन
स्थाने विराहुभौमाः सौरिश्च केतुर्द्विभिरेव मासैः ॥ विनस्यनाशो दहनाग्निनमः सुसत्वं द्विवा कर्यं जनिरवुवी
त्र ॥५॥ स्थाने तृतीये गुरुभार्गवौ च सोमस्य सूनुश्च निशापतिश्च ॥ करोति कार्यं सकलं च सर्वे पदं तथ पदा
सिद्धिं न चये च ॥६॥ स्थाने चतुर्थे च भौमः शनिः सैंहिकेयो यात्रासु तस्मै वरविस्तरश्च ॥ कार्यार्थलाभं कुरुते च खेटः प
यदि न चये ॥७॥ क्रूरे चतुर्थे गमनेन कुर्यान्न स्यंति कार्यं च भवेश्च सर्वैः ॥ तथापि दोषो न भवेच्च सि
द्धये न वर्दिन द्वये न ॥८॥ गुरुश्च चंद्रो बुध भार्गवौ च स्थाने चतुर्थे च पदा भवंति ॥ न दारिसेहाश्च वि
द्व भौमश्च येषां यदि दिनत्रये ॥९॥ सौम्ये गुरुर्भार्गव पंचमस्थः कुर्वंति यात्रां मनसेप्सितां च ॥ १० ॥ तस्य
नाशयात्रा मासद्वये नैव गृहं पुयाति ॥ ११ ॥ सौम्ये गुरुर्भार्गव पंचमस्थाः कुर्वन्ति यात्रां मनसेप्सितां च ॥
...यात्रा मासद्वयेन वगृहं पुयाति ॥ ... ॥ रवौ भौमार्कि नंदनेन यात्रानुकूलं पदि पंचमस्थाः ॥
...स्वर्णं च लाभं मासद्वयं मध्ये गृहं भावयुक्तम् ॥ १२ ॥ षष्ठे शनिर्वा रविसैंहिकेयो भूनन्दनो वा शुभश्च
फलं च कुर्यः शुभमाप्तिं च तदा भविष्यत्यशुभं च सर्वम् ॥ १३ ॥ गुरुश्च शुक्रश्च बुधश्च षष्ठे कुर्वंति यात्रा
...ष्ट ॥ भवंति यात्रा सफलं वदंति यंति काले सफलाम्मुनीन्द्राः ॥ १४ ॥ सप्तमस्थाः गुरुः सौम्यश्चंद्राः
च चरस्थिते न ॥ पक्षद्वयेनापि स सिद्धिं कार्यं सौम्यस्य राशौ सफलं च वन्द्राः ॥ १५ ॥ सप्तमस्थाः गुरुः सौम्यः चंद्राः
...षष्ट्रिं मासद्वयेन ॥ सधीश शत्रुश्च विनाशयंति मासद्वये नाहनि पंचमे वा ॥ १६ ॥ क्रूरा हि चास्ते यदि
जय न कुर्युश्च महीपतीनाम् ॥ सधी शशात्रुश्च विनाशयंति मासद्वये नाहनि पंचमेवा ॥ १७ ॥ क्रूरा हि चास्ते यदि
वाम गंतैर्यात्रानकुर्यात् यदि वाष्टमस्थाः ॥ कुर्वंति मृत्युं भृगुनंदनेनयः क्रूरो भवेत्तत्र न संशयेन ॥ १९ ॥

मस्तु स्थिता वा ज्ञयदि नो थरो रा: प्रभाक्ष भावा यदि लग्नगेवा॥ जीवस्य पक्षे स्थिरे च लग्ने शुभे च क्षेत्रे सफलं च चन्द्र॥
१६॥ धर्मे स्थिता वा यदि चापि खेटा यात्रानुकूले च तथैव चन्द्र॥ पंचग्रहाः पंचचरे विलग्ने मासत्रयेणापि हि
वक्र तुर्थी॥१७॥ जीवे चतुष्के च त[illegible] बुधे च यात्रा भवेत्सा फलदा च चन्द्र॥ लग्ने चरे वाप्यथ वा स्थिरे वा ग्रहा प्रस
न्नास्तु रगस्य लाभम्॥१८॥ कर्मे स्थिताः क्रूरखगाश्च सौम्याः कुर्वन्ति कार्यं सफलं विनाकिम्॥ लग्ने चरे वा यदि वा
स्थिरे वा कार्यस्य सिद्धं खलु पंचमासैः॥१९॥ आये स्थितो बुध गुरु भृगुनंदनश्च चंद्रस्तथैव फलदा शुभ खे
चराश्च॥ सद्यः फला या भवतीह यात्रा पक्षस्य मध्ये दिवसत्रये च॥२०॥ सर्वे ग्रहा द्वादशसंस्थिता वा यात्रा भ
वेन्नत्र विनिःफला च॥ चरे स्थिरे वाप्युभये च ब्रह्मचे यात्रामकुर्यादिति गर्गभाषितम्॥२१॥ लग्नधर्मसुतलाभ
चाम्बुगे देवपूज्य भृगुनंदनबुधे॥ सर्वदोषमुपयाति विनाशं ध्वंधकार इव भास्करोदये॥२२॥ चन्द्रेतुर्ये समभ
वति दृष्टामस्यो पदातव॥ द्वीपदर्शनस्य मनसां रक्नकी यो तेवस्तुगा॥२३॥ सत स्थाने यदा सौम्या ध्रुवं वष
भसन्मुखम्॥ गुरुश्च पंचनवमो यदि शोचाथवा पस:॥२४॥ चन्द्रो गुरुश्च सहजेश्वा च वामांग दूपके॥ स
मस्ताः कर्मे वासंस्था भारद्वाजोपनाकुलम्॥२५॥ आदित्य राहु सौरेश्च सहजस्थ कुमारिका॥ श्रेष्ठ सौभाग्यना
रीणां दर्शनं सर्वकामदम्॥२६॥ षष्ठस्तृतीय कर्मस्थो भौमश्चैव तु सत्फलम्॥ दासी वेश्या दर्शनं स्याल्लाभ
दं चैव निश्चितम्॥२७॥ सप्ता॥१६८ पंचमः यस्य जीवय च स्यु वर्जिते॥ आदर्शनं पुष्ठमांसं च सुरादर्शनला
भदम्॥२८॥ राहुभौमश्च मन्दश्च लग्ना तृतीयवो भवेत्। उदसगोमयं दृष्ट्वा धीचुलाभ धनं दिशेत्॥२९॥
इति श्री वाराहमिहिरविरचिते यात्राफलं संपूर्णम्॥ पौष मासि सिते पक्षे द्वितीया गुरुवासरे। लिखितं चतुर्भुजेन

रामः

स्वानेखरेध्वांक्षेवंदोशीवृषप्रमुच्यते॥वृषेगजेध्वजेसिंहेवंदीकंसमाविशेत॥अथकालनिर्णयः॥
ध्वजेसप्तदिनंप्रोक्तंसिंहेपक्षंतथैवच॥वृषेमासंचविज्ञेयोगजेमासत्रयंतथा॥स्वानेखरेच
षण्मासंधूम्रेध्वांक्षेचवर्षकम्॥इतिकालंवदेत्सूर्येसर्वकार्याणिचिंतयेत॥अथस्वा
मिनः॥ध्वजेसूर्यश्चविज्ञेयःधूम्रेभौमःतथैवच॥सिंहेचंद्रश्चविज्ञेयोस्वानेसोम्यस्त
थैवच॥वृषेगुरुश्चविज्ञेयःखरेसूर्यसुतस्तथा॥गजेध्वांक्षेचचंद्रश्चज्ञायाधिपतयःस्मृताः॥
प्रश्नापार्श्वमिमंग्रंथंबुराजेनानिर्मितं॥वागदेवीमिमंप्रश्नंत्वत्प्रसादात्करोम्यहं॥इत्या
पद्मः संपूर्णंशुभमस्तु॥संवत्१८७५॥चैत्रमासस्यासितपक्षेशनौलिखितंचतुर्दश्यां॥

अ	क	च	ट	त	प	य	श	देव्यैनमः
ध्व	धू	सिं	स्वा	वृ	ख	ग	ध्वां	सरस्वत्यैनमः

ध्वजे वृषे सिंहे गजे लाभं जायते नृपाच्च सर्वशी [illegible] ॥ श्वाने खरे ध्वांक्षे धूम्रजे च कार्यस्य हानिर्भवे
त् [illegible] ॥ अथ व्यवहारप्रश्नः ॥ ध्वजे गजे वृषे सिंहे व्यवहारः शुभावहः ॥ ध्वांक्षे च श्वाने खरे धूम्रे कल
हः प्राशुभप्रदः ॥ अथ नौकाप्रश्नः ॥ ध्वजकुंजरसिंहाश्च वृषश्च कुशलप्रदः ॥ ध्वांक्षे धूम्रे खरे श्वाने
नौका बूडयति ध्रुवं ॥ अथ राज्यलाभप्रश्नः ॥ गजे ध्वजे चिरं प्राप्तिर्वृषे सिंहे च शीघ्रतः ॥ श्वाने खरे प
[illegible] प्राप्तिः शत्रुगृहे [illegible] तिसत्वरं ॥ ध्वांक्षे धूम्रपदं नास्ति कलह [illegible] सह ॥ राजयोगं विचार्य तेके पित
[illegible] कोजने ॥ अथ [illegible] प्रश्नः ॥ ध्वजे गजे स्थिरं प्राप्तिर्वृषे सिंहे च शीघ्रतः ॥ [illegible]
खरश्वाने नास्तीति ध्वांक्षे धूम्रे [illegible] ॥ अथ ग्रामप्राप्तिः ॥ ध्वजे गजे वृषे सिंहे ग्रामप्राप्तिर्न संशयः
नं ॥ श्वाने खरे तथा धूम्रे ध्वांक्षे नास्तीति निश्चितं ॥ अथ कार्यसिद्धिः ॥ ध्वजे गजे स्थिरं कार्यं त्व
रितं वृषसिंहयोः ॥ दीर्घकाले खरे श्वाने ध्वांक्षे धूम्रे न सिध्यति ॥ अथ बंदीमोक्षप्रश्नः ॥ धूम्रे

श्रीगणेशाय नमः॥ नत्वा गणेशं गिरिमज्जयोनिं च लक्ष्मीशं सूर्यमुखाग्रहेन्द्रान्॥ वक्ष्ये स्फुटं रुद्रकृताः दशा
स्याद्दशाफलं सत्किल योगिनी नाम॥१॥ आदौ जनस्य विधिवत्स्फुटवंशि चार्थ संवत्सरं च जनिमासदिन
दीकालैः॥ पश्चिन्मवेदिवसमे जननं जनस्य तद्वत्पिनाकनयनैः ३ सहितं विधेयम्॥२॥ गौरीशभूरसी
विभयेद्वशेषं पञ्चैव केसेव दशा जनस्य॥ तज्जातके कथितभे पुलस्यपंक्ते ८ भाष्क भफलेस्फुटजान्मपे
ति॥३॥ मंगला पिंगला धान्या भ्रामरी भद्रिका तथा॥ उल्का सिद्धा संकटा च नामतुल्यफलं भवेत्॥४॥ मंग
ला विविधमंगलप्रदा१ पिंगला विविधरोगदायिनी२ धान्यका सतत धनप्रदायिनी३ भ्रामरी भ्रमणकारि
णी मता॥४ भद्रिका भवति भद्रभोगदा५ उल्कापदोद्भवविग्रहहारिणी मता६ सिद्धिदा भवति सिद्धिसंज्ञका
संकटा भवति रोगदानतः८ नाम वेमरस्ता मेव संकटा मंतरेण गदितं पिनाकिना॥५॥ संख्याकृत्मान्ता
न्सा स्वीय दशा विपाक समये ज्ञेयं शुभाशुभं॥ वटकृत्वा ३६ विभजेद्द्वाट कृतिरथैक॥ द्वित्रिवेदेषुषट् सप्त
वसू दशा भवेयुरिति वाश्च दशानि दृश्यताः॥७॥ चंद्रसूर्यौ गुरुर्भौमौ बुधः सौरिर्भृगुस्तमः॥ मंगलादि दशानाथाः
प्रोक्ताः रुद्रेण पार्वती॥८॥ गतर्क्षनाडी गुणिता न दशाब्दा सर्वक्षनाडी विहिताफलं यत्॥ वर्षादिकं भुक्त फ
लं ततःस्व भोग्यांश पाः प्रविचार्य लब्धम्॥९॥ अथ दशा फलं॥ सद्धर्मद्विजदेवगौरवजनोत्कर्षप्रदा श्री
नराणां नानाभोगः धर्मोऽर्थ सन्नप्रवराखिभांगनासिप्रदा॥ सन्मार्गस्थ विभूषणांबर खरत्न भोगसंदाय

३

स्वानेखरे ध्वांक्षे वै दीप्ती धूमधूमश्च यते ॥ वृषे गजे ध्वजे सिंहे वैदीक छुं समादिशेत ॥ अथ कालनिर्णयः ॥
ध्वजे सप्तदिनं प्रोक्तं सिंहे पक्षं तथैव च ॥ वृषे मासं च विज्ञेयो गजे मासत्रयं तथा ॥ स्वाने खरे च
षण्मासं धूम्रे ध्वांक्षे च वत्सरकम् ॥ इति कालवदेत्सुभ्रे सर्वकार्याणि चिंतयेत ॥ अथ ध्वजा
देस्वामिनः ॥ ध्वजे सूर्यश्च विज्ञेयः धूम्रे भौमः तथैव च ॥ सिंहे च शुक्रश्च विज्ञेयो स्वाने सोम्य(?)स्त
थैव च ॥ वृषे गुरुश्च विज्ञेयः खरे सप्त(?)सुतस्तथा ॥ गजे ध्वांक्षे च चंद्र[illegible] आधिपतयः स्मृताः ॥
पृच्छापाशमिमं [illegible] वृराजेन निर्मितं ॥ वागदेवी [illegible] त्वत्प्रसादात्करोम्यहं ॥ इत्या
यप्रश्नः संपूर्णः शुभमस्तु ॥ संवत् १८७५ ॥ चैत्रमासस्यसितपक्षे शनौ लिखितं च तुर्दश्यां ॥

ध्व	के	च	र	त	प	प	श	ह्रंबैनमः
ख्व	धू	सिं	स्वा	वृ	ख	ग	ध्वां	सरस्वत्यैनमः

रस्तो भोगसंदा

श्रीगणेशायनमः नारदउवाच एकदासुखमासीनंशंकरंलोक
शङ्करम् पप्रछगिरिजाकान्तंकर्पूरधवलंशिवम् १ श्रीपार्वत्युवा
च भगवन्देवदेवेशलोकनाथजगद्गुरो शोकाकुलानांलोका
नांकेनरक्षाभवेद्ध्रुवम् २ संग्रामेसंकटेघोरेभूतप्रेतादिकेभये
॥ दुःखदावाग्निसंतप्तचेतसांदुःखभागिनाम् ३ ईश्वरउवाच शृणु
देविप्रवक्ष्यामिलोकानांहितकाम्यया विभीषणायरामेणप्रेम्णाद
त्तंचयत्पुरा ४ कवचंकपिनाथस्यवायुपुत्रस्यधीमतः गुह्यंते

प्रवक्ष्यामि विशेषाच्छृणु सुंदरि ५ हनुमानंजनीसूनुर्वायुपुत्रो म
हाबलः रामेष्टः फाल्गुनसखा पिंगाक्षोमितविक्रमः ६ उदधिक्र
मणश्चैव सीताशोकनिवारणः लक्ष्मणप्राणदाता च दशग्रीव
स्य दर्पहा ७ एवं द्वादश नामानि कपीन्द्रस्य महात्मनः स्वापका
ले प्रबोधे च यात्राकाले यः पठेत् ८ तस्य सर्वभयं नास्ति रणे च वि
जयी भवेत् राजद्वारे गह्वरे च भयं नास्ति कदाचन ९ ॐ
श्रीहनुमत्कवचस्तोत्रमंत्रस्य श्रीरामचंद्रऋषिरनुष्टुप्छंदः
हनुमान परमात्मा देवता अंजनेति बीजं [illegible] नीसूनुरिति शक्तिः

ग ४

अंजनीसुताय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॐ ह्रीं २

ल क्ष्मणप्राणदाताचेतिजीवः ममाभीष्टसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः अ
थ करन्यासः ॐ ह्रां रुद्रमूर्तये तर्जनीभ्यां नमः ॐ ह्रूं वायुसुताय म
ध्यमाभ्यां नमः ॐ ह्रैं वज्रगर्भाय अनामिकाभ्यां नमः ॐ ह्रौं रामदूता
य कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॐ ह्रः ब्रह्मास्त्रनिवारणाय करतलकरपृ
ष्ठाभ्यां नमः एवं हृदयादिषु विन्यसेत् ॐ ह्रां अंजनीसुताय हृदया
य नमः ॐ ह्रीं रुद्रमूर्तये शिरसे स्वाहा ॐ ह्रूं वायुसुताय शिखायै व
षट् ॐ ह्रैं वज्रांगाय कवचाय हुं ॐ ह्रौं रामदूताय नेत्रत्रयाय वौष
ट् ॐ ह्रः ब्रह्मास्त्रनिवारणाय अस्त्राय फट् इति हृदयादिन्यासः

१

श्रीरामायनमः श्रीवेदव्यासायनमः ॐ कौसल्यासुप्रजाराम पूर्वासं
ध्याप्रवर्तते उत्तिष्ठनरशार्दूलकर्तव्यंदैवमाह्निकं १ मातः समः
स्तजगतांमधुकैटभारेवक्षोविहारिणिमनोहरदिव्यरूपे श्रीस्वा
मिनी श्रितजनप्रियदानशीले श्रीवेंकटेशदयितेतवसुप्रभातं
२ तवसुप्रभातमरविंदलोचने भवतुप्रसंन्नमुखचंद्रमंडले विधि
शंकरेंद्रवनिताभिरर्चिते वृषशैलनाथदयिते दयानिधे ३
अत्रियादिसप्तऋषयः समुपास्यसंध्यामाकाशसिंधुकम
लानिमनोहराणि आदायपादयुगमर्चइतुंप्रपंन्ताशेषाद्रिशे
खरविभोतवसुप्रभातं ४ पंचाननाब्जभवषण्मुखवास

१

चि
ार
व
ुरोरु
ालयं
वार
दे॥६॥
वं॥७
नदन्न
कार्य
दिवि
गवा

श्रीरामाय नमः॥ ध्येयंसदापरिभवघ्नमभीष्टदोहंतीर्थास्पदंशिवविरंचि
नुतंशरण्यं॥भृत्यार्तिहंप्रणतपालभवाब्धिपोतं॥ वंदेमहापुरुषतेचर
णारविंदं॥१॥ त्यक्त्वासुदुस्त्यजसुरेप्सितराज्यलक्ष्मींधर्मिष्ठआर्यव
चसायदगादरण्यमायामृगंदयितेप्सितमन्वधावद्वंदे॥२॥ श्रीमत्सरोरु
हजवांकुशचक्रचापंमत्स्यांकितंनवविलोहितपल्लवाभं॥लक्ष्म्यालयं
परममंगलमात्मदेवं॥वंदे॥३॥ वृंदावनांतरमगादनुगोकुलानांसंचार
तवेपशुभिःसुविहृद्गामी॥संचिंतयन्नजगरोमृगपक्षिणांयत्॥वंदे॥४॥
य॰ज्ञोपिकाविरहजाग्निपरीतदेहास्तप्तस्तनेषुविजहुःपरीरभ्यतापं॥रा
हेतदीयकुचकुंकुमपंकलिप्तं॥वंदे०॥५॥ कालियमस्तकविघट्टनदक्ष
मस्यमोक्षेकुभिर्विगहदीनमुखाभिराद्यैः॥ तत्पत्नीभिःस्तुतमशेषनिकार्य
रूपं॥वंदे०॥६॥ ज्ञानालयंश्रुतिविमृग्यमनादिमर्च्यंब्रह्मादिभिःहृदिवि
चिंत्यमगाधबोधैः संसारकूपपतितोतरणावलंबं॥वंदे०॥७॥यनांगवा

२

लं घघुघस्तनपानःपांधुद्धेस्तवांघ्रिणा हृद्दिमनोविपरीता। चक्रं विघस्तमां
डुमपितपूविंगोपाःमृतं॥ वंदे०॥ ९॥ स्यष्टकंपठतीयो कुरुतेमनुष्यः सं
प्राप्यदेहविलयंलभते चमोक्षं॥ १०॥ इति श्रीनारायणाष्टकं संपूर्णं॥
इत्यष्टकं पठतियः परमस्य पुंसो नारायणस्य निर्पणावता
रकस्य॥ सर्वाणि मा स हृदयं कुरुते मनुष्यः संप्राप्य देहविलयं
लभते चमोक्षं॥

२

पहस्तो वैकुण्ठभक्तिप्रियः स्त्राघ जितराक्षसेश्वरमहादर्पापहारी
रणेशोपवानरपुंगवोवतु सदास्मान्समीरात्मजः १० वज्रांगं पिङ्गने
त्रंकनकमयलसत्कुण्डलाक्रान्तगण्डम् सर्वाविद्याधिनाथं करत
लविधृतपूर्णकुम्भं दृढंच भक्ताभीष्टाधिकारं विदधति च सदा सर्व
सन्नं कपीन्द्रं त्रैलोक्यत्राणकारं सकलभुवनगं रामदूतं नमामि ॥३
घल्लोलहलकेशप्रचलजलधरं भीमरूपं कपीन्द्रं वन्दे रामाङ्घ्रिपा
ष्पद्मभ्रमरपरिवृतं तत्त्वसारं प्रसन्नम् १२ वज्राङ्गं वज्ररूपं कन

कनकमयलसत्कुंडलाक्रान्तगंडं। दम्भोलिस्तंभसारप्रहरणविहली
भूतरक्षोधिनाथं १३ वामेकरेवैरभिदं वहन्तं शैलंच दक्षेनिजकं
ठलग्नं दधानमाध्याय सुवर्णवर्णं ध्यायेच्चलत्कुंडलरामदूत
म्. १४ पद्मरागमणिकुंडलत्विषापाटलीकृतकपोलमंडलम्.
दिव्यदेहकदलीवनान्तरे भावयामि पवमाननन्दनम्. इतिध्यानं॥
अथमंत्रः ॐ नमो भगवतेऽञ्जनमहाबलाय रुद्राय सर्वदुष्टजनमुखस्तंभनं
कुरु २ ॐ ह्रां ह्रीं हूं फट् स्वाहा॥ ॐ नमो भगवते आंजनीगर्भसंभूता

पतमलस्य ताननन्दकाय कपिसैन्यप्रकाराय पर्वतोच्चाटनाय सुग्री
वसाध्यकारणाय रोच्चाटनाय कुमारब्रह्मचर्याय गम्भीरशब्दोदया
य॥ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं सर्वदुष्टनिवारणाय स्वाहा २ ॐ हनुमते सर्वग्रहान
न४ भूतभविष्यद्वर्तमानान् दूरस्थान समीपस्थान सर्वकालदुष्टबुद्धीन्
उच्चाटयोच्चाटय परबलानि क्षोभय २ मम सर्वकार्यं साधय २ ॐ ह्रां ह्रीं
फट् २ देहि २ ॐ शिवं सिद्धिम् २ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ॐ ह्रः स्वाहा ॐ परकृतय
न्त्रमन्त्रपराहंकारभूतप्रेतपिशाचपरदृष्टि सर्वविघ्नदुर्जनचेटक

विघ्ना सर्वग्रहभयानि निवारय बंध २ पच २ दल २ छिंद २ कीलय २
सर्वकुयंत्राणि कुरु कु वाच ॐ फट् स्वाहा ॐ नमो हनुमते पाहि २
हहि २ न वंगहृभूतानां शाकिनीडाकिनीनां सर्वविषयानां क
षिपर २ म दंयस्छेद दपर २ प्रभृतं तर्मानाशो षयछोषय ज्वलप्रज्व
लमतमराउ लपि प्राचमराउल निरस्वसनाप मृत ज्वरप्रेतज्व
र चातुर्थिकज्वर वेलुज्वर महेश्वरज्वर छिन्धि छिन्धि भिन्धि
मूलपंचमूलशिरोमंपत्तर फलग लगमूलपित्तवातले वूनिराक्त

श्रीगणेशायनमः ॐ अस्याश्चाक्षुषीविद्यांपठितसिद्धांचक्षूरो
गहरांव्याख्यास्यामः यया चक्षुरोगाः सर्वतो नश्यन्ति चक्षुर्दी
प्तिर्भवति तस्याश्चाक्षुषीविद्याया अहिर्बुध्न्य ऋषिर्गायत्री
छंदः श्रीसूर्योदेवता चक्षुरोगनिवृत्तये जपे विनियोगः ॐ
चक्षुश्चक्षुस्तेजः स्थिरोभव मांपाहि मांपाहि त्वरितं चक्षुरोगान्शमयश
मय ममजातरूपंतेजोदर्शयदर्शय यथाहमंधोनस्यां तथाकल्प
यकल्पयकल्याणंकुरुकुरु यानियानिममपूर्वजन्मार्जितानि चक्षुः
प्रतिरोधकदुष्कृतानितानिसर्वाणि निर्मूलयनिर्मूलय ॐ नमश्च
क्षुस्तेजोदात्रेदिव्याभास्कराय ॐ करुणाकरायामृताय नमः ॐ नमः

प १

म

१ सूर्यायअक्षितेजसेनमः खेचरायनमः महतेनमः रजसेनमः तमसेनमः
ॐअसतोमांसद्गमय तमसोमांज्योतिर्गमय मृत्योर्माअमृतंगमय उ
ष्णोभगवान्शुचिरूपः हंसोभगवान्हंसरूपः यइमांचाक्षुष्मतींविद्यां
ब्राह्मणोनित्यमधीतेनतस्याक्षिरोगोभवति नतस्यकुलेअंधोभवति अ
रा ष्टौब्राह्मणान्ग्राहयित्वाविद्यासिद्धिर्भविष्यति ॐनमोविश्वरूपंघृ
णिनंजातवेदसंहिरण्मयंज्योतिरूपंतपन्तंसहस्ररश्मिभिःशतधावर्त
मानः प्राणःपुरःप्रजानामुदयत्येषसूर्यःस्वाहा ॐनमोभगवतेआ
दित्यायअहोवाहनवाहनायस्वाहा इतिनेत्रोपनिषत् संवत् १९४६

था

मनोरमामं निष्कु… मानसी मनमोहनी। मनसिष

कं०

॥८॥ आलिमाञ्जनेयम २६ अञ्जनीवरपुत्राय दोरक्षापमहात्मने सर्व
लोकैकवीराय मविष्यब्रह्मरतोनमः॥ इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे नार
दागस्त्यसंवादे श्रीरामचन्द्रप्रोक्तं हनुमत्कवचं समाप्तम् शुभमस्तु
संवत् १८०१ शाके १७६५ श्रीहनुमतेतुभ्यंनमः यथापुस्तकं दृष्ट्वा
तथालिखितं रामदत्तेन मार्गशीर्षकृष्णपक्षे पौर्णमास्यां भौमवारे

॥८॥

कं०

श्री

मनोरमामं निष्प्र... मानसीमनमोहनी ॥

॥ ८१ ॥

रामहनिपंवरो कायस्तंभेवन्हिचक्रे छत्रे द्वारेस्दौरा २१ श्रोके
महारोगेचैवब्रह्मग्रहविनाशने सर्वदातुपठेन्नित्यंजयमाप्नोत्यभीप्सित:
२२ मर्यवावसनेरक्तंक्षौमवाताउपत्रके त्रिंगधेनाथमारव्यावालिखि
त्वाधारयेन्नर: २३ पञ्चसप्तत्रिलोहैर्वागोपितंकवचंशुभम् ग
लेकट्यांबाहुमूलेकंठेशिरसिधारितम् २४ सर्वान्कामानवा
प्नोतिसत्यंश्रीरामभाषितम् २५ उल्लंघ्यसिंधो:सलिलंसलीलं
यःशोकवन्हिंजनकात्मजाया: आदायतेनैवददाहलंकांनमामितंप्रा

धा

मनोरमामंत्रिषु... मानसी मनमोहनी। मनसिष

॥८०॥

नीमन...

क०

६

त्वासप्तवारं पठेद्यदि १५ ज्वापस्मारकुष्ठादितापज्वरनिवारणं
अस्वत्थमूलेर्कवारे स्थित्वा पठति यः पुमान् १६ अचलांश्रिय
माप्नोति संग्रामे विजयी भवेत् १७ यः करे धारयेन्नित्यं सर्वान्का
मानवाप्नुयात् विवादे द्यूतकाले च द्यूते राजकुले रणे १८ द
शवारं पठेद्रात्रौ जिताहारी जितेन्द्रियः विलयं लभते लोके मानवो
वानराधिपः १९ भूतप्रेतमहादुर्गे रणे सागरसंप्लवे ।। सिं
हव्याघ्रभये चाग्नौ शरशस्त्रास्त्रपातने शृंखलाबंधने चैव का

पातुमहाप्राज्ञोलिङ्गंपातुशिवप्रियः १० ऊरूचजानुनीपातुलङ्काप्रा
सादभञ्जनः जङ्घेपातुकपिश्रेष्ठोगुल्फौपातुमहाबलः अचलोद्धा
रकःपातुपादौभास्करसन्निभः अञ्जनीसुतसत्वाढ्यःपातुपादाङ्गुलि
स्तथा १२ सर्वाङ्गानिमहाशूरःपातुरोमानिचात्मवान् हनुमत्कव
चंयस्तुपठेद्विद्वान् विचक्षणः १३ सएवपुरुषश्रेष्ठोभुक्तिंमुक्तिं
चविन्दति त्रिकालमेककालंवायःपठेन्नित्यमाश्रयः १४ सर्वान्
रिपून्क्षणाज्जित्वासपुमान् श्रियमाप्नुयात् मध्यरात्रेजलेस्थि

कं०

पापहारीचपातुनः ल्वगेश्वरः कपोलौकर्णमूलेचपातुश्रीरामकिंकरः ५

नासाग्रमंजनीसूनुः पातुवक्त्रंहरीश्वरः वाचंरुद्रप्रियःपातुजिह्वांपिं

६

गललोचनः ६ पातुदंतान फाल्गुनेष्टश्चिबुकंदैत्यकोटिहृत ।।

पातुकंठश्चदैत्यारिः स्कंधौपातुसुरार्चितः ७ भुजौपातुमहातेजाःक

रौतुचरणायुधः नखान्नखायुधःपातुकुक्षौपातुकपीश्वरः ८ व

क्षोमुद्रापहारीचपातुपार्श्वेभुजायुधः लंकाविभंजनःपातुपृष्ठदे

शेनिरंतरम ९ नाभिंश्चरामदूतश्चकटिंपात्वनिलात्मजः गुह्यं

६

सकुलदरवलनागकुलविषं निर्विषं कुरु कुरु फट् २ ॐ ह्रीं सर्वदुष्टग्रह
निवारणाय स्वाहा ॐ नमो हनुमते पवनपुत्राय वैश्वानरमुखाय हन २
पापदृष्टिं घोरदृष्टिं हनुमदाज्ञास्फुर तु स्वाहा ॥ श्रीराम उवाच ० हनु
मान् पूर्वतः पातु दक्षिणे पवनात्मजः पातु प्रतीच्यां रक्षोघ्नः पातु सा
गरपारगः उदीच्यां मूर्ध्नगः पातु केशरीप्रियनन्दनः अधस्ताद्विष्णुभ
क्तश्च पातु मध्यं च पावनिः अवांतरदिशः पातु सीताशोकविनाशनः २
लंकाविदाहकः पातु सर्वापद्भ्यो निरन्तरम् सुग्रीवसचिवः पातु मस्त
कं वायुनन्दनः ३ भालं पातु महावीरो भ्रुवोर्मध्ये निरन्तरम् नेत्रे छा

था

॥८०॥

मनोरूपा मंत्रिपूज्या च मानसी मनमोहनी ॥ मनस्वि
नी मनस्थैर्य्य मानैका मनमानिनी ॥७०॥ मनोरूपा
मानभावा मानभाव विदारिणी ॥ मंत्रिणी मंत्रना
या च मंत्रात्मा मंत्रपालिनी ॥७१॥ मंत्रज्ञा मंत्रसंपी
ता मंत्रगात्मा मंत्रकारिणी ॥ मखेशी मखधारी च
मखरूपा मखेश्वरी ॥७२॥ मंथिनी मंथिनाधशित मं
थनेशस्व पालिका ॥ मदना मदरूपा च मदहा मदधं
जनी ॥७३॥ मेदरा मेदराक्षी च मेदरात्मा मेदेश्वरी ॥
माररूपा मारकारी मार्तंडी मारवर्द्धिनी ॥७४॥ मार
शांतिकरी मा पामानसैक मनस्विनी ॥७५॥

॥८०॥

करीभल्ला भल्लानाकविदारिणी ॥ मोहनी मोह
नेशी च मोहना मदनातुरः ॥ ६४ ॥ महामाया महादेवि
महामोहविदारिणी ॥ महायोगरता मंबा मदिरा मदि
रेक्षणा ॥ ६५ ॥ मखरूपा मखेशी च मखगा मखवाति
नी ॥ मानिनी मानदा मान्या मोहरात्रि महेश्वरी ॥ ६६ ॥
मार्गरति मार्गरता प्रीता मार्गदा मार्गरक्षिणी ॥ मंचरूपा
मंचकरी मंचाली मंचनेश्वरी ॥ ६७ ॥ मोक्षदा मोक्ष
दात्री च मोक्षदा मोक्षकारिणी ॥ मत्सरा मत्सर
प्रीता मत्सरात्मा मखानाकृता ॥ ६८ ॥ मार्जनी मा
र्जनरता मार्जना मार्जनेश्वरी ॥ मोरका मारिणी

॥६॥
॥६

भावकाभावनाशीचभूरिदाभूमिपालिका॥भुव
नाभुवनेशीचभुवनेकासंपालिका॥५९॥भूरि
पूजारतानित्याभूरिदाभूरिभोगनी॥भूतनाथ
सदाप्रीताभूत॰नाथंसुपूजिता॥६०॥भूतनाथ
सदापालीभूतनाथ.गृहषिणी॥भैरवाप्रीतिमा
पन्नाभैरवानंदवर्द्धिनी॥६१॥भिक्षपालीभि
क्षकेशीभिक्षुदाभिक्षुरक्षिणी॥भे~~[illegible]~~भेदका
रीचभेदेशीभीतिदाभीतिघातिनी॥६२॥भीति
रक्षाकरीभयाभीतिरूपाभयात्मिका॥भालचन्द
नसंयुक्ताभालरक्षकभालिनी॥६३॥भालप्रीति

६

भावकाभावनाशी च भूरिदा भूमिपालिका ॥ भुव
ना भुवनेशी च भुवनैकासुपालिका ॥५८॥ भूरि
पूजारता नित्या भूरिदा भूरिभोगनी ॥ भूतनाथ
सदाप्रीता भूतनाथसुपूजिता ॥६०॥ भूतनाथ
सदापाली भूतनाथप्रहर्षिणी ॥ भैरवाप्रीतिमा
पन्ना भैरवानंदवर्द्धिनी ॥६१॥ भिक्षपाली भि
क्षकेशी भिक्षुदा भिक्षुरक्षिणी ॥ भेदकाभेदका
री च भेदेशी भीतिदा भीतिघातिनी ॥६२॥ भीति
रक्षाकरि भयाभीतिरूपा भवात्मिका ॥ भालचन्द्र
नसंयुक्ता भालरक्षकभालिनी ॥६३॥ भालप्रीति

ल्पाभूतलेशी च भूतली भूतलात्मिका ॥ भोगिनी
भोगदात्री च भोगदा भोगवर्द्धिनी ॥ ५४ ॥ भगात्मि
का भगवति भगेशी भगपूजिता ॥ भास्करी भास्कर
प्रीता भास्वा भास्वत्कारिणी ॥ ५५ ॥ भाविरती भावि
रति भाषा भजनी भजरूपधृक् ॥ भटनी भटसंपूज्या
भटानां वृद्धिवर्द्धिनी ॥ ५६ ॥ भूपश्री भूपसंरक्षी भू
पात्मा भूपपालिका ॥ भूपसाक्षी भूपरता भूमि
का भूमिधारिणी ॥ ५७ ॥ भूमिभोगरता माया
भौमपूज्यवडानना ॥ भूमिदा भूमिजननी भूमि

॥६॥

भीमाभीमपराक्रमा ॥४९॥ भिक्षुकापालिनी भूति
भूधरी भूधरात्मिका । भूषणा भूतपाली च भूतेशी
भोगकारिणी ॥५०॥ भूतात्मा भूतसंरक्षी भूतिदा भू
ति भूषणा । भवदा भवहंत्री च भूतशोकविनाशि
नी ॥५१॥ भ्रामरी भ्रमराकारा भूतभावनभावनी ।
भारद्वाजसदापूज्या भूषिता भूषितेश्वरी ॥५२॥
भक्षिणी भयकृद्भीमा भैरवी भवनाशिनी ॥ भा
नुपूज्या भानुरता भवानी भुवनेश्वरी ॥५३॥ भूता

६०

बदरीफलसंस्नेहा बदरीफलभावनी। वेदावरदेशी
चबासिद्धाद्याः सुपूजिता॥८५॥ बिस्वामित्रसदा वा
सबिश्वंभरि बिचक्षणी। बिश्वंभरी बिश्वरूपा वि
श्वात्मा बिश्वपालिनी॥८६॥ बिश्वेसी बिश्वरंजनी
चबिश्वात्मा बिस्वपोषणी। वीरहा निरताश्री
ला बिभीषणावरप्रदा॥८७॥ बिश्वामित्रबृहस्ने
ही बिस्वहा बिस्वरूपिणी। भवानी भूतभव्याच
भवपासबिमोचनी॥८८॥ भोगिनी भोगकारीच
भोगदा भोगवर्द्धिनी। भीषणा भीषणेशीच

॥५॥

बह्मरूपा विष्णुपीता बृह्माविष्णुशिवात्मिका ।
बराक्षि बामना बामा बामिका बरदायिकी ।३९। ब्रा
ह्मीबाला बराही च बराह्लिङ्गिकृतानना । बग्निघा
बादिनी बाक्पणा बाग्रूपा बरेश्वरी ।४०। बषट्कारा
बक्षे केशी च बगलालम्पालिका । बागरी विकस
द्भुक्ता बक्रिणी बक्रकारिणी ।४१। बक्ररूपा बक्रधरा
बक्रेशी बक्रबर्द्धिनी । बक्राबर्ता च बलदा बलेश्वरी
बृक्षचारिणी ।४२। बरदाश्रमसंस्था च बदरीश्रम
बासिनी । बदरीफलसंतुष्टा बदरी बदरेश्वरी ।४३।
बदरीफलसंदोहा बदरीफलभावनी । बदरीफलसंपू

॥५॥

फि

फटाकारा फणादर्शी फलगुनि फलसाद्धिनी ॥ फलगु
नी फलगुरूनी प्रीता फल्गु फल्गु फलात्मिका ॥३४॥
फोंकारी फलदात्री च निःस्फुलिंगा स्फुलिंगिनी ॥ ब
लिका बालिका माला बाला बाहु विवर्द्धिनी ॥३५॥
वरदा वररूपा च वरमाता वरेश्वरी ॥ बगला बागि
ला सी च वाचनी वचनप्रिया ॥३६॥ वत्सला वत्स
लेसी च वज्रणी वज्रधारिणी ॥ बालिका बाल वस्था च
बाहदंड विलाशिनी ॥३७॥ बाहनी बाहवरदा वर्ति
नी वर्तुला बला ॥ बीथिनी बीचिका वीची विकटा वि

पद्मासि पद्मवल्लभा ॥२८॥ पाटनी सर्वविद्यानां पा
पपाशविनाशिनी । पटुप्रीसा पटुरता पंडिता बुद्धिव
र्द्धिनी ॥२९॥ पुंडरीकविशालाक्षि पुंडूधारणा पुंडि
रणि । पूतनाप्रकपाली च पुरुशार्थप्रसाधिनी ॥३०॥
पदस्था पादमनी पादवंकजसेविता । फलदा फल
रूपा च फलेशी फलवर्द्धिनी ॥३१॥ फुंकारी फरिणा पा
नी च फरोशी पन्नगेश्वरी । फूत्कारी फलदा फेफि फलेशी
फुलपोषिणी ॥३२॥ फलप्रीतिकरी फुल्ला फटनी फट
केशरी । फुंकारी फलरूपा च फलदा फलतोषणी ॥३३॥

॥६॥

६

नसंप्रिता पक्षिरणी परमात्मिका ॥२३॥ पंजरी पिं
जरा पिंगा पिंगला पिकवर्द्धिनी ॥ पिकरूपधरा पित्रा
पिकेशी पिकभाषिणी ॥२४॥ प्रभाकारा प्रभारूपा
प्रगल्भभाषा प्रकाशिनी ॥ पशुप्रिता पशुरता पुरंद
र हितैषिणी ॥२५॥ पुरहूतप्रिया पद्मा पद्ममाला वि
भूषणा ॥ पापदश्नाशिनी पापोत्पाटिनी पंकजेश्व
री ॥२६॥ पंकजाक्षी पराभूतिः पथिनो पथिरक्षिणी ॥
पंथप्रिया पंथरता परममोहकारिणी ॥२७॥ परमेष्ठि
परहंसी च परब्रह्मस्वरूपिणी ॥ पराचारता पापा

॥३॥

श्रीच नागरी नागरात्मिका ॥१८॥ नरनेत्तिप्रिया नेमि
निर्बिका निष्कलेश्वरी ॥ नरेशपालिनी नौका नागस्था
नागपार्श्विनी ॥१९॥ नागेन्द्र मानिनी नंद्या नंदश्री
नर्मभाषिणी ॥ परमा परमेश्री च पाकशासन पो
षिणी ॥२०॥ पत्रिका पावनी पद्मा पद्मेशी पद्मव
ल्लभा ॥ पद्माक्षि पावनी पद्मा पादका पदखेचरी ॥२१॥
पापहरी पोषिका पोषा पूर्विका पूर्वमंत्रिका ॥ पंचि
मी पाँचनी प्रेमा पंचाली परमेश्वरी ॥२२॥ पक्षधा
रीच पक्षेशी पक्षिणी पक्षरूपधृक् ॥ पक्षिपाल

त्रे

निर्जरा नाकगामनी नक्षत्रानेकवर्द्धिनी ॥ निर्भ
लानिमलानेत्रानिःशंका निर्जरात्मिका ॥ २३ ॥ निल
प्रिया नीयरता निष्कं लंकागणेश्वरी ॥ नाशिनी सर्व
शत्रूणां नूतना नूतनेश्वरी ॥ २४ ॥ निषंगधारिणी
निंबा निर्भमाना खवाहिनी ॥ नंदी मंदाकिनी नाममा
नरूपा नराजिहा ॥ २५ ॥ नरकासुरनाशी च नरोशीनर
पालिनी ॥ नरेन्द्र मानिनी निद्रा निग्रहा निग्रहेश्वरी ॥ २६ ॥
नटनी नाटिनी नाट्या निर्द्वंद्वा निर्द्वंद्वेश्वरी ॥ नितंबि
निर्निलंबी च निर्धना धनवर्द्धिनी ॥ २७ ॥ निर्धूता
निर्विषादुःखा निष्ठुरानेकिकामिनी ॥ नमरूपान मे

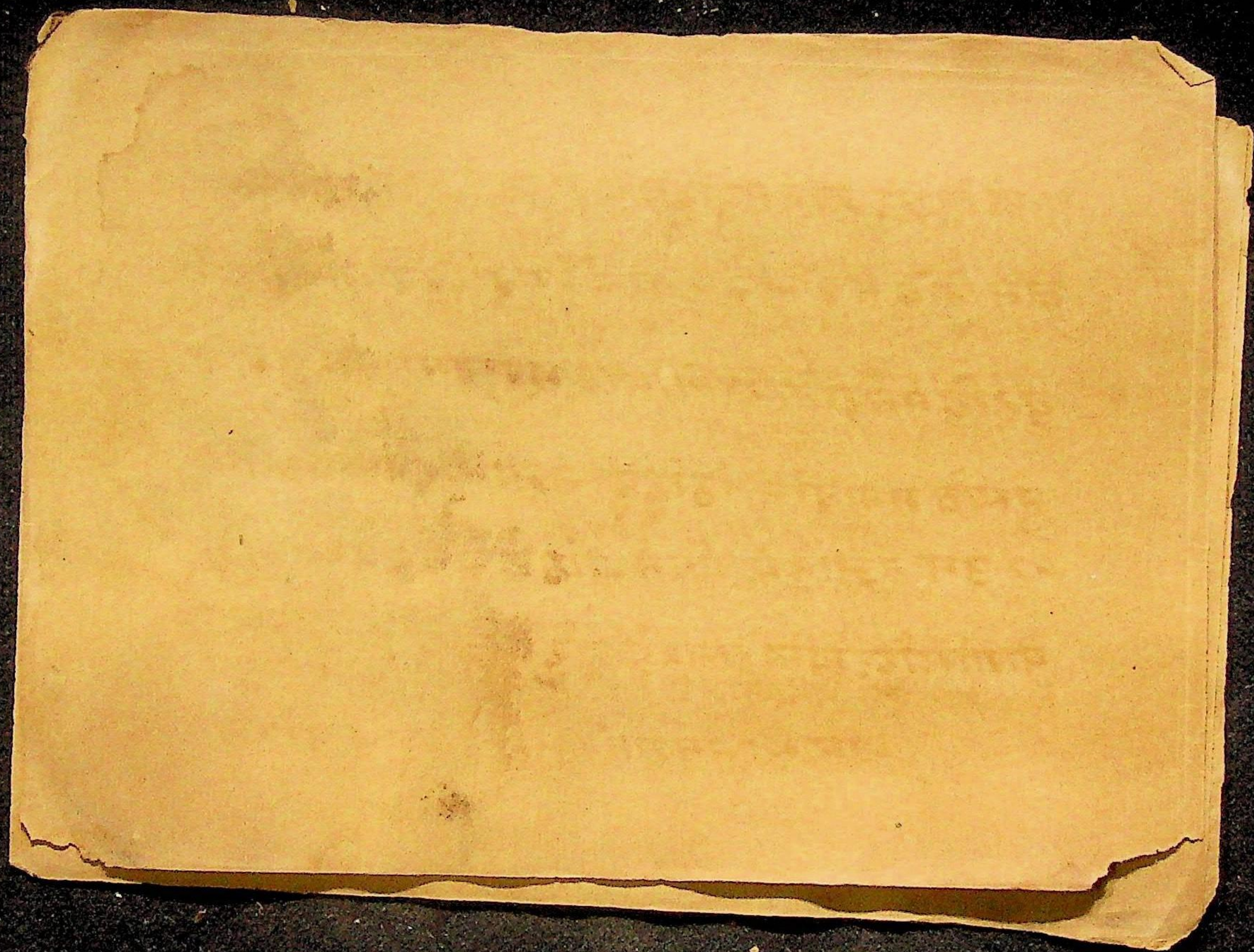
तन्नोनर्मदाप्रचोदयात् ॥ ॐ ह्रीं नर्मदायै स्वाहा इति
गायत्री मंत्र यथासक्ति जपेत ॥ सहस्र नाम पाठं कु
र्यात् ॥ तत्र यथा ॐ नर्मदा नागकन्या च नागेसी नाग
वल्लभः ॥ नारायणी निराकारा निरालंबी निरंज
नी ॥ ९ ॥ निरीहा निर्विकारी च नित्यानंदस्वरूपणी ॥
निस्पृहा नित्यरूपा च निर्लोभा निश्रयात्मिका ॥ १० ॥
नक्रेशि नागगमनी नागकन्या नगेश्वरी ॥ निर्घो
शि निर्जरा नीरा निरीता नित्यनंदिनी ॥ ११ ॥ निश्चया
निश्चला नीला निर्लेपा निधनेश्वरी ॥ नलनीलवि

॥ २ ॥

बिज्ञानमात्रेणसर्बसिद्धिर्भवेन्नरः ॥ ४ ॥ तन्मेक
थयदेवेश सर्बलोकोपकारकम् ॥ श्रीशिव उवाच ॥
नयोगकरणंबारंनक्षत्रंनापिसंक्रमम् ॥ ५ ॥ यस्यप
ठनमात्रेणसर्वः सिद्धिर्लभेन्नरः ॥ नर्मदेसततं रक्षे
ज्जननीजगदम्बिका ॥ ६ ॥ प्रथश्री नामरेवायाः सह
स्रपरिकीर्तितम् ॥ रुद्रो ऋषिर्बिराड्ति छंदो निगदि
तो मया ॥ ७ ॥ धर्मार्थकाममोक्षार्थे बिनियोगः प्र
कीर्तिताः ॥ रुद्रोशिरो मुखे छन्दः हृदये देवतास्मृ
ताः ॥ ८ ॥ ॐ सर्बदायै बिद्महे महादेवाय धीमहि

५

संचितेनभविष्यसि २३ नान्यदेवी २ महीतलेनर्मदासम
तुल्यास्ति गङ्गायाचवरानने २४ यंयंवाञ्छन्तितेकामं
यःपठेत्कवचंशुभंतंतम् प्राप्नोतिसर्वादु. नर्मदा
चप्रसादता ओंनमोनर्मदायैस्वाहा इतिश्रीभवानी
तंत्रे हरगौरीसंवादे नर्मदाकवचंसंपूर्णम् श्रीनर्मदा
र्पणमस्तु ॥

धर्म्यदं मोक्षदं ज्ञानं सद्बुद्धिमचलां श्रियं २०॥ महापुण्यो
क्षमे लोके भवन्ति कवचात्मने एकादश्याम् निराहारी
व्रतस्थे नर्मदातटे २१ भौमार्के भृगुवारे गुर्द्विरात्रेच
तुस्पथे सतावृत्ति पठेद्विद्वान्ज्ञानोदयमालभेत
२२ प्रभाते ज्ञानसंपत्तिर्मध्याह्ने शत्रुसंकटे सायाह्ने
योगसिद्धिः स्यात् मनश्श्रेष्ठार्द्धरात्रिके शत्रुभीते
राजभये अस्वस्थे नर्मदातटे सहस्रावृत्ति पाठेन

जगत् वंदिता १४ पूजायाम् सततम् रक्षेत् बालगत वत्सल
चारिणी विद्या याम् शारदा पातु बालयाम् च कुलेश्वरी
१५ प्रियंमे श्रीधरी पातु [illegible]शायाम् दिशास्तथा
सर्वदा सर्वभावेन रक्षेत वै परमेश्वरी १६ ॥ इतिमे कव
चम गुह्यं कस्यचिन्न प्रकाशितं सा प्रत्येकं मया प्रो
क्तं नर्मदा कवचं यदि १७ ये पठन्ति महा प्राज्ञं त्रिका
लं नर्मदा तटे ते लभन्ति परं स्थानं पदमुरेरपि दु
र्लभम् गुह्यात गुह्यतरं देवी रेवायाम कवचं शुभं

३॥ वाचामे कौतुकी रक्षेत कौमारी च कुमारिके १० जले स्त्री

मच्छीसी पातु मच्छरोमन मोहिनी तच्छरो कुरु गर्भी च मे ३॥

हने मदनावली ११ स्तम्भे वै स्तम्भनी रक्षेत विद्वेष्टृ दृष्टि

कारिरासी ऋक्षा चौर सदा रक्षेत वह्निः हस्तष्टि गामिषु १२

राजद्वारे महामाया मोहिनी शत्रु संगमे क्षोभरसी पातु सं

ग्रामे उद्भटे भरमर्द्दिनी १३ मोहिनी मदने पातु क्रीडा

याम च विलासिनी सयने पातु विच्चोष्टिनि दृशं

जिह्वा मे वाग्विलासिनी ५॥ चुबुके पंकजाक्षी च घं
टिका धनवर्द्धिनी पुत्रदा बाहुमूले च ईश्वरी बाहुकुम्भके ६
हिका धनवर्द्धिनी पुत्रदा बाहुमूले च ईश्वरी
ऊरु त्यामकामदा त्रोच उदरे जगदम्बिका हृदये च म
हालक्ष्मीच करितरे वराग्रमी ७॥ मोहिनी जंघयोः पातु
जठरे चुरुस्थले सहजा पोपो पातु मङ्गला पादपृष्ठके ८
धराधरी धर्मं रक्षेत पश्चून मे भुवनेश्वरी बुद्धिं मे मदनापा
तु मेनस्थनी च मनो मम ६ आर्भर्तोऽम्बिका तु पातु ऊस्थिमे
जगदीश्वरी

२॥

ओं पूर्वे तु नर्मदा पातु आग्नेय्याम्गिरि कन्यका दक्षिणे रुद्रतनया नैऋत्ये मेकलात्मजा १॥ रेवा तु पश्चिमे पातु वायव्ये हरवल्लभा उत्तरे मेरुतनया ईशान्ये तु रुद्रदेहजा २॥ ऊर्ध्वं सोमोद्भवा पातु ह्यधो गिरिवरात्मजा गिरिजा पातु मे शीर्षे मस्तके शैलवासिनी ३॥ ऊर्ध्वं ललाटिका पातु भ्रुकुटी जलवाहिनी कर्णयोः कामदा पातु कपोलौ अमरेश्वरी ४॥ नेत्रे मन्दाकिनी रक्षेत् पवित्रे प्रधरा दले दशने केशवी रक्षेत

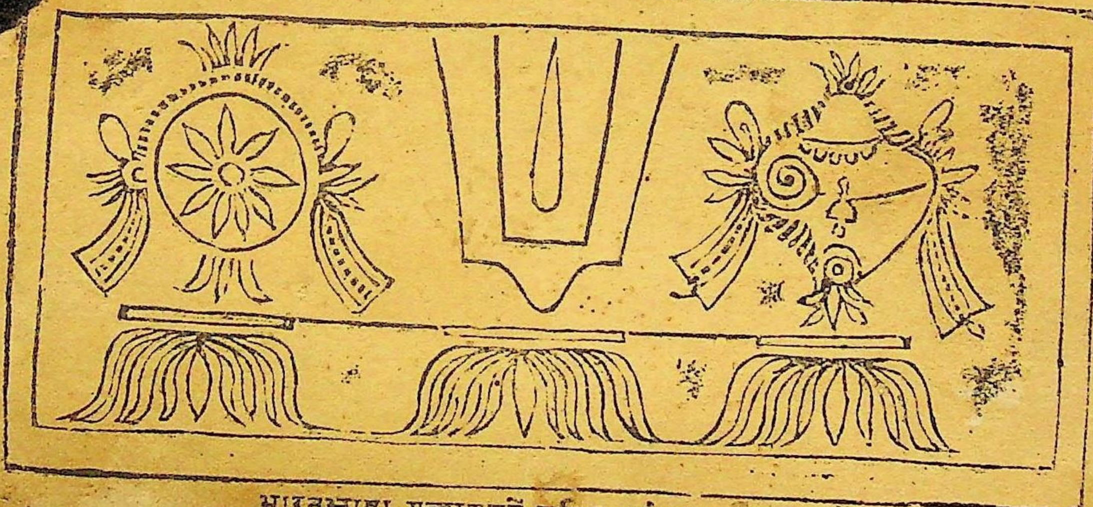
२॥

ओं ह्रैं कनिष्ठकाभ्याम नमः ओं ह्रः करतलकर पृष्ठाभ्याम नमः अथ हृदयादिन्यासः ओं ह्रां हृदयाय नमः ओं ह्रीं शिरसे स्वाहा ओं ह्रूं शिखायै वषट् ओं ह्रैं कवचाय हुम ओं ह्रौं नेत्रत्रयाय वौषट् ह्रः अस्त्राय फट् ओं भूर्भुवः स्वरोमिति दिग्बंधनं अथ ध्यानं नर्मदायै नमः प्रातः नर्मदायै नमो निशि नमोस्तु नर्मदा देवी त्राहि माम भवसागरात ओं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रौं ह्रः इति मन्त्रः ओं रुद्रदेहाय विद्महे कमलकन्याय धीमहि तन्नो देवा प्रचोदयात ओं नर्मदायै नमः सोहम इति मन्त्रः

१

॥ श्रीगणेशायनमः श्रीनर्मदायैनमः ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥
ॐ लोकसाक्षी जगन्नाथसंसारार्णवतारणम् ॥ नर्मदाक
वचंब्रूहिसर्वसिद्धिकरंसदा ॥१॥ श्रीशिवउवाच ॥ साधनेप्र
भुतां येनप्राप्नुवुल्लोकेपुरुषोत्तम ॥ नर्मदाकवचंदेविसर्व
रक्षाकरंपरं ॥२॥ नर्मदाकवचस्यास्य महेश्वरस्य ऋषीस्मृतः
छन्दोविराट्सुरश्रेष्ठ विनियोगश्चतुर्विधौ ओऽम् अस्य श्रीनर्मदा
कवचस्यमहेश्वर ऋषिः विराट् छन्दः श्रीनर्मदादेवता ओऽम् ह्रीं
बीजं नमः शक्तिः श्रीनर्मदायै कीलकं धर्मार्थकाममोक्षार्थे जपे
विनियोगः ओऽम् ह्रां अङ्गुष्ठाभ्याम् नमः ओं ह्रीं तर्जनीभ्याम् नमः
ओं ह्रूं मध्यमाभ्याम् नमः ओं ह्रैं अनामिकाभ्याम् नमः ॥१॥

अथ गुरुपरम्परा प्रारम्भः ॥

भारतभ्राता यन्त्रालयमें मुद्रित हुई सं० १८४५

श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ अस्मद्गुरुभ्योनमः ॥
अस्मत्परमगुरुभ्योनमः ॥ अस्मत्सर्वगुरुभ्योनमः ॥
श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ श्रीपराङ्कुशदासायनमः ॥
श्रीमद्यामुनमुनयेनमः ॥ श्रीराममिश्रायनमः ॥ श्री
मते पुण्डरीकाक्षायनमः ॥ श्रीमन्नाथमुनयेनमः ॥
श्रीमते शठकोपायनमः ॥ श्रीमते विष्वक्सेनाय
नमः श्रियैनमः श्रीधरायनमः ॥ अस्मद्देशिकसम्प्र

दीयपरमाचार्य्यानशेषान्गुरून् श्रीमत्लक्ष्मणयो
गिपुङ्गवमहापूर्णौ मुनिं यामुनं ॥ रामपद्मविलोचनं
मुनिवरंनाथंशठद्वेषिणं सेनेशं श्रियमिंदिरासहचरं
नारायणंसंश्रये १ लक्ष्मीनाथसमारम्भांनाथयामुन
मध्यमाम॥अस्मदाचार्य्यपर्यन्तांवन्देगुरुपरम्पराम २
नारायणस्वरूपकिङ्करभावसुष्टं लक्ष्मीप्रपन्नकरुणार्द्र
कटाक्षलक्ष्यम् ॥ श्रीमन्मुकुन्दपदपङ्कजचञ्चरीकं श्री
मज्जनार्दनगुरुं सततम्भजामि३ श्रीमन्मुकुन्दपदप
ङ्कजभृङ्गराजंवेदान्तवेद्यपुरुषेर्पितस्वात्मभावम् ॥
दीनात्मनांकरुणयार्तिहरंदयालुं लक्ष्मीप्रपन्नमुनि
वर्य्यमहंप्रपद्ये ४ श्रीराजगोपालपदाब्जभृङ्गस्वात्म
शास्त्रार्थविनिर्णतलम् ॥ काश्यपान्वयपूर्णचन्द्रं
श्रीमन्मुकुन्दार्यमहंभजामि ५ नीलाद्रिनाथकैंकर्य
दक्षप्रवणमानसम् ॥ सौम्यश्रीगिरिक्षपापाचंश्रीगोपा

लमहं भजे ६ श्रीवेङ्कटार्यान्वयसिन्धुसोमं श्री२निवा
सार्यपदाब्जभृङ्गं वंशारवर्येस्यमपावलम्बं श्रीसौम्यजा
मातृमुनिं भजामि ७ श्रीमद्वादिभयङ्करान्वयरतो
श्री२ निवासगुरोः सुतं स्वाश्रितरक्षणे स्थिरतनं श्रांतं
भजन्तं विभुम् ॥ वेदान्तोभयसारचिन्तनरतं श्रान्त
[illegible]दयासागरं श्रीनीलाचलनाथसेवनपरं यत्यारमार्यं
[illegible]जे ८ श्रीमन्वरलक्कुलवारिधिप्रोतभानुं रामानु
[illegible]र्यतनयोत्तममम्बुजाक्षिम् ॥ सेवेसदासजगता
[illegible]पिनाथभाजं भजेतथापि ममनाथमनन्यभावम् ९
शालंकायनवंशदुग्धजलधेराकासुधादीधितिं श्रीरा
मानुजयोगिदेहजवरं तत्पादपद्माश्रयम् ॥ भक्तानु
ग्रहपारतन्त्र्यसुभगं श्री२निवासार्यसत्पौत्रं श्रेष्ठगुणं
नमामिशिरसाश्रीनिवासंगुरुम् १० श्रीनिवासगुरो
पादसरसीरुहषट्पदम् ॥ वेदान्तद्वयसारसंग्र

मानुजगुरुम्भजे ११ वेङ्कटार्य्यपदाम्भोजद्वन्द्वप्रवणमा
नसम् ॥ तत्सूनुतत्कृपापात्रंश्रीनिवासगुरुम्भजे१२
वेदान्तदेशिककटाक्षविवृद्धबोधं कान्त्योपयन्त्रियमि
नःकरुणैकपात्रम् ॥ वत्सान्ववायमनवद्यगुणैरुपेतं
भक्त्याभजामिपरवादिभयंकरार्य्यम् १३ श्रीशैलेश
दयापात्रंधीभक्त्यादिगुणार्णवम्॥ यतीन्द्रप्रवणंवन्दे र
म्यजामातरंमुनिम्१४ नमःश्रीशैलनाथायकुन्तीनग
रजन्मने॥ प्रसादलब्धपरमाप्राप्यकैंकर्य्यशालिने१५
श्रीकाचार्य्यायगुरुवेङ्कणपादस्यसूनवे ॥ संसारभो
गिसन्दष्टजीवजीवातवेनमः १६ श्रीकृष्णपाददपादा
ब्जेनमामिशिरसासदा ॥ यत्प्रसादप्रभावेनसर्वेसि
द्धिरभून्मम१७ वेदान्तवेद्यामृतवारिराशेर्वेदार्थसा
रामृतपूरमग्र्यम् ॥ आदायवर्षंतमहंप्रपद्येकारुण्य
पूर्णंकलिवैरिदासम् १८ नमोवेदांतवेद्यायजगन्मंग

मानुजगुरुम्भजे ११ वेङ्कटार्य्यपदाम्भोजद्वंद्वप्रवणमा
नसम् ॥ तत्सूनुतत्कृपापात्रंश्रीनिवासगुरुम्भजे १२
वेदान्तदेशिककटाक्षविवृद्धबोधं कान्तोपयन्तृयमि
नःकरुणैकपात्रम् ॥ वत्सान्ववायमनवद्यगुणैरुपेतं
भक्त्याभजामिपरवादिभयंकरार्य्यम् १३ श्रीशैलेश
दयापात्रंधीभक्त्यादिगुणार्णवम् ॥ यतीन्द्रप्रवणंवन्दे र
म्यजामातरंमुनिम् १४ नमःश्रीशैलनाथायकुन्तीनग
रजन्मने ॥ प्रसादलब्धपरमप्राप्यकैंकर्य्यशालिने १५
लोकाचार्य्यायगुरवेकृष्णपादस्य सूनवे ॥ संसारभो
गिसन्दष्टजीवजीवातवेनमः १६ श्रीकृष्णपादपादा
ब्जेनमामिशिरसासदा ॥ यत्प्रसादप्रभावेनसर्वसि
द्धिरभून्मम १७ वेदान्तवेद्यामृतवारिराशेर्वेदार्थसा
रामृतपूरमग्र्यम् ॥ आदायवर्षंतमहंप्रपद्येकारुण्य
पूर्णंकलिवैरिदासम् १८ नमोवेदांतवेद्यायजगन्मंग

लक्षेतवै ॥यस्यवागमृतासारपूरितंभुवनत्रयम् १९
श्रीपराशरभट्टार्य्यः श्रीरंगेशपुरोहितः ॥ श्रीवत्सा
ङ्कसुतःश्रीमान् श्रेयसेमेस्तुभूयसे २० रामानुज
पदच्छाया गोविन्दाह्वानपायिनी ॥ तदायत्तस्व
रूपासाजीयान्मद्विश्रमस्थली २१ योनित्यमच्युत
पदांबुजयुग्मरुक्म व्यामोहितस्तदितराणितृणायमे
ने ॥ अस्मद्गुरोर्भगवतोस्यदयैकसिन्धोरामानुजस्य

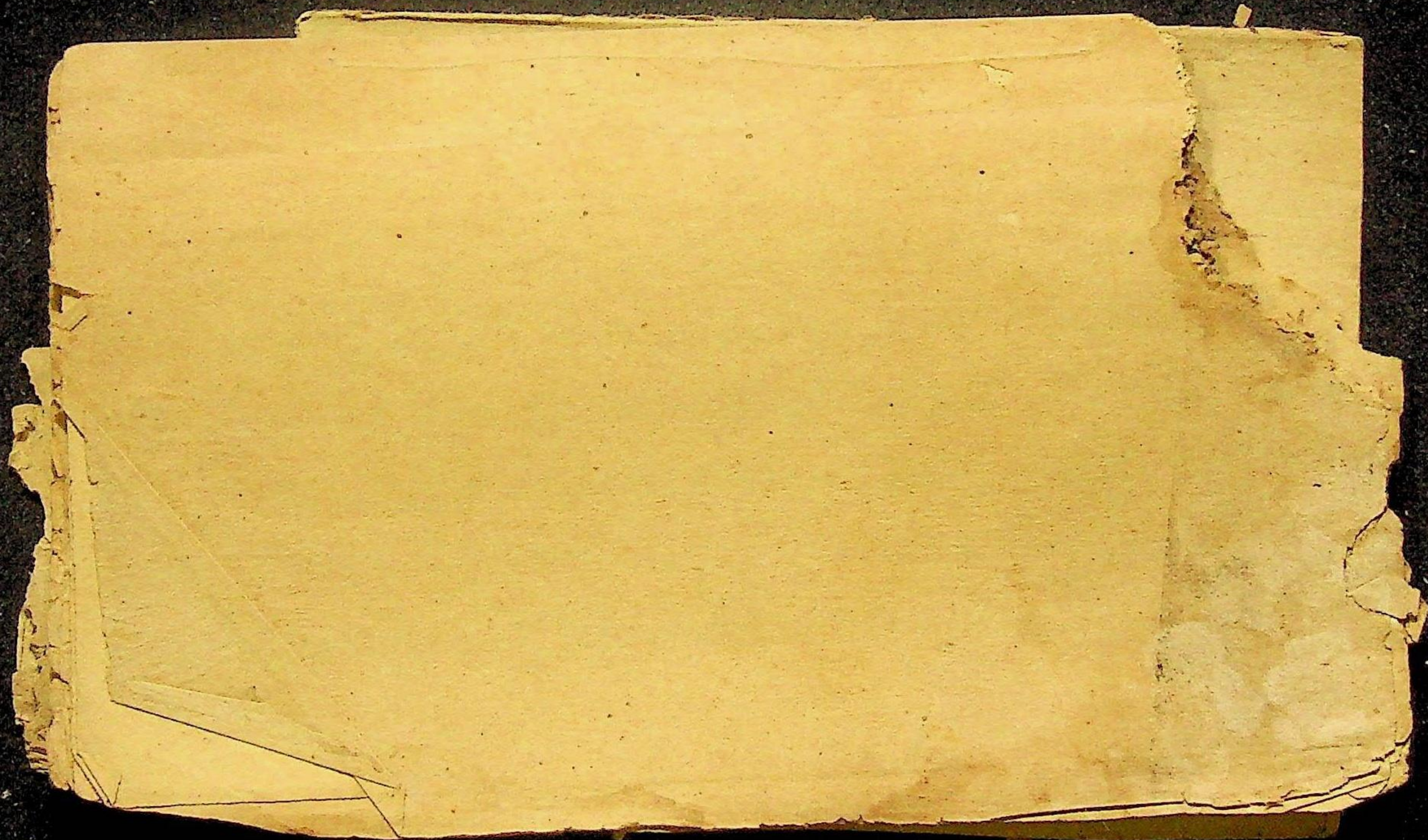
चरणौशरणंप्रपद्ये २२ कमलापतिकल्याणगुणामृत
निषेवया ॥पूर्णकामायसततंपूर्णायमहतेनमः २३
यत्पादांभोरुहध्यानविध्वस्ताशेषकल्मषः ॥ वस्तु
तामुपयातोहंयामुनेयंनमामितम् २४ अयत्नतोया
मुनमात्मदासमलर्कपत्रार्पणनिष्क्रयेण ॥ यःक्रीत
वानास्थितयौवराज्यं नमामितंराममेयसत्वम् २५
नमःपङ्कजनेत्राय नाथश्रीपादपंकजे ॥न्यस्तसर्वभरा

यास्मत्कुलनाथायधीमते २६ नमोचिंत्याद्भुतक्लि
ष्टज्ञानवैराग्यराशये ॥ नाथायमुनयेगाधभगवद्भ
क्तिसिन्धवे २७ मातापितायुवतयस्तनयाविभूतिः
सर्वंयदेवनियमेनमदन्वयानाम् ॥ आद्यस्यनःकुल
पतेर्वकुलाभिरामं ॥ श्रीमत्तदंघ्रियुगलंप्रणमामिमू
र्ध्ना २८ भूतंसरश्चमहदाह्वयभट्टनाथश्रीभक्तिसार
कुलशेखरयोगिवाहान् ॥ भक्तांघ्रिरेणुपरकालयती

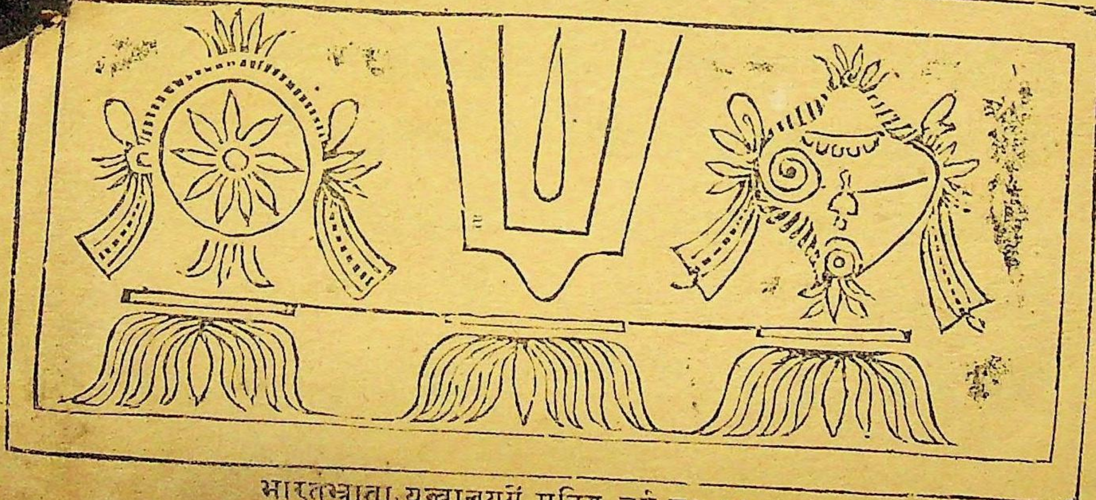
न्द्रमिश्रान्श्रीमत्परांकुशमुनिंप्रणतोस्मिनित्यम् २९
गुरुमुखमनधित्यप्राहवेदान्तशेषान् नरपतिपरि
क्लप्तंशुल्कमादातुकामः॥ श्वसुरममरवंद्यंश्रीरङ्गनाथ
स्यसाक्षात् द्विजकुलतिलकंतंविष्णुचित्तंनमामि ३०
श्रीरंगचन्द्रमसमिन्दिरयाविहर्तुंविन्यस्यविश्वचिद
चिन्नयनाधिकारं ॥ योनिर्वहत्यनिशमंगुलिमुद्रयैव
सेनान्यमन्यविमुखास्तमशिश्रियामः ३१ नमःश्रीरङ्ग

नायकस्यैयद्भुविभ्रमभेदतः ॥ ईक्षितव्यैषस्मानि
स्रोवतसिदंजगत् २२ श्रीरत्नाभरणांतेजः श्रीरङ्गेश
समाश्रये ॥ चिन्तामणिमिवोद्भ्रान्तमुत्संगेनंतभो
गिनः २३ नमोस्मदाचार्य्यपरम्पराभ्योनमोभागवत
हतेभ्योनमोनमोऽनन्तमुखामरेभ्यो नमः श्रियैःपतये
नमोस्तु ॥ २३ ॥ इतिगुरुपरम्परासम्पूर्णम् ॥

इदंपुस्तकं भारतमाता यन्त्रालयं मुद्रादित्वा सं० १८४६

अथ गुरुपरम्परा प्रारम्भः ॥

भारतभ्राता यन्त्रालयमें मुद्रित हुई सं० १९४५

तेरामानुजायनमः ॥ अस्मद्गुरुभ्योनमः ॥
त्परमगुरुभ्योनमः ॥ अस्मत्सर्वगुरुभ्योनमः ॥
श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ श्रीपराङ्कुशदासायनमः ॥
श्रीमद्यामुनमुनयेनमः ॥ श्रीराममिश्रायनमः ॥ श्री
मते पुण्डरीकाक्षायनमः ॥ श्रीमन्नाथमुनयेनमः ॥
श्रीमते शठकोपायनमः ॥ श्रीमते विष्वक्सेनाय
नमः श्रियैनमः श्रीधरायनमः ॥ अस्मद्देशिकमस्म

गु

२

दीयपरमाचार्य्यानशेषानगुरून् श्रीमत्लक्ष्मणयो
गिपुङ्गवमहापूर्णौ मुनिंयामुनं ॥ रामंपद्मविलोचनं
मुनिवरंनाथंशठद्वेषिणंसेनेशं श्रियमिंदिरासहचरं
नारायणंसंश्रये १ लक्ष्मीनाथसमारम्भांनाथयामुन
मध्यमाम॥ अस्मदाचार्य्यपर्यन्तांवन्देगुरुपरम्पराम २
...ायणस्यवरकिङ्करभावजुष्टं लक्ष्मीप्रपन्नकरुणार्द्र
...ापलक्ष्यम् ॥ श्रीमन्मुकुन्दपदपङ्कजचञ्चरीकंश्री

२

...नार्दनगुरुं सततम्भजामि३ श्रीमन्मुकुन्दपदप
...भृङ्गराजंवेदान्तवेद्यपुरुषेऽर्पितस्वात्मभावम् ॥
दीनात्मनांकरुणयार्तिहरंदयालुं लक्ष्मीप्रपन्नमुनि
वर्य्यमहंप्रपद्ये ४ श्रीराजगोपालपदाब्जभृङ्गमवाप्त
शास्त्रार्थविशेषतत्वम् ॥ कात्यायनार्यान्वयपूर्णचन्द्रं
श्रीमन्मुकुन्दार्यमहंभजामि ५ नीलाद्रिनाथकैंकर्य
दत्तप्रवणमानसम् ॥ सौम्ययोगिन्नपापाचंश्रीगोपा

लमहंभजे ६ श्रीवेङ्कटार्यान्वयसिन्धुसोमं श्री२निवा
सार्यपदाब्जभृङ्गं यं वागवर्यस्खलपावलम्बं श्रीसौम्यजा
मातृमुनिं भजामि ७ श्रीमद्दादिभयङ्करान्वयरतौ
श्री२निवासे गुरौ सन्तःस्वाश्रितरक्षणे स्थिरतमं भ्रान्तं
भजन्तं विभुम् ॥ वेदान्तोभयसारचिन्तनरसंभ्रान्तं
यासागरं श्रीनीलाचलनाथसेवनपरं यस्सारसार्यं
८ श्रीमन्मरलकुलवारिधिशीतभानुं रामानु

र्यतनयोत्तममम्बुजाक्षिम् ॥ सेवे सदा सज्जगता
पनाथभाजं भजे तथापि ममनाथमनन्यभावम् ९
आलंकायनवंशदुग्धजलधेराकासुधादीधितिं श्रीरा
मानुजयोगिदेहजवरं तत्पादपद्माश्रयम् ॥ भक्तानु
ग्रहपारतन्त्र्यसुभगं श्री२निवासार्यसत्पौत्रं श्रेष्ठगुणं
नमामि शिरसा श्रीनिवासं गुरुम् १० श्रीनिवासगुरो
पादसरसीरुहषट्पदम् ॥ वेदान्तद्वयसारज्ञं रा

लमहं भजे ६ श्रीवेङ्कटार्यान्वयसिन्धुसोमं श्री२निवा
सार्यपदाब्जभृङ्गं यं बाधवर्यस्वकृपाबलभ्यं श्रीसौम्यजा
मातृमुनिं भजामि ७ श्रीमद्वादिभयङ्करान्वयरतौ
श्री२ निवासे गुरोस्तं स्वाश्रितरक्षणस्थिरतमं श्रांतं
भजन्तं विभुम् ॥ वेदान्तोभयसारचिन्तनरतं श्रान्तं
यासागरं श्रीनीलाचलनाथसेवनपरं ब्रह्मारमार्यं
८ श्रीमन्मारदकुलवारिधिसमुदितभानुं रामानु

र्यतनयोत्तममम्बुजांघ्रिम् ॥ सेवे सदा स जगता
प नाथभाजं भजे तथापि मम नाथमनन्यभावम् ९
आलंकायनवंशदुग्धजलधेराकासुधादीधितिं श्रीरा
मानुजयोगिदेहजवरं तत्पादपद्माश्रयम् ॥ भक्तानु
ग्रहपारतन्त्र्यसुभगं श्री२निवासार्यसत्पौत्रं श्रेष्ठगुणं
नमामि शिरसा श्रीनिवासं गुरुम् १० श्रीनिवासगुरो
पादसरसीरुहषट्पदम् ॥ वेदान्तद्वयसारज्ञं रा

मानुजगुरुम्भजे ११ वेङ्कटार्य्यपदाम्भोजद्वंद्वप्रवणमा
नसम् ॥ तत्सूनुतत्कृपापात्रंश्रीनिवासगुरुम्भजे १२
वेदान्तदेशिककटाक्षविवृद्धबोधं कान्तोपयन्तृयमि
नःकरुणैकपात्रम् ॥ वत्सान्ववायमनवद्यगुणैरुपेतं
भक्त्याभजामिपरवादिभयंकरार्य्यम् १३ श्रीशैलेश
यापात्रंधीभक्त्यादिगुणार्णवम् ॥ यतीन्द्रप्रवणंवन्दे र
जामातरंमुनिम् १४ नमःश्रीशैलनाथायकुन्तीनग

न्मने ॥ प्रसादलब्धपरमप्राप्यकैङ्कर्य्यशालिने १५
काचार्य्यायगुरवेकृष्णपादस्यसूनवे ॥ संसारभो
गिसन्दष्टजीवजीवातवेनमः १६ श्रीकृष्णपादपादा
ब्जेनमामिशिरसासदा ॥ यत्प्रसादप्रभावेनसर्वसि
द्धिरभून्मम १७ वेदान्तवेद्यामृतवारिराशेर्वेदार्थसा
रामृतपूरमग्र्यम् ॥ पादायवर्षन्तमहंप्रपद्येकारुण्य
पूर्णंकलिवैरिदासम् १८ नमोवेदांतवेद्यायजगन्मंग

लब्धहेतवे ॥ यस्य वागमृतासारपूरितं भुवनत्रयम् १९
श्रीपराशरभट्टार्यः श्रीरङ्गेशपुरोहितः ॥ श्रीवत्सा
ङ्कसुतः श्रीमान् श्रेयसे मेस्तु भूयसे २० रामानुज
पदच्छाया गोविन्दाह्वानपायिनी ॥ तदायत्तस्व
रूपा सा जीवान्मद्विश्रमस्थली २१ यो नित्यमच्युत
पदांबुजयुग्मरुक्म व्यामोहितस्तदितराणि तृणाय मे
अस्मद्गुरोर्भगवतोस्य दयैकसिन्धोः रामानुजस्य

चरणौ शरणं प्रपद्ये २२ कमलापतिकल्याणगुणामृत
निषेवया ॥ पूर्णकामाय सततं पूर्णाय महते नमः २३
यत्पादांभोरुहध्यानविध्वस्ताशेषकल्मषः ॥ वस्तु
तामुपयातोहं यामुनेयं नमामितम् २४ अचलतोया
सुनमात्मदासमलर्कपत्रार्पणनिष्क्रयेण ॥ यः क्रीत
वान् स्थितयौवराज्यं नमामितं राममेयसत्वम् २५
नमः पङ्कजनेत्राय नाथश्रीपादपंकज ॥ न्यस्तसर्वभरा

यास्मत्कुलनाथायधीमते २६ नमोचिंत्याद्भुतक्लि
ष्टज्ञानवैराग्यराशये ॥ नथायमुनयेगाधभगवद्भ
क्तिसिन्धवे २७ मातापितायुवतयस्तनयाविभूतिः
सर्वंयदेवनियमेनमदन्वयानाम् ॥ आद्यस्यनःकुल
पतेर्वकुलाभिरामं ॥ श्रीमत्तदंघ्रियुगलंप्रणमामिमू
र्ध्ना २८ भूतंसरश्चमहदाह्वयभट्टनाथश्रीभक्तिसार
कुलशेखरयोगिवाहान् ॥ भक्तांघ्रिरेणुपरकालयती

न्द्रमिश्रान्श्रीमत्परांकुशमुनिंप्रणतोस्मिनित्यम् २९
गुरुमुखमनधीत्यप्राहवेदान्तशेषान् नरपतिपरि
क्लृप्तंशुल्कमादातुकामः॥ श्वशुरममरवंद्यंश्रीरङ्गनाथ
स्यसाक्षाद्द्विजकुलतिलकंतंविष्णुचित्तंनमामि ३०
श्रीरंगचन्द्रमसमिन्दिरयाविहर्तुं विन्यस्य विश्वचिद
चिन्नयनाधिकारं ॥ योनिर्वहत्यनिशमंगुलिमुद्रयैव
सेनान्यमन्यविमुखास्तमशिश्रियामः ३१ नमःश्रीरङ्ग

नायकस्यैयद्भ्रूविभ्रमभेदतः ॥ दूरीमिलत्येवयस्यनि
मोन्नतमिदंजगत् ३२ श्रीरङ्गनाभचरणांतेजः श्रीरङ्गेश
यसाश्रये ॥ चिन्तामणिमिवोद्भ्रान्तमुत्संगेनंतभो
गिनः ३३ नमोस्मदाचार्य्यपरम्पराभ्योनमोभागवत
हृत्जेभ्योनमोनमोऽनन्तमुखामरेभ्यो नमः श्रियै पतये
नमोस्तु ॥ ३३ ॥ इतिगुरुपरम्परासम्पूर्णम् ॥

इदंपुस्तकं भारतभ्राता यन्त्रालयं मुद्राङ्कित्वा सं० १८४६

अबांधवायेन्यजन्मनिबांधवाः तेतृप्तिमखिलायांतुय-
श्चास्मत्तोभिवांछति इदंचकाम्यतर्पणमेभिरेवश्लोकैर्दे
ववविधिनाकर्त्तव्यम् इतितर्पणंसमाप्तम् शुभंभवतु

इदं पुस्तकं भगीरथात्मज हरिप्रसादेन मोहमय्यां जगदीश्वराख्य शिलायंत्रे मुद्रितम् सं. १९३८
यह पुस्तक मुंबई विठ्ठलवाडीमें शेठ त्रिभुवनदास जगजीवनदासके मकानमें मिलेंगे.

वः पितरो देष्मैतद्वः पितरोवासइति मंत्रंपठित्वा ॐ अद्या
मुकगोत्रोमातामहोऽमुकशर्मातृप्यतामिदंजलंसतिलंत
स्मैस्वधाइतिमातामहायांजलित्रयंदद्यात् एवंप्रमाता
महाय वृद्धप्रमातामहायच ततॐ अद्यअमुकगोत्रा
माता अमुकदेवीतृप्यतामिदंजलंसतिलंतस्मैस्वधेति
मातरं एवमेव पितामही प्रपितामही मातामहीप्रमाता
महीवृद्धप्रमातामहीस्तर्पयेत् ततआचार्यादीन्नाम

गोत्रस्वधाकारैस्तर्पयेत् विष्णुपुराणे इदंचापिजपेदंबु
दद्दात्मेछयानृप उपकाराय भूतानां कृतदेवादितर्प
णः देवासुरास्तथायक्षानागागंधर्वराक्षसाः पिशाचा
गुह्यकाः सिद्धाः कूष्मांडास्तरवः खगाः जलेचराभूनि
लयावाय्वाधाराश्चजंतवः प्रीतिमेते प्रयांत्वाशुमद्दत्तेनां
बुनाखिलाः ॐ नरकेषु समस्तेषु यातनासुच्चयेस्थिताः
तेषामाप्यायनायैतद्दीयते सलिलंमया ॐ येबांधवा

द्वितीयांजलिं ॐ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमांअस्तुसूर्यः
माध्वीर्गावोभवंतुन इतिमंत्रेणवाक्येनच तृतीयांजलिं
प्रपितामहायदद्यात् ततॐ तृप्यध्वंतृप्यध्वंतृप्यध्व-
मितिपित्रादिभ्योंऽजलित्रयंदद्यात् ॐ नमोवःपितरोर
सायनमोवःपितरःशोषायनमोवःपितरोजीवायनमो-
वःपितरःस्वधायैनमोवःपितरोघोरायनमोवःपितरोम
न्यवेनमोवःपितरःपितरोनमोवोगृहान्नःपितरोदत्तसतो

उमा के विवाह [illegible] [illegible] फालिनी [illegible]
फागुन सुदी ६ मंगलवार संवत १९८८

४) शम्भूनाथ दादा पाँडे वाजपेई की
लहंगा दुपट्टा १

२) प्रेमनाथ पाँडे मोहनलालगंज
धोती २

५) जयशंकर पाँडे अटेरा धोती १

२) नन्हू पाँडे धोती १

२) विश्राम पाँडे मोहनलालगंज
लहंगा दुपट्टा

२) मनफूल दीक्षित की दुलहिन
गोला बटुवा [illegible]

२) रामचंद्र पाँडे धोती १

२) सावदेव वाजपेई लहंगा दुपट्टा १

२) मांई की बिटिया गोला बटुवा [illegible]

॥) [illegible] [illegible] लड़की पेदार

॥) शिवनारायन शिवदत्त

१) गुल्ला की [illegible]

१) महेश वाजपेई गोला बटुवा [illegible]

२) पंचानन चाचा टकुलिया १

२) [illegible] डाक्टर टकुलिया १

२) छोटकऊ की दुलहिन की बहिनी

१) [illegible]

४) नानी के रुपये

२) [illegible] प्रसाद के रुपये

उमाके विवाहमें जो लो—

थे। यदी १ मंग। २ पा। रांबूत १ ८८

४) कलैयामागपे विषपांकेपेहां

४) लम्धकोरौं रूताका

४) किरि पाकी ऐंभाायचीभबे

मिती चैत बदी १२ शनीवार
सं: १९५८

चदर ईठ पा विद्याने का १
चदर पछूका १
धोती जनानी २ दो इकलाई दो मे
इकनारेनी कायदे
इकचौड़ी बेंच १
धोती मुर्दाकी २
नारकोपा कैलास
गिली ४
वोरवा लायेपर २
थेली १
मकड़का जन तोड़ा १८
१ प्रेगौ धा चौड़ा २

डायैविच्चेकरतलकरपष्ठाभ्यांफट।ॐऐंहृ
दयायनमः।ॐह्रींशिरसिस्वाहा।ॐक्लींशि
खायैवौषट।ॐऐंह्रींक्लींचामुंडायैविच्चे।
त्रायफट।अथध्यानं।खड्गंचक्रगदेषुचा
पपरिघान्‌शूलंभुशुंडींशिरःशंखंसंदधती
त्रींकरैस्त्रिनयनांसर्वांगभूषावृतांनीला

हंतुंमधुंकैटभंयोजलजन्मस्तुष्टावसुप्तेहरौ ॥
नीलाश्मद्युतिमास्यपाददशकांसेवेमहाका
लिकां ॥१॥ अक्षस्रक्परशुंगदेषुकुलिशंप
द्मंधनुःकुंडिकांदंडंशक्तिमसिंचचर्मज
लजंघंटासुराभाजनं ॥ शूलंपाशसुदर्शनेच
दधतींहस्तैःप्रवालप्रभां ॥ सेवेसैरिभमर्दिनी

नोपारतकवीज्जासनो।शान्तिः श्रुननिश्रुनदै
त्यदलनोयासि,द्विलक्ष्मीपरा।सारदेवीनव
कोटिमूर्तिसहितारक्षंतुमांसर्वदा॥इतिन
वार्णमंत्रनाम।सध्यानसमाप्त॥श्रीसम्वत्
१८३२स्आषाढशुक्ल।ग्रहरम्पार रविवासरे॥

मिहमहालक्ष्मीं सरोजस्थितां। घंटाशूलह
लानि शंखमुशले चक्रं धनुः सायकं। हस्ता-
ब्जैर्दधतीं घनान्तविलसच्छीतांशुतुल्यप्र-
भां। गौरीदेहसमुद्भवां त्रिजगतामाधारभूतां
महापूर्वामत्र सरस्वतीमनुभजे शुंभादिदै
त्यार्दिनीं।३। या चंडी मधुकैटदैत्यदलनी या
माहिषोन्मूलनी या धूम्रेक्षणचंडमुंडमथ

दंतिकादुर्गाभ्यामरीवीजेभ्यो नमो वामस्त
नेऽग्निवायुसूर्येभ्यस्तलेभ्यो नमो हृदि
मूलेन केरीसंशोध्या ॥ क्लें ऐं अंगुष्ठाभ्यां नमः
॥ क्लें ह्रीं तर्जनीभ्यां स्वाहा ॥ क्लें क्लीं मध्यमाभ्यां
वषट् ॥ क्लें चामुंडायै अनामिकाभ्यां हुं ॥ क्लें वि
च्चे कनिष्ठिकाभ्यां वौषट् ॥ क्लें ऐं ह्रीं क्लीं चामुं

हालक्ष्मीमहासरस्वतीप्रीत्यर्थे जपेविनियो
गः॥ॐब्रह्माविष्णुमहेश्वरेभ्योऋषिभ्योन
मःशिरसिगायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदेभ्योनमो
मुखेमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वती
भ्योदेवताभ्योनमोहृदये।नंदाशाकंभरी
भीमाःशक्तिभ्योनमोदक्षिणस्तनेरक्त

दु॰ न॰
१

श्रीगणेशायनमः॥ॐअस्यश्रीनवार्णव
मंत्रस्यब्रह्माविष्णुमहेश्वराऋषयः॥गाय
त्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदांसिमहाकालीमहाल
क्ष्मीमहासरस्वत्योदेवतानंदाशाकंभरीभी
माःशक्तयः॥रक्तदंतिकादुर्गाभ्रामर्योबीजा
नि॥अग्निवायुसूर्यास्तत्वानि महाकालीम

१

कदमं पंद्धे दिवाज्ञान शुल्क पंपो पदानि शि
न पारि ष्ट ल कता ध्ये या दि य ष्ठा ष्ठ मे स शी

कलकत्ता मुकाम बांस
[illegible] मिटि नबर २५ पुल
[illegible] न वाल

श्रीरस्तु

श्रीमद्भागवतस्य पाठः
पञ्चमस्कन्धपर्यन्तं कृ
तः षष्ठस्कन्धमारभ्य
पुनः कर्त्तव्यः ।। शुभमस्तु

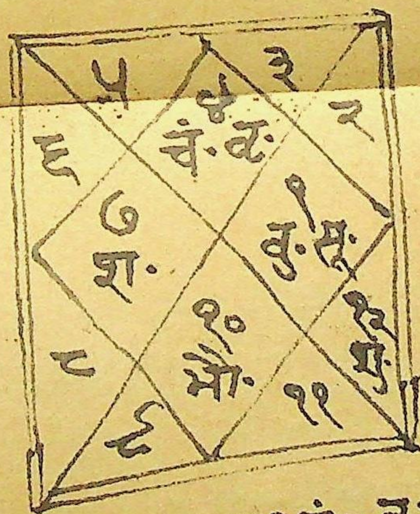
पुनः नवमस्कन्दप
र्यन्तं पाठः कृतः ।।

श्री रम॰

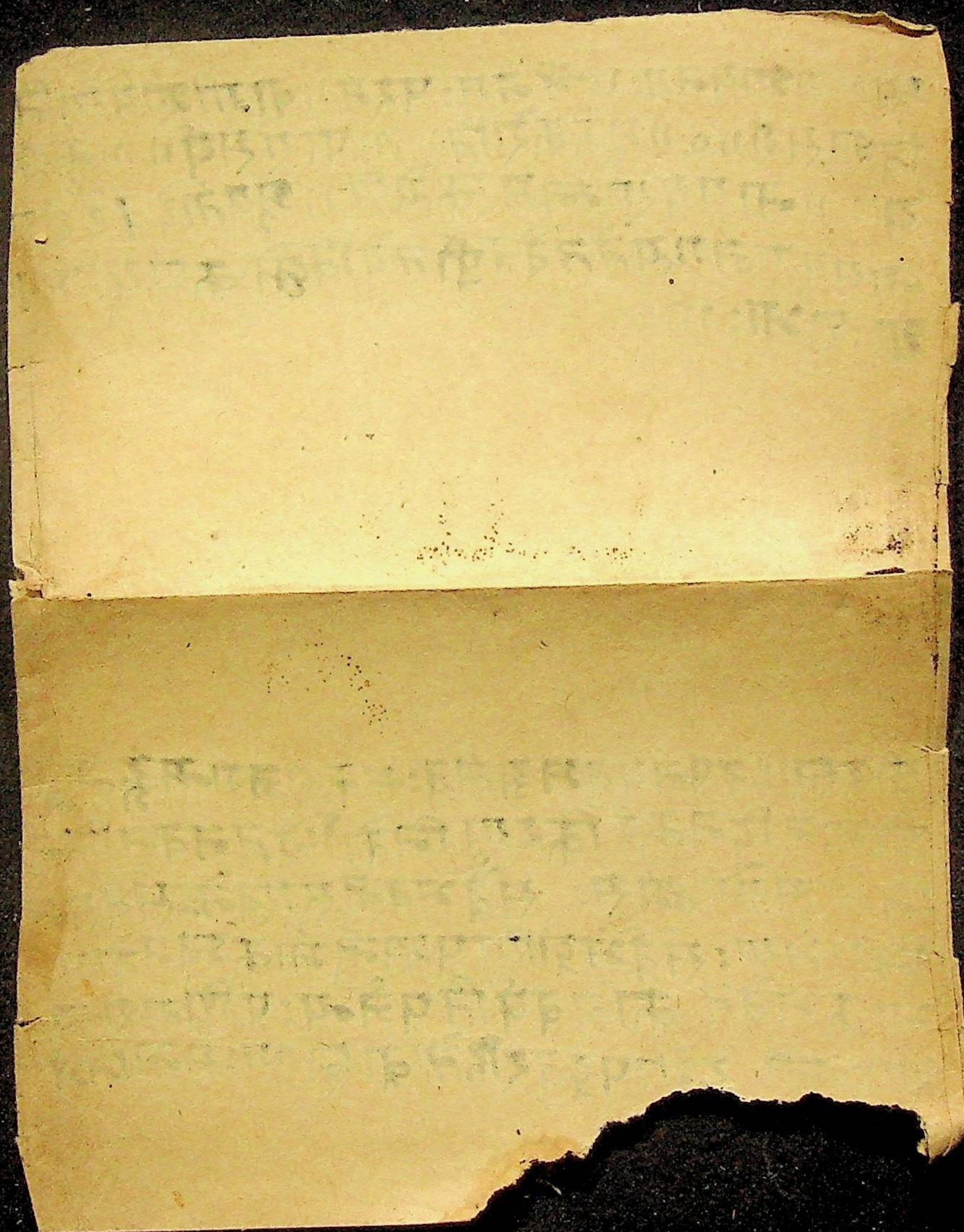
श्री गणेशाय नमः ॥ अगस्त्य संहितायामुक्तं रामजन्माह ॥ चैत्रे नवम्यां प्राक् पक्षे दिवा पुण्ये पुनर्वसौ ॥ उदये गुरु गौरांशै स्वोच्चस्थे ग्रह पञ्चके ॥१॥ मेषे पूषणि सम्प्राप्ते लग्ने च कर्कटाह्वये ॥ आविरासीत्सकलया कौशल्यायां परः पुमान् ॥२॥

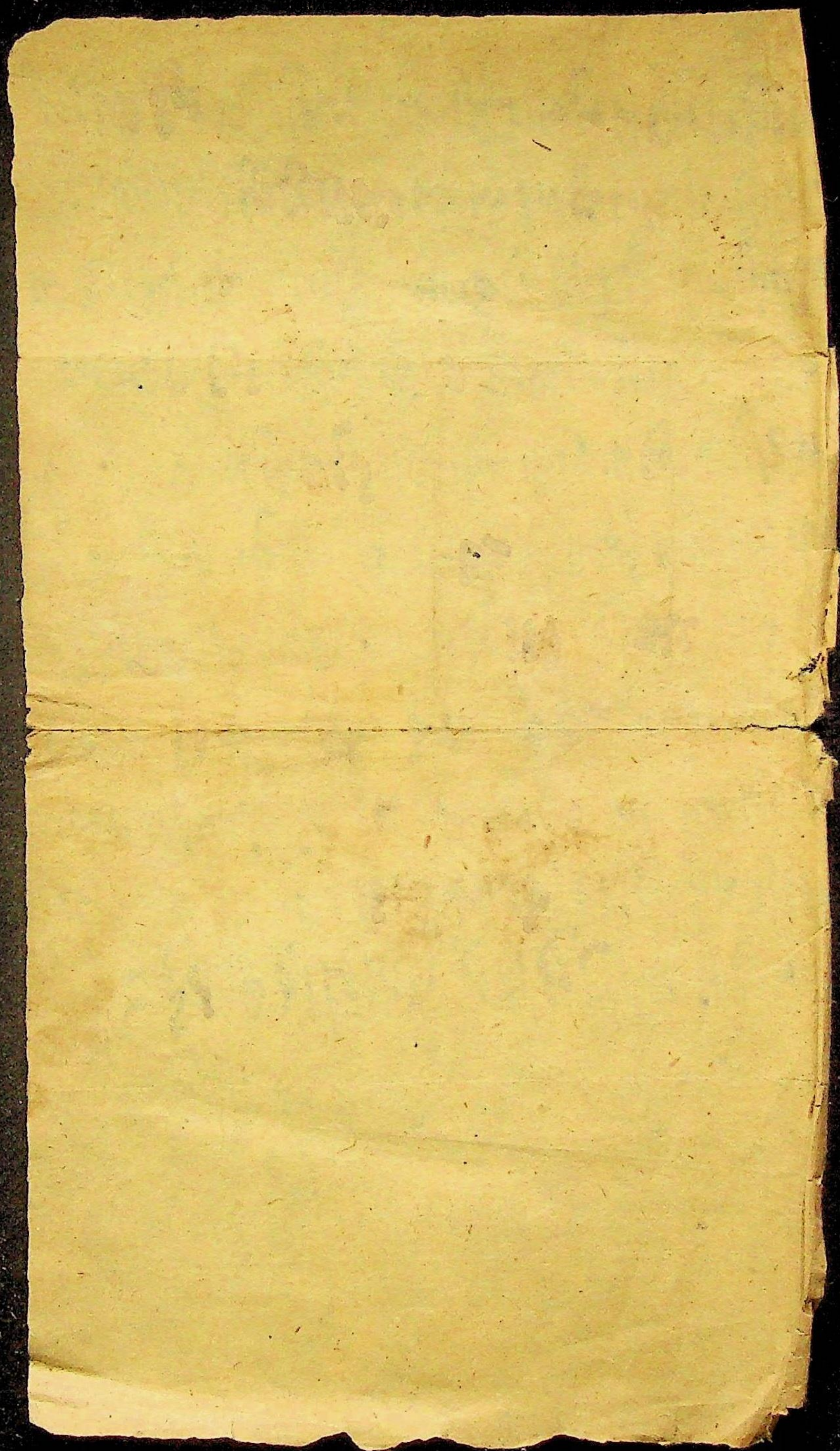
श्रीरामजन्मसमयः

ग्रा॰ ऊञ्चदी
दिलीपः

उच्चस्थाः। सू१ मं२ बृ३ शु४ श५

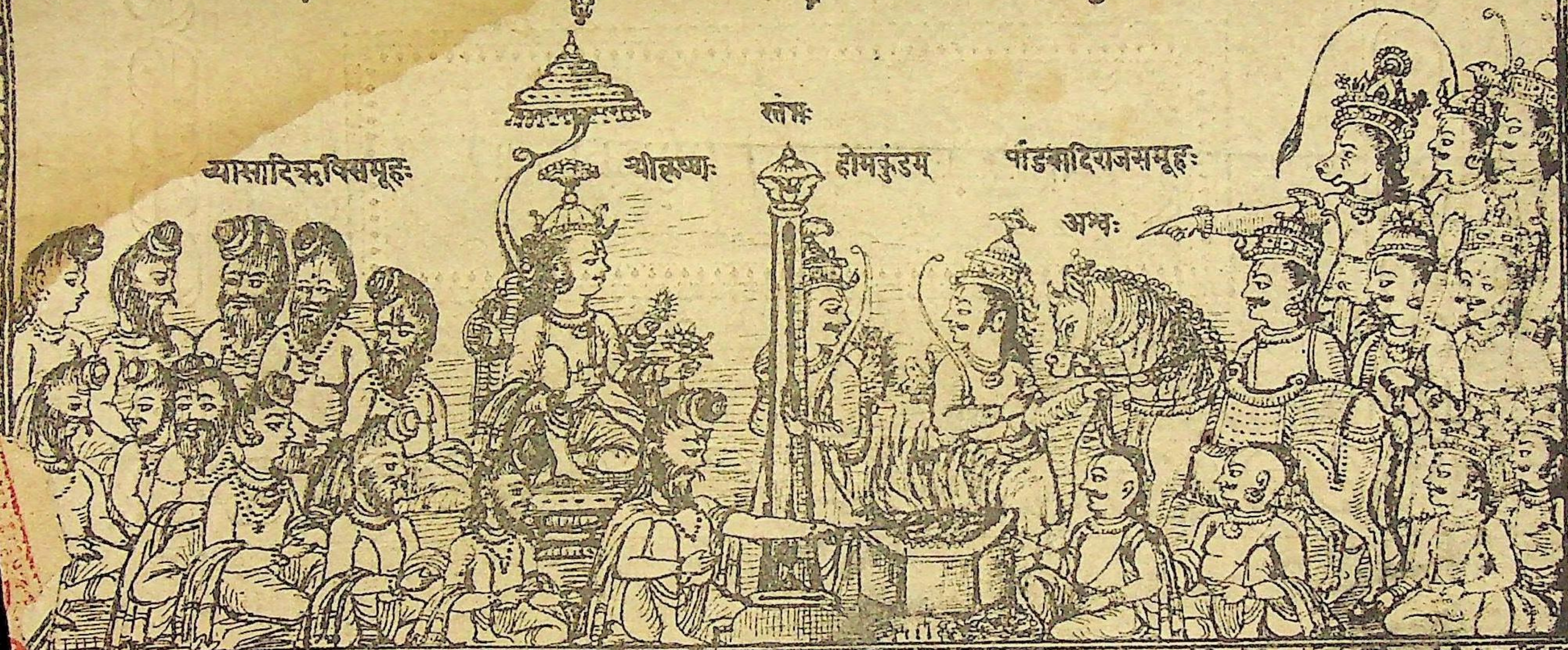

श्रीगणेशायनमः

स्तो० २

ये गायन्ति समस्तवेदनिवहा ध्यायन्ति यं योगि
नो यस्यान्तमपि न गम्य देवतगणाः कुर्वन्ति
स्तव्याद्यादिकं ।। सोऽयं त्वामवतान्निराकृति
रपि त्वात्तुं जगत्साकृतिः ध्यायन् स्वं स्वयमे
व सर्वजगतीशिक्षाकरः शंकरः ।।१।। व्या
धिना शरीरेण मनसा च निराधिना ।। पू
रयन्नर्थिनामाशां त्वं जीव शरदां शतम् ।।१।।

सौवर्णं लोहसे प्पि श्रुतान्नाद्यम्ममये षु च ।। न्यश्नन्
भिक्षुर्नंदुष्येत दुष्येतत् परिग्रहात ।।१।।
यतीनां कंचनं दद्यात्तांबूलं ब्रह्मचारिणां चौराणा
मभयं दत्वा दातापि नरकं व्रजेत ।।१।।
एकदण्डी त्रिदण्डी वा शिखी मुण्डी तथैव च काषाय
मात्रधारोऽपि यती पूज्यो युधिष्ठिर ।।१।।
देहरूपे वासुदेवस्य चलं वाचलमेव च चलं संन्या
सिनां रूप [illegible] चलं प्रतिमादिकम् ।।१।।

व्यासादिऋषिसमूहः
श्रीकृष्णः
स्तंभः
होमकुंडम्
पांडवादिराजसमूहः
अश्वः

॥ अथजैमिनिअश्वमेधप्रारंभः ॥

श्रीगणेशाय नमः पितुः स्कंधे स्थित्वा विमलमुकुरालोकनधिया हिमांशुं व्याकर्षन्न्नहिम
यविद्धेन मनसा विधुं हित्वा वह्निं सरसमणिबुध्या गिरिसुता शुभं भीतो नीतो दिशतु बहुवः शंभुतनयः १
गंगे त्वद्वारिधाराभवमरणजरापारवीरस्तु ताराराजद्देवादिनारीविहरणविलसत्तीरनीरं तु धारा दैत्याराते
श्चिचाराहर गिरिसुशिरो देहभारातिधीरा रूपेणाक्रांतमारा निजजनवृजिनौघाबहारा विहारा २ गुंवानि
जमुखाक्रांतचंद्रविंबा नमाम्यहम् केदारं वैरिसंदारं मुक्ताहारं च सुंदरम् ३ येनाकारि दशास्योदशमुखही
नोपि बाणासेन्येन वनजाशाचौद्यीकरोसो वो रक्षतु जानकीकांतः ४ हरिरामं गुरुं नत्वा भास्करप्रीतये मया
पीयूषलहरीव्याख्या क्रियते हि यथामति ५ अत्रैवं श्रूयते कविर्जगन्नाथो दिल्लीवल्लभाश्रितस्तद्य
वनीसंसर्गदोषभाक्सन् गंगासकाशात् द्विपंचाशत्सोपानांतरितनिजगृहस्थितः सन् तत्रैव जाह्नव्या
गमनस्पर्शनेनात्मशुद्धिं कामयमानः सन् काव्यं यशसेऽर्थकृते व्यवहारविदे शिवेतरक्षतये सद्यः प
रनिर्वृतये कांतासंमिततयोपदेशयुजे इति काव्यप्रकाशोक्तेः शिवेतरक्षतिफलकं गंगास्तुतिरूपं का
व्यं चिकीर्षुर्विघ्नविघातायवस्तुनिर्देशात्मकं मंगलमाचरन्स्वाभिमतं प्रार्थयते समृद्धमिति भो गंगे ते
तव युष्मदः षष्ठ्येकवचनविशिष्टस्य तेमयावेकवचनस्येति ते आदेशः युष्मदर्थश्च संबोध्यः युष्म

दः सेवोध्यस्त्वं तत्रः कर्त्ता अस्मदीयानां इत्यभिप्रायोक्तोक्तेरित्याद्यन्यत्र विस्तरः ततः सलिलम् सलति भक्त
जनपापादिनाशाय गच्छतीति सलिलं जलम् षल गतौ सलिकलीत्युणादिसूत्रेणेलच् सलिलं कम
लं जलमित्यमरः एवं चाशिवनाशनप्रार्थनं युक्तमिति भावः नः अस्माकमशिवं अकल्याणम् नाशय
तु नाशयतु प्रार्थनायां लोट् ततः किम् यतः सलिलं सकलवसुधायाः सकला चासौ वसुधा चेति
तस्याः वसुधोर्वी वसुंधरेत्यमरः यद्वा कलाभिः सहिता सकला वसुधनं धत्ते इति वसुधा सकला चासौ
वसुधा च तस्याः किमपि अनिर्वचनीयममौल्यं वा समृद्धसौभाग्यं शोभादायकं अतिचतुरायाः सधना
या अपि पृथिव्याः गंगासलिलं विना न शोभेति लोके पि अतिचतुरायास्ताटंकनूपुराद्यलंकारसहिता
या अपि प्रम [illegible] दायाः कुंकुमकृष्णामणिभिर्विना न शोभा भवतीत्याशयमर प्रसिद्धम् पुनस्तत् किम् य
त् लीलाजनितजगतः लीलया विलासेन न तु श्रमेण जनितान्युत्पादितानि जगंति चतुर्दशभुवनानि
० समृद्धसौभाग्यं सकलवसुधायाः किमपि तन्महैश्वर्यं लीलाजनितजगतः खंडपरशोः ०
येन सः तस्य खंडपरशोः खंडयति रिपून् हिनस्तीति खंडः तादृशः परशुः शस्त्रविशेषो यस्य भूतेशस्य भूते
शः खंडपरशुरित्यमरः महैश्वर्यं महच्चैतदैश्वर्यं च महाविभूतिभूतम् विभूतिर्भूतिरैश्वर्यमित्यमरः

सन्महदितिसमासेऽत्र्याङ् महदित्यात्वे वृद्धिः गंगासलिलमात्रसहायेनेश्वरेण विलासादेव चतुर्दशभुवनानि कृतानीतिभावः लोकेपि कश्चनधनेसहायेसति लीलयाबृहत्पुर्य्यादिकं निर्म्मातीतिप्रसिद्धम पुनः तत किम यतश्रुतीनां श्रूयते धर्म्मोयाभिस्ताः श्रुतयः चत्वारोवेदाः श्रुत्तजीत्यादिनाक्तिन् श्रुति स्त्रीवेदश्च म्नायइत्यमरः तेषांसर्वस्वं सर्वंचततस्वंचसर्वस्वम इदमेववेदानांधनमितिभावः यद्वा सर्वंचततस्वंचआत्मा इदंसलिलमेववेदानामात्मेतिभावः स्वोज्ञातावात्मनिस्वंत्रिष्वात्मीयेस्वोस्त्रियांधनइत्यमरः पुनस्ततकिम अथयतसुमनसांसुपर्वणाम सुपर्वाणःसुमनसइत्यमरः मूर्त्तंसशरीरं सुकृतंपुण्यम स्याद्धर्म्ममस्त्रियांपुण्य श्रेयसीसुकृतंवृषइत्यमरः पुनस्ततत्किम यत्सुधासौंदर्य्यंसुधेवामृतमिवसौंदर्य्यंयस्यतत अतिशुभ्रमित्यर्थः

श्रुतीनांसर्वस्वंसुकृतमथमूर्त्तंसुमनसांसुधासौंदर्य्यंतेसलिलमशिवंनःशमयतु १

मधुरास्वादचिरजीवित्वादितत्कार्य्यकारीतिवा यद्वा सुधासौदर्य्यमितिवापाठः सुधेतिपृथक्पदम चंद्रामृतमितिवृतसलिलविशेषणम पुनस्ततत्किम सौदर्य्यंसम्यक्दरीहिमाचलकंदरं तत्रभवंसोदरं मत्वार्थेऽण सोदरमेवसौदर्य्यमिति चातुर्वर्ण्यादित्वात्ष्यञ् अत्रायेहिमाचलेप्रकाशितमितिभावः अथवासुधायाःसौदर्य्यं भ्रातृरूपम सोदराद्यदितियः अत्रदरस्मितमिति श्लोकपर्य्यंतंशिखरिणीछंदः तल्लक्षणंतुरसैरुद्रैश्छिन्नायमनसभलागः शिखरिणीतिवृत्तरत्नाकरोक्तम शिखरिणी यमौन्सौम्लौगृतुरुद्राइतिपैंगलेचबोध्यम ननुछंदोंतरंत्यक्त्वानेनैवछंदसाकिमितिवर्णनमितिचेदुच्यते शिखरिणीछंदसिजलदेवताकयगणस्यादौसत्वेनजलस्पर्शरूपाभिमतफलसिद्धिर्भविष्यतीत्याशयेनअशोकवनिकान्यायेनवेतिकृतधियो

तदुक्तम् यो भूमिः क्षमया तनोति च जलं वृष्टीर्वह्निः स्मृतिं सो वायुः परदेशदूरगमनं तद्व्योम शून्यं फलम्
जः स्वर्ग्योरुजमादधाति विपुलां भेदुर्गंध्यो निर्मलं नो नाकः सुखमीप्सितं फलमिदं प्राहुर्गुणानां बुधा इति
किमपि तनु इत्येकं पदं वा किमपि अनिर्वचनीयं मोक्षप्राप्तिरूपं फलम् तनोति विस्तारयतीति किमपि तन्
तनु विस्तारे क्विप् एतत्पक्षे कथंभूतं जलमिति ज्ञेयम् अत्र वाचकलुप्तोपमालंकारः तदुक्तम् उपमापत्र
साधारणलक्ष्मीरुल्लसति द्वयोरिति समृद्धं सौभाग्यमिति अत्रादौ रूपकं च एवं च रूपकोपमयोः संकरः १ इदानीं
प्रवाहरूपत्वेन जलं वर्णयन् स्वाभिमतं प्रार्थयते दरिद्रेति भो गंगे इहास्मिन् लोके ते तव वारि अपां आपः स्त्री
भूम्नि वार्वारि इत्यमरः अयं पुरोवर्ती सन्निकृष्ट इदमस्त्वर्थः तदुक्तम् इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपवर्ति चैतदो

दरिद्राणां दैन्यं दुरितमथ दुर्वासनहृदां द्रुतं दूरीकुर्वन् सकृदुपगतो दृष्टिसरणिम्

रूपम् अदसस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयादिति प्रवाहो निर्झरः प्रवाहो निर्झरो झर इत्यमरः नः अ
स्माकं अपारं अनेनतां श्रियं दिशतु ददातु दिश अतिसर्जने इति धातोः प्रार्थनायां लोट् अतिसर्जनं दान
म् किं कुर्वन् सन् दृष्टिसरणिं नेत्रमार्गम् सरणिः पद्धतिः पद्येत्यमरः सकृदपि एकवारमपि गतः सन् प्राप्तः
सन् दरिद्राणां रंकाणां दैन्यं दीनताम् अथानन्तरं दुर्वासनहृदां दुष्टा वासना यस्य तद्दुर्वासनं तादृशं हृत् येषां तेषां
स्वान्तं हृन्मानसं मन इत्यमरः दुरितमपि पापमपि अंहो दुरितं दुष्कृतमित्यमरः द्रुतं शीघ्रं दूरीकुर्वन् अभूत
तद्भावे च्विः कुगतीति समासः कथंभूतः प्रवाहः द्रागविद्या द्रुमदलनदीक्षागुरुः आसमन्ताद् अविद्याः मायाः

आविद्याः अखिलाः अविद्या इत्यर्थः मायाबहुत्वे प्रमाणं तु इंद्रो मायाभिरिति श्रुतौ बहुवचनम् अत एव तत्वज्ञानोद
कस्य मुक्तौ कृत्स्नमुक्तिप्रसंगः स्यात् मायैक्ये न तन्निवृत्तौ क्वापि संसाराभावादिति शंकाकलेशोपि नेति शंकरभाष्या
दिग्रंथेभ्योऽवधेयमिति दिक् तद्रूपो यो द्रुमः वृक्षः तस्य दलनं छेदनं प्रागाविद्याद्रुमदलनं तस्य दीक्षा उपदेशः
तस्याः गुरुः बोधकः अत्रापि दृष्टिसरणिः सकृदपि गतः सन्निति योजनीयम् सकृत्प्रवाहदर्शनेनाविद्या
गच्छतीति भावः प्रागविद्यद्रुमेति वा पाठः अत्रार्थः अविद्याया इमे आविद्याः ते च ते द्रुमाश्च शेषं पूर्ववत् २ इदानीं
तरंगरूपत्वेन जलं वर्णयन्नाशिषं प्रयुंजते उदंचदिति गंगातनुभुवः गंगायास्तनुः मूर्तिः त्विषां मूर्तिस्त

० अपि प्रागाविद्याद्रुमदलनदीक्षागुरुरिह प्रवाहस्ते वारां श्रियमयमपारां दिशतु नः २
० उदंचन्मार्तंडस्फुटकपटहेरंबजननीकटाक्षव्याक्षेपक्षणजनितसंक्षोभनिवहाः

नुस्तनूरित्यमरः तस्याः भवंतीति गंगातनुभुवः भवतेः क्विप् नभूसुधियोरिति यणो निषेधादुवङ् श्रोत्तुंगाः
उन्नताः एतादृशास्तरंगाः ऊर्मयः भंगस्तरंग ऊर्मिर्वेत्यमरः भवतां भक्तजनानां दुरितभयभंगाय दुरितं च
भयं च तयोर्भंगाय नाशाय क्रियार्थोपपदेति चतुर्थी भवंतु आशिषि लोट् कथंभूतास्तरंगाः उदंचन्मार्तंड
स्फुटकपटहेरंबजननीकटाक्षव्याक्षेपक्षणजनितसंक्षोभनिवहाः हेशिवे रंवते शब्दं करोतीति हेरंबः लं
बोदरः हः शंकरे हरौ हंसे रणे रोमांचवाजिषु इति नानार्थमंजरी अविरविशब्दे पचाद्यच् ततः तत्पुरुषे कृतीति स
प्तम्या अलुक् अप्येकदंतहेरंबलंबोदरगजाननं इत्यमरः हेरंबस्य जननी माता पार्वती तस्याः कटाक्षाः अ
पांगदर्शनानि कटाक्षोऽपांगदर्शनमित्यमरः स्फुटं च तत्कपटं च व्याजं च कपटोऽस्त्री व्याजे इत्यमरः स्फु

टकपटेन हेरंबजननीकटाक्षाः उदंचन् उदयं प्राप्नुवन् यो मार्त्तंडः अर्कः विकर्त्तनार्कमार्त्तंड इत्यमरः उ
दंचन्मार्त्तंडवत् स्फुटकपटहेरंबजननीकटाक्षाः अतिरम्या इत्यर्थः तेषां व्याक्षेपः विलंबः चिरकाल
पर्य्यंतं कटाक्षस्थितिरित्यर्थः यद्वा व्याक्षेपः संबंधः तेन क्षणं क्षणपर्य्यंतं जनितः उत्पादितः तादृशाः
संक्षोभनिवहो भयसमूहो येषां ते पुनः कथंभूताः अतएव हरशिरसि स्वाधारभूते महादेवमस्तके त्वंग
तः कंपंतः इतस्ततो गच्छंतो वा त्वगि कंपने इत्यस्मात् उखउखी तिदंडके पठितगमनार्थकत्वादुभयार्थ
कत्वम् क्वचित्तु उदंचन्मार्त्तंडपर्य्यंतेति पाठः तत्र सापत्न्यभावादुदंचन्मार्त्तंडपर्य्यंतेति व्याख्येयम् २ इदानीं

॰भवंतु त्वंगंतो हरशिरसि गंगा तनुभुवस्तरंगाः प्रोत्तुंगा दुरितभयभंगाय भवताम् २

॰तवालंबादंब स्फुरदलघुगर्वेण सहसा मया सर्वेऽवज्ञासरणिमथ नीताः सुरगणाः

त्वदाश्रयान्मया सर्वे सुरास्तृणप्रायीकृताः अधुना यदि त्वमेकाग्र्यकरणे उदासीना तर्हिं अहं केषाम
ग्रे रोदनं करोमीत्याह तवेति भो अंब जननि अंबार्थनद्योरिति ह्रस्वः तवालंबादाश्रयात् स्फुरदल
घुगर्वेण स्फुरन् देदीप्यमानः अलघुर्महान् गर्वोऽहंकारो यस्य तेन मया सर्वे सुरगणाः अवज्ञास
रणिं अवज्ञाया अवहेलनस्य सरणिस्तां सहसा अविचारेण नीताः प्रापिताः अत्र प्रधानकर्म्म
ण्याख्येये लादीनाहुर्द्विकर्म्मणामिति भाष्योक्तेः सुरगणरूपप्रधानकर्म्मणि क्तः अतएवाभिहित
त्वात्तत्र प्रथमेति दिक् भो भागीरथि भगीरथस्येयं भागीरथी तत्संबोधनम् तस्येदमित्यणि टिड्ढा

इदानीमुपहारसमये यदि औदास्यं उदासीनत्वं उद्धारानुकूलव्यापारशून्यत्वमित्यर्थः भजसि अंगीकरोषि तदा
तर्हि निराधारः निर्गतः आधारो यस्मात्सः एतादृशोऽहं इहलोके केषां पुरः अग्रे रोदिमि रोदनं करोमि त्व
इति खेदे कष्टे वा इति त्वं कथय वद रुदिर् अश्रुविमोचने रुदादिभ्यः सार्वधातुके इतीट् देवानामवहेलना
नैरपेक्षः त्वमपि अस्मिन्समये यदि त्यजसि तर्हि मे का गतिरिति त्वमेव कथयेति भावः ४ पुनरपि प्रवाहरू
पं स्मरन् पापहरणं प्रार्थयते स्मृतिमिति हे गंगे तव प्रवाहरूपा मूर्तिः अकृतसुकृतानां अतीतानागतेन
जन्मसु कृतपातकानां पुरुषाणामपि स्मृति स्मरणं याता प्राप्ता सती चंद्रांशुसरणिः चंद्रस्य अंशवः किरणाः

इदानीमौदास्यं भजसि यदि भागीरथि तदा निराधारो हा रोदिमि कथय केषामिह पुरः ४
स्मृतिं याता पुंसामकृतसुकृतानामपि च या हरत्यंतस्तंद्रां तिमिरमिव चंद्रांशुसरणिः
इयं सा ते मूर्त्तिः सकलसुरसंसेव्यसलिला ममांतःसंतापं त्रिविधमपि पापं च हरताम् ५

तेषां सरणिः पंक्तिः सरणिः पद्धतिरित्यमरः तिमिरं अंधकारं यथा तथा अंतस्तंद्रां अंतःकरणाज्ञाना
लस्यं नाशयति यथा चंद्रोदयेन तमो नश्यति तथा तव स्मरणेन महापातकिनां तत्सदृशानां पातकं न ८
(पुनः२) श्यति किंभूता मूर्त्तिः सकला देवाः तैः संसेवनीयजला एतादृशी ते मूर्त्तिः ममांतः संतापं अंतःकरण
स्थं त्रिविधं कायिकवाचिकमानसिकरूपं पापं च तत्कृतं संतापमाधिभूताध्यात्माधिदैवं वा हरता
म् तथा जाते जन्ममरणकष्टान्मुक्तः स्यामिति भावः ५

इदानीं राज्यत्यागपूर्वकं त्वत्तीरवासिनां त्वत्पयःपानेन जायमान आनंदः ततोन्यूनसुखं मोक्षमुप
हसतीत्याह अपीति भोजनानि प्राज्यमपि प्रभूतमपि प्रभूतं प्रचुरं प्राज्यमित्यमरः समृद्धांतमपी
त्यर्थः एतादृशं राज्यं राज्ञः कर्म्म पुरोहितादित्वाद्यक् प्रजापालनात्मकं सहसा तृणमिव परित्यज्य
अनेन लोभाभावः सूचितः विलोलद्वानीरं विलोलंतः वायुना चंचलाः वानीराः वेतसवृक्षाः यस्मि
न् तत् वेतसपर्य्याये रथाभ्रपुष्पविदुलशीतवानीरवंजुला इत्यमरः अनेन छायानिविडत्वं सूचि

अपि प्राज्यं राज्यं तृणमिव परित्यज्य सहसा विलोलद्वानीरं तव जननि तीरं श्रितवताम्
सुधातः स्वादीयः सलिलभरमातृप्ति पिबतां जनानामानंदः परिहसति निर्वाणपदवीम् ६

तम् एतादृशं तव तीरं कूलं रोधश्च तीरं चेत्यमरः श्रितवतां सेवतां सुधातः अमृतात् पंचम्यंतात् तसिल्
स्वादीयः सलिलभरम् अतिशयेन स्वादुः स्वादीयान् अतिशायने ईयसुन् स चासौ सलिलभरश्च तं
आतृप्ति पर्य्यंतं पंचम्या पाङ् परिभिरिति समासः पिबतां पानं कुर्वताम् पा धातोः शतरि पिबादेशः
पिबादेशः एतादृशानां जनानामानंदः निर्वाणपदवीं निर्वाणस्य कैवल्यस्य पदवीं मार्गम् मुक्तिः
कैवल्यनिर्वाणेत्यमरः परिहसति उपहसति ६ इदानीं साक्षात्त्वत्स्नानमकुर्वतामपि त्वयि अन्य

संबंधित्वेन स्नावप्रवपतनेन तेषामप्युत्तमलोकप्राप्तिः साक्षात् स्नानिनां किं वक्तव्यमित्याह प्रभात इति
भो मातः प्रभाते उषसि प्रत्यूषोऽहर्मुखं कल्यमुषःप्रत्युषसी अपि प्रभातं चेत्यमरः स्नातीनामर्था
त्वजले स्नानं कुर्वतीनां नृपतिरमणीनां राजसुंदरीणां व्राह्मणादिस्त्रीणां दारिद्र्यबाहुल्यान्मृगमदेन
मिलतीति उक्तं नृपतिरमणीनामिति तासां तु संपत्तिबाहुल्यात् स सुलभ इति भावः कुचतटीगतः कु
चानां तट्यः प्रांताः तासु गतः विद्यमानः तटशब्दाज्जातिलक्षणो ङीप् तटं त्रिषु इति कोशात् स्त्रियाम
पि तटशब्दः रात्रौ रतिसमये लापितः अत एव स्थित इत्यर्थः एतादृशः मृगमदः कस्तूरी मृगनाभिर्मृग
मदः कस्तूरी चेत्यमरः तव तोयैरंभोभिः सह युक्ते ति तृतीया अंभोर्णस्तोयपानीयमित्यमरः यावद्य.

० प्रभाते स्नातीनां नृपतिरमणीनां कुचतटीगतो यावन्मातर्मिलति तव तोयैर्मृगमदः
० मृगास्तावद्वैमानिकशतसहस्रैः परिवृता विशंति स्वच्छंदं विमलवपुषो नंदनवनम् ७

स्मिन्नेव काले मिलति संबद्धो भवति तावत्तस्मिन्नेव काले मृगाः मृगयंति उदरपोषणाय तृणादिकमन्वेषयं
तीति ते मृगाः हरिणाः मृगे कुरंगवातायुहरिणाजिनयोनय इत्यमरः विमलवपुषः विमलं मलरहितं
वपुर्येषां ते एतादृशाः संतो नंदनवनं नंदयतीति नंदनम् नंद्यादित्वात् ल्युः तच्च तद्वनं च इंद्रोद्यानं नंदनव
नम् अस्योद्यानमित्यमरः स्वच्छंदं यथास्यात्तथा विशंति गच्छंतीत्यर्थः क्वचित्तु विमलमतय इति पाठः
कथंभूताः मृगाः वैमानिकशतसहस्रैः विमानैश्चरंति गच्छंतीति वैमानिकाः देवाः चरतीति ठक् तेषां श
तानि शतानां सहस्राणि तैः परिवृताः वेष्टिताः ७ इदानीं स्मरणोच्चारणाभ्यां क्रमेण मनःशांतिं पापसंसा

रतापनाशकं गांगतिर्वं ८ मरणसहितं
कुर्वन्तु इत्याह

स्मृतमिति भो भागीरथि तत् गंगेति पदं सुवृत्तं मम जगन्नाथस्य प्राणप्रांतः प्राणानामसूनाम् पुंसि भूम्न्य
सवः प्राणा इत्यमरः अंतः समाप्तौ अंतः शब्दोऽधिकरणप्रधानमव्ययं प्राणोत्क्रमणसमये इत्यर्थः वदन
कमलांतः वदनमेव कमलमिति मयूरव्यंसकादित्वात्समासः वदनं कमलमिवेत्युपमितसमासो वा तस्यांत
र्मध्ये विलसतु शोभतु खलु निश्चयेन प्राणोत्क्रमणसमये गंगा गंगेत्युच्चारणं भवतु कफवातपित्तैः कंठा
वरोधनं मास्त्विति भावः तत् किं यत् गंगेति पदं सकृदप्येकवारमपि स्मृतं सत् चिंतितं सत् स्वांतं मनः शांतं
इंद्रियनिग्रहक्षमं द्वेषलोभादिरहितं वा विरचयति करोति शांतं सुखयुक्तं वा शांतशब्दादर्शआद्यच् शर्मशा
तसुखानि चेत्यमरः रचप्रतियत्ने चुरादिः पुनस्तत् किम् यत्सकृदपि प्रगीतं सत् प्रकर्षेण गीतं सत् उच्चारि

स्मृतं सद्यः स्वांतं विरचयति शांतं सकृदपि प्रगीतं यत्पापं झटिति भवतापं च हरति
इदं तद्गंगेति श्रवणरमणीयं खलु पदं मम प्राणप्रांते वदनकमलांतर्विलसतु ८

तं सत् पापं च पुनः भवतापं भवस्य संसारस्य तापः तं हरति नाशयति पुनः श्रवणरमणीयं श्रवणयोः रम
णीयं सुखजनकं कर्णशब्दग्रहौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्री श्रवणं श्रवः इत्यमरः यद्वा श्रवणाय श्रवणकर्तॄन् रमणीयं
सुंदरम् चतुर्थीति योगविभागात्समासः गंगाशब्दार्थस्तु गां पृथ्वीं स्वर्लोकादागता गंगा गमनाद्धोरित्यौ
णादिको गन्प्रत्ययः तदुक्तं ब्रह्मांडपुराणे तिस्रो नद्यो महापुण्या वेणा गोदा च जाह्नवी गां हरौ श्रीत्रिविक्रांते
प्राप्ता गंगेतीह प्रकीर्तितेति हरेः पादाद्व्योम्नि स्तकाच्च गां प्राप्नोतीति तदर्थः यद्वा गम्यते सोपानभूतया यया
स्वर्गः सा गंगा तदुक्तमाचार्यैः स्वर्गसोपानसंगेति मा केनापि निरुक्ते गमनाद्गंगेति सामान्यत एवोक्तमिति

गंगा०
लहरी०
टी०
६

इदानीं करटानामपि इंद्रोपानापेक्षयाप्युत्तरं तव तीरं ममाश्रमनाशान समर्थीभवत्विति प्रार्थयते यदिति
सौभागीरथि तेतव तत एतत्समीपवर्त्तितीरं नः अस्माकं आश्रमशमनधीरं आश्रमस्याश्रमने तत्र धीरं समर्थं
पंडितं वा धीरोमनीषीज्ञः प्राज्ञः संख्यावान् पंडितः कविरित्यमरः भवतु अस्तु तत किम यदंतः यस्य
तीरस्यांतः मध्ये खेलंतः क्रीडंतः काकाः करटाः काके तु करटारिष्टेत्यमरः बहुलतरसंतोषभरिताः
संतः अतिशयेन बहुलः बहुलतरः अतिशायनेतरप् बहुलतरश्चासौ संतोषश्चतेन भरिताः पूर्णाः
एतादृशाः संतः नाकाधीश्वरनगरसाकांक्षमनसः नाकस्यस्वर्गस्य स्वरव्ययं स्वर्गनाक त्रिदिव त्रिद

यदंतः खेलंतो बहुलतरसंतोषभरिता न काका नाकाधीश्वरनगरसाकांक्षमनसः
निवासाल्लोकानां जनिमरणशोकापहरणं तदेतत्तीरं श्रमशमनधीरं भवतु नः ८

शालयाइत्यमरः अधीश्वरः पतिः इंद्रः तस्य नगरं अमरावती तत्र साकांक्षं साभिलाषं मनो येषां ते ए
तादृशा न भवंतीति शेषः अमरावत्या अपि तीरे अधिकगुणसत्वादित्यर्थः तदेवाह कथंभूतं तीरं म
निवासाद्धेतोः विभाषागुणेस्त्रियामिति हेतौ पंचमी लोकानां जननमरणशोकापहरणं जनिरुत्प
त्तिः जनिरुत्पत्तिरुद्भव इत्यमरः मरणं निधनं म मरणं निधनोस्त्रियामित्यमरः शोकः पुत्रक
लत्रादि वियोगजनितमनो विकृतिरूपः त्रयाणां द्वंद्वः एषामपहरणं नाशकम् अमरावत्यां तु क्षीणे
पुण्ये मृत्युलोकं विशंतीति पुनरपि भूलोकप्राप्तिरूपानिष्टमप्यस्तीति भावः कदाचिद्विमानस्थेन कु
द्वेण तीरे खेलतः काकान् दृष्ट्वा पुष्पाभिः कौ गर्भमद्भेन आगंतव्यमित्युक्तो अत्रैव वयं निवसामः न तव वेन

ननुसर्वोत्कर्षत्वेनवेदानांगोचरं परं ब्रह्मविहायस्वाभिमतफलावाप्तये मामेवकिंस्तौषीतिचेत्तत्राहब्रह्म
तत्त्वमेवनेतरविषयइत्याह नयदिति भोसुरतटिनि सुराणांदेवानांतटिनीधुनीतत्संबोधनं तटिनीह्रा
दिनीधुनीत्यमरः तद्ब्रह्मणात्रिविशिष्टत्वे निखिलजगत्कारणत्वेनप्रसिद्धब्रह्मत्वं सर्ववाक्यसावधा
रणमितिन्यायात्त्वमेवेत्यर्थः अस्तीतिशेषः नविषयः त्वमितरविषयभूतानासीत्यर्थः तत्किम् जगत्
ब्रह्मगलितभेदैः गलितःगतःभेदोयेभ्यस्तेगलितभेदाः तैरद्वैतप्रतिपादकैः नेहनानास्तिकिंचनेत्यादिब्र
ह्मलक्ष्यैः साक्षाद्वेदैरपिप्रत्यक्षश्रुतिभिरपिनअवसितं इयत्तयाननिश्चितमित्यर्थः षोंतकर्म्मणीति

नयत्साक्षाद्वेदैरपिगलितभेदैरवसितं नयस्मिन्जीवानांप्रसरतिमनोवागवसरः

धातोर्द्यतिस्यतीतीत्वम् उपसर्गवशादुक्तार्थलाभः तदुक्तम् उपसर्गेणधात्वर्थोबलादन्यत्रनीयतइति
ननुनेहनानास्तीत्यादिश्रुतिभिः इतराभावबोधनेपिस्वाभावाबोधनेनकथमद्वैतसिद्धिरितिचेन्नस्व
स्मिन्नपिस्वप्रवृत्त्यास्वाभावस्यापिबोधनात् अतएवस्मत्सुबोधः खरवसानयोर्विसर्जनीयइत्यादिनिर्दि
ष्टाःसंगच्छन्तेइतिदिक् वेदानामप्यगोचरमित्युक्तत्वादितिभावः पू० यस्मिन्ब्रह्मणिजीवानांव्यासादिप्रा
ज्ञानांमनोवागवसरः मनश्चवाक्चअनयोःसमाहारः मनोवाक् द्वंद्वश्चप्राणीत्येकवद्भावः मनोवाचःअ
वसरः व्यापारः इतियावत् नप्रसरतिनप्रसरणशीलोभवतीत्यर्थः यतोवाचोनिवर्त्तन्ते अप्राप्यमनसासहे
तिश्रुतेरितिभावः ननुमनोवागित्यत्रद्वंद्वश्चप्राणीतिनियमान्नित्यसमाहारे द्वंद्वाच्चुदषहांतादितिटचाभाव्यम्

तथा चोक्तप्रयोगासंगतिरिति चेन्न समासांतविधेरनित्यत्वात् अत्र प्रमाणं तु अश्ववादिगणे राजन् शब्दपाठः इति
दिक् मनःशब्दस्य प्राणं च गत्वाभावेन शंकैवनेति वा पु० त० निराकारं निर्गतः आकारो यस्य तत् अशरीरमि
त्यर्थः अपाणिपादमित्यादिश्रुतेः पु० नित्यं निरंतरं भवं नित्यम् अव्ययात्यप् उत्पत्यादिशून्यमित्यर्थः
न जायते म्रियते इत्यादिश्रुतेरित्यर्थः पु० निजमहिमनिर्वासिततमः निजमहिम्ना स्वमाहात्म्येन निर्वासि
तं नाशितं तमो येन तत् स्वप्रकाशमित्यर्थः यस्य भासा सर्वमिदं विभाति यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखि
लम् यच्चंद्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकमित्यादिश्रुतिस्मृतिभ्यामित्यर्थः पु० विशुद्धं मायामलरहितम्
नारायणतीर्थसरस्वतीभिरपि गंगैवाद्वितीयं ब्रह्मेत्युक्तम् न नानेहास्तीति श्रुतिवचनजाते भगवती निरस्यैवाभा

निराकारं नित्यं निजमहिमनिर्वासिततमो विशुद्धं यत्तत्त्वं सुरतटिनि तत्त्वं न विषयः १०

सि स्वयमखिलभेदं सुरधुनि चिदात्मैका नित्या चितिसुखसदाविष्कृतिरसि त्वदीयं मोक्षार्थं श्रयति ज
नताजीवनपदमिति अत्र शिष्यबुद्धिवैशद्याय किंचिदुच्यते वेदो नाम ब्रह्मप्रतिपादकमपौरुषेयं प्रमाणवाक्य
म् स च मंत्रब्राह्मणात्मकः तत्र मंत्रा नाम अनुष्ठानकारकभूतद्रव्यदेवताप्रकाशकाः ते च ऋग्यजुःसामभे
दात्त्रिधा पादबंधगायत्र्यादिछंदोविशिष्टा ऋचः अग्निमीळ इत्यादयः गीतिविशिष्टाः ता एव सामानि
उभयविलक्षणानि यजूंषि ब्राह्मणमपि त्रिविधम् विधिरूपम् अनुवादरूपम् उभयविलक्षणं चेति मी
मांसाग्रंथेभ्यो बोध्यम् इह विस्तरभयान्न तन्यत इति दिक् १० इदानीं निखिललोकानां साधारण्येनात्
त्यंतदुष्प्रापविष्णुपददात्वं न केनापि तुलनीयेत्याह महेति भो भागीरथि अखिलसाधारणतया अखि

लानां सर्वलोकानां साधारणेनासाधारणत्वं नतु न्यूनाधिकत्वम् तथा विष्णोर्नारायणस्य विष्णुर्नारायणः
कृष्ण इत्यमरः पदं चरणं वैकुंठस्य स्थानं वा यद्वा विष्णोः पदं वस्तु विष्णुरूपं वस्त्वित्यर्थः अस्मिन् पक्षे
राहोः शिर इतिवत् षष्ठी तथा च कोशः पदं व्यवसितत्राणस्थानलक्ष्मांघ्रिवस्तुष्विति ददानादत्रे न
लोकेति षष्ठीनिषेधात् पदमिति द्वितीया एतादृशी त्वं इहलोके केन तुलनीया उपमेयासीति नः अस्मान्
कथय वद तादृशास्मकस्याप्यभावान्न केनाप्युपमेयासीति भावः यद्वा केन तुलनेन तुलनीयासि अ
पितु नेत्यर्थः तुलनेनापि तादृशसामर्थ्याभावादिति भावः तुल निष्कर्षे इति धातोरनीयर् विष्णुरूपं वस्त्वि

महादानैर्ध्यानैर्बहुविधवितानैरपि च यन्न लभ्यं घोराभिः सुविमलतपोराशिभिरपि अचिं-
त्यं तद्विष्णोः पदमखिलसाधारणतया ददानाकेनासि त्वमिह तुलनीया कथय नः ॥ ११ ॥

तिपक्षे सारूप्यमुक्तिः प्रतीयते तदुक्तं श्रीमच्छंकराचार्यैः त्वन्मध्यान्मृगुलांछनो गरुडगः पीतांबरो नि-
र्गतः नारायणं वा शिवं वा इति वेति ततः किम् यद्विष्णुपदं महादानैः गजाश्वरथशिविकातुलादिरूपैः ध्यानैः
चित्तैकाग्र्यतया चिंतनैः अपि च बहुविधवितानैरपि च बहुविधाः अनेकप्रकारा ये वितानाः क्रतवः क्रतु
विस्तारयोरस्त्री वितानं त्रिषु तुच्छक इत्यमरः बहुविधा ये वितानाः उल्लोचास्तैः अस्त्री वितानमुल्लोच इत्य-
मरः घोराभिः भयंकराभिः परमकष्टसाध्याभिर्वा सुविमलतपोराशिभिरपि सुविमलानि निर्मलानि नतु
मारणोच्चाटनवशीकरणजनकानि तादृशानि यानि तपांसि तेषां राशयः समूहाः तैरपि न लभ्यं न प्राप्यं अ-
र्हार्थे लभ धातोः पोरदुपधादिति यत् पुनस्तत् किम् अचिंत्यं चिंतानर्हं वागगोचरमिति भावः ॥ ११ ॥

इदानीं दर्शनमात्रेण नृणां संसारभयहंत्रीं त्वां शिवः पार्वत्यानुरोधत्यागपूर्वकं निरंतरं शिरसि बिभर्त्ती
त्याह नृणामिति भो भागीरथि ते तव मूर्त्तेः तनोः महिमानं परमदुर्घटकारुण्यकर्तृत्वरूपं माहात्म्यं इह
लोके कः निगदतु वदतु अपितु न कोपीत्यर्थः माहात्म्यबाहुल्येन कस्यापि वाणीप्रसराभावादिति भावः
कथंभूतायाः मूर्त्तेः ईक्षामात्रादपि ईक्षैव ईक्षामात्रमिति मयूरव्यंसकादित्वात्समासः मात्रं कार्त्स्न्ये
ऽवधारणे इति कोशादवधारणे मात्रशब्दार्थः तस्मादपि नृणाम् नृ चेत्यस्य वैकल्पिकत्वाद्दीर्घाभावः

नृणामीक्षामात्रादपि परिहरंत्या भवभयं शिवायास्ते मूर्त्तेः क इह महिमानं निगदतु

भवभयं भवात्संसाराज्जन्यं परिहरंत्याः तदुक्तम् गंगे त्वद्दर्शनान्मुक्तिर्न जाने स्नानजं फलमिति पुनः क
थंभूतायाः शिवायाः शिवयतीति शिवा तत्करोतीति णिच् पचाद्यच् टाप् तस्याः यद्वा शिवं क
ल्याणं अस्त्यस्याः सा तस्याः यद्वा शिवो महादेवो भर्तृत्वेन अस्त्यस्या इति शिवो मोक्षोऽस्त्य
स्या इति पक्षचतुष्टयेपि अर्शआद्यच् शिवो मोक्षे महादेवे सुखे क्षेमे जले शिवमिति शाश्वतः
श्रीकंठः कपर्दी उग्रः कपर्दी श्रीकंठ इत्यमरः अमर्षम्लानायाः अमर्षेण कोपेन कोपक्रोधामर्ष
रोष इत्यमरः म्लाना ग्लाना तस्याः एतादृशः गिरिभुवः गिरेर्हिमाचलात् भवतीति गिरिभूः पार्वती

क्षिप् तस्याः परमुत्कृष्टं अनुरोधं अनुसरणं विहाय त्यक्त्वा यां गंगां शिरसि निपतन्तं निरंतरं यथा
स्यात्तथा धारयति बिभर्त्ति स्वार्थे णिच् सपत्नीभूतगंगायाः मस्तकधारणेन जातकोपायाः अ
पि पार्वत्याः सांत्वनादिकं विहाय अधिकगुणवतीं त्वामेव शिरसि बिभर्त्तीति भावः लोके अ
तिगुणवतो हि रकस्य मस्तकधारणं प्रसिद्धमेव १२ इदानीमुन्मत्तादिभिरपि विनिंद्यानि परि
हार्य्याणि अवाच्यानि यानि पापानि तन्नाशित्वमेवेत्याह विनिंद्यानीति योऽगंगे उन्मत्तै

अमर्षिण्या नायाः परमननुरोधं गिरिभुवो विहाय श्रीकंठः शिरसि नियतं धारयति याम॥१
विनिंद्यान्युन्मत्तैरपि च परिहार्याणि पतितैरवाच्यानि व्रात्यैः सपुलकमपास्यानि पिशुनैः

रविचारकारिभिः विशेषेण निंद्यानि निंदितुं योग्यानि अपि च पतितैः प्रायश्चित्तादिभिः परिहार्य्या
णि त्याज्यानि व्रात्यैः गर्भाधानादिसंस्कारहीनैः व्रात्यः संस्कारहीनः स्यादित्यमरः [illegible]
[illegible] अवाच्यानि वक्तुमयोग्यानि पिशुनैः कर्णेजपैः कर्णेजपः सूचकः स्यात् पिशुनो दुर्ज्ज
नः खल इत्यमरः सपुलकं सरोमांचं यथा स्यात्तथा अपास्यानि त्याज्यानि एतादृशानि कियन्तीं कियत्
परिमाणमेषां ते कियन्तः तेषाम् किमः संख्यापरिमाणे डति च वेति वतुप् किमिदंभ्यां वो घः बहूनामित्यर्थः

लोकानां एनांसि पंत्वघो एभिस्तानि पंति गच्छंति प्रायश्चित्तादिना वा तानि एनांसि कलुषाणि इत्य
श्रागसीत्यमरः कलुषं वृजिनैनोघमित्यमरः हरंती नाशयंती एकासती कदापि कस्मिन्नपि काले अश्रांता
अखिन्ना एतादृशी त्वं जगति विश्वस्मिन् विजयसे सर्वोत्कर्षेण वर्तसे लोके कश्चन कदाचित् एकं कार्य्यं
यदि करोति तदाश्रांतो भवति बहुभिर्वा एकं महत् कार्य्यं कृतं चेत् सर्वे श्रांता भवंति त्वं तु असहाया अद्वितीया
सर्वेषां पापानि निरंतरं हरंत्यपि न श्रांतेति ममापि पापं दूरीकरिष्यस्येवेति भावः १३ इदानीं तव गुणानामेवा
यं दोषः यत् पृथिवीतले शोकनाशाय स्वर्लोकात् पतंत्या त्वया निर्लोभो पि शिवः कपर्दस्यावनमिषेण प्रति

हरंती लोकानामनवरतमेनांसि कियतां कदाप्यश्रांता त्वं जगति पुनरेका विजयसे १३ स्खलं
ती स्वर्लोकादवनितलशोकापहृतये जटाजूटग्रंथौ यदसि विनिबद्धा पुरभिदा अये नि
र्लोभानामपि मनसि लोभं जनयतां गुणानामेवायं तव जननि दोषः परिणतः १४

ग्रहं चकारेत्याह स्खलंतीति भो भागीरथि अवनितलशोकापहृतये अवन्याः पृथिव्याः तलं स्वरूपं अ
धःस्वरूपे वा रस्त्री तलमित्यमरः तत्र यः शोकः तस्यापहृतिर्नाशः तस्यै अपहतिं कर्तुमित्यर्थः स्वर्लोका
त् स्खलंती पतंती त्वं पुरभिदा शिवेन जटाजूटग्रंथौ जटाजूटस्य कपर्दस्य ग्रंथिस्तत्र यत् विनिबद्धा विशेषेण ९
निरंतरं बद्धासि उपसर्गद्वयं कदापि अन्यत्र गमनाभावं बोधयति अये जननि निर्लोभानामपि निर्गतः
लोभो येषां तेषामपि मनसि चित्ते लोभं इच्छां जनयतां कुर्वतां तव गुणानामेव दयादाक्षिण्यादीनामेवायं दोषः
परिणतः प्रसृतः निर्लोभमतया कदाप्यप्रतिग्रहकर्त्रा शिवः तव गुणलोभवशेनैव अपूर्वप्रतिग्रहं चकारेति भावः १४

ते निपेततुः तान् एतादृशान् नरान् मनुष्यान् त्रातुं त्वमेव परमं उत्कृष्टं भेषजं औषधमसि भेषजौषधभै-
षज्यानीत्यमरः एवं च सर्वभेषजं त्वं सर्वान् तत्गतिस्य ममापि भेषजं प्रविश्यस्येवेति भावः १५ इदानीं क-
पिलमुनिनिर्दग्धाः त्वत्संबंधवशात् स्वर्गादिदिव्यदेहधारिणः सगरजाः सगरपुत्राः अद्यापि तव महिमानं
अहो धन्या जाह्नवी निधनं गता अपि वपुष्मत्संगवशादीदृशा जाता इत्याकारकं गायन्तीत्याह स्वभावेति
हे मातः स्वभावस्वच्छानां स्वभावेन निसर्गेण न तु कृत्रिमेण स्वरूपं च स्वभावश्च निसर्ग इत्यमरः स्वच्छा-
नां निर्मलानां सहजमनायासेन मणिकादिसंक्षेपेण शिशिराणां शीतलानाम् उक्तं च कालिदासेन शै-
त्यं हि यत् सा प्रकृतिर्जलस्येति एतादृशीनां तेषाम् अपां वारिणाम् आपः स्त्री भूम्नि वार्वारि इत्यमरः अपारः अ-

स्वभावस्वच्छानां सहजशिशिराणामयमपामपारस्ते मातर्जयति महिमा कोऽपि जगति
मुदा यं गायन्ति द्युतलमनवद्यद्युतिभृतः समासाद्याद्यापि स्फुटपुलकसान्द्राः सगरजाः १६

मप्यमीदः अयं कोऽपि विलक्षणः महिमा माहात्म्यं जगति जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते सगरजाः सगरराजपुत्राः
अनवद्यद्युतिभृतः सन्तः न अवद्या गर्ह्या अनवद्या स्तुत्या अवद्यपण्येति सूत्रेण गर्ह्यार्थे अवद्येति निपातितम्
तादृशी चासौ द्युतिश्च तां बिभ्रतीति ते एतादृशाः सन्तः अत एव स्फुटपुलकसान्द्राः सन्तः स्फुटाः प्रकटा ये पुलकाः रो-
मांचाः तैः सान्द्राः निबिडाः सन्तः महिमानम् अद्यापि मुदा प्रीत्या गायन्ति वदन्तीत्यर्थः किं कृत्वा द्युतलं दिवस्तलं
दिवं उदित्युत द्योर्दिवौ द्वे स्त्रियामित्यमरः समासाद्य अधिष्ठित्य सगरेण हि अश्वमेधकरणाय अश्वो वि-
निर्मुक्तः तत्संरक्षणाय स्वपुत्राः नियुक्ताः स अश्वः इन्द्रेण चोरयित्वा पाताले नीतः सगरपुत्रा अपि तदान-
षणाय तत्र गताः ते सर्वे कपिलेन निर्दग्धाः पश्चात् भगीरथेन स्वर्गात् गंगामानीय जीविता इति स्वरूपामा पराणादे

इदानीं सर्वेषां रक्षणक्षमं परमौषधं त्वमसीत्याह जडानिति भोऽम्ब इह कलौ जडान् अज्ञान् क्रिया-
सु मंदानित्यर्थः जडोऽज्ञ इत्यमरः अंधान् चक्षुरिंद्रियहीनान् पंगून् पादगतिहीनान् प्रकृतिबधिरान्
प्रकृत्या स्वभावेन बधिरान् श्रोत्रेंद्रियहीनान् शब्दश्रवणासमर्थानित्यर्थः उक्तिविकलान् उक्तिभि-
र्वचनैर्विकलाः हीनाः तान् पूर्वसदृशेति समासः व्याहार उक्तिर्लपितं भाषितं वचनं वचः इत्यमरः वच
धातोः क्तिनि वचिस्वपीति संप्रसारणम् ग्रहग्रस्तान् ग्रहैरादित्यादिनवग्रहैर्ग्रस्ताः कवलिताः कृतपी-
डा इति यावत् तदुक्तं ज्योतिःशास्त्रे स्वर्क्षोच्चेद्रबलाखिलारिखारिपुत्रभाः सप्ताष्टगाब्जाः पुनश्चापुत्राय

जडानंधान्पंगून्प्रकृतिबधिरानुक्तिविकलान् ग्रहग्रस्तानस्ताखिलदुरितनिस्तार-
सरणीन् । निलिंपैर्निर्मुक्तानपि च निरयांतर्निपततो नरानंबत्रातुं त्वमिह परमं भेषजमसि ॥१५॥

यद्यष्टमे मृत्युभृकविः स्यात्त्रिकोणे गुरुः सौम्योंऽत्यसमे खिला भवगताः शुक्लेन देवद्विजश्चेद्योगो
निजभाग्यं न वहंते अपि पुण्योऽपि न सीदति अस्ताखिलदुरितनिस्तारसरणीन् अखिलानि तानि दुरि-
तानि च पापानि तेषां निस्तारणं नाशनं तस्य सरणिः प्रायश्चित्ताद्याचरणमार्गः अस्ता विद्यमाना
अखिलदुरितनिस्तारसरणिर्येषां ते तान् पापबाहुल्येन अविद्यमानप्रायश्चित्तादीनित्यर्थः नि-
लिंपैर्देवैः अनुपसर्गाल्लिंपेति सूत्रस्थेन नौ लिंपेः संज्ञायामिति वार्त्तिकेन शः मुक्तान् स्वहस्तेन
परित्राणाभावात् अपि च निरयांतः निरयस्य नरकस्य अंतः मध्ये स्यान्नारकस्तु नरको निर-

इदानीं स्वल्पपापिनां दोषापनुत्तये त्रिजगति गोदावर्यादितीर्थनिवहानि तीर्थानि सन्ति अतीतप्रायश्चित्तानां तु
दोषहरणे त्वत्सदृशी त्वमेव समर्थेत्याह कृतेति भो जननि कृतक्षुद्रैनस्कान् कृतानि क्षुद्राणि स्वल्पानि पलां
डुभक्षणादीनि एनांसि पापानि यैस्ते तान् शेषाद्विभाषेति कप् अथ पापाचरणानंतरं झटिति शीघ्रं संतप्तम
नसः संतप्तं पश्चात्तापयुक्तं मनो येषां ते तान् एतादृशान् नरान् समुद्धर्तुं आचरितपापात् दूरीकर्तुं त्रिभुव
नतले त्रयाणां भुवनानां समाहारस्त्रिभुवनम् तद्धितार्थेति समाहारे द्विगुः पात्राद्यन्तत्वात् स्त्रीत्वाभावः तस्य त
लं तत्र तीर्थनिवहाः तीर्थानां गोदावर्यादितीर्थानां निवहाः समूहाः सन्ति वर्तन्ते भो जननि प्रायश्चित्तप्रसरण
पथातीतचरितान् प्रायश्चित्तस्य पापनाशनसमर्थधर्मविशेषस्य प्रसरणमाचरणं तस्य पंथा मार्गः वाटः

कृतक्षुद्रैनस्कानथ झटिति संतप्तमनसः समुद्धर्तुं संति त्रिभुवनतले तीर्थनिवहाः अपि प्राय
श्चित्तप्रसरणपथातीतचरितान् नरान् दूरीकर्तुं त्वमिव जननि त्वं विजयसे १७

पंथाश्च मार्गश्चेति त्रिकांडमंडनः ऋक्पूरब्धूरिति समासांतो अप्रत्ययः प्रायश्चित्तप्रसरणपथान् अतीतं
अतिक्रांतं गतं चरितं येषां ते तान् तानपि बहुकालं बुद्धिपूर्वकं महत्पापाचरणेन अविद्यमानप्रायश्चित्तानपी
त्यर्थः उक्तं च मुजलाचार्यैः सुकृतिनईषत्पापे प्रायश्चित्तं रघूत्तम प्रोक्तम् अपकाति मामुदीक्ष्य प्राय
स्तदपीह गौरि वक्ष्यामि इति एतादृशानपि नरान् दूरीकर्तुं आचरितपापादुद्धर्तुं त्वमिव त्वत्सदृशी त्वमेव वि
जयसे अत्रोपमानोपमेयत्वं गंगाया एव तत्फलं तु अन्या त्वत्सदृशी नास्तीति अत एवात्रानन्वयालंकारः
तदुक्तम् उपमानोपमेयत्वं यदेकस्यैव वस्तुनः इंदुरिंदुरिव श्रीमानित्यादौ तदनन्वयः इति प्रायश्चित्तप्राव

र्म्ममाचष्टे प्रायश्चित्तशब्दस्यायं पापक्षयार्थे नैमित्तिके कर्म्मविशेषे रूढ इत्याहुः संप्रदायविदो नि
बंधकारादयः लोगत्वाङ्गिरसादयःस्मृतिः प्रायो नाम तपः प्रोक्तं चित्तं निश्चय उच्यते तपो निश्चय
संयुक्तं प्रायश्चित्तं तदुच्यते अस्यार्थः अनुष्ठितेन चान्द्रायणवार्षिकादिना अवश्यं पापं निवर्त्तते इति
विश्वासो निश्चयः तेन संयुक्तं व्रतानुष्ठानलक्षणं तपः प्रायश्चित्तमित्यलं विस्तरेण १७ इदानीम
नेकगुणविशिष्टत्वेन पापहरणक्षमं तव वपुर्म्मम पापं नाशयत्विति प्रार्थ्यते निधानमिति मो
जननि धर्म्माणां वेदेन प्रयोजनमुद्दिश्य विधीयमानार्थानाम् तदुक्तं जैमिनिना चोदनालक्ष
णोऽर्थो धर्म्म इति तेषां निधानं स्थानम् निधीयते स्थाप्यते यस्मिन्निति धाधातोः करणाधिकरण

निधानं धर्म्माणां किमपि च विधानं नवमुदां प्रधानं तीर्थानाममलपरिधानं त्रिजगतः
समाधानं बुद्धेरथ खलु तिरोधानमधियां श्रियामाधानं नः परिहरतु तापं तव वपुः १८

योश्चेति ल्युट् च पुनः नवमुदां नवानामुदश्वतानां नूतनहर्षाणां किमपि विधाने जनकं गंगादर्श
नेन विलक्षणो हर्षो जायते इत्यनुभवसिद्धम् कर्तृकर्म्मणोरिति कर्म्मणि षष्ठी उभयत्र च पुनः तीर्था
नां प्रधानम् च पुनः त्रिजगतः त्रयाणां जगतां समाहारः त्रिजगत् तस्य तद्धितार्थेति समाहारे द्विगुः
अमलपरिधानं अमलं निर्म्मलं च तत् परिधानं चामलपरिधानं अधोंऽशुकम् अंतरीयोपसंव्यानप
रिधानान्यधोंऽशुके इत्यमरः यथा लोके कस्यचिद्वसनहीनस्य न शोभा तथा एतद्विना त्रिजगति इत्याकूतम्

च पुनः बुद्धिर्मनीषायाः बुद्धिर्मनीषा धिषणा धीः प्रज्ञा शेमुषी मतिरित्यमरः समाधानं नानादु
ष्टकल्पनानाशकमित्यर्थः अपानं तरं अपिधानं निवृत्तीनां तिरोधाने अपिधानम् तेषामदर्शनमि
ति भावः अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि चेत्यमरः अपवर्गश्रियां लक्ष्म्याः समाधानं स्थापकं
मोक्षादिलक्ष्मीसंपादकमित्यर्थः एतादृशगुणविशिष्टं तव वपुः शरीरम् गात्रं वपुः संहननं शरीरमि
त्यमरः नः अस्माकं तापं परिहरतु १८ इदानीं काश्मीरस्थानतया त्वद्वियोगो जातः अयं ममापराध ११५
इत्याह पुर इति भो मातः मातृत्वेन अयं क्षम्यमपराधः सोढव्य इत्याकूतम् अयं ममैव एवो निश्चयार्थः

पुरोधावं धावं द्रविणमदिराघूर्णितदृशां महीपानां नानातरुणतरखेदस्य नियतम् ममै
वापराधं मंतुः स्वहितशतहंतुर्जडधियो वियोगस्ते मातर्यदिह करुणातः क्षणमपि १९

मंतुः अपराधः अस्तीति शेषः कोसावित्याकांक्षायामाह इह लोके तव वियोगः स्नानाघसंबंधः एतत् अ
भूत् अतः कारणात् क्षणमपि क्षणमात्रमपि करुणादयालवमपि कर्तव्येति शेषः कारुण्यं करु
णा घृणेत्यमरः अपराधभवने मूलमाह कथंभूतस्य मम द्रविणमदिराघूर्णितदृशां द्रविणमेव मदिरा
उन्मादकारित्वात् यद्वा द्रविणं च मदिरा च ताभ्यां घूर्णिते घूर्णनयुक्ते भ्रमिते इत्यर्थः तादृश्यो दृशो येषां ते
दृक् दृष्टी चेत्यमरः नाना अनेकेषाम् अव्ययत्वात् षष्ठ्या लुक् एतादृशानां महीपानां महीं पांतीति ते महीपाः

च पुनः बुधेर्मनीषायाः बुद्धिर्मनीषा धिषणा धीः प्रज्ञा शेमुषी मतिरित्यमरः समाधानं नानाद
ष्टकल्पनानाशकमित्यर्थः अपानेतरं अपिधां निवृत्तीनां तिरोधानं अपिधानम् तेषामहत्त्वमि
तिभावः अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि चेत्यमरः अपवर्गश्रियां लक्ष्म्यामाधानं स्थापकं
मोक्षादिलक्ष्मीसंपादकमित्यर्थः एतादृशगुणविशिष्टं तव वपुः शरीरम् गात्रं वपुः संहननं शरीरमि
त्यमरः नः अस्माकं तापं परिहरतु १८ इदानीं काश्यां सकलनेपालत्वद्वियोगो जातः अयं ममैवापराध
इत्याह पुर इति मे मातः मातृत्वेन अवश्यमपराधः सोढव्य इत्याकूतम् अयं ममैव एवो निश्चयार्थः

बी५

पुरो धावं धावं द्रविणमदिराघूर्णितदृशां महीपानां नानातरुणतरखेदस्य नियतम् ममै
वायं मन्तुः स्वहितशतहन्तुर्जडधियो वियोगस्ते मातर्यदिह करुणातः क्षणमपि १९

मन्तुः अपराधः अस्तीति शेषः कोसावित्याकांक्षायामाह इह लोके तव वियोगः स्नानाद्यसंबंधः यतश्च
भूत् अतः कारणात् क्षणमपि क्षणमात्रमपि करुणादयालुत्वमपि कर्त्तव्येति शेषः कारुण्यं करु
णा घृणेत्यमरः अपराधभवने मूलमाह कथंभूतस्य मम द्रविणमदिराघूर्णितदृशां द्रविणमेव मदिरा
उन्मादकारित्वात् यद्वा द्रविणं च मदिरा च ताभ्यां घूर्णिते घूर्णनयुक्ते भ्रमिते इत्यर्थः तादृशी दृशो येषां ते
दृक् दृष्टी चेत्यमरः नाना अनेकेषाम् अव्ययत्वात् षष्ठ्या लुक् एतादृशानां महीपानां महीं पांति ते महीपाः

रजानः तेषां अग्रे निपतं निपतमेव धावं धावं धावित्वा धावित्वा धावु गतिशुद्ध्योरिति धातोराभीक्ष्ण्ये णमु
मुलच्चेति णमुलि द्वित्वं तरुणतरखेदस्य अतिशयेन तरुणः तरुणतरः तादृशः खेदः श्रमो यस्य तस्य
वपु नानातरुणतरखेदस्येत्येकं पदम् नाना अनेकविधः तरुणतरः खेदो यस्य पुनः कथंभूतस्य
स्वहितप्रातहेतुः स्वस्य वहितानि पथ्यानि तेषां प्राप्तेः तस्य हतानाशकः तस्य अत एव पुनः कथंभूतस्य ज
ऽधियः जडा धीर्यस्य तस्य १८ पूर्वं दयाविधेयेत्युक्तं इदानीं किं विधेयमित्यादेत्याकांक्षायां तव जलं
मम पुनः भवनमेव दूरीकरोत्विति प्रार्थयते मरुदिति मो मातः तेतव जलं मम जगन्नाथस्य जननजालं
जननस्य जन्मनः जनुर्जननजन्मानीत्यमरः तस्य जालं समूहः तत् जालं समूह आनायः इत्यमरः

मरुल्लीलालोलल्लहरिलुलितांभोजपटलीस्खलत्पांसुव्रातच्छुरणविसरत्कौंकुमरुचि

जरयतु नाशयतु जॄष्वयोहानौ स्वार्थे णिजंतः जनीजॄष इति मित्वे मितां ह्रस्व इत्युपधा ह्रस्वः कथं
भूतं जलं मरुल्लीलालोलल्लहरिलुलितांभोजपटलीस्खलत्पांसुव्रातच्छुरणविसरत्कौंकुमरुचि
मरुतः वायोः लीलाविलासः तेन लोलं त्यंतं चला या लहर्यः वीचयः ताभिः लुलितानि लोलानि
यानि अंभोजानि कमलानि तेषां पटलीसमूहः तस्याः स्खलंतः पतंतो ये पांसवः रजांसि तेषां व्रातः
समूहः तस्य छुरणं अंगलेपः तेन विसरं तीव्रसरणशीलानां तादृशी कौंकुमरुचिर्दीप्तिर्यस्य तत् कमलर
जः पतनेनात्यंतमारक्तमिति भावः पुनः कीदृशम् सुरस्त्रीवक्षोजक्षरदगरुजंबालजटिलं सुराणां
इंद्रादिदेवानां स्त्रियः इंद्राण्यादयः तासां वक्षोजाः स्तनाः तेभ्यः क्षरन् पतन् यः अगरुजंबालः कुंकुमचंदनपंकः

वंशाकागमहराजेर्हित्यमरः निबद्धरस्तु जंबालः पंको स्त्रीत्यमरः तेन जटिलं सजटं जटाशब्दात्तुन्दादित्वा
दिलच् पुनः कथंभूतम् जंबाले जंबालः पंकः अस्ति यस्मिन् तत् यद्वा जंबालः शैवालं अस्ति यस्मिन्
यद्वा जंबालाः मदनद्रुमाः धत्तूरवृक्षा इत्यर्थः ते संत्यस्मिन्ने तत् तथा च कोशः जंबालः शैवले पंके
जंगले मदनद्रुमे इति पक्षत्रयेपि जंबालशब्दान्मत्वर्थीयो ऽर्शआद्यच् मरुल्लीलालोलल्लहरीत्यत्र
संहिताशां तोल्लीति लः कौंकुमरुच्योः समासं कृत्वा यप्याद्विसंहिताशब्देन समासे पुंवद्भावः तालव्या
अपि दंत्याश्च शंवमूकरपांसवः इति द्विरूपकोशात्तालव्योपि पांशुशब्दः २० इदानीमुत्पत्तिस्थान
निवासस्थानव्यापारसौष्ठवेन जगदपेक्षया तवोत्कर्षो वर्त्तत इत्याह समुत्पत्तिरिति भोजननि

पुरस्त्रीवक्षोजव्सरदगहजंबालजटिलं जलं ते जंबालं मम जननजालं जरयतु २०
समुत्पत्तिः पद्मारमणपदपद्मामलनखान्निवासः कंदर्पप्रतिभटजटाजूटभवने

जगतः विश्वस्मात्तवोत्कर्षः आधिक्यम् कस्माद्धेतोर्न्नेजागर्त्तु नास्ताम् अपितु सर्वस्माद्धेतोरुत्कर्षो वि
र्त्तत इत्यर्थः उत्कर्षप्रतिपादकहेतूनाह समुत्पत्तिरिति तव समुत्पत्तिः उद्भवः पद्मारमणपदपद्मामल
नखात् पद्मायाः लक्ष्म्याः लक्ष्मीः पद्मालया पद्मेत्यमरः रमणः पतिः विष्णुः तस्य पदं [illegible] चरणा
कमलं तस्यामलनखः तस्माद्भवति जनिकर्त्तुरित्यपादानत्वम् तव निवासः स्थितिः कंदर्पप्रतिभट
जटाजूटभवने कंदर्पस्यानंगस्य कंदर्पो दर्पकोऽनंग इत्यमरः प्रतिभटः प्रतिपक्षी शिवः तस्य जटाजूटः

सम्यगुसत्तिः ४

अयमनंतरं तवायं व्यासंगः उद्योगः हतपतितनिस्तारणविधौ हताः शत्रुभिः शस्त्रादिना मारिताः प्र
पतिता व्रतिनः तेषां निस्तारणं उद्धारः तस्य विधिः करणं तत्र वर्तत इति शेषः विधिर्विधाने दैवे चेत्यमरः २१
इदानीं हरशिरसि निवसंत्याः विष्णुपदोद्भूतायास्तवोपमेया कापि नदी नास्तीत्याह नगेभ्य इति भो जन
नि कविभिः पंडितैः संख्यावान् पंडितः कविरित्यमरः तव तुलालेशः तुलायाः उपमायाः लेशः लवः
लवलेशकणाणवः इत्यमरः यस्यां दीयेत तादृशी का वर्तते अपि तु न कापीत्यर्थः ननु कस्मादेवं ब्रूषे
वर्तत इति चेत्तत्राह नगेभ्य इति नगेभ्यः पर्वतेभ्यः नगोऽप्राणिष्वन्यतरस्यामिति पाक्षिकप्रतिमान्न

अयं पूर्वव्यासंगो हतपतितनिस्तारणविधौ न कस्मादुत्कर्षस्तव जननि जागर्ति जगति २१
नगेभ्यो यान्तीनां कथय तटिनीनां कतमया पुराणां संहर्तुः सुरधुनि कपर्दोऽधिरुरुहे
कया च श्रीभर्तुः पदकमलमक्षालि सलिलैस्तुलालेशो यस्यां तव जननि दीयेत कविभिः २२

ऽनल्लोपाभावः यान्तीनां गच्छन्तीनां मध्ये एतच्च निर्धारणमिति षष्ठी कतमया तटिन्या पुराणां न
गराणां संहर्तुः हरस्य शिवस्य कपर्दः जटाजूटः अधिरुरुहे अध्यारूढः नगेभ्यो यान्तीनां तटिनीनां
मध्ये कया वा तटिन्या श्रीभर्तुर्विष्णोः पदकमलं चरणपंकजं सलिलैः अक्षालि धौतमिति कथय
अपि तु अस्मान्प्रति वद एवं च तत्कान्यकारणाभावात् कापि उपमेया नेति भावः इदमेव मनसि निधा
य त्वामहं शरणं गत इत्याकूतम् अक्षालीत्यत्र चिणभावकर्मणोरिति कर्मणि चिण् आदेपूर्वोक्तं

इदानीमेवं जननि मनोरथदायिनि त्वयि सत्यां ब्रह्मादीनां प्रयोजनमेव नास्तीत्याह विधत्तामिति भोज-
ननि जनयति विश्वं उत्पादयति इति जननी विश्वमाता तत्संबोधनम् जगति विश्वस्मिन् कामानां
मनोरथानाम् कर्म्मणि षष्ठी सवित्री उत्पादयित्री यदि जननी विश्वमाता त्वं जागर्त्ति प्रसिद्धासि तर्हि वि-
धिः विदधाति विश्वमिति विधिः ब्रह्मा विधात्रो वेधश्चेति वेधादेशो रसिप्रत्ययश्च निरवधिसमाधिं
निर्गतः अवधिः सीमादिरूपा मर्यादा यस्य तादृशो यः समाधिः चित्तवृत्तिनिरोधः तं निःशंकं निर्ग-
ताशंका यस्मिन् कर्म्मणि यथा भवति तथा मयि निर्व्यापारे जगदुत्पत्तिः कथं भविष्यतीति शंकारहि-

विधत्तां निःशंकं निरवधिसमाधिं विधिरहो सुखं शेषे शेतां हरिरविरतं नृत्यतु हरः । कृतं
प्रायश्चित्तैरलमथ तपोदानयजनैः सवित्री कामानां यदि जगति जागर्त्ति भवती २२

तमित्यर्थः विधत्तां करोतु हरिः हरति सर्वेषां दुःखमिति हरिः अच इरित्यौणादिको इः शेषे सुखं यथा
स्यात्तथा शेताम् निद्रां करोतु सुखमित्यनेन निद्राभंगजनकः जगद्रक्षणरूपोपाधिर्म्मास्त्विति सूचि-
तम् हरः हरति विश्वमिति हरः पचाद्यच् शिवः अविरतं निरंतरं यथा स्यात्तथा नृत्यतु नृत्यं करोतु
अविरतमित्यनेन मध्ये कार्य्यांतरचिंतया नृत्यविरामो मास्त्विति सूचितम् प्रायश्चित्तैः कृतं स्व-
हस्तेन शुद्धिकारणभावात्तानि व्यर्थानीति भावः अथानंतरं तपोदानयजनैः तपांसि कृच्छ्रचांद्राय-
णादीनि दानानि गजाश्वादीनि यजनानि देवपूजायागादीनि तैरलम् तैः साध्यं नास्तीति भावः

इदानीं अनाथ इत्यादि विशेषणयुक्तोऽहं स्नेहार्द्रामित्यादि विशेषणयुक्तां त्वां प्राप्तोऽस्मि अतस्त्वं स्वमह
त्त्वयोग्यं कुर्वित्याह अनाथ इति भो गंगे अयमहं शिशुः प्रतिदिनेदिने कृशो भवतीति शिशुः
शावकः शः किंत्से न्वेष्वित्यादिसूत्रेण साधुः पृथुकः शावकः शिशुरित्यमरः मातरं जननीं त्वां प्राप्तो
ऽस्मि इह विषये त्वं समुचितं सम्यग्युचितं योग्यं विदध्याः कुरु शरणागतबालं मा मातृत्वान्मा त्यजे
तिभावः कीदृशोऽहं कीदृशीं त्वाम् अनाथः दीनः स्वाम्यंतराभाववानित्यर्थः स्नेहार्द्रां स्नेहेन प्री
त्या आर्द्रां क्लिन्नाम् आर्द्रसार्द्रं क्लिन्नमित्यमरः पुनः कीदृशोऽहं कीदृशीं त्वां विगलितगतिः विग
लिता नष्टा गतिः गमनं यस्य सः यद्वा विगलिता पापबाहुल्येन नष्टा गतिः पुण्यलोके गतिः गम

अनाथः स्नेहार्द्रां विगलितगतिः पुण्यगतिदां पतन् विश्वोद्धर्त्रीं गदविगलितः सिद्धभिषजम्
सुधासिंधुं तृष्णाकुलितहृदयो मातरमयं शिशुः संप्राप्तस्त्वामहमिह विदध्याः समुचितम् ॥२४

नं यस्य सः पुण्यगतिदां पुण्येषु गतिः तां ददातीति सा ताम् यद्वा पुण्येषु पुण्यलोकेषु गतिस्ताम् पुनः पतन्
पतितः विश्वोद्धर्त्रीं उद्धारकर्त्रीम् त्रिभुवनविधातुः कलह इतिवत् शेषषष्ठीसमासः एवं च विश्वो
द्धारितस्य ममाप्युद्धारं करिष्यस्येवेति भावः पुनः गदविगलितः गदैः आतंकैः रोगैरित्यर्थः विगलितः वि
शेषेण गलितः जर्जरितः यद्धान्तक गदाबाधाः शब्दाः पर्यायवाचकाः इति सिद्धभिषजं सिद्धो
षधत्वं सिद्धवैद्यरूपामित्यर्थः रोगहार्यगदंकारो भिषग्वैद्यो चिकित्सक इत्यमरः पुनः तृष्णाकु

लितहृदयः तृष्णयापिपासया आकुलितं व्याप्तं हृदयं येषां ते सुधासिंधुं सुधायाः अमृतस्य सिं
धुं समुद्रम् यद्वा सुधायाः सिंधुं देशम् यद्वा सुधायाः सिंधुं नदीं तथा चामरः देशे नदविशेषेऽब्धौ सिं
धुर्ना सरिति स्त्रियामिति अत्र परिकरालंकारः साभिप्रायविशेषणेनोक्तत्वात् तदुक्तं कुवलयानंदे
अलंकारः परिकरः साभिप्राये विशेषणे इति २४ इदानीं यदारभ्य तत्कथा भूलोकमागता तदारभ्य
यमनगरकोलाहलः शांतः तद्दूता अपि दूरदेशं गताः विमानसंबद्धदेववीथी विद्यते तत्राह विली
न इति भोजननि यदवधि यदारभ्य एतेन तत्कल्याणी कल्याणकारिका कथा महीमंडलमगात् इ

विलीनो वैवैवस्वतनगरकोलाहलभरो गता दूता दूरं क्वचिदपि परेतान्मृगयितुम्

गालुडीति गादेशो गातिस्थेति सिचो लुक् तदारभ्य वैवस्वतनगरकोलाहलभरः वैवस्वतस्यांतक
स्य वैवस्वतोंऽतक इत्यमरः विलीनः विशेषेणालीनः गुप्तः अभूदिति शेषः विशेषश्च कस्मि
न्नपि काले ईषदपि नास्तीति पूर्वं तत्र पापिगमनेन तेषां ताडनात् कोलाहलः स्थितः इदानीं
तु तत्कथाश्रवणमाहात्म्येन पापाभावात् कस्यापि तत्र गमनाभावेन ताडनाद्यभावादिति भावः
दूता अपि अर्थात् यमसंदेशहारका अपि स्यात् संदेशहरो दूत इत्यमरः क्वचिद्देशे परेतान्मृता
न्मृगयितुं अन्वेषितुं दूरं गताः यस्मिन्देशे तत्कथाश्रवणं नास्ति तत्र गता इत्यर्थः ननु य

लितहृदयः तृष्णया पिपासया आकुलितं व्याप्तं हृदयं यस्य सः सुधासिंधुं सुधायाः अमृतस्य सिं
धुं समुद्रम् यद्वा सुधायाः सिंधुं देशम् यद्वा सुधायाः सिंधुं नदीं तथा चामरः देशे नदविशेषेऽब्धौ सिं
धुर्ना सरिति स्त्रियामिति अत्र परिकरालंकारः साभिप्रायविशेषणेनासत्वात् तदुक्तं कुवलयानंदे
अलंकारः परिकरः साभिप्राये विशेषणे इति २८ इदानीं यदारभ्य तव कथा भूलोकमागता तदारभ्य
यमनगरकोलाहलः शांतः तद्दूता अपि दूरदेशं गताः विमानसंघश्च देववीथीं विदलयतीत्याह विली
न इति योजनानि यदवधि यदारभ्य ते तव कल्याणी कल्याणकारिका कथा महीमंडलमगात् इणो

विलीनो वैवस्वतनगरकोलाहलभरो गता दूता दूरं क्वचिदपि परेतान्मृगयितुम्

गा लुङीति गादेशः गातिस्थेति सिचो लुक् यदारभ्य वैवस्वतनगरकोलाहलभरः वैवस्वतस्यांतक
स्य वैवस्वतोंऽतक इत्यमरः विलीनः विशेषेण लीनः गुप्त अभूदिति शेषः विशेषश्च कस्मि
न्नपि काले ईषदपि नास्तीति पूर्वं तत्र पापिगमनेन तेषां ताडनात् कोलाहलः स्थितः इदानीं
तु त्वत्कथाश्रवणमाहात्म्येन पापाभावात् कस्यापि तत्र गमनाभावेन ताडनाद्यभावादिति भावः
दूता अपि अर्थात् यमसंदेशहारका अपि स्यात्संदेशहरो दूत इत्यमरः क्वचिद्देशे परेतान् शवा
न् मृगयितुं अन्वेषितुं दूरं गताः यस्मिन् देशे त्वत्कथाश्रवणं नास्ति तत्र गता इत्यर्थः ननु य

मनगरगमनाभावेत्वत्कथाश्रवणेन: क्वगच्छंतीतिचेत्तत्राह विमानानांविशिष्टंमानयंतियेतेविग
तमानंवायेषांतेविमाना: व्योमयानानि व्योमयानंविमानोस्त्रीत्यमर: तेषांव्रातोनिकर: स्तोमौ
१५ घनिकरव्रातेत्यमर: दिविषदां दिविसीदंतीतिदिविषदोदेवा:तेषाम् शद्लृविशरणगत्यवसादने
ष्वितिधातो: सत्सूद्विषेतिक्विप् हृद्युभ्यांचेतिङेरलुक् सूपमादित्वात्षत्वम् वीथी: मार्गान्देवग
मनमार्गानित्यर्थ: विदलयतिविशेषेणदलयतिविदारयति त्वत्कथाश्रवणमात्रात्ययेनसर्वेषां
विमानेनगमनात् वारंवारंविमानसंबंधात् खनितानिवकरोतीत्यर्थ: २५ इदानींतवजलकणा:

विमानानांव्रातोविदलयतिवीथीर्दिविषदांकथातेकल्याणीमदवधिमहीमंडलमगात् २५
स्फुरत्कामक्रोधप्रबलतरसंजातजटिलज्वरज्वालाजालज्वलितवपुषांन:प्रतिदिनम्

कामक्रोधजनितज्वरदग्धशरीराणामस्माकंसंतापनाशनंकुर्वंत्वितिप्रार्थ्यते स्फुरदितिदिव्य
सरित:दिविस्वर्गाकाशेभवादिव्या भवार्थेदिगादित्वाद्यत् साचासौसरिच्चतस्या: गंगाया: मरुदुल्लास
लहरीछटाचंचत्पाथ:कणसरणय: मरुत: वायोरुल्लास:संबंध: गमनंवा लससंश्लेषणगमन
योरितिधातोर्भावेघञ् तेनयालहर्य: तासांयाश्छटा: परंपरा: ताभिश्चंचत् उद्धत् यत्पाथ:उद
कम् कबंधमुदकंपाथइत्यमर: तस्यकणा:तुषारा: तेषांसरणय:पंक्तय: न:अस्माकंकमपिश्रे
यधोदिभिरसाध्यतयाऽपहर्तुमशक्यमपि संतापंहरंतांनाशयंतुकथंभूतानांन: प्रतिदिनंदिनेदि २५

विभक्तीति तत्रैव योऽयं ताबीप्सापदार्थानतिवृत्तिस्तादृश्यानीति चत्वारोऽव्ययीभावार्थाः तत्र वीप्सायामव्ययीभावः स्फुरत्कामक्रोधप्रबलतरसंजातजटिलज्वरज्वालाजालज्वलितवपुषां कामोऽभिलाषः कामः पंचशरः स्मृत इत्यमरः क्रोधः अमर्षः कोपक्रोधावमर्षरोषावित्यमरः स्फुरंतौ दीप्यमानौ चेतौ कामक्रोधौ च ताभ्यां प्रबलतरमतिशयितं संजातः उत्पन्नः अत एव जटिलः शिखावान् एतादृशो यो ज्वरः तस्य ज्वालाः अर्चिषः तासां जालं समूहः तेन ज्वलितं दग्धं तादृशं वपुः शरीरं येषां तेषाम् २६ पूर्वं जलकणाः संतापं हरंतामित्युक्तम् इदानीं तापबाहुल्यात् कणानां कथं तत्सं

हरंतां संतापं कमपि मरुदुल्लासलहरीच्छटाश्चंचत्पाथःकणसरणयो दिव्यसरितः २६
इदं हि ब्रह्मांडं सकलभुवनाभोगभवनं तरंगैर्यस्यांतर्लुठति परितस्तिंदुकमिव

भवतीति चेत् तव जलानां संघातः अस्माकं तापशमनं करोत्विति प्रार्थ्यते इदमिति भो जननि श्रीकंठप्रविततजटाजूटजटिलः प्रविततः विस्तृतः स चासौ जटाजूटश्च श्रीकंठस्य प्रविततजटाजूटः तेन जटिलः सजटः एतादृशः स एषः तव जलानां संघातः समुदायः नः अस्माकं संतापं हरतु सकः यस्य जलानां संघातस्यांतर्मध्ये सकलभुवनाभोगभवने सकलभुवनानां चतुर्दशभुवनानां आसमंतात् भोगः सुखं भोगः सुखे स्त्र्यादिभृताविस्यमरः एवंच सकलभुवनानां आभोगः परिपूर्णे

अप्पयदीक्षितैः

तस्य भवनं गृहम् एतादृशमिदं ब्रह्मांडं तरंगैः सह सहयुक्ते प्रधाने इति स्तेनेतृतीया परितस्तिंदुकमिव
तिंदुकस्य फलं तिंदुकम् तिंदुकः स्फूर्जकमित्यमरः तेंदुरीति भाषायां प्रसिद्धिः लुठति लुठ संश्लेष
णे तुदादिः हीति आश्चर्ये यस्मिंश्चतुर्दशभुवनाधारभूतं ब्रह्मांडमपि स्थितम् सोपि शिवकप
र्दः इत्याश्चर्यम् उत्तरोत्तरमुत्कर्षस्य सत्वात् सारालंकारः तदुक्तं अप्पय्यदीक्षितैः कुवल
यानंदे उत्तरोत्तरमुत्कर्षः सार इत्यभिधीयत इति २७ इदानीं नतु रेतीर्थात्तराणां शिवादिदेवांश्च
विहाय मामेव स्तोषीति चेत्तीर्थानि मद्धरणविधौ लज्जेते शिवाद्याश्च कर्णे हस्तस्यापयंति त्व
तु मातृत्वेन दयया मां पुनानां तेषां पापनाशनाभिमानं नाशयसीत्याह त्वयंत इति [illegible]

स्वरंगीकंठप्रविततजटाजूटजटिलो जलानां संघातस्तव जननि तापं हरतु नः २७
त्वयं ते तीर्थानि त्वरितमिह यस्योद्धृतिविधौ करं कर्णे कुर्वंत्यपि किल कपालिप्रभृतयः
इमं ते मामेव त्वमिव मनुकंपार्द्रहृदये पुनाना सर्वेषामघमथनदर्पं दलयसि २८

हे हृदये अंब अनुकंपादयातयार्द्रं हृदयं यस्याः सा तत्संबोधनं एतादृशि अंब जननि अंबत्वेन
त्यागानर्हिता तं इमं तव समीपे वर्तमानं मां जगन्नाथं पुनाना पुनाति तच्छीला ताच्छील्ये शान
च पवित्रीकुर्वाणा इयं त्वं तेषां तीर्थादीनां अघमथनदर्पं अघस्य पापस्य मथनं नाशनं तस्य दर्पः

स्थित४ किर ष१

ममदर्शनसमयएवेतिभावः त्रपन्ते लज्जितानि भवन्ति स्वहस्तेन महापातकिनो यतो हि

गर्वः तेदलयसि विदारयसि नाशयसीत्यर्थः एतावत्कालपर्यन्तं तेषां परमगर्वः स्थितः यतः सर्वे

षां पापनाशनेकुर्म्मीः इदानीं तु मम परमपातकिनः स्वहस्तेन उद्धरणाभावात्त्वया उद्धरणस्य कृ

तत्वात्तेषां गर्वो गत इतिभावः ननु तेषां हस्तेन किमित्युद्धरणं न भवतीति चेत्तत्राह तेकं इह यस्य

उद्धृतिविधौ उद्धृतेः विधिः करणं तत्र विधिर्विधाने दैवे चेत्यमरः तीर्थानि गोदावर्यादीनि

त्वरितं पयास्यान्तेषां महापातकिनो मम मोद्धरणाभावाल्लज्जेतिभावः पुनस्तेकम यस्योद्धरण

विधौ कपालिप्रभृतयोपि कपाली प्रभृतिः आदिर्येषां ते विश्वादयोपि करेण हस्तं कुर्वते स्थाप

यंतीत्यर्थः स्वहस्तेन एतस्योद्धृत्यभावात् एतस्य किमपि न ज्ञातव्यमित्याशयेन करेण हस्तन्यास

श्वपाकानां व्राते रमितविचिकित्साविचलिते विमुक्तानामेकं किलसदनमेनः परिषदाम्

इतिभावः करं करेणेत्येकवचनं तु द्वितीय[illegible] करेण न ज्ञातव्यं यद्वि स्वहस्तेन एतदीयं कार्यं भविष्यतिचेत्

करिष्यामः नो चेन्नेत्येतदर्थबोधनाय २८ इदानीमपरिमितसंख्यायेन पापाचरणे निवृत्तैः श्वाऽग

ल्लानां समूहेरपित्यक्तानां पापानामाकरे पुनातु मत्तं कुर्वत्यास्तव स्तुतिं कर्तुं नरयत्नुर हे कथं श

क्नुयामित्यहंकारं परिहरणव्याजेनाह श्वपाकानामिति भोजनानि मां तु उद्धर्तुं परिकरं कटिबंध द्धं

विवेकमारं भयत्नं वा प्रगाढगात्रैकबंधे विवेकारंभयोरिति विश्वः जल्लारं सोपारं करा वितित्रिकांडः

घटयंत्याः कुर्वंत्याः तव श्लाघां स्तुतिं कर्त्तुं नरपशुरिवेति व्याघ्रादित्वात्समासः सर्वान् विशेषेण प
श्यतीति पशुः हिताहितज्ञानशून्यः मूर्ख इति यावत् एतादृशोऽहं कथमिव केनापि प्रकारेण सम
र्थः अपि तु न कथमपीत्यर्थः मन्मति मां घातन्तव गुणानामपारत्वाच्चेति भावः अहो इत्याश्चर्ये
परमपातकिनं मां पुनातु यत्नादिकं करोषीत्याश्चर्यम् कथंभूतमाम् अमितविचिकित्साविच
लितैः अमिताऽपरिमिता बह्वीत्यर्थः सा चासौ विचिकित्सा च इतः परं पातकानि कर्त्तव्यानि वा न
वेत्याकारः संशयः विचिकित्सा तु संशयः इत्यमरः यद्वा विचिकित्सा जुगुप्साख्यो वीभत्सरसस्था
यीभावः कित संशये इति धातोः गुप्तिज्किद्भ्यः सन् इति सनि सन्यङोरिति द्वित्वे गुरोश्च हलः इत्यप्रत्यये टाप्

अहो मामुद्धर्त्तुं जननि घटयंत्याः परिकरं तव श्लाघां कर्त्तुं कथमिव समर्थो नरपशुः २९

अमितविचिकित्साविचलितैः पातकान्निवृत्तैः एतादृशैः श्वपाकानां श्वानं पचंतीति ते श्वपाकाः
चांडालाः यद्यपि पचादिगणे श्वपचेति अंजते निपातितं तथापि न्यंक्वादिगणे श्वपाकशब्दस्य पाठ
तत्पदे कर्मण्यपि एण्कुलम् निषादश्वपचावंतेवासिचांडालपुक्कसाः इत्यमरः तेषां व्रातैः समूहैः न त्वे
केन द्वाभ्यां वा विमुक्तानां विशेषेण मुक्तानां विशेषश्च मनःपूर्वकत्यक्तानां न तु लोकलज्जयेति एतादृशीना
मेनःपरिषदां एनसां पापानां परिषदः सभाः समूहा इत्यर्थः तासामेकं अद्वितीयं सदनं गृहं किल नि
श्चयेन प्रसिद्धौ वा आश्चर्ये वा एतादृशमपि पापिनं मां पुनातु उद्युक्तासीत्याश्चर्यम् २९

इदानीं कस्यचिन्महापातकिनः समुद्धरणेन जगतः आश्चर्य्यसंपादनीयमिति तव महतीच्छा स्थि
ता सा एतावत्कालपर्य्यन्तं तादृशस्य कस्यचित् पातकिनः अभावान्नैव पूर्णा अहं तु तादृशेच्छां
सफलीकर्त्तुं प्राप्तोस्मि अतः ममोद्धरणेन स्वेच्छासाफल्यं कुर्व्विति प्रार्थ्यते नेति भोः अंब एतावं
तं समयमारभ्य एतावत्पर्य्यन्तं कोपि कश्चन पातकी न मिलितः प्राप्तः मयेति शेषः आरात् यदुद्धारात्
यस्योद्धारस्तस्मात् जगतः विस्मयभरः भवतीति ते मनसि चिरकालं बहुकालं स्थितवती तिष्ठतीति
स्थितवती तामिमां पूर्वोक्तामीहामिच्छां सफलयितुं असफला सफला भवति तथा कर्त्तुं मृग्यादि

न कोप्येतावंतं खलु समयमारभ्य मिलितो यदुद्धारादाराद्भवति जगतो विस्मयभरः
इतीमामीहां ते मनसि चिरकालं स्थितवतीं मयि संप्राप्तोऽहं सफलयितुमेव शरणागतः ३०

त्वात् कथमिनिनेष्यति ध्रुवत्वं तु मुन् अयमहं जगन्नाथः संप्राप्तः अस्मीति शेषः नः अस्मान् शरणप
पापं निरस्योत्तमां गतिं नयेत्यर्थः उपसर्गादसमासेपीति णत्वम् अंबेत्यनेन तव जननीत्वं चेत् अ
हं तव पुत्रः एवं च मातुरिच्छा सतत पुत्रेणापि सफलीकर्त्तव्येति एतत्पुत्रधर्म्म एवायमिति सूचितं ३०
इदानीं ममानेकदुष्टगुणान् श्रुत्वा त्वां विना अन्यः कश्चन मम मुखनिरीक्षणमपि न कुर्य्यादित्याह

स्ववृत्तीति भो मातः स्ववृत्तिव्यासंगः शुनः वृत्तिः इतस्ततो भ्रमणं उच्छिष्टभक्षणाचरणादि तद्वत व्या-
संगः उद्योगः मया कृत इति शेषः अथानंतरं नियतं नियमेन मिथ्याप्रलपनं असत्यार्थकमपि
भाषणं कृतम् प्रलापोऽनर्थकं वचः इत्यमरः परमपुण्यशीलेन युधिष्ठिरेणासकृन्मिथ्योक्तमिति त-
ज्जन्यपापवशादंतरिक्षगस्तद्रथः भूमौ लग्नः इति स्पष्टं महाभारते मया तु सत्यत्यागपूर्वकं सर्वदैव
ततः कृतमिति मत्पापसंख्यैव नेति भावः कृतम् कुतर्केषु कुत्सितानां परस्त्रीगमनपरगृहदारादिरूपक-
र्मणां तर्काः ऊहाः तेषु अथवा कुत्सिताश्च ते तर्काश्च तेषु अथवा साक्षाद्ब्रह्मविद्याप्रतिपादकत्वेन
परजयेच्छया च कुत्सितास्तर्काः तर्कशास्त्रग्रंथाः तेषु अभ्यासोऽपि कृतः सततपरपैशुन्यमननमपि

स्ववृत्तिव्यासंगो नियतमथ मिथ्याप्रलपनं कुतर्केष्वभ्यासः सततपरपैशुन्यमननम्
अपि श्रावं श्रावं मम तु पुनरेवं गुणगणान् ऋते त्वत् को नाम क्षणमपि निरीक्षेत वदनम् २१

कृतम् पिशुनस्य सूचकस्य भावः पैशुन्यं द्वैजिह्व्यं परेषां पैशुन्यं तस्य मननं चिंतनं अभ्यासमिति
यावत् सततं निरंतरं च तत् पैशुन्यमननं च तदपि कृतम् एवंप्रकारेण मम तु गुणगणान् श्रावं श्रावं श्रु-
त्वा श्रुत्वा त्वदेतत् त्वां विना अन्यारादिति सूत्रेण ऋतेयोगे त्वदिति पंचमी को नाम क्षणमपि वदनं अ[illegible]धा १८
त मम मुखं निरीक्षेत पश्येत अपि तु न कोपीत्यर्थः त्वत्तु दयावाहुल्यादीदृशस्य मम मुखनिरीक्षणमा गंगा
वश्यकमेवेति भावः तदुक्तं श्रीमच्छंकराचार्यैः कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवतीति २१

मातत्वेन २   पुन ४   न १

इदानीं यस्य मनुष्यस्य नेत्राभ्यां परमरमणीयं तव शरीरं न दृष्टम् यस्य कर्णाभ्यां च तव लहरीको
लाहलः न श्रुतः तस्य नेत्रे व्यर्थे कर्णौ च व्यर्थावित्याह विशालाभ्यामिति अत्र यस्य तस्ये
त्यध्याहारः भोजननि यस्य मनुजस्य मानवस्य मनुजा मानवा नरा इत्यमरः याभ्यां नेत्रा
भ्यां परमरमणीया अतिसुंदरी अनेन दर्शनेकारणं सूचितम् एतादृशी तव तनुः शरीरं न आलीढा न
सादरमवलोकिता तस्य मनुजस्य विशालाभ्यां आकर्णविस्तृताभ्यां आभ्यां नयनाभ्यां कृत्वा इहस्मिं
ल्लोके किं फलम् न किमपीत्यर्थः यद्वा इहनालीढेति भोजना यस्य ययोः श्रवणयोः कर्णयोः अ

विशालाभ्यामाभ्यां किमिह नयनाभ्यां खलु फलं न याभ्यामालीढा परमरमणीया
तव तनुः अयं हि न्यक्कारो जननि मनुजस्य श्रवणयोर्ययोर्नान्तर्यातस्तव लहरि
लीलाकलकलः ३२

तस्मिध्ये तव लहरिलीलाकलकलः लहरीणां लीलाक्रीडा तया कलकलः कोलाहलः कोलाह
लः कलकल इत्यमरः इहनयातः न प्राप्तः तस्य तयोः श्रवणयोः अयं श्रवणरूपः न्यक्कारः धि
क्कारः अस्ति तिभावः खलु निश्चयेन यद्वा ययोः श्रवणयोरंतर्मध्ये तव लहरिलीलाकलकलः
नयातः ताभ्यां श्रवणाभ्यां कृत्वा किं फलम् न किमपीत्यर्थः परंतु अयं अदर्शनाश्रवणरूपो न्य
क्कारो मनुजस्य न त्विंद्रियाणाम् इंद्रियव्यापारस्य मनुष्यव्यापाराधीनत्वादिति भावः तदुक्तम्
ध्याहारः ताभ्यामित्यस्य चाध्याहारः

इदानीं यस्य मनुष्यस्य नेत्राभ्यां परमरमणीयं तव शरीरं न दृष्टम् यस्य कर्णाभ्यां च तव लहरीको
लाहलः न श्रुतः तस्य नेत्रे व्यर्थे कर्णौ च व्यर्थाविति आह विशालाभ्यामिति अत्र यस्य तस्ये
त्यध्याहारः भोजननि यस्य मनुजस्य मानवस्य मनुजा मानवा नरा इत्यमरः याभ्यां नेत्रा
भ्यां परमरमणीया अतिसुंदरी अनेन दर्शने कारणं सूचितम् एतादृशी तव तनुः शरीरं न आलीढा न
सादरमवलोकिता तस्य मनुजस्य विशालाभ्यां आकर्णविस्तृताभ्यां आभ्यां नयनाभ्यां कृत्वा इह म
लोके किं फलम् न किमपीत्यर्थः यद्वा इह नालीढेति योजना यस्य ययोः श्रवणयोः कर्णयोः अ

विशालाभ्यामाभ्यां किमिह नयनाभ्यां खलु फलं न याभ्यामालीढा परमरमणीया
तव तनुः अयं हि न्यक्कारो जननि मनुजस्य श्रवणयोर्ययोर्नान्तर्यातस्तव लहरि
लीलाकलकलः ३२

तन्मध्ये तव लहरि लीलाकलकलः लहरीणां लीलाक्रीडा तया कलकलः कोलाहलः कोलाह
लः कलकल इत्यमरः इह न यातः न प्राप्तः तस्य तयोः श्रवणयोः अयं श्रवणरूपः न्यक्कारः धि
क्कारः अस्ति इति शेषः खलु निश्चयेन यद्वा ययोः श्रवणयोः तन्मध्ये तव लहरि लीलाकलकलः
न यातः ताभ्यां श्रवणाभ्यां कृत्वा किं फलम् न किमपीत्यर्थः परंतु अयं अदर्शनाश्रवणरूपो न्य
क्कारो मनुजस्य न त्विंद्रियाणाम् इंद्रियव्यापारस्य मनुष्यव्यापाराधीनत्वादिति भावः तदुक्तम्
ध्याहारः ताभ्यामित्यस्य चाध्याहारः

कर्तृकमिति एतत्पद्यं यस्य तस्येति ना
तव तनुपरुपाम

अन्ये तु सर्वे देवतावन्तं उपस्यामि लहरीशब्दं च पश्यामि अतो मम नेत्रकर्णान व्यर्थमित्याकूतम् एवं
चपलीकृत्य मां पुनीहीति भावः अत्र विनोक्तिध्वनिरलंकारः त्वद्दर्शनं विना न पतनेया ल्लहरिको
लाहलश्रवणं विना श्रवणयोरस्मरणीयत्वस्य फलप्रश्नाधिक्याभ्यां व्यंजनात् ३२ इदानीं
पुण्यवंतो विमानैः सुरपुरं स्वच्छंदं यांति पापिनस्तु पराधीनाः संतो नरकमध्ये पततीति को
टिद्वयं यत्र देशे त्वं नासि तत्र संभवति यत्र तु निखिलपापनाशिनी त्वमसि तत्र द्वितीयकोटेर
भावात् आद्यकोटिरेव संभवतीत्याह विमानैरिति भोजननि सुकृतिनः पुण्यवंतः विमानैः सु

विमानैः स्वच्छंदं सुरपुरमयंते सुकृतिनः पतंति द्राक्पापा जननि नरकांतः परवशाः

रपुरं सुराणां देवानां पूर्नगरीताम् यद्वा सुराणां पुरं नगरं स्वर्गं स्वच्छंदं यथा स्यात्तथा नतु त
त्कर्मादिवशेन अयंते गच्छंति पापाः पापस्वरूपाः जीवाः पापबाहुल्येन पापपुरुषा इव
मुनिव्याकरणमितिवदभेदः यद्वा पापमस्ति येषां ते पापाः इति मत्वर्थीयः अर्श आद्यच् अ
तएव पापोऽहं पापकर्माहमित्यादिप्रयोगाः संगच्छंते इति दिक् पापमंहतीति वा पर
वशाः संतः यमनगरगमनाधीनाः संत इत्यर्थः नरकांतः नरकस्यांतर्मध्ये द्राक् शीघ्रं

जमनजगरगमनसमय एवेत्यर्थः यत इति यो मातः अयं विभागः विषयव्यवस्था तस्मिन्नशुभमयमू-
र्त्तौ अशुभमयी अकल्याणप्रचुरा मूर्त्तिः तनुर्यस्य तस्मिन् स्त्रियाः पुंवदिति पुंवद्भावः देशस्याशु-
भमयत्वं तत्र तत्र स्थितैरभावादेव एतादृशो जनपदे देशो नीवृज्जनपदो देशः इत्यमरः अपित्विति
शेषः तस्मिन्नशुभमयमूर्त्तौ जनपदे अयं विभाग इति योजना तस्मिन् कस्मिन् यत्र जनपदे
दलितमनुजाशेषकलुषा मनुजानां मनुष्याणां अशेषकलुषं समस्तपापं दलितं नाशितं मनु-
जाशेषकलुषं यया सा एतादृशी त्वं नासि यत्र त्वं दलितमनुजाशेषकलुषा सती नासीति वा योज-
ना एवं चार्थो एतादृशी त्वं यत्रासि तत्र कस्यापि पातकिन अभावात् सर्वे पि विमानैः सुरपुरं ग-

विभागोयं तस्मिन्नशुभमयमूर्त्तौ जनपदे न यत्र त्वल्लीलादलितमनुजाशेषकलुषा ३२

च्छंतीति आघकोटिरेव स्थितेति भावः अत्र परिकरालंकारः दलितमनुजाशेषकलुषेति सा-
भिप्रायविशेषणस्य सत्वात् तल्लक्षणं तु पूर्वमुक्तम् ३२ इदानीं समस्तमहापातकिनोपि मरणस-
मये त्वयि शरीरं त्यक्तवंतः ते उत्तमलोकं गच्छंतीत्याह अपीति अत्र ये ते इत्यध्याहारः पूर्वश्लोका-
त् इत्यनुवर्त्तते तथा चैवं योजना ये ऽव ते पापाः पापिनः पुरुषाः अते मरणसमये त्वयि तनु-
शरीरं विहाय संत्यज्य अतनुदानाध्वरजुषाम् अतनु[illegible] इत्यतनु महत् तच्च तद्दानं च तेन योऽध्व-
रः सर्वस्वदक्षिणो यज्ञः यज्ञः सवोऽध्वरो याग इत्यमरः यद्वा अतनूनि महांति दानानि येषु ते च

तेष्वध्वरेषु यद्वा अतनुदानानि चाध्वराश्च यद्वा न तनुः कोपः तेन यानि दानानि अध्वराश्च तनुः कोपे त्वचि स्त्री स्यात्त्रिष्वल्पे विरले कृशे इति मेदिनी तान् जुषन्ति सेवन्ते कुर्वन्तीत्यर्थः तेषामतनुदानाध्वरजुषः तेषां उपरि उपरि लोके क्रीडन्ति विहरन्ति महादानयागप्राप्यलोकोपरि तन्नलोकं गच्छन्तीत्यर्थः तथा च गंगातनुत्यागादेव उत्तमलोक[illegible]प्राप्नोपरमोत्कृष्ट साध्यमहादानयागेषु न किंचिदधिकं फलमिति भावः के ते ये पापाः विप्रानपि ब्राह्मणानपि अविरतं निरन्तरं यथा स्यात्तथा इदं सर्वक्रियान्वयि घ्नन्तीति घ्नन्तः हनधातोः गमहनेत्युपधालोपः नलोपे इति षष्ठी निषेधाद्विप्रानित्यादि द्वितीया पुनः ते के ये गुरुसतीः गृणाति बोधकं करोति गुरुः कृग्रोरुच्चेत्युणादिसूत्रेण गृधातो

अपि घ्नन्तो विप्रानविरतमुशन्तो गुरुसतीः पिबन्तो मैरेयं पुनरपि हरन्तश्च कनकम् विहाय त्वय्यन्ते तनुमतनुदानाध्वरजुषामुपर्यम्ब क्रीडन्त्यखिलसुरसंभावितपदाः ३८

इत्यस्मात् कु[illegible]प्रत्ययः उकारश्चान्तादेशः तथा चोपनयनादर्वाचीनसंस्कारपूर्वकं वेदाध्यापको मंत्रोपदेशकश्च गुरुः स्यात् निषेकादिकृद्गुरुरित्यमरः तस्य सत्यः पतिव्रताः स्त्रियः सती साध्वी पतिव्रतेत्यमरः ताः उशन्तः वशकान्ताविच्छन्ति ते उशन्तः वश कान्तौ अदादिः तत्र हि कान्तिरिच्छा इत्युक्तम् तस्माच्छतरि ग्रहिज्येति संप्रसारणम् यद्वा गुरोः पितुः सतीं मातरमित्यर्थः यद्वा गुरोः श्रेष्ठपितृव्यभ्रातृमातृमातुलादेः सतीः यद्वा गुरोः बृहस्पतेः सतीः तस्य एकस्त्रीत्वेपि जात्यभिप्रायेण बहुवचनमिति यथाकथंचिद्योज्यम् तथा चानेकार्थकोशः गुरुः पिता गुरुः श्रेष्ठो गुरुः सुरपुरोहितः दुर्वहो

पिगुरुः प्रोक्तो गुरुः शिष्याभिसेवक इति पुनस्तोके ये मैरेयं सीधुम् मैरेयमासवः सीधुरित्यमरः
पिबन्तः पानं कुर्वन्तः पुनस्तोके ये कनकं सुवर्णम् सुवर्णं कनकमित्यमरः हरन्तः चोरयन्तः कथंभूताः
ते अखिलसुरसंभावितपदाः अखिलसुरैः समस्तदेवैः संभावितं संभावनायुक्तं कृतम् पूजितमिति
यावत् तादृशपदं चरणं येषां ते बहुवचने तेन समासः यद्वा अखिलसुराणां संभावितं प्राप्तं तादृशं पदं
स्थानं यैस्ते सप्तमीविग्रहे यत्तो इति ज्ञापकाद्व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिर्वा कर्तव्यः संपूर्वक भूधातोर्णिजन्तात्
क्तः उपसर्गबलाद्युक्तार्थलाभः ४७ इदानीं महान्चोरः पुनरपि नराणां प्राणहारकोपि वायुः त्वत्स्नेहरि
संबंधमाहात्म्येन त्रिभुवनं पवित्रीकरोतीत्याह अलभ्यमिति भोअंब सोपि परचौर्येपर प्राणहारित्वादि

अलभ्यं सौरभ्यं हरति सततं यः सुमनसां क्षणादेव प्राणानपि विरहशस्त्रक्षतभृताम्

गुणयुक्तोपि पवमानः प्रभंजनः पवमानः प्रभंजन इत्यमरः लवीनानां नवइमाः लवीनाः युष्मदस्मदोरन्यत
रस्यां खञ्चेति चाच्छः प्रत्ययो नरवद्भ्योऽश्वेति त्वादेशः तासां लीलाचलितलहरीणां लीलया चलिताः च
चलाः गच्छन्तीति वा चलगतावित्यस्मात् प्रत्ययो कर्मणि क्त इत्यनेन कर्तरि क्तः एतादृश्याः लहर्यः तासांव्य
तिकरात्संबंधात् त्रिभुवनं जगत्त्रयं पुनीते पवित्रीकरोति अहह इत्यद्भुते अहह इत्यद्भुते खेद इत्यमरः ननु
देवोपिवायुः कथं चौर्यादिगुणयुक्त इत्याकांक्षायामाह सकः यः पवमानः सुमनसां पुष्पाणाम् स्त्रि
यः सुमनसः पुष्पमित्यमरः अलभ्यमन्यत्र चौरैरप्राप्यम् अनेन चौर्ये वायोः कौशल्यमावेदितम्
एतादृशं सौरभ्यं सौगंध्यं नितान्तं यथा तथा हरति चोरयति पुनः सकः यः विरहशस्त्रक्षतभृतां विरहे

गंगा०
लहरी०
टी०
२१

६१

विरहशास्त्रं च विरहशास्त्रेताभ्यां जातक्षतं तत्तत् बिभ्रति ते विरहशास्त्रभृतः तेषाम् कचित्तु विरहशास्त्र
क्षतहृतामिति पाठः तत्र विरहशास्त्राभ्यां क्षतं क्षतेयुक्तं कृतम् विदारितमिति यावत् तादृशं हृतं येषामि
ति समासः यद्वा विरहशास्त्रयोः क्षतं यस्मिन्निति व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिः तादृशं हृतं येषाम् विर
हशास्त्रक्षतयुक्तं हृतं येषामिति शाकपार्थिवादित्वान्मध्यमपदलोपि समासो वा तेषां प्राणानपि
असूनपि पुंसि भूम्न्यसवः प्राणा इत्यमरः क्षणेक्षणमात्रेणैव निपतन्नयाः स्यात्तथा हरति
एतादृशाः दुष्टा वायुः अश्लेषः त्वल्लहरिसंबंधमाहात्म्येन महत्काम्यं करोतीति भावः उक्तं च हुत

त्वदीयानां लीलाचलितलहरीणां व्यतिकरात् पुनीते सोपि द्रागहह पवमानस्त्रिभुवनम् ॥

मन्नाटके येमज्जंति निमज्जयंति च परांस्ते प्रस्तरदुस्तरे वार्धौ वीर तरंति वानरभटान् संतारयंते २५
पि च नैते ग्रावगुणा न वारिधिगुणा नो वानराणां गुणाः श्रीमद्दाशरथेः प्रतापमहिमा सोऽयं परं समुज्जृं
भित इति लोकेपि दुष्टो प्रभुभृत्यत्वसंबंधमाहात्म्येन महत्काम्यं करोतीति प्रसिद्धमेव २५ इदानीं
केचन लोकाः परकार्यसंपादकाः संति केचन पवित्रात्मानः संतः परलोकप्रणयिनो भवंति २१
अहं तु त्वयि स्थापितलोकद्वयभरः सन् सुखेन निद्रां करोमीत्याह किंयंत इति भोमातः किंयं गंगा०
तः कति संख्याकाः एके साधारणलोकाः इह जगति निपतं लोकाधिकटकाः लोकानां जनानां

२६

अर्थाः प्रयोजनानि अर्थो रै विभवा अपीत्यमरः तेषां घटकाः संयोजकाः संति यद्वा [illegible]
[illegible] इह कियंतः एके लोकार्थघटकाः संतः परलोकप्र
णयिनः परलोकं प्रणयंति प्रापयंतीति ते यद्वा परलोकं प्रकर्षेण नयंति गच्छंतीति ते परलोकप्रण
यिनः संतीति योजना इह लोके परकार्यसंपादनजन्यपुण्येन स्वर्गलोकं गच्छंति एवं चैते
यामयं लोकः परलोकश्च समीचीन इत्याकूतम् परे चान्ये च कति यद्वा कति परे च पूतात्मानः संतः
पूतः सेवनादिना पवित्रः आत्मा येषां ते एतादृशाः संतः नियतं परलोकप्रणयिनः संति भो मातः

कियंतः संत्येके नियतमिह लोकार्थघटकाः परे पूतात्मानः कति च परलोकप्रणयिनः
सुखं शेते मातस्तव खलु कृपातः पुनरयं जगन्नाथः शश्वत्त्वयि निहितलोकद्वयभरः ३६

अयं जगन्नाथस्तु पुनः शश्वत्सर्वथा तव कृपातः पंचम्यंतात्तसिल् कृपाहेतोः शश्वन्निरंतरं सुखं
यथा स्यात्तथा शेते निद्रां करोति शश्वदित्यनेन कदापि अन्यन्न करोति सुखमित्यनेन तत्रैव म
मसुखेनान्यत्रेति सूचितम् ननु एवं चेल्लोकद्वये तव का गतिरिति चेत्तत्राह कथंभूतोयं त्वयि निहि
तलोकद्वयभरः त्वयि भवत्यां लोकद्वये इहलोके परलोके च भरः सर्वस्य उत्कृष्टता निहितः स्था
पितः लोकद्वयभरो येन सः भरः उदरपोषणं वा कुटुंबधारणपोषणादिर्वा त्स्मादचीति दिक् ३६

इदानीं ननु रे पापनिवृत्तये मां स्तौषि तत्रादौ पापमेव किमर्थं करोषीति चेत् त्वया स्वपतितान् श्लील
शाक्यशाकलसमुदायपरित्राणं यथा क्रियते तथा ममापि पापं क्रियते स्वस्वभावस्य सर्वैरपि दु
ष्परिहारित्वादित्याह भवत्याहीति भो अम्ब व्रात्याधमपतितपा व्रात्याश्चाधमाश्च व्रात्याधमाः
व्रात्याः संस्कारहीनाः अधमा नीचाः ते पतिताः यस्यां सा तथा आहिताग्न्यादित्वात् पतितशब्द
स्य परनिपातः यद्यपि पतेः सनिततनिपतिर्तिकेन वेट्कत्वात् निष्ठायां यस्य विभाषेति इण्निषेधः
प्राप्नोति तथापि द्वितीया श्रितातीतपतितेति निपातनाद्भवति एतादृश्या भवत्या त्वया खण्डपरिषत्प
रित्राणस्नेहः खण्डानामर्थात् स्वपतितशाक्यशाकलानां भिन्नशाकलखण्डे वा पुंस्यर्द्धोऽर्द्धं समेंऽशक इत्य

भवत्या हि व्रात्याधमपतितपाखण्डपरिषत्परित्राणस्नेहः श्लथयितुमशक्यः खलु यथा
ममाप्येवं प्रेमा दुरितनिवहेष्वम्ब जगति स्वभावोऽयं सर्वैरपि खलु यतो दुष्परिहरः २७

मरः परिषत्समुदायः तस्याः परित्राणं पालनं तत्र स्नेहः प्रेम प्रेमा ना प्रियता हार्दं प्रेम स्नेह इत्यमरः
श्लथयितुं त्यक्तुं यथा अशक्यः खलु निश्चयेन एवं दुरितनिवहे दुरितस्य पापस्य निवहस्समूहस्तत्र म
मापि प्रेमा प्रियता अस्तीति शेषः यतो यस्मात् कारणात् जगति सर्वैरपि अयं स्वभावो निसर्गः स्वरू
पं च स्वभावश्च निसर्गश्चेत्यमरः दुष्परिहरः दुःखेनापि परिहर्तुमशक्यः अस्तीति शेषः दुःशब्दे
उपपदे हरतेः ईषद्दुःसुषु इति सूत्रेण खल् यथा दुरितनिवहे जगतीति योजना व्रात्याधमपतितपत्यने

न

नतेबाम्नपि रत्नरोकिं वक्तव्यं पुरूपवतामित्याविदितम [illegible] खंडमित्यनेन स्वरूपस्यपा
लनेकिंवक्तव्यमवदविन इत्याशयः परिवदित्यनेनैकेमपित्यजते इतिभावः दुरितनिवहेत्यनेन
बहुपापातकेषु ममेच्छा न त्वेकस्मिन् इत्योर्वं त्याविदितम अत्र निंदयास्तुत्यभिव्यक्तेर्व्याजस्तुत्यलंका
रः तदुक्तं कुवलयानंदे उक्तिर्व्याजस्तुतिर्निंदास्तुतिभ्यां स्तुतिनिंदयोरिति ममपथ्याविवेक त्वेशोपि
नतेरामचंद्ररत्नोरिपून् हतान् स्वनाशकान् ग्रीवुपापिनोनपसेद्दिवमिति अत्रारीन् दिवं नयसे इ
त्युक्त्याभक्तान्नवक्षेपनयसेइतिस्तुत्यभिव्यक्तिः ३७ इदानींगंगातांडवविधिं वर्णयन् स्वतापशा
मनं प्रार्थयते प्रदोषेति त्रिदशतटिनीतांडवविधिः त्रिदशानां देवानां तटिनी गंगा तस्याः तांडवम्

प्रदोषांतर्नृत्यत्पुरमथनलीलोद्धृतजटातटाभोगप्रेंखल्लहरिभुजसंतानविधुतिः

तंडुनानच्छात्रप्रवर्तकाचार्येणप्रोक्तं तांडवं नाट्यम् तेनप्रोक्तमित्यणि शौनकादिभ्य इतिणः तांडवं
नटनं नाट्यमित्यमरः तस्य विधिः करणम् विधिर्विधाने दैवे चेत्यमरः तापं अर्थात् भक्तजनसंतापम्
जवात् पूर्वश्लोकान्ममेत्यनुवर्तते तथा च मम तापं तिरोधत्तां अंतर्धानं गमयतु नाशयत्वित्यर्थः तांडव
सामग्रीमाह कथंभूतस्त्रिदशतटिनीतांडवविधिः प्रदोषांतर्नृत्यत्पुरमथनलीलोद्धृतजटातटाभो
गप्रेंखल्लहरिभुजसंतानविधुतिः प्रदोषस्य सूर्यास्तानंतरं घटे त्रिघटिकात्मककालस्यांतर्मध्ये नृत्य

कुर्वन्सचासौ पुरमथनश्चेति विग्रहस्तेन लीलया उद्धूताः उत ऊर्ध्वं धूताः इदं नृत्यचेष्टा एतादृशा
याः जटाः संयताः केशाः जटास्यात् संयतालका इति कोशः तेषां आभोगः पतनात्मकः संयोगसं
बंधः नृत्यत्पुरमथनलीलोद्धूतजटानां तदाभोगः तेन प्रेंखत्यः गच्छंत्यः चंचला वा याः लहर्यः
वीच्यः ता एव भुजाः संतानं च विधुतिश्च संतानविधुती संतानं दीर्घीकिरणं विधुतिः कंपः भुजानां
संतानविधुती यस्मिन् स तथोक्तः इदं समस्तमस्ति वा उक्तप्रदोषलक्षणे प्रमाणं तु त्रिमुहूर्त्तप्रदो
षः स्यादस्तानावस्ते गते सतीति हेमाद्र्याद्युदाहृतवचनं बोध्यमिति दिक् संतानेत्यत्र संपूर्वकधुञ्कं

विलक्रोडक्रीडज्जलडमरुडंकारसुभगस्तिरोधत्तां तापं त्रिदशतटिनीताडवविधिः ३८

यनेइत्यस्मात् क्तिन् पुनः कथंभूतः त्रिदशतटिनीताडवविधिः विलक्रोडक्रीडज्जलडमरुडंकारसु
भगः बिलस्य विवरस्य क्रोडं अभ्यंतरमध्यं ना क्रोडं भुजांतरमित्यमरः तत्र क्रीडत् विहरत् यज्ज
लं तदेव डमरुर्वाद्यविशेषः ढक्केत्यर्थः वाद्यप्रभेदा डमरुमड्डुडिंडिमझर्झरा इत्यमरः तस्य तेन वा यः २३
डंकारः शब्दविशेषः तेन सुभगः शोभनः सुष्ठु वा भगं श्रीः यस्य सः भगं श्रीकाममाहात्म्येत्यमरः सुंद
र इत्यर्थः क्वचित्तटक्रोडेति पाठः ३८ इदानीं सर्वदा भवत्यां स्थापितकुशलचिंताभरं मां त्वं विष गंगा
मेऽस्मिन् समये यदि त्यजसि तर्हि इतः परं भुवनत्रये तव विश्वासं कोपि न कुर्यात् तव करु

रा च निराधारा स्यादिति गंगायाः भयप्रदर्शनेनाह सदैवेति भोऽम्ब सदैव सर्वदैव त्वय्येव भव
त्यामेव एवो देवतीर्थांतरं व्यावर्त्तयति अर्पित कुशलचिंताभरं कुशलस्य क्षेमस्य कुशलं क्षेम
मस्त्रियामित्यमरः तस्य चिंता कथं मम कुशलं भविष्यतीत्याकारिका तस्या भरः आधिक्यम् व
ही चिंतेत्यर्थः भरः समूहो वा अर्पितः स्थापितः कुशलचिंताभरो येन सः तं गंगैव मम कुशलं क
रिष्यतीति मन्यमानमित्यर्थः इमं त्वत्समीपे वर्त्तमानमेतादृशं मां सुविषमे सुतरामत्यंतं विषमः दुः
सहः तस्मिन् अतिकठिन इत्यर्थः जना विषं गरलं भयंते दधातीति विषमस्तस्मिन् भेट्‌·प्राणांत

सदैव त्वय्येवार्पितकुशलचिंताभरमिमं यदि त्वं मामंब त्यजसि समयेऽस्मिन् सुविषमे
तदा विश्वासोऽयं त्रिभुवनतलादस्तमयते निराधारा चेयं भवति खलु निर्व्याजकरुणा ३९

ने इत्यस्य आदेच उपदेशेऽशिति इत्यात्वे आतोऽनुपसर्गे क इति आतो लोप इटि चेत्याकारलोपः एता
दृशोऽस्मिन् समये यदि त्यजसि तदा तर्हि अयं विश्वासः गंगाशरणागतकुशलकर्त्रीत्याकारो निश्चयः
त्रिभुवनतलात् त्रिभुवनस्य तलं तस्मात् अस्तं तिरोभावं अयते गच्छति गमिष्यतीति वा वर्त्तमा
नसामीप्ये भविष्यति लट् च पुनः इयं निर्व्याजकरुणा अकपटकरुणा निराधारा भवति निर्गतः
आधारो यस्याः सा एतादृशी भवति खलु निश्चयेन संदेहो नास्तीति भावः विश्वासाभावेन कस्या

पितृवनिकटे आगमनाभावात् कङ्कणानां सिरोधत्वात् लोकेपि यस्य विश्वासो नास्ति तस्य नि
कटे कोपि नागच्छतीति प्रसिद्धमेव एवं च माहात्म्यसंरक्षणाय झटिति ममोद्धारणं कुर्विति गंगा
याभीतिप्रदर्शनमिति भावः क्वचित्तु समये इत्यस्य स्थाने विषये इति पाठः तत्र विषयोद्धारणरूपे वि
षये इत्यर्थः ३९ इदानीं हरवामभागकाद्धितीया कांता वर्तते इति प्रेक्षितुं कपर्दादुल्लस्य सीमंतसरणौ
आगता अतएव पार्वत्या सापत्न्यभावात् करेणाकर्षिता एतादृशपरत्ववलहर्यो विजयंतामित्या
ह कपर्दादिति भोजननि तेत्वं लहरयः कपर्दात् शिवजटाजूटात् उल्लस्य प्रसृत्य प्रणयमिलदर्धांग
हृदये:६ युवतेः प्रणयेन प्रीत्या मिलंती संयुज्यमाना अर्धांगे वामभागे युवतिः भः पार्वती यस्य सः तस्य पुरारेः

कपर्दादुल्लस्य प्रणयमिलदर्धांगयुवतेः पुरारेः प्रेंखंत्यो मृदुलतरसीमंतसरणौ भवान्याः
सापत्न्यस्फुरितनयनं कोमलरुचा करेणाक्षिप्तास्ते जननि विजयंतां लहरयः ४०

शिवस्य मृदुलतरसीमंतसरणौ अतिशयेन मृदुलः कोमलः मृदुलतरः तादृशो यः सीमंतः केशवेशः
सीमंतः केशवेश इति शकंध्वादिगणसूत्रेण पररूपम् तस्य सरणिः तत्र प्रेंखंत्यः गच्छंत्यः उपरिष्टा
दधोभागे आगता इत्यर्थः पुनः कथंभूताः अतएव भवान्या पार्वत्या कर्तृभूतया कोमलरुचा कोमलरुक्
कांतिर्यस्य तेन एतेन पार्वतीसौंदर्यमुक्तम् अतएव शिवेन प्रीतिवशात् लहरिकर्षणेन निवारिता एता
दृशेन करेण सापत्न्यस्फुरितनयनं नयनं यथा स्यात्तथा समानः पतिर्यस्याः सा सपत्नी तस्याः भावः सा

पत्स्यैतेन स्फुरितेन कोपेन चंचलेन यनेनास्मिन् कर्मणि यथा भवति तथा आक्षिप्ताः आकर्षिताः
केचित्तु भवान्या इति षष्ठ्यंतः पाठः तत्र भवान्याः कटाक्षीभूतेनेत्यर्थः ४० इदानीं बहवो लोकास्त्वा
माश्रयंति तत्र तेषामभीष्टं करोषीति कारणं वर्त्तते अहं तु स्वभावादेव त्वय्यनुरक्त इति तुभ्यं शपे इत्याह
प्रपद्यंत इति भो मातः सुरधुनि कति लोकाः अत्र भवतीं पूज्यां भवतीं त्वां न प्रपद्यंते नाश्रयंति अपि
तु बहवः प्रपद्यंत इत्यर्थः तत्रापि उपाधिः कारणं स्फुरति वर्त्तते किं तदित्याकांक्षायामाह यतस्मा
त् कारणात् अभीष्टं वांछितं वितरसि ददासि तेभ्य इति शेषः मम तु पुनः जगन्नाथस्यात्मा स्वभावा

प्रपद्यंते लोकाः कति न भवतीमत्र भवतीमुपाधिस्तत्रापि स्फुरति यदभीष्टं वितरसि शपे
तुभ्यं मातर्मम तु पुनरात्मा सुरधुनि स्वभावादेव त्वय्यमितमनुरागं विधृतवान् ४१

देव निसर्गादेव त्वयि भवत्याममितं अपरिमितं अनुरागं प्रीतिं विधृतवान् धारयामास इति तुभ्यं
भवत्यै शपे शपथं करोमि श्लाघह्नुङ्स्थाशपामिति संप्रदानत्वम् ४१ इदानीं त्वदीया मृत्तिका म
दीयं समस्तशोकं दूरीकरोत्विति प्रार्थयते ललाट इति पूर्वश्लोकात् संबोधनपदं आवर्त्तनीयम्
भो सुरधुनि त्वदीया त्वत्संबंधिनी या मृत्स्ना प्रशस्ता मृत् मृत्स्ना सस्नौ प्रशंसायामिति मृत् शब्दा

तस्त्वप्रत्ययः मृन्मृत्तिकाप्रशस्तातु मृत्सा मृत्स्ना च मृत्तिकेत्यमरः मम जगन्नाथकवेः कृत्स्नामपि संपूर्णा
मपि शुचं शोकं हरतु ननु मृत्तिकायाः शोकहरणे कथं सामर्थ्यमित्याकांक्षायामाह सा का या मृत्स्ना इ
हलोके ललाटे भालदेशे सलीलं यथास्यात्तथा तिलकिता सती पुंड्रीकृता सती तमो हंतुं तरुणतरमार्तंड
तुलनाम्, तरुणतरः माध्यान्हिको यो मार्तंडः सूर्यः तस्य तुलनां साम्यं धत्ते विभर्त्ति अत्र प्रमाणंतु
गंगातीरसमुद्भूतां मृदं मूर्ध्नि विभर्त्ति यः विभर्त्ति रूपं सोर्कस्य तमोनाशाय केवलमिति ब्रह्मांडपुराण
वचनं बोध्यम्, तिलककरणप्रकारोप्युक्तस्तत्रैव वामहस्ते जलं कृत्वा सावित्र्या चाभिमंत्रितम्, त

ललाटे या लोकैरिह खलु सलीलं तिलकिता तमो हंतुं धत्ते तरुणतरमार्तंडतुलनाम्,
विलुंपंती सद्यो विधिलिखितदुर्वर्णसरणिं त्वदीया सन्मृत्स्ना मम हरतु कृत्स्नामपि शुचम्, ४२

द्विष्णोरिति मंत्रेण मर्दयेन्मृत्तिकां ततः अतो देवेति सूक्तेन तिलकं कारयेत्सदेति इदं तिलककरणं प्रा
तः स्नानोत्तरं बोध्यम्, पुनः सा का या विधिलिखितदुर्वर्णसरणिं विधिना ब्रह्मणा लिखिताः ते च ते
दुर्वर्णाः दुष्टाक्षराणि अयं दरिद्रो भविता मृतमार्य्यश्चेत्यादयः तेषां सरणिः तांसद्यः स्थापनादव्यव
हितोत्तरकाले एव विलुंपंतीति विशेषेण लुंपंती प्रोञ्छंती एवं च विधिलिखितमपि अलीकं कुर्वं
त्या मम शोकहरणे सामर्थ्यमस्तीति भावः ४२ इदानीं मूढजनाननुपहसंतः स्ववासि भ्रमराणां मा

लिन्यदोषंदूरीकुर्वाणाश्च गंगातीरतरवः ममसखायः संत्वित्याह नराणिति त्रिदशतटिनीतीर
तरवः त्रिदशतटिन्याः गंगायाः तीरे तत्रतस्थवातरवः वृक्षाः नः अस्माकं भक्तजनानांसखायः
मित्राणिसंतुभवंतु अथमित्रंसखासुहृदित्यमरः कथंभूताः त्रिदशतटिनीतीरतरवः मूढान्मूर्खान्
अतएव तत्तज्जनपदसमासक्तमनसः तेचतेजनपदाश्च तत्तज्जनपदाः स्वस्वदेशाः नीवृज्जनपदेदे
शइत्यमरः तेषुसमासक्तंसंबद्धं एतादृशंमनोयेषांतेतान् एतादृशान् नरान्मनुष्यान् विकचकु
सुमव्रातमिषतः विकचानिप्रफुल्लानियानिकुसुमानिपुष्पाणि तेषांव्रातःसमूहः तस्यतदेववा

नरान्मूढांस्तत्तज्जनपदसमासक्तमनसोहसंतःसोल्लासंविकचकुसुमव्रातमिषतः
पुनानाःसौरभ्यैःसततमलिनोनित्यमलिनान्सखायोनःसंतुत्रिदशतटिनीतीरतरवः ४३

मिषंछलंतस्मात् सोल्लासंसहर्षंयथास्यात्तथाहसंतः उपहासंकुर्वंतः एतेषांदुष्टस्वीयस्वीयदेशास
क्तिताभक्त्यातत्रैवमरणेनदुर्गतिर्भविष्यति अस्माकंतुसदैवगंगातीरवासित्वादुत्तमगतिर्भविष्य
तीतितान् उपहसंतीत्युत्प्रेक्षा पुनः कथंभूताः नित्यमलिनाः नित्यमलिनाः मालिन्ययुक्ताः तान्
जन्मतः पापानित्यर्थः एतादृशान् अलिनः भ्रमरान् सौरभ्यैः निजकुसुमसौगंध्यैः संततनिरंतरंय
थास्यात्तथापुनानाः पवित्रीकुर्वाणाः एवंचतादृशान्येपुनंतितेस्वसखंमामपिपवित्रंकरिष्यं
तीतिभावः सौरभ्यैः नित्यमलिनान् पुनानाइतिवायोजना मधुलिण्मधुमालिनइत्यमरः ४३

विशेषेण आसक्ता ५

इदानीं केचन स्वेष्टफललाभाय यमनियमादियोगं कुर्वन्ति अहं तु त्वन्नामस्मरणेन प्राप्तकामः सन्
जगज्जालं तृणतुल्यं मन्ये इत्याह भजन्तीति भो त्रिपथगे एके लोकाः कठिनतरसेवान् अतिशयेन कठि
ना कठिनतरा सेवा येषां ते तान् एतादृशान् देवान् विष्ण्वादीन् भजन्ति पूजयन्ति तदपरे तेभ्यः देवपूजकेभ्यः
परे अन्ये पंचमीति योगविभागात् समासः यद्वा ते देवपूजकाः अपरे येभ्यः ते इति पंचम्यर्थे बहुव्रीहिः
देवपूजकेभ्यः उर्वरिता इत्यर्थः वितानव्यासक्ताः उल्लोचनेषु यज्ञेषु वा व्यासक्ताः तत्परा इत्यर्थः सं
तीति शेषः अस्त्री वितानमुल्लोच इत्यमरः लोके चांदवा इति प्रसिद्धिः क्रतुविस्तारयोरस्त्री वितानं त्रि
षु तुच्छके इत्यमरः कतिपये अन्ये लोकाः यमनियमसक्ताः यमनियमयोरक्ताः अनुरक्ताः सन्तीति शेषः

भजन्त्येके देवान् कठिनतरसेवांस्तदपरे वितानव्यासक्ता यमनियमरक्ताः कतिपये अहं तु
त्वन्नामस्मरणभृतिकामस्त्रिपथगे जगज्जालं जाने जननि तृणजालेन सदृशम् ४८

कृत२

तान् कुर्वतीत्यर्थः तत्कारणकाठिन्यात् कतिपयपदोपादानम् यमनियमग्रहणं अष्टानामप्युपलक्षणम्
तेच यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारध्यानधारणासमाधयः तत्र अहिंसादिपरिग्रहो यमः शौचा
दिसंपादनं नियमः पद्मकाद्यासनं रेचकादि प्राणायामः इंद्रियाणां स्वस्वविषयेभ्यः प्रत्याहरणं प्रत्याहारः
तत्रैव विच्छिद्य अंतरिंद्रियप्रवाहो ध्यानम् चित्तवृत्तिनिरोधः समाधिरित्यादिक भो त्रिपथगे जननि
त्रीन् पथो गच्छतीति त्रिपथगा यद्वा त्रयाणां पथां समाहारस्त्रिपथम् पथः संख्याव्ययादेरिति नपुं
सकत्वम् तेन गच्छतीति त्रिपथगा गमेर्डः तत्संबोधनम् अहं तु जगन्नाथस्तु त्वन्नामस्मरणकृत

कामः सन् तव नाम त्वन्नाम प्रत्यहोत्तरं वदतो भवति त्वादृशाः त्वन्नामस्मरणचिंतनेनैतेन कृताः
संपादिताः तादृशाः कामाः मनोरथाः येन सः एतादृशः सन् जगज्जालं जगतः जालं समूहः
जगज्जालम् जालं समूहः आनायः इत्यमरः तृणजालेन कक्षसंवेनेन सदृशं तुल्यं जाने वेद्मि तृ
णजालेनेति तुल्यार्थैरित्यादिना तृतीया कलौ नामोच्चारणस्यैव सारत्वात्तदेव करोमीति भावः
तदुक्तम् हरेर्नामैव नामैव नामैव मम जीवनम् कलौ नास्त्येव नास्त्येव नास्त्येव गतिरन्यथेति दिक्
अत्र नामशब्दो नामोच्चारणपरो बोध्यः ४४ इदानीं जन्मावधि निरंतरं पुण्यवतां साधूनां मध्ये
कतिबहवो देवाः कुशलाः संति निरंतरं पापिनां तु त्वां विना अन्यं हितकरं जगति न पश्यामीत्याह

अविश्रांतं जन्मावधि सुकृतजन्मार्जनकृतां सतां मध्ये कतिकति न कृतिनः संति विबुधाः
निरस्तालंबानामकृतसुकृतानां तु भवतीं विनामुष्मिंल्लोके न परमवलोके हितकरम् ४५

अविश्रांतमिति भो त्रिपथगे जननि अविश्रांतं निरंतरं जन्मावधि जन्मप्रभृति जन्मपर्यंतं वा सुकृतज
न्मार्जनकृतां सुकृतेन पुण्येन जन्मार्जनं जन्मसंग्रहस्तत् कुर्वंति तेषां तादृशानां सतां साधूनां मध्ये
कतिकल्याणं संपादयितुं कति विबुधाः कतिसंख्याका देवाः कृतिनः कुशलाः न संति अपि तु बहवः संतीत्य
र्थः निरस्तालंबानां निरस्तः गतः आलंबः आश्रयो येषां तेषां अकृतसुकृतानां तु न कृतं सुकृतं पुण्यं यैः
तेषां पापिनामित्यर्थः तेषां तु अमुष्मिंल्लोके भवतीं विना त्वां मुक्त्वा परं द्वितीयं हितकरं अभिमतसंपादकं ना
परलोके न पश्यामि एतत्सर्वं चित्ते निधाय त्वामहं शरणागत इति भावः ४५

इदानीं तव जलं पीत्वा मूढमित्रैः सह विहर्तुं गतोऽहं क्वचिदपि सुखं न लब्धवान् इदानीं मृदुपवनसंबंध
शीतलस्वांके चिरकालमनिद्रं मां त्वं स्वापयेति प्रार्थ्यते पद्य इति ॥ हे मातः तव पयः पीत्वा विमूढैः विशे
षेण मूढाः मूर्खाः विमूढास्तैः विशेषणमिदमपि हिताहितज्ञानशून्यत्वम् तादृशैः सहचरैः सह साकं
चरंति भक्षंति गच्छंति वा ते सहचराः मित्राणि तैः सह सपदि शीघ्रं संरन्तुं विहर्तुं यातः गतः गत्यर्थाके
र्मकेत्यादिना या धातोः कर्तरि क्तः एतादृशः अहं क्वचिदपि कस्मिंश्चित् स्थलेपि कस्मिंश्चित् विह
रेपि वा विश्रांतिं विश्रामं न अगमम् सपदि यात इति वा योजना जन्हुतनये पयः सपदि पीत्वेति संबंधः
एतेन तृष्णावशात् शीघ्रं तव जलपानमात्रं कृतम् न स्नानादिकम् तेन स्वस्मिन्नपराधबाहुल्यमस्ती

पयः पीत्वा मातस्तव सपदि यातः सहचरैर्विमूढैः संरन्तुं क्वचिदपि न विश्रांतिमगमम्
इदानीमुत्संगे मृदुपवनसंचारशिशिरे चिरादुन्निद्रं मां सदयहृदये शायय चिरम् ॥ ४६ ॥

तिसूचितम् भो सदयहृदये दया सहितं सदयम् तादृशं हृदयं यस्याः सा तत्संबोधनम् एतादृशि
हे मातः इदानीं संप्रति एतर्हि संप्रतीदानीमधुना सांप्रतं तथेत्यमरः मृदुपवनसंचारशिशिरे मृ
दुः कोमलः अल्प इत्यर्थः एतेन वात्यायाः दुःखप्रदत्वान्निरासः सूचितः मृदुश्चासौ पवनश्च तस्य सं
चारः गमनं संबंधो वा तेन शिशिरः शीतलः एतेन श्रमसंतप्तस्य निद्रास्थानयोग्यत्वमावेदि
तम् एतादृशे उत्संगे अंके चिरात् बहुकालं उन्निद्रं उद्गता निद्रा यस्य सः एतादृशं मां शायय स्वापय

निद्रांकारयेत्यर्थः शीङ् स्वप्ने इति धातोर्णिजन्तात् लोण्मध्यमपुरुषैकवचनम् सिप् अतोहेः इति
हेर्लुक् निद्रयाः सुखविशेषरूपफलस्य प्रयोजकगामित्वात् प्रयोजककर्तृगामित्वाभावेन
णिचश्चेति आत्मनेपदं न विरतस्याप्येति वाक्योजना लोके पिमातापुत्रं अंके स्वापयतीति प्रसि
द्धमेव एतदपि मेवमातरीति संबोधनम् ४६ इदानीं ममोध्दारणकटिबंधादिकं कुर्वित्याह बधा
नेति भोरघुनि जगन्नाथस्य तन्नामः अयं समुद्धारसमयः सम्यग् उद्धरणं समुद्धारः तस्य
समयः कालः अस्तीति शेषः यद्यपि आत्मनाम गुरोर्नाम नामाति कृपणस्य च श्रेयस्कामो न गृ
ह्णीयाज्ज्येष्ठापत्यकलत्रयोरिति निषेधात् स्वनामग्रहणं अश्रेयस्करं भवति तथापि अत्यंता
बधानग्रीवाद्रढिमरमणीयंपरिकरं किरीटेवालंडुनिपरमयपुनः पन्नगगरौः
तुरतयानिषेधोल्लंघनम् अतएवहापितः क्वासि हे सुभ्रु वत्केव विलापस इति मद्दृष्टप्रयोगः संग
च्छत इति दिक् ननु अस्तु तेनोद्धारसमयः मयाकिंकर्तव्यमित्याकांक्षायामाह बधानेति त्वं द्रढिम
रमणीयं अतिशयेन दृढः इति द्रढिमा वर्णदृढादिभ्यष्यञ् चेति चादिमनिच् रऋतोहलादेर्लघो
रिति ऋकारस्य रकारः द्रढिमा चासौ रमणीयश्चेति तम् अतिशयेन सुंदरं चेत्यर्थः एतादृशं परिकरं
कटिप्रांकश्रीवृंबधान बधबंधने भवेतपरिकरःप्रातिपर्यंकपरिवारयोः प्रगाढगात्रिकबंधे विवेकारं
भयोरपीति विश्वः ममोध्दारणश्रीवृंकटिबंधं कुर्विति भावः पुनस्त्वं किरीटे मुकुटे अयमुकुटं कि

बालेंदुं बालश्चासौ इंदुश्च तं कलात्मकं चंद्रं पन्नगगणैः पन्नं पतितं गच्छंतीति ते पन्नगाः सर्पाः तेषां ग
णाः समूहाः तैः नियमय नियमनं कुरु तत्रैव स्थापयेत्यर्थः अन्यथा ममागमनसमये पतिष्यतीति भा
वः लोकेऽपि कश्चन मनुष्यः कस्यचिद्भ्याद्यादिपीडितस्य जनस्य मोचनं करोति तदा कटिं बध्वा शिरोभूषणादि
कं दृढं करोतीति प्रसिद्धम् यद्वा किरीटे पन्नगगणैः बालेंदुं नियमयेति योजना पुनः त्वं इतरजनसाधारण
तया इतरः अन्यः नीचो वा इतरस्त्वन्यनीचयोरित्यमरः सचासौ लोकश्च जनश्च तेन साधारणः तुल्यः त
स्य भावः साधारणता तया हेलां अवधीरणं मम अनादरं न कुर्व्याः माकुर्वित्यर्थः परमभक्तमपि अन्यज
नतुल्योऽयमिति बुद्धिं माकुर्विति भावः अत्र लोकोक्त्यलंकारः तदुक्तं कुवलयानंदे लोकप्रवादानुकृतिर्लो

न कुर्व्यास्त्वं हेलामितरजनसाधारणतया जगन्नाथस्यायं सुरधुनि समुद्धारसमयः ४७
शरच्चंद्रश्वेतां शशिशकलश्वेतालमुकुटां करैः कुंभांभोजेवरभयनिरासौ च दधतीम्

कोक्तिरिति भण्यत इति ४७ इदानीं गंगारूपं स्तौति शरदिति भोः सुरधुनि ये जनाः त्वां ध्यायंति चिंतयंति
तेषां जनानां परिभवः अनादरः अनादरः परिभवः परिभावस्तिरस्क्रियेत्यमरः न उदयति उत्पन्नो न भ
वतीत्यर्थः यद्यपि उदयगताविति धातुरात्मनेपदं तथापि इटकिटकटीत्यत्र प्रश्लिष्टस्य ईधातो रेतत्पूर्व
स्येदं रूपं बोध्यम् अतएव उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जाविति माघप्रयोगः संगच्छत इतिदिक् कथंभूतां
त्वाम् शरच्चंद्रश्वेताम् शरदि शरत् शरत्काले अथ शरत्स्त्रियामित्यमरः तत्र यश्चंद्रस्तद्वत् श्वेतां शुभ्राम्
परमगौरामित्यर्थः शरदित्यनेन परमनैर्मल्यं सूचितम् पुनः कथंभूताम् शशिशकलश्वेतालमुकुटाम्

ज्वलति दंभं कुर्वन् गच्छतीत्यनलः सर्पः श्वेतश्चासौ ज्वलश्च श्वेतानलः शुभ्रसर्पः शशिनश्चंद्रस्य शक
लः खंडः शशिशकलः शशिशकलश्च श्वेतानलश्च शशिशकलश्वेतानलौ तौ मुकुटे यस्याः सा ताम् यद्वा
श्वेताश्च ते ज्वलाश्च भूषणानि च श्वेतानलाः यद्वा श्वेतस्य रजतस्य ज्वलाः भूषणानि दुर्वर्णं रजतं रूप्यं ख
र्जूरं श्वेतमित्यपीत्यमरः गमनभूषणार्थकादलधातोः पचाद्यच्च शेषसमासाः पूर्ववत् यद्वा शशिश
कलश्वेतानलः तादृशो मुकुटे यस्याः सा ताम् यद्वा शशिशकले श्वेतानल इव शुभ्रभूषणानि वेति व्याघ्रादि
त्वादुपमितसमासः शशिशकलश्वेतानलः तादृशो मुकुटो यस्याः सा ताम् यद्वा शशिशकलश्वेतः श्वेत

सुधाधाराकाराभरणवसनां शुभ्रमकरस्थितां त्वां ये ध्यायन्त्युदयति न तेषां परिभवः ४८

गुणः तेजश्चासमंतात् लातीति शशिशकलश्वेतानलः तादृशो मुकुटो यस्याः सा ताम् यन्मुकुटे चंद्रस्य प्रभा
प्रसृता भवतीति भावः ला दाने इति धातोरातश्चोपसर्गे इति कः गुणे शुक्लादयः पुंसीत्यमरः यद्वा शशि
शकलं च श्वेतश्च शशिशकलश्वेतौ श्वेतो रजतं तौ आसमंतात् लातीति शशिशकलश्वेतानलः तादृशो
मुकुटो यस्याः सा ताम् यस्याः रौप्यमुकुटे शशिशकलं वर्तत इत्यर्थः अन्यत् विस्तारभयान्न लिख्यते
पुनः कथंभूता करैः चतुर्भिः हस्तैः कुंभांभोजे कुंभश्च अंभोजं च कुंभांभोजे कुंभो घटः अंभोजं कमलं
ते वराभयनिरासौ च भयस्य निरासः नाशः अभयमित्यर्थः वरश्च अभयनिरासश्च वराभयनिरासौ तौ
च दधती बिभ्रती चतुर्भिर्हस्तैरिमानि चत्वारि दधतीति भावः पुनः कथंभूतां त्वाम् सुधाधाराकाराभरणा

सुधायाः अमृतस्य धारा आभरणानि च वसनं च, आभरणानि भूषणानि वसनं वस्त्रम् अलंकार
स्त्वाभरणं परिष्कारो विभूषणम्, वस्त्रमाच्छादनं वासश्चैलं वसनमंशुकमित्यमरः सुधाधार एव
आकाररूपं येषां तानि सुधाधाराकाराणि तादृशानि आभरणवसनानि यस्याः सा ताम् अतिशु
भ्राभरणवसनामित्यर्थः पुनः कथंभूतां त्वाम्, शुभ्रमकरस्थितां शुभ्रश्चासौ मकरश्च शुभ्रमकरः
मकरो मत्स्यः तत्र स्थिता ताम्, शुभ्रमत्स्यवाहिनीमित्यर्थः ४८ इदानीं गंगा मम शरीरसुखं करोत्वि
त्याह दरस्मितेति शंतनोः भीष्मपितुः अंगना कल्याणानि अंगनानि यस्याः सा अंगना अंगात्
कल्याणे इति पामाद्यंतर्गणसूत्रेण अंगशब्दान्नप्रत्ययः श्रीगंगा मम जगन्नाथपंडितस्य तनोः शरीर

दरस्मितसमुल्लसद्वदनकांतिपूरामृतैर्भवज्वलनभर्जितानिशमूर्जयंती नरान्
चिदेकमयचंद्रिकाचयचमत्कृतिं तन्वती तनोतु मम शंतनोः सपदि शंतनोरंगना ४९

स्य ङि इति ह्रस्वश्चेति वैकल्पिकत्वात् विसंज्ञाभावाद्गुणः शंसुखं सपदि शीघ्रं तनोतु विस्तारयतु प्रार्थ
नायां लोट् कथंभूता अंगना दरस्मितसमुल्लसद्वदनकांतिपूरामृतैः दरं ईषत् तच्च तत् स्मितं च दर
स्मितं तेन, समुल्लसत् विकासमानं तच्च तद्वदनं च तस्य कांतिः छविः तस्याः पूरा आधिक्यानि तए गंगा
वामृतानि तैः भवज्वलनेन भर्जितान् भव एव संसार एव ज्वलनः अग्निः तेन तत्र वा भर्जिता दग्धा २९
स्तान्, एतादृशान्, नरान् मनुष्यान्, अनिशं सर्वदा ऊर्जयंती जीवयंती यद्वा भवस्य महादेवस्य

तत्र भवत एव व्यालः सर्पः तेनावलीढः तादृशा आलापस्य सतस्येति व्याख्येयम ननु तादृशतापनिवारणे मं
त्रा द्रष्टारो बहवः सन्तीति चेत्तेपि न शक्ता इत्याह मंत्रैरित्यादि मंत्रैर्मीलितं सहसे न तापनिवारणाभावात् सं
कुचितं सर्पः अपहेतुः सर्वत्र पूर्वार्द्धे योज्यः बहुवचनं तु एकोपि न समर्थ इति बोधनाय एवमग्रेपि
बोध्यम यद्वा यत्र बहुभिः संकुचितं तत्र एकस्य का वार्त्तेत्यर्थ बोधनाय औषधैस्तापनिवारणोपायोपि
वैघयात्वेद्रसिद्धे मुकुलितं मुकुलीभावमापन्नं सुराणां देवानां संघैः त्रस्तं त्रासं गतं सान्द्रसुधारसैः सा
न्द्राः निविडाः ते च ते सुधारसाश्चेति अमृतजलैः रसो जलं रसो हर्ष इत्यनेकार्थकोशः स्वस्तं अधः पति
तम् स्वस्तं अधः पतने पदत्वाभावाद्वसुस्त्वमिति दलनं गारुत्मतैः गरुत्मान् गरुडः गरुत्मान् गरु

वीचीक्षालितकालियाहितपदे स्वर्लोककल्लोलिनि त्वं तापं तिरयाधुना मम भवव्या
लावलीढात्मनः ५०

त्मा तार्क्ष्य इत्यमरः देवता येषां ते गारुत्मताः तैः सास्पदेवतेत्यण यद्वा गरुत्मतः इमे गारुत्मताः तैः
तस्येदमित्यण एतादृशैः ग्रावभिः पाषाणैः पाषाणप्रस्तरग्रावोपलाश्मानः शिलादृषदित्यम
रः विदलितं विशेषेण दलितं स्फुटितं विशेषण्त्व खंडखंडभवनम अत्र सर्वत्र पूर्वार्द्धे नपुंसके भा.
वे क्तः अत एव कर्तुरनभिहितत्वान्मंत्रैरित्यादिषु कर्त्तरि तृतीया अत्र श्लोके शार्दूलविक्रीडितम
म्सो ज्सो तो गादित्य ऋषयः इति लक्षणात ५० इदानीं गंगालहरीं नटवटीं तांडवे अस्मान्पुनी
त्विति प्रार्थयते धृत इति भोः स्वर्लोककल्लोलिनि तव भवत्याः व्यालोलोल्लासिवल्गल्लहरि

तृतीयनेत्राग्निः तेन तत्र वा भर्जितान् एवं च तादृशाकृत्यं कुर्वत्या मम वपुः सुखकरत्वेन कोप्या
ज्ञास्य इति भावः पुनः कथंभूता अंगना चित्तेकमयं चंद्रिकाच्चय चमत्कृतिम चित्तेकमयी चित
स्वरूपा चासौ चंद्रिका कौमुदी च चंद्रिका कौमुदी ज्योत्स्ना इत्यमरः तस्याः चयः समूहः त
स्य चमत्कृतिः चमत्कारः तां तन्वती तनोतीति तन्वती विस्तारयंती तनोतेः शतृप्रत्यये
कं चंद्रप्रकाशं स्वयमेव करोतीति भावः अस्मिन् श्लोके पृथ्वीछंदः जसौ जसयला वसुग्रहयति
श्च पृथ्वी गुरुरिति लक्षणात् ४८ इदानीं संसारज्वालानिर्दग्धवपुषो मम तापशमयेत्याह
मंत्रैरिति वीचीक्षालित कालियाहित पदे कालियस्याहितः शत्रुः कालियाहितः विष्णुः

मंत्रैर्मीलितमौषधैर्विगलितं त्रस्तं सुराणां गणैः स्रस्तं सांद्रसुधारसैर्विदलि
तं गारुत्मतैर्ग्रावभिः

तस्य पदं चरणः वीच्या क्षालितं प्रक्षालितं वीचीक्षालितं कालियाहितपदं यया हितं अर्थी
त विष्णुना स्थापितं तत्र तत्पदं च शेषं प्रागवत् हे स्वर्लोककल्लोलिनि स्वर्लोकस्य सुरलो
कस्य कल्लोलिनी नदी तत्संबोधनम् त्वं अधुना भवज्वालावलीढात्मनः भवस्य ज्वालाः ता
भिः अवलीढः कवलितः व्याप्त इत्यर्थः तादृशः आत्मा यस्य तस्य मम तापं तिरय निवारय
तिरयेति पाठः तत्र तिरः कुरु तिरः शब्दात् णिजंतात् लोट् अस्मदाम्नाम ममात्रेटिलोपः इतिति

व्यालोलाश्चंचला: उल्लासिन्य: ऊर्ध्वं उच्छलंत्य: वल्गंत्य: गच्छंत्य: एतादृश्यो लहर्य्य: ता
एव नटस्तस्य घटीतांडवं शिरसि घटीं धृत्वा नर्त्तनम्, यद्वा नटस्य घटी तांडवं नटघटीतांडवम् व्या
लोलोल्लासिवल्गल्लहरीणां नटघटीतांडवं तत न: अस्मान् भक्तजनान् पुनातु पवित्रीकरोतु
व्यालोलादिविशेषणविशिष्टलहरीभवने मूलमाह कथंभूतायास्तव द्यूते दुरोदरे परस्य जि
गीषयाक्षै: क्रीडनं द्यूतं तत्र अत्र विजिगीषाया: सत्वात् दिवो विजिगीषायामित्यनेन निष्ठात
स्यणत्वेन नागेंद्रकृत्तिप्रमथगणमणिश्रेणिनंदींदुमुख्यम् नागेंद्रो वासुकि: कृत्तिर्गजादिचर्म्म
प्रमथगणा: तन्नामका: पारिषदा: मणिश्रेणि: मणीनां हारादिमणीनां श्रेणि: पंक्ति: नंदि: स्व

द्यूते नागेंद्रकृत्तिप्रमथगणमणिश्रेणिनंदींदुमुख्यं सर्वस्वं हारयित्वा स्वमथ पुरभिदि
द्राक् पणीकर्तुकामे साकूतं हैमवत्या मृदुलहसितया वीक्षितायास्तवांब व्यालो
लोल्लासिवल्गल्लहरि नटघटीतांडवं न: पुनातु ५१

वाहनभूतो वृषभ: इंदु: स्वशिरोभूषणभूत: चंद्र: एतेषां इतरेतरयोगद्वंद्व: नागेंद्रकृत्तिप्रमथगण
मणिश्रेणिनंदींदव: मुख्या: श्रेष्ठा: यस्मिन् तत् एतादृशं सर्वस्वं सर्वं च तत् स्वं च सर्वस्वं धनं हारयि
त्वा शिवसकाशात् पार्वती गृहीत्वा हारयित्वेत्यत्र णिजंतात् क्त्वा अत्र प्रयोजककर्तृत्वं पार्वत्या: प्रयोज्य
कर्तृत्वं शिवस्य अत एव समानकर्तृकयो: पूर्वकाले इत्यनेन क्त्वा सुलभ: वीक्षणकर्तृकर्तृत्वाहरणमि

मितिः

म०हि०टी० निबोधः प्रकृतमनुसरामः अथ सर्वस्वहरणानंतरं पुरभिदि पुरनामानं दैत्यं भिनत्ति विदारय
तीति पुरभित् तस्मिन् शिवे स्वमात्मानं पणीकर्तुकामे सति पणनं व्यवहरणं पणः व्रतेऽर्थे कवि
धानेकः अथ पणः पणः यथा संपद्यते तथा कर्तुमिति पणीकर्तुकामः इच्छापदस्यसः तस्मिन्
३१ लुंपेदवश्यमः कृत्ये तुं काममनसोरपि समो वा हिततयोः मांसस्य पचि युड्घञोरिति पृषोदरादि
गणपठितवचनेन कर्तुमिति मकारलोपः तादृशे सति मृदुलं हसितं हास्यं यस्याः सा तया इदानीं सप
त्नीभूतगंगया चनेन क्रोधसिद्धिर्भविष्यतीत्याशयेन हसिता एतादृश्या हैमवत्या हिमवतो हि
माचलस्यापत्यं स्त्री हैमवती तस्यापत्यमित्यण् टिड्ढाणञिति ङीप् तया पार्वत्या साकूतम् आकू

विभूषिता [illegible] मनोहरो तुंगचलत्तरंगा
[illegible] गंगा [illegible] पर

तेनाभिप्रायेण सहितं साकूतं तद्यथा
स्यात्तथा वीक्षिता याः विशेषेणेक्षिता वीक्षिता तस्याः विशेषबद्धजटाजूटस्थिता प्रभुमस्तकात्
अपि पत्नीतो दर्शनव्यापारवत्त्वम् अद्यपि शिवस्य पूर्वोक्तं सर्वस्वं मया हृतं मम अतएव शिवः आत्मानं
पणीकरोति तथा गंगा तु वरिता वर्तते सा च सपत्नीभूतत्वात् मामवमत्य एतावत् कालपर्यन्तं शिवशि
रसि स्थिता वर्तते इदानीं या च पिलादासीं संपादनी वेति साकूतमित्यस्यार्थ इति दिक् नर्तनप्रियस्य
शिवस्य धूर्तविस्मारयितुं गंगया नृत्यमारब्धमिति दिक् हैमवत्यनेन कठिनहृदयत्वात्तेन सर्व
स्वहरणो[illegible]गोप्यत्वम् अस्मिन् श्लोके स्रग्धरावृत्तम् स्रग्धरा म्रो म्नौ

३१

[illegible]

इदानीं चरमश्लोकेन स्वांगान्यमलीकरणं प्रार्थयते विभूषितेति गंगा भागीरथी गंगा मदंगानुस्मृ
तं सद्य इत्यत्र श्लोके उक्तः ममजगन्नाथस्यांगान्यमलीकरोत्वित्यर्थः कथंभूता गंगा विभूषितानं
गरिपूत्तमांगा अनंगस्य कामस्य रिपुर्वैरी शिवः तस्योत्तमांगं मस्तकं विभूषितं स्वस्थित्या शोभायुक्तं कृतम्
अनंगरिपूत्तमांगं यया सा पुनः कथंभूता सद्यः तत्कालमेव कृतानेकजनार्त्तिभंगा अनेके च ते जना
श्च तेषामार्त्तिः पीडा तस्याः भंगः नाशः कृतः संपादितः अनेकजनार्त्तिभंगो यया सा यद्वा जनानां
आर्त्तयः पीडाः अनेकाश्च ता जनार्त्तयश्च तासां भंगः अनेकजनार्त्तिभंगो यया सा सद्यः कृतानेकज
नार्त्तिभंगेत्येकं पदं वा पुनः कथंभूता मनोहरोत्तुंगचलत्तरंगा मनोहरा अतिरमणीयाः उत्तुंगाः उन्न

विभूषितानंगरिपूत्तमांगा सद्यः कृतानेकजनार्त्तिभंगा मनोहरोत्तुंगचलत्तरंगा गंगा ममांगा
न्यमलीकरोतु ५२ इमां पीयूषलहरीं जगन्नाथेन निर्म्मिताम् यः पठेत्तस्य सर्वत्र जायन्ते सु
खसंपदः ५३

ताः चलंतः चंचलाः तरंगाः यस्याः सा अस्मिन् पद्ये उपजातिनामकं वृत्तं इंद्रवज्रा तो जौ
ग उपेंद्रवज्रा जौ ज्जौ ग अनंतरोदीरितलक्ष्मभाजौ पादौ यदीयावुपजातयस्ताः इति लक्षणात् ५२
स्वकाव्यपठनस्य फलमाह इमामिति पीयूषस्यामृतस्य लहरीं त्वां यया पीतामृतलहर्या आनंदजन
कत्वं तथा अस्या अपीति शेषः अन्यकृतिभ्रमवारणायाह जगन्नाथेन निर्म्मितामिति निर्म्मितां कृताम्
शेषं सुगमं शिवम् ५३ यद्यप्यहं मंदमतिस्तथापि टीकासमाप्तिर्हि बभूव शीघ्रम् नात्रापरं कारणमस्ति
किंचिच्छ्रीभास्करांघ्रीकिलकिंतमोवा १ शाके कीलकसंज्ञके नृसुखके संमासके चैत्रके वारे भार्गवके

तिर्यो करणके सर्पस्पृष्टं बालके मूले मे विबुधौ व्यचित्तसुखदा टीका समाप्ता नपा तो षंपातु समस्त
पापहारिणी गंगामहे श्वागना २ नृपं द्विपं वा तुरगं मृगं वा भुकं बकं वा महिषं वृषं वा हरीकरोष्यगनकं
हि गंगे स्नातं भवत्या सकृदीश संगे ३ नारायणो यस्य पिता महो भून्मणीकमं दृश्य पिता तदीयः गोपी
यदीया जननी सुशीला टीका कृता तेन सदाशिवेन ४ भक्तो यो ऽहमहेतोः केनारत्वं स्थितोसि भू मृति किं
तत्राप्यागत्य त्वां स्वशिवे या चेहितन सर्वम ५ सदाशिव कृत टीका समाप्ता ० श्रीगंगादेव्यै नमः लैंतासत

